

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEN GELEN ERGENLERİN
ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÖRSELENME YAŞANTILARININ
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Gamze ERÜKÇÜ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEN GELEN ERGENLERİN ÇOCUKLUK
DÖNEMİ ÖRSELENME YAŞANTILARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

[Gamze Erükçü]

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

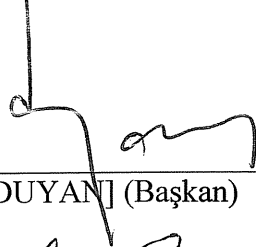
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

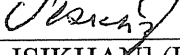
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Gamze ERÜKÇÜ tarafından hazırlanan “Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 03.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]
[Prof. Dr. Veli DUYAN] (Başkan)

[İ m z a]
[Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN] (Danışman)

[İ m z a]
[Prof. Dr. İbrahim CILGA]

[İ m z a]
[Doç. Dr. Elif GÖKÇEARS LAN ÇİFÇİ]

[İ m z a]
[Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[03.06.13]

[İmza]

[Gamze ERÜKÇÜ]

TEŞEKKÜR

Bir buçuk yıl süren bu çalışma; uykusuz gecelerin, yoğun geçen günlerin bir ürünü...Bu çalışmada ilk teşekkür etmek istediğim kişi bir buçuk yıldır aynı hayatı paylaştığım Emrah Akbaş...Bana bu çalışmada zor ve desteksiz kaldığım günlerde destek olduğun için ne kadar teşekkür etsem az. Ümidimi hep canlı tuttuğun ve beni her zaman yüreklendirdiğin için çok teşekkür ederim!

Annem Rukiye Palabıyık'a tez sürecimde ve hayatım boyunca her zaman yanımda olduğu ve mutlu olmam için yaptığı fedakârlıklar için çok teşekkür ediyorum. Sen olmasaydın bu günleri göremeyecektim çok teşekkür ediyorum canım annem...

Uygulamayı yapabilmem için uygun koşulları yaratan Çankaya ve Altındağ'daki uygulama yaptığım okul müdürleri ve rehber öğretmenlerine güler yüzlü tutumları ve çalışmama olan ilgileri için çok teşekkür ederim. Ve en çok da sevgili öğrenciler, sağ olun...Öyle güzel notlar vardı ki soru kağıtlarında, çalışmama ışık tuttunuz, yolunuz açık olsun...

Tezimi harfi harfine okuyarak geribildirimleri ile beslendiğimi hissettirdiği için sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ'E, SPSS kullanımı ve analizleri yapabilmem hususunda beni oldukça destekleyen Prof. Dr. Veli DUYAN'A, çalışmamı çocuk hakları perspektifinde güçlendirmeme yardım eden Prof. Dr. İbrahim CILGA'ya, kalbimi de incitmeden yaptığı yapıcı eleştirilerle çalışmamı güçlendiren Doç. Dr. Elif GÖKÇEASLAN ÇİFCİ hocama çok çok teşekkür ediyorum...Danışmanım Prof. Dr. Vedat İŞIKHAN'A teşekkürler... SPSS konusunda destek aldığım arkadaşlarım Fatma Demir ve Aslıhan Aykara'ya çok çok teşekkür ediyorum...

ÖZET

Erükçü, Gamze, Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Örselenme (istismar) çocuğun gelişimini fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan etkileyen bir davranış silsilesidir. Literatüre bakıldığında alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların daha çok istismara maruz bırakıldığı göze çarpmaktadır, fakat yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının fiziksel, duygusal ve cinsel anlamda ne derecede örselendikleri yeteri kadar bilinmemektedir.

Bu araştırmanın amacı; farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk yaşantılarında maruz kaldığı örselenme durumlarını incelemek ve ergenlerin ailelerindeki risk faktörleri ve sorunlarını ortaya koymaktır. Araştırmayı gerçekleştirebilmek için TÜİK verilerine göre oluşturulmuş 6 okul belirlenmiş ve Altındağ'da 165; Çankaya'da 166 olmak üzere toplamda 331 ergene ulaşılmıştır. Araştırmada çocukluk yaşantıları örselenme ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin girişi SPSS (versiyon15.0) ile gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin niteliğine göre; %, t testi, anova, kruskal wallis, korelasyon ve ki-kare gibi analizler kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda aile içi etkileşim ve iletişimin yetersiz olduğunu belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %73,9; Çankaya'da ise %60,2; ergenlerin aile içi stres yaratıcı yaşam sorunları yaşadığını ifade edenlerin oranı Altındağ'da %23; Çankaya'da ise %25,9; ebeveynlerin ergenlerin gelişimlerini aşan beklentilerinin oranı ise Altındağ'da %10,9; Çankaya'da %16,3'tür. Bunun yanı sıra öfke kontrol sorunları yaşadığını belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %13,9; Çankaya'da %12,7;

ebeveynlerin ergenlerin davranışlarına yönelik negatif tutum içinde olduğunu belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %36,4; Çankaya'da %21,7'dir.

Altındağ ve Çankaya örneğinde ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğine verdiği yanıtların yüzdesel dağılımına bakıldığında ergenlerin 1/3'ünün duygusal ihmal ve istismarı deneyimlediği görülmekte; yaklaşık 1/5'inin ise geçmiş yaşamlarında fiziksel istismara farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğinden edinilen puan ortalamaları ise her iki ilçe örneğinde de ergenlerin fiziksel ve duygusal istismar açısından nadiren; cinsel istismar açısından ise çok nadiren istismar edildiğini göstermektedir. Ekonomik istismara bakıldığında ise; Çankaya'daki ergenlerin %4,2'si; Altındağ'daki ergenlerin ise %12,1'inin çocukluklarında gelişimleri paralelinde olmayan bir işte çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Fiziksel ve duygusal örselenme puanının Altındağ ve Çankaya'da eşite yakın çıkması; fiziksel ve duygusal istismarın yalnızca alt sosyo-ekonomik düzeyde değil; eğitim ve gelir düzeyi daha iyi düzeyde olan Çankaya'daki ailelerin çocuklarında da görüldüğünü göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırmada ailedeki gelir durumunu 740 TL ve altı olarak beyan eden Altındağ'daki ergenlerin fiziksel ve duygusal açıdan diğer gelir gruplarına göre daha fazla örselendiği ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçları cinsel istismarın Çankaya'da; ekonomik istismarın ise Altındağ'da daha fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırma yüksek sosyo-ekonomik düzeyden gelen ailelerin çocuklarının da fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan örselendiğini göstermektedir. Bu nedenle ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının iki sosyo-ekonomik yapıyı içerecek biçimde

oluşturulması gerekmektedir. Araştırmanın sonuçları ile ilgili detaylı bilgi sonuç ve öneriler kısmında yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ailelerdeki Risk Faktörleri ve Sorunlar, Farklı Sosyo-ekonomik Düzey, Sosyal Hizmet.

ABSTRACT

Erükçü, Gamze, Examination of the Childhood Abuse Experiences of the Adolescents from Different Socio-Economic Levels in terms of Some Variables, Master's Thesis, Ankara, 2013.

Abuse is a series of behaviours that affect the physical, psychological and social development of the child. Literature reveal that children from lower socio-economic status are more exposed to abuse, but it is not known enough to what extent children of higher socio-economic status families are abused physically, emotionally and sexually.

Purpose of this research is to examine the cases of abuse that the adolescents from different socio-economic levels faced in their childhood, and put forth the risk factors and problems in their families.

In order to conduct the research 6 schools were determined according to TÜİK (Turkish Statistical Institute) data and 331 adolescents were reached of which 165 were from Altındağ and 166 from Çankaya. Childhood trauma scale was used in the research. The data obtained were processed via SPSS (version 15). Analyses such as %, t test, and ANOVAs, kruskal wallis, correlation, and qi-square were used according to the quality of the variables.

As a result of the research, the ratio of the adolescents stating that domestic interaction and communication is insufficient is 73,9% in Altındağ and 60,2% in Çankaya; of those stating that they experience stress creating life problems within the family is 23% in Altındağ and 25,9% in Çankaya; and of those whose parents have expectations over their developmental levels is 10,9% in Altındağ and 16,3% in Çankaya. Besides, the ratio of the adolescents stating that there are problems of anger control within the family

is 13,9% in Altındağ and 12,7% in Çankaya; and of those stating that the parents have negative attitudes towards their behaviors is 36,4% in Altındağ and 21,7% in Çankaya.

In the cases of Altındağ and Çankaya, the percentile distribution of the answers given by the adolescents to the Childhood Trauma Scale reveal that 1/3 of the adolescents experienced emotional neglect and abuse, and 1/5 were exposed to physical abuse in their past life at varying levels. The scores on average obtained from the childhood trauma scale indicate that the adolescents in each district were exposed to physical and emotional abuse rarely and to sexual abuse very rarely. And according to the economic abuse, 4,2% of the adolescents in Çankaya and 12,1% of them in Altındağ state that they worked in a job in their childhood, which is not in line with their development.

The fact that the physical and emotional trauma scores appeared out to be almost equal in Altındağ and Çankaya indicates that physical and emotional abuse is seen not only in the lower socio-economic level, but also in the families in Çankaya whose level of education and income is higher. Besides, it appears out that the adolescents in Altındağ who states that the income of the family is either 740 TL or below were more abused physically and emotionally compared to the other income groups. The research results show that sexual abuse is seen more in Çankaya; and economic abuse is seen more in Altındağ.

The study shows that children of the families from high socio-economic levels are also exposed to physical, emotional and sexual abuse. Thus, social work practices with families should be constructed as including the two socio-economic structures.

Keywords: Childhood Abuse Experiences, Neglect and Abuse, Risk Factors and Problems within the Families, Different Socio-Economic Level, Social Work.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
BÖLÜM 1	1
KURAMSAL ÇERÇEVE	1
GİRİŞ	1
1.2. Sağlıklı Çocukluğun Önemi.....	4
1.3. Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri	6
1.4. Çocuk ve Ergen'in İhmal ve İstismarı.....	10
1.4.1. Fiziksel İstismar	14
1.4.2. Cinsel İstismar	20
1.4.3. Duygusal İstismar ve İhmal.....	26
1.4.4. Ekonomik İstismar.....	29
1.5. İstismarın Bir Diğer Boyutu: Aile İçi İhmal ve İstismar	30
1.5.1. İstismarın Bir Boyutu Olan Aile İçi İhmal ve İstismarın Nedenleri	31
1.5.2. Ailelerdeki Risk Faktörleri.....	34
1.5.2.1. Bir Risk Faktörü Olarak Yoksulluk ve Sosyo-ekonomik Düzey	36
1.5.2.2. Bir Risk Faktörü Olarak İşsizlik, Sosyal Dışlanma	39
1.5.2.3. Bir Risk Faktörü Olarak Boşanmış ve/veya Yeniden Oluşturulmuş Ailelerin Çocukları (Üvey Anne ve Baba)	41
1.5.2.4. Bir Risk Faktörü Olarak Ruhsal Sorunlar	43
1.5.2.5. Bir Risk Faktörü Olarak Göç.....	43
1.5.2.6. Bir Risk Faktörü Olarak Ebeveynin Öfke Sorunları ve Stresi	44

1.5.3. İhmal ve İstismarın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkisi	45
1.6. İstismarın Gelişime Etkisi.....	46
1.6.1. Fiziksel ve Cinsel Gelişime Etkisi	46
1.6.2. Bilişsel Gelişime Etkisi.....	48
1.6.3. Duygusal ve Psikolojik Gelişime Etkisi.....	51
1.6.4. Sosyal Gelişime Etkisi	53
1.7. Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Hukuksal Çerçeve	55
1.7.1. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu	56
1.7.2. 2828 Sayılı Mülga S.H.Ç.E.K. Kanunu	57
1.7.3. Aile Mahkemeleri	57
1.7.4. Türk Medeni Kanunu.....	57
1.7.5. Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun	57
1.7.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	58
1.7.7. Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü, İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi ..	62
1.8. Çocuk İstismarında Sosyal Hizmet Boyutu	63
1.9. Okul Sosyal Hizmeti ve Önemi.....	73
1.10. İhmal ve İstismara İlişkin Müdahale Yaklaşımları	77
1.10.1. Eko-Sistem Yaklaşımı	78
1.10.2. Güçlendirme Yaklaşımı	82
1.11. Araştırmanın Problemi	86
1.12. Araştırmanın Amacı	88
1.13. Araştırmanın Önemi	89
1.14. Araştırmanın Sayıltıları	91
1.15. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	91
1.16. Tanımlar.....	92
BÖLÜM 2	95
YÖNTEM.....	95
2.1 Araştırmanın Modeli	95
2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	96
2.3. Veri Toplama Araçları.....	99

BÖLÜM 3	103
BULGULAR VE YORUM	103
3.1.Ergenleri ve Ailelerini Tanıtıcı Bulgular	104
3.1.1. Ergenleri Tanıtıcı Bulgular	104
3.1.2. Ergenlerin Ailelerini Tanıtıcı Bulgular	108
3.2. Ailelerdeki Sorunlara Ve Risk Faktörlerine İlişkin Bulgular	122
3.2.1.Ergenlerin Sorunlarına Dair Bulgular	123
3.2.2. Ailelerdeki Risk Faktörleri	148
3.3. Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Çocukluk Yaşantısı Örselenme Durumları	155
3.4. Ergenlerin Çocukluk Yaşantısı Örselenmesini Etkilebilecek Faktörler	164
3.4.1. Cinsiyet İle Çocukluk Dönemi Örselenmesi Arasındaki İlişki.....	164
3.4.2.Ergenlerin Aile Özellikleri İle Çocukluk Dönemi Örselenmesi Arasındaki İlişki	170
3.4.3. Ergenlerin Ebeveyn Özellikleri İle Çocukluk Dönemi Örselenmeleri Arasındaki İlişki	190
3.4.4. Ergenlerin Aile İçi Sorunları İle Çocukluk Dönemi Örselenmeleri Arasındaki İlişki.....	206
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	224
SONSÖZ.....	250
KAYNAKLAR.....	251
EKLER.....	274
EK 1	274
SORU KAĞIDI VE ÇOCUKLUK YAŞANTILARI ÖRSELENME ÖLÇEĞİ.....	275
EK 2	284
İZİN YAZILARI	

TABLOLAR DİZİNİ

Çizelge 1: Ergenlerin Yaş Dağılımı.....	104
Çizelge 2: Ergenlerin Cinsiyet Dağılımı.....	105
Çizelge 3: Ergenlerin Kardeş Sayısı Dağılımı.....	106
Çizelge 4: Ergenlerin Aile Yapısı.....	108
Çizelge 5: Ebeveynlerin Medeni Durumu.....	110
Çizelge 6: Anne Eğitim Durumu.....	112
Çizelge 7: Baba Eğitim Durumu.....	114
Çizelge 8: Ebeveyn Gelir Durumu.....	116
Çizelge 9: Anne Meslek Durumu.....	118
Çizelge 10: Baba Meslek Durumu.....	120
Çizelge 11: Aile İçi Etkileşimin ve İletişimin Olumlu Olması.....	123
Çizelge 12:Ebeveynlerin Ergenlerin Davranışı Hakkında Negatif Tutum İçerisinde Oluşu.....	126
Çizelge 13:Gelişim Paralelinde Olmayan Aile içi Beklentiler.....	128
Çizelge 14: Stres Yaratıcı Yaşam Olayları.....	129
Çizelge 15: Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları.....	131
Çizelge 16: Babadan Anneye Fiziksel İstismar.....	133
Çizelge 17: Aileden Ayrılmaya, Özgürlüğe Duyulan Gereksinim.....	136
Çizelge 18: Ergenlerin Gereksinimlerine/Sorunlarına Dair Diğer Bilgiler.....	138
Çizelge 19: Ekonomik Durumla İlgili Problemler.....	140
Çizelge 20: Ergenlerin Ekonomik İstismarı.....	142
Çizelge 21: Cinsiyete Göre Ekonomik İstismara Maruz Kalma Durumu.....	144
Çizelge 22: Ergenlerin Geçmiş Yaşantılarında Çalışma Nedenlerine İlişkin Bilgiler.....	146
Çizelge 23: Göç Durumu.....	148
Çizelge 24: Bir Risk Faktörü Olarak Ruhsal Sorunlar.....	150
Çizelge 25: Bir Risk Faktörü Olarak Alkol Kullanımı.....	152
Çizelge 26: Bir Risk Faktörü Olarak Üvey Anne Babanın Varlığı.....	154

Çizelge 27: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin 3 Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar.....	156
Çizelge 28: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar.....	157
Çizelge 29: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar.....	160
Çizelge 30: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar.....	162
Çizelge 31: Cinsiyete Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması.....	164
Çizelge 32: Cinsiyete Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması.....	166
Çizelge 33: Cinsiyete Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması.....	168
Çizelge 34: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Korelasyonu.....	170
Çizelge 35: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Korelasyonu.....	172
Çizelge 36: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Korelasyonu.....	174
Çizelge 37: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	175
Çizelge 38: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	177
Çizelge 39: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	179
Çizelge 40: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	180
Çizelge 41: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Fiziksel Örselenme Bakımından Karşılaştırılması.....	182
Çizelge 42: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	184

Çizelge 43: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Duygusal Örselenme Bakımından Karşılaştırılması.....	186
Çizelge 44: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	187
Çizelge 45: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Cinsel Örselenme Bakımından Karşılaştırılması.....	188
Çizelge 46: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	190
Çizelge 47: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Duygusal İhmal ve İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	192
Çizelge 48: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	194
Çizelge 49: Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	196
Çizelge 50: Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	198
Çizelge 51: Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	199
Çizelge 52: Baba Eğitimine Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	201
Çizelge 53: Baba Eğitimine Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	203
Çizelge 54: Baba Eğitimine Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu.....	204
Çizelge 55: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	206
Çizelge 56: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	208
Çizelge 57: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	210
Çizelge 58: Ailedeki Stres Yaratıcı Yaşam Olaylarının Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	212
Çizelge 59: Ailedeki Stres Yaratıcı Yaşam Olaylarının Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	214

Çizelge 60: Ailedeki Stres Yaratıcı Yaşam Olaylarının Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması.....	216
Çizelge 61: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	218
Çizelge 62: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları	220
Çizelge 63: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	222

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1:	79
----------------	----

BÖLÜM 1

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GİRİŞ

Çocukluk döneminde yaşanan örselenmeler (istismar) ve bunun getirmiş olabileceği travmatik sonuçlar bireyin yaşamını büyük oranda etkileyen bir niteliğe sahiptir. Çocuğun veyahut ergenin istismar edilmesi hem bir çocuk hakkı ihlali hem de ailenin refahını etkileyen bir eylem olarak sosyal hizmetin en temel konularından birini oluşturmaktadır. Çocuk istismarı sosyal hizmetin çok temel bir konusu olmasına rağmen konunun hassasiyeti ve özellikle bu alanda kapsamlı bir veri tabanının olmayışı çocuk istismarı ile ilgili oranların yapılan araştırmalarda birbirinden farklılaşmasına sebep olmuştur. Mevcut bilgiler; bazı vakaların gizlenmesi ve ihbar edilmemesi gibi nedenlerden dolayı gerçek durumu tam olarak göstermemektedir fakat son yıllarda ihmal ve istismar konusunda toplum bilincinin artması, iyileşen veri toplama sistemleri ve hukuksal açıdan düzenlemelerin de olumlu etkisiyle bildirim oranında artış görülmüştür.

Yakın tarihte yapılan bir araştırma olan UNICEF'in "Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet" araştırması (2010) Türkiye'de yaşayan 7-18 yaşlar arasındaki çocukların %56'sının fiziksel istismara, %49'unun duygusal istismara ve %10'unun cinsel istismara tanık olduğunu görülmektedir. Bu araştırmada şiddet davranışının kaynakları başta aile üyeleri olmak üzere, öğretmenler ve akranlar olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan istismarın büyük oranda kişinin tanıdığı kişiler tarafından gerçekleştirildiği söylenebilmektedir.

Daha sonra ele alınacak olan bu araştırmanın bulguları ise UNICEF'in bulguları ile oldukça benzer nitelik taşımaktadır. Yukarıdaki oranlar dâhilinde ele alındığında; halen Türkiye'de pek çok çocuğun korunma hakkı kaybı yaşaması ise ülkemiz açısından oldukça kötü gelişmeler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin imzalanmasıyla beraber çocukların refahını artıracak, çocuk haklarının yerine getirilmesi için çeşitli çalışmaların artması beklenirken; özellikle çocuk refahı ile ilgili kapsamlı bir çocuk politikasının olmayışı ise oldukça düşündürücüdür. Özellikle Erbay'ın çalışmasında da (2012), çocuk refahı alanında hizmet veren kuruluşlar arasındaki koordinasyonsuzluk ve çocuğun korunması görevinin yalnızca eski S.H.Ç.E.K.'e yüklenmesi (Günümüzde S.H.Ç.E.K. 633 sayılı kararname ile kapatılmış; çocuğun korunmasına yönelik hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na devredilmiştir), Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nın sorunu çözme doğrultusunda yeteri kadar adım atamaması gibi olumsuzluklar vurgulanmıştır. Bu bağlamda çocuğun istismar edilmesinin bir hak ihlali olduğu düşüncesinin tüm toplum üyeleri ve kamu kuruluşları tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada ise bir çocuk hakkı ihlali olarak istismar (örselenme) farklı gelir ve eğitim düzeyinden (farklı sosyo-ekonomik düzey) gelen ergenler örneğinde ele alınmış ve çocukluk yaşantıları örselenmesi açısından ergeni etkileyebileceği düşünülen aile içi ve bireysel değişkenler odağında istismar yaşantıları karşılaştırılmıştır.

İstismarın bazen belirleyici faktörü ve bazense istismardan koruyucu bir faktör olabilen aile kurumu sosyal hizmet uygulamaları açısından oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Çocukluk örselenme yaşantılarında aile özellikle -çocuğun aile ile geçirdiği süre bakımından- odak noktasındadır. İstismar yaşantılarının bir parçası olan aile içi

istismar ise; aile kavramının değerler sisteminde ne olduğu ve nerede konumlanması gerektiğine dair kuşkular oluşturmaktadır. Bu bakımından istismar yaşantılarının yakın çevrenin yanı sıra aile içerisindeki boyutu ise tam olarak bilinmemekte, toplumun çocukların en güvenli biçimde yaşamalarını sürdürebilecekleri yerin aile olduğu söylemi ise zaman içerisinde değer kaybetmektedir.

şiddetin yol açtığı ve açacağı yıkımlar diğerlerine göre daha derin olabilmektedir. Çünkü istismar, sıklıkla istismara maruz kalan mağdurların güven ilişkisi kurmuş olduğu yakınları tarafından gerçekleşmekte ve güven ilişkisini zedelemektedir. Ülkemizde kesinleşen ve resmiyet kazanan istismar olgularının sıklığı ve dağılımı ile ilgili net verilerin olmaması yaşanan ihmal ve istismarı çok yönlü olarak değerlendirmemize engel olmakla beraber, ihmal ve istismar konusunda sosyo-ekonomik yapının ele alındığı karşılaştırmalı bir çalışma pek az bulunmaktadır. Olayın belirlenmesinin zorluğu ve kayıt altına alınmasındaki bazı yetersizlikler ise mevcut sonuçların gerçeğin çok altında olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmada yukarıda ele alınan nedenlerle ilgili olarak lise nc kademedeki öğrenim gören farklı sosyo-ekonomik düzeyde olan ve 16-17 yaşındaki ergenlerin - Altındağ veya ankaya rneği-geçmiş yaşamalarında istismara maruz kalma durumları araştırılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek sorularında -özellikle fiziksel ve duygusal istismar alt ölçeğinde- aile odaklı istismar sorularının oldukça yoğun oluşu kuramsal çerçevenin bir kısmında aile içi istismar başlığını ele alma gereğini doğurmuştur. Araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin geçmiş yaşamalarında maruz kaldıkları olası duygusal, fiziksel, ekonomik, cinsel istismar konuları, istismarın etkileri, istismarın önemli bir boyutunu oluşturan aile içi istismar konuları üzerinde durulmuştur.

Araştırmaya katılan ergenlerin çocukluk yaşamlarında maruz kaldıkları örselenme (istismar) durumları çocukluk dönemini etkileyen bir unsur olduğu için öncelikle çocukluk yaşamının sağlıklı geçirilmesinin önemine aşağıda yer verilmiştir.

1.2. SAĞLIKLI ÇOCUKLUĞUN ÖNEMİ

“Sağlıklı çocukluk” kavramının gerçekte ne olduğunu bilmek, ailelerin ve çocukla iletişime geçen tüm sistemlerin çocuklara yönelik istismar eylemlerin yapılmaması gerektiği konusunda farkındalık yaratmaktadır. Ayrıca; sağlıklı çocukluk kavramı ne tür eylemlerin çocukların sağlıklı gelişimine katkı vereceği konusuna ışık tutmakta ve sağlıklı çocukluk kavramının içeriğinin aslında ne olduğuna ilişkin farkındalığın artmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca lise üçüncü kademede öğrenim gören ergenlerin çocukluk dönemini henüz geride bırakması, araştırmada geçmiş yaşam deneyimlerinin sorgulanması sağlıklı çocukluk konusunun üzerinde durmayı gerektirmiştir. Bu nedenle aşağıda yer alan kısımda sağlıklı çocukluk kavramına ilişkin bilgilere öz olarak, maddeler halinde yer verilmiştir.

- Çocukluk döneminde fiziksel, sosyal, duygusal gelişimin normal seyrini bilmek çocukta mevcut olabilecek herhangi bir problemin “erken tanı”sında önemli rol oynamaktadır. Bu gelişim süreçlerine ilişkin bilgi eksikliği ise çocuğun “ihmal” edilmesine neden olabilir. Bu nedenle çocuğun sağlıklı yetiştirilmesinin ön koşulu normal gelişim özelliklerini bilmek ve ebeveyn olarak çocukların duygusal, fiziksel, sosyal, eğitim ve diğer ihtiyaçları çocuğun gereksinimleri doğrultusunda karşılamaktır.
- Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanma biçimi ise, çocuğun fiziksel gelişimini etkileyen bir unsurdur. Fiziksel gelişimin sağlıklı olarak

gerçekleşebilmesinin önkoşullarından biri, çocuğun gelişimi için gerekli olan besin kaynaklarına ulaşabilmesidir.

- Gelişimin her aşamasında ailenin yaklaşımı büyük oranda gelişimi etkileyen faktörler içinde yer almaktadır. Bu nedenle ailenin tutum ve davranışları, yaşanan ortamın koşullarının çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olarak yerine getirilmesi gerekmektedir.
- Ergenlik dönemine sağlıklı olarak girebilmenin kolaylaştırıcıları arasında besin, barınak, giysi, sağlık, güvenli ev ortamı, duygusal destek iletişim kurmaya açıklık, gereksinime uygun tepki, sosyal destek sistemi varlığı, ebeveynler arasında olumlu etkileşim, tutarlı olma, olumlu rol-model olma gibi özellikler yer almaktadır.
- Çeşitli olumlu uyarılardan yoksunluk, çocuğun gelişimini destekleyen etkinliklerin az oluşu veya hiç olmayışı, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye ilişkin bilgilerinin yetersiz oluşu ve çocuklarının gelişim özelliklerini bilmeyişi, çocukların ergenliğe geçişte çeşitli sorunlar yaşamasına neden olabilir.
- Çocuk hakları bağlamında ele alındığında ise Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde vurgulandığı gibi çocukluk yaşamı çocuğun sosyal kültürel ve duygusal potansiyellerini geliştirecek şekilde düzenlenmeli ve çocuğun yararını gözeterek şekilde düzenlemelere gidilmelidir.

Olumlu çocukluk deneyimleri çocukların ergenliğe daha başarılı girmelerini kolaylaştırırken; olumsuz çocukluk deneyimleri ve çeşitli travmalar, örselenmeler ergenlik dönemine geçişte çeşitli stres faktörleri yaratabilir. Bu bağlamda hem örselenen çocukların özelliklerini hem de ergenlik döneminin özelliklerinin ne olduğunu bilmek hem ergenle çalışan sosyal hizmet uzmanı ve çocuk ve gençlik refahı alanında çalışan

diğer meslek elemanları için; hem de ebeveynler için oldukça kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. Bu sebeple ve araştırmaya katılan bireylerin de ergenlik döneminde olması nedeni ile aşağıdaki bölümde ergenlik dönemi ve genel özellikleri ana hatları ile ele alınmıştır.

1.3. ERGENLİK DÖNEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Mishne'ye göre (1986; akt; Herbert ve Dorton, 2002, s. 101), ergenlik dönemi genellikle erken, orta ve geç ergenlik olarak kategorize edilmiştir. Erken ergenlik 9-10 yaşlarındaki fiziksel değişme, 13-19 yaş arasındaki aktivite ve davranışlardan ayrılmaktadır. Orta ergenlik 14-17 yaşa yayılım gösterebilir. Orta ergenlik genellikle aileden geri çekilme durumu söz konusu olmakta, cinsiyet kimliği oluşturma, duygusal gelgitler, kısa süreli ilişki durumları, kendilik farkındalığı, ilgiler ve eğitsel ve mesleki seçimler, narsisizm dönemleri, öfkelenme ve depresyon gibi süreçler mevcut olmaktadır. Geç ergenlik ise yetişkinliğe köprü kuran dönemdir ve orta ergenin duygu durum hissetme ve davranış değişiklikleri geç ergenliğe taşınmaktadır. Sonuç olarak yetişkinlik döneminde erken ergenlik deneyimlerinden daha az kimlik difüzyonu söz konusu olmaktadır. Geç ergenlik döneminde ise kişisel değerler ve amaçlar yapılandırılmaktadır.

Ergenlerdeki duygusal gelişim ve değişim konusunda dikkati çeken ilk noktanın duyguların yoğunluğundaki artış ve istikrarsızlık olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda söz konusu duygusal dalgalanmalar; karşı cinse âşık olma, mahcubiyet ve çekingenlik, aşırı hayal kurma, tedirginlik ve huzursuzluk, yalnız kalma isteği çalışmaya karşı isteksizlik, çabuk heyecanlanma gibi duygulanım durumlarıdır. Bu anlamda ergenlik çağındaki gençlerle ilgili yapılan alan araştırmalarında ergenlerin duygusal

problemlerinin; buldukları yaş gruplarına, okula devam edip etmemelerine, ailenin geliştirdiği tutumlarına, ergenlerin sahip oldukları bireysel zekâlarına ve çevreleri tarafından kabul edilme derecelerine göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir (Koç, 2004, s. 235).

Ergenlik dönemi, büyüme ve gelişim sürecinde olan bireyin en önemli gelişim evrelerinden biridir. Gelişimde bireysel farklılıkların olduğu bilgisinden hareketle ergenlik dönemine giren her kişinin benzer gelişimsel özellikleri aynı süreç içerisinde göstermesi beklenemez. Ergenlik döneminde olgunlaşmanın kültürel özelliklere göre değiştiği bilinmektedir. Farklı coğrafi bölgelerde ergenler farklı gelişimsel özellikler gösterebilmekte, ergenliğe giriş yaşı bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir.

Ergenlikteki fiziksel gelişim döneminin zaman aralığı farklı özellikler göstermektedir ve bunun nedeni ise, biyolojik, sosyo-ekonomik, beslenme ve yaşam şartlarıyla ilgili faktörlerin değişkenliğinden ileri gelebilir. Normal koşullarda kızlarda 10 ile 12 yaşları arasında başlayan ergenlik, erkeklerde 12 ile 14 yaşının başlarında görülmektedir.

Bunun yanı sıra, bazı bilim adamları ergenlik dönemi yaş aralığını farklı şekillerde ele almıştır. Örneğin; J.J. Rousseau ergenlik dönemini 15-20 yaşlar arasında ele almış olmakla beraber, gelişim kuramcısı olan Piaget ise ergenlik dönemini soyut işlemler dönemi içerisinde ele alarak 11 yaş ve sonrasına vurgu yapmıştır. Ergenlik karmaşası kavramını psikolojiye ilk getiren araştırmacı Stanley Hall ise ergenlik dönemini 13-24 yaşları arasında ele almıştır. Bu kavram sorununun dışında ergenliği 12-18 yaşları arasına sığdırmak konusunda genellikle görüş birliğine varılmakla beraber, ergenliği ele alış, kuram ve yaklaşımlar birbirinden oldukça farklılaşmaktadır.

Frank (1951, s. 66), ergenlik yıllarının güç ve problemlili yıllar olduğunu, bunun nedeninin çocuğun fiziksel, zihinsel, kültürel ve sosyal bakımlardan yetişkinliğe doğru yol almasının olduğunu belirtmiştir. Bu süreçte kızların ve erkeklerin yaşam görevlerini iyice benimseme uğraşısı içinde olduğunu belirten Frank; gencin daha önce öğrenilmiş birçok davranış, inanç, konuşma ve duyuş biçimlerinden sıyrılarak yeni davranış örüntüleri öğrenmek durumunda kaldığını ifade etmiştir.

“Bireyselliğin değişebilirliği” adlı kuramın öncüsü olan Edward Spranger ise ergenliğin bir fırtına ve stres dönemi olacağı fikrine karşı çıkmakta, ergenliğin yaşanma şeklinin kişilere göre değişebileceğini öne sürmektedir. Bu kuramcı ergenlerin bazılarının çatışma ve stres yaşamaksızın bu dönemi yavaş ve huzurlu bir şekilde atlatabileceğini belirtmiştir.

Ergenlerin bu dönemi çatışma ve kriz şeklinde yaşamasının engellenmesinde ebeveyn ve ergen etkileşimi büyük önem taşımaktadır.

Ergenlik dönemine ilişkin biyolojik, psikolojik, psiko-sosyal, sosyolojik, psikanalitik ve antropolojik yaklaşımlar geliştirilmiştir (Cloutier, 1982, s. 881-883).

Biyolojik yaklaşımlar temelinde ele alınabilecek bir kurama örnek olarak ergen psikolojisinin babası sayılan Stanley Hall gösterilebilir. Hall bu kuramı yazarken Darwin’in gelişim kuramından esinlenmiştir. Hall’ın görüşüne göre her yeni birey gelişimini, insanlık tarihinin tekrarlandığı aşamalardan geçerek tamamlamaktadır. Bu kurama göre ergenlik dönemi, insan ırkının geçici bir safhasına karşılık olan bir isyan dönemidir. Hall, bu dönemin mizaç ve düşünüş tarzını karakterize eden bir sembol olarak fırtınalı ve baskılı anlamına gelen “storm and stress” terimini kullanmıştır. Hall bütün diğer gelişim dönemlerinde olduğu gibi, ergenlik dönemini de esas itibariyle

biyolojik faktörlere bağlamakta ve kuramında çevresel faktörlere çok az yer vermektedir. Stanley Hall'un kuramına yöneltmiş eleştiriler arasında çocuğun ve ergenin gelişimini açıklamasında çevreyi dikkate almayı vurgulayan eleştiriye sıklıkla rastlanır. Aşırı yaklaşımında Hall istenmeyen toplumsal davranışların bile filo genetik tarihin bir döneminin yeniden yaşanmasının bir yansıması olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Hall anne baba ve eğitimcilerin bundan kaygılanmalarının gerekmediğini, bu davranışların kendiliğinden kaybolacağını öngörmüştür. Bu kuramı eleştiren çoğu kişinin de eleştirdiği gibi Hall'un kuramı, çevresi içinde yaşayan, var olan ergenin çok yönlü olarak ele alınmaması sonucunu doğurmaktadır. Bilindiği gibi ergenin davranışlarının belirlenmesinde çevrenin rolü büyüktür. Bu nedenle çevresel faktörlerin elimine edildiği ve yalnızca genetik faktörlerin esas alındığı bir yaklaşım ergeni çok yönlü olarak değerlendirmenin önüne geçebilir. Bu bağlamda Hall'un kuramı sosyal hizmet perspektifinden oldukça farklı bir yerde konumlanmaktadır.

Psikolojik yaklaşımlar temelinde ele alınabilecek kurama örnek, psikanalizin babası olarak ele alınabilecek Sigmund Freud'dur. Freud davranışların belirleyicisi olarak libidal enerjinin etkisi üzerinde durmuştur. Freud ergenlik dönemine atıfta bulunduğu "genital evre"de id, ego ve süperegö etkileşiminin davranışları belirleyiciliği üzerine odaklanmaktadır. Genital evre Freud'a göre 12-18 yaşlarını kapsar, bu dönemde cinsel doyumun yetişkine özgü yollarına daha fazla ağırlık verme cinsel dürtülerin belirgin olarak artması gözlemlenebilmektedir (Krauss, 1972, akt; Onur, 1986, s. 226).

Psiko-sosyal yaklaşımlar içerisinde ele alınabilecek bir isim olan Erikson ise genel olarak kişinin çocukluktan yetişkinliğe kadar geçirdiği sekiz evre ileri sürmüştür. Bu evreler ise; küçük çocukluk, okul öncesi çağ, okula başlama, örtülü dönem, ergenlik,

genç yetişkin, yetişkin, olgunluk çağıdır. Erikson, bu dönemlerde bireyin sırasıyla güven-güvensizlik, özerklik-kuşku ve utanç, girişimcilik-suçluluk, beceriklilik-aşağılık, kimlik-rol karışıklığı, yakınlık-yalıtılmışlık, süreklilik-durgunluk, bütünlük-umutsuzluk gibi duygusal gelişim süreçlerinin yaşanabileceğini kuramında belirtmiştir (Erikson, 1968, s. 17).

Aşağıda yer alan bölümde araştırmanın odak noktasında yer alan çocuk ve ergenin ihmal ve istismarı üzerinde durulmuştur.

1.4. ÇOCUK VE ERGENİN İHMAL VE İSTİSMARI

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) yönetim kurulunun 15 Mart 1986 tarihli raporunda, çocuk istismarı (örselenme); çocuğa yakın kişilerin yasaklanmış ve önlenemez bir hareketinden ya da hareketsizliğinden kaynaklanan zarar olarak tanımlanmıştır. Aynı raporda çocuk istismarının, kasıtlı olarak çocuğa zarar verilmesi sosyal açıdan yasaklanmış bir hareket olması, hareketin istismar olduğu konusunda uluslararası düzeyde ne kadar çok görüş birliği olduğu, toplu olarak değil kişi olarak neden olma, yalnızca bir veya daha fazla çocuğun zarar görmesi gibi konular üzerinde durulmuştur (Kars, 1996, s. 5).

Zeytinoğlu (1991, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 74) ise çocuk ihmal ve istismarı 18 yaşının altında bulunan çocuklara karşı, aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimini zedeleyen her türlü eylemler, “çocuk istismarı” olarak; onların beslenme, bakım, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumları da “çocuk ihmal” olarak tanımlamıştır.

Çocuk ihmal ve istismarının tarihine bakıldığında, bu sorunun yalnızca günümüz modern toplumlarında değil; Eski Roma'ya kadar dayandığı görülmektedir. Örneğin; Eski Roma'da babaların çocuklarını satma ve öldürme haklarının olduğu; eski Yunanlıların ise engelli çocuklarını öldürdüğü veya terk ettiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra Batı'daki Endüstri Devrimi ile çocuklar uzun saatler boyu kötü koşullarda çalıştırılmıştır. Günümüzde de çocuk ihmal ve istismarı daha az kabul görmektedir, fakat tamamen yok değildir (Sokullu, 2011, s. 121).

Çocuk istismarı ve ihmali tüm dünya ülkeleri ve kültürleri için ortak bir sorundur ve her yıl 1,6 milyon çocuk fiziksel, cinsel, duygusal istismarın ya da ihmalin kurbanı olmaktadır (Sedlak ve arkadaşları, 1996, akt. Tahiroğlu ve ark., 2008).

Çocuk ihmal ve istismarının özellikle 20. yy. da daha çok konuşulur ve bilim camiaları tarafından daha çok ele alınır olmasının nedenlerinden biri de Zoroğlu ve arkadaşlarının belirttiği gibi (2001, s. 70), ikinci dünya savaşı sonrası çok sayıda yer değiştirmiş, şiddete şahit olmuş, ebeveynini ve arkadaş çevresini yitirmiş, beslenme ve eğitim yetersizliği yaşamak zorunda kalmış çocuğun çocukluk döneminde yaşadığı travmanın ve ruh sağlığı konusunda ciddi sorunlar yaşadığının gözlenmesi ve bu nedenle bilim dünyasının ruhsal travmaların trajik sonuçlarını gözleyebilme olanağı bulmasıdır. Çocukluk dönemi örseleyici yaşantılarının etkilerinin görülmesi özellikle çocuk ihmal ve istismarına olan ilgiyi de artırmıştır.

Yukarıda ele alınan bilgilerin yanı sıra “dövülmüş çocuk sendromu”nun ilk defa 1962 yılında pediatrist olan Kempe ile ortaya çıktığı görülmektedir. Çocuğun örselenme durumu ise ilk defa hekimler değil, radyologlar tarafından ortaya çıkarılmıştır, çünkü radyologların istismara maruz kalan hastayla etkileşiminin olmaması, onların daha

tarafsız olması nedeniyle istismar daha rahat açığa vurulmuştur (Sokullu, 2011, s. 121). Bunun yanı sıra Zoroğlu ve arkadaşlarının belirttiği gibi (2001, s. 70) Caffey ve arkadaşları tarafından 1972’de “dövülmüş bebek sendromu” tanımlanmıştır.

Ülkemizde çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yaptığı çalışmada çocukların %46’sının; Türkiye genelinde yapılan bir araştırmaya göre ise çocukların % 45’inin (Bulut, 1996) istismara uğradığı belirlenmiştir. Sivas’ta bir sağlık ocağında yapılan bir çalışma (2002) ise; annelerin %87,4’ünün çocukları istismar ettiğini; %93’ünün ise çocuklarını duygusal istismara maruz bıraktığını göstermektedir.

Birleşmiş Milletler ve UNICEF tarafından yapılan Türkiye’deki araştırmalara bakıldığında ise durumun çok iç açıcı olmadığı görülmektedir. Bir araştırmaya göre (UNICEF Çocuklara Yönelik Şiddet Raporu, 2006) 3-17 yaş grubundan çocukları olan babaların %17’si ile annelerin %35’i cezalandırma amacıyla çocuklarını ara sıra dövdüklerini ifade etmişlerdir. Bu cezalandırma biçimlerinden olan duygusal örselenme bağlamında ele alabileceğimiz odaya kapatma eylemini ise annelerin %10’u gerçekleştirmiştir. Yapılan diğer araştırmada ise (UNICEF, 2008) tüm bölgelerden toplam 12 ildeki anne-babalara çocuklarına nasıl disiplin uyguladıkları sorulmuş, verilen yanıtlara göre anne-babaların %9,3’ünün fiziksel şiddet uyguladığı; %7,3’ünün çocukları korkuttuğu, %31,8’inin çocuklarına bağıracağı veya yüksek sesle azarladığı belirlenmiştir. Oranlara bakıldığında da çocukluk yaşantıları örselenmesinde ailenin nedenli belirleyici olduğu açıktır.

Çocuk ihmal ve istismarını açıklayan çeşitli teoriler bulunmakla beraber, bu teorilerin bir kısmı ihmal ve istismarı bireysel nedenlerle açıklarken, bazıları sosyo-kültürel

faktörler ile ve sosyal öğrenme kuramları ile açıklamaya çalışmıştır. Bu teoriler aşağıda genel hatları bakımından aşağıda ele alınmıştır.

İhmal ve istismarı açıklayan teorilere bakıldığında, çocuk ihmal ve istismarını ele alan bazı kuramların bireyin iç dünyasındaki bazı bozukluklardan ve hastalıklardan kaynaklanabildiğine değindiği, bu kuramlar ihmal ve istismara sebep olan semptomlar saptanabilirse uygun tedavi yöntemleri ile çözümün bulunabileceğine ve ihmal ve istismarın önlenebileceğine dikkat çektiği görülmektedir.

Sosyo-kültürel teorilere bakıldığında ise bu teoriler ihmal ve istismarı bireysel nedenlerle açıklamamakta, işsizlik, ailenin büyüklüğü, çocukların yeterli yerlerinin bulunmaması gibi sosyal soyutlanma gibi nedenlerle ihmal ve istismarın daha çok sosyal sorunlar ile ilintili olduğunun altını çizmektedir.

Sosyal öğrenme kuramı ise, şiddet davranışının sosyal ortamda şiddet uygulayıcıları tarafından öğrenildiğini ve model alma davranışı ile pekiştirildiğini ifade etmektedir.

İstismar ise, bazen mikro düzeyde bazen de makro düzeyde olan sorunlardan kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle yukarıda ele alınan kuramların hepsi ihmal ve istismarı daha net olarak anlayabilmek konusunda ipucu vermektedir. Fakat her istismar vakası kendine özgüdür, dolayısıyla aile ve diğer dinamikleri ele alan eko-sistem yaklaşımı daha panoramik bir ele alış gerektirdiği için araştırmada eko-sistem kuramı ve istismar mağduru çocuğu/ergenini ve aileyi güçlendirebilmek içinse güçlendirme yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu yaklaşımlar çocuk/ergeninin istismarı ve etkileri, boyutları ele alındıktan sonra sosyal hizmet boyutu çerçevesinde kuramsal çerçevenin sonunda detaylı olarak ele alınmıştır. Aşağıda ise istismarın önemli boyutlarından biri olan fiziksel istismara ilişkin bilgilere yer verilecektir.

1.4.1. Fiziksel İstismar

Finkelhor ve Korbin (1988, akt., Kars, 1996, s. 6) fiziksel istismarı bir çocuğun gelişim ve fonksiyonlarında sürekli bozukluklar ve yaralanmalara neden olan, çocuğa acı veren ve kaza dışı meydana gelen, insanın çocuğa yönelttiği şiddet olarak tanımlamışlardır.

Fiziksel örselenme (istismar), çocuğun kaza dışı hasar görmesidir. Bu hasar durumu hafif ya da öldürücü olmakla beraber, her toplumda çocuklara fiziksel ceza uygulanmasına yaygın bir şekilde rastlanılmaktadır (Bilir ve diğerleri, 1991, s. 45).

Fiziksel istismara maruz kalan kişinin rahatsız olması, alikonulması, kabaca müdahaleye uğraması dokunulmazlığının bozulması, onurunun kırılması, aşağılanması, incitilmesi ve üzülmeye gibi sonuçları da vardır (Keane, 1996, akt. Güz, 2006 s. 80).

Sosyal hizmette çocuğun fiziksel istismara maruz kaldığına ilişkin çeşitli gözlemler ve aşağıdaki bilgiler oldukça önem taşımaktadır. Sheafor ve Horejsi'nin belirttiği gibi (2003, s. 317) kimi fiziksel ve davranışsal belirtilerin gözlenmesi neticesinde muhtemel çocuk ihmal veya istismarı vakalarına ulaşılabilir. Bu belirtiler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Açıklanamayan yaralar ve dayak izi, özellikle yüzün her iki tarafında, vücutta, belde, kalçada ya da gövdede,
- Farklı düzeylerde yara izleri,
- Bir aletin şeklini yansıtan veya simetrik bir kalıp oluşturan, bir bölgede toplanmış birden çok yara ,
- Genellikle bir hafta sonu veya bir ziyaretin ardından oluşan yaralar,
- Bir el ve parmakların şeklini gösteren omuzlarda ve boyunlardaki yaralar,

- Özellikle el ayaları, ayak tabanı, bel veya kalçada bulunan sigara yoluyla yapılmış açıklanamayan yanıklar,
- Sıcak su yanıkları-ütü veya elektrikli ocak yanıkları,
- El ve ayak bileklerinde ip izleri,
- Ağızdaki açıklanamayan yaralar (dudakta yırtılma veya diş kırıkları),
- Çocuğun bedeninde bir yetişkinin ısırık izleri,
- Açıklanamayan kırıklar ve baştaki yaralanmalar,
- Retina yırtılması ya da boynun şiddetli sarsılmasından kaynaklanan yaralanmalar,
- Yumruğa bağlı iç yaralanmalar,
- Uyuşturucu alkol, çeşitli ilaçlar ya da ev yapımı kimyasallara bağlı zehirlenmeler.

Bilir ve arkadaşları (1991, akt., Kars, 1996, s. 6) çocukların fiziksel açıdan örselenmesi sonucunda durumun şiddetine göre klinik teşhiste, ekimozlar, yumuşak doku zedelenmeleri, ödemler ve yara izleri, yanıklar, kaynar su ile haşlanmalar, kemik, eklem, beyin ve göz hasarları, iç organlara ait hasarlar, zehirlenmeler, gelişme gerilikleri ve şiddetli durumlarda nedeni belli olmayan ölümlerin ortaya çıktığını aktarmıştır. Fiziksel istismar daha somut ve gözlemlenebilir sonuçlar içermesi açısından diğer istismar türlerinden daha rahat ve kolay bir şekilde anlaşılmaktadır.

Çocuk ihmal ve istismarının sıklığının dünyada %1-10, ülkemizde %10-53 olarak belirlenmiş olduğunu ifade eden Aral (1997, akt., Yolcuoğlu, 2010 s. 75), yaptığı çalışmada; Türkiye’de çocukların % 65.72’sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismara uğradıklarını saptamıştır. Türkiye’deki aile içi fiziksel istismar durumu ele

alındığında, bu oranın oldukça yüksek olduğu ve fiziksel istismarın olduğu her yerde duygusal istismarın da söz konusu olduğu için Türkiye'deki çocukların 2/3'de ikisinin duygusal ve fiziksel istismara maruz kaldığını söylemek mümkündür.

Fiziksel istismar sorunu yalnızca Türkiye'de değil Amerika'da da geçmiş yıllarda görülmüştür. ABD'de New Hampshire Üniversitesi'ne bağlı Family Violence Research Laboratory Başkanı tarafından yürütülen, 8000'den fazla aileyi kapsayan, 1975 ve 1985'te uygulanan anketlere dayanan bir araştırmada Amerika'da çocukların %97'sinin fiziksel cezalandırmaya maruz kaldığı ve bu durumun bir nesil sonra çocuk istismarı ve koca tarafından uygulanan şiddeti artırıcı bir faktör olduğu bulunmuştur. Çocuğa karşı şiddet bebeklik döneminden başlamakta ve çocukların yarısında aileyi terk edene kadar sürmektedir (Straus, 1990, akt; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1994, s. 17).

Yalnızca fiziksel istismar da değil farklı istismar türlerine de sebebiyet verebilme riski açısından istismarın türleri Beckett'a göre 3'e ayrılmaktadır (Beckett, 2003, s. 135).

1. Kasıtlı istismar: Burada istismarcı kendi ihtiyaç veya arzusunu tatmin etmek amacıyla istismar davranışı gösterir. Burada istismar önceden planlanmış ve kurgulanmıştır. Bunun en yaygın örneği cinsel istismardır. Fakat planlanmış zalimlik gibi kimi eylemler de sayılabilir.

2. Stresle ilişkili ihmal ve istismar: İhmal ve istismarın önemli bir çoğunluğu stresle ilişkilidir. Farklı kişiler geçmişleri, koşulları veya mizaçlarına bağlı olarak stres karşısında hassas olabilirler. Bu tür bir kötü muamele çoğu insan için anlaması en kolay olandır. Yoğun bir günün ardından annenin yaramaz çocuğuna bir tokat atması bu madde ile ilişkilendirilebilir.

3. Yeterlilik ile ilişkili ihmal ve istismar: Çocukların kötü muamele görmesi bazen çocuğun ihtiyaçları konusundaki cehalet ile ilişkilidir. Çoğu durumda bu sorun çocuk koruma meselesine kadar varmaz. Ancak bazen bilhassa stresle ilişkili konularla birleştiğinde vakanın boyutları ciddileşir.

Parke ve Collmer (1975, akt., Kars, 1996, s. 6) literatürde çocuk istismarını ve özellikle de yaygın biçimde inceleme konusu olan fiziksel istismarı tanımlamaya ilişkin iki yaklaşımın dikkati çektiğini belirtmişlerdir. Birinci yaklaşım çerçevesinde istismarı meydana getiren yaklaşımlar çerçevesinde meydana gelen sonuçlar açısından ele alınmaktadır. Özellikle fiziksel istismarın açıklanmasında kullanılan bu yaklaşımın avantajı, yaralanma düzeylerinin nesnel bir şekilde ortaya konabilmesi ve yaralanan kişinin amaç ve güdülerine başvurma gereğinin azalmasıdır. Ancak bu yaklaşımda kaza sonucu ve istismar sonucu yara alan çocukların ayırımını yapmak oldukça zordur. İkinci yaklaşımda ise “niyet” kavramı üzerinde durulmuştur. Ancak çocuğu ihmal ve istismar edenin niyeti gözlenebilir bir davranış olmadığından bu şekildeki tanımın bir işlerlik kazandırması güçtür. Çocuk veya ergenin ihmal ve istismarı söz konusu olduğunda eylemi yapan kişinin yani istismarcının “niyeti”, istismarı gerçekleştirme için bir gerekçe olamaz. Böyle bir bakış açısı ihmal ve istismara uğramış bir ergenle çalışan sosyal hizmet uzmanlarını ve diğer ilgili meslek elemanlarını daha edilgen kılar. İstismar olayına ilişkin olarak ise bu alanda çalışan mesleklerin istismar olayını daha iyi değerlendirebilmesi, fiziksel bulguların bir kaza mı yoksa bir istismar göstergesi mi olduğunu anlayabilmesi için ise başta sosyal hizmet uzmanları olmak üzere ilgili çocuk refahı alanında çalışan tüm meslek elemanlarının iyi birer “gözlemci” olmaları gerekmektedir.

Çocuk veya ergenin ihmal ve istismar edilme durumlarını ele alırken, istismar edenin eylemi gerçekleşme niyetine odaklanmak “çocuğun yüksek yararı” doğrultusunda bir eylem olmayacaktır. Profesyoneller olarak çocuk ihmal ve istismarı ele alınırken istismar edenin davranışı gerçekleştirme nedeni değil, mağdurun istismardan etkilenme durumu esas alınmalıdır. Müdahalede bulunurken ise istismarın niteliği, ne kadar süredir uygulandığı, mağdurda yarattığı etki, sorunu çözme doğrultusunda değiştirebilecek sistemler, mağdurun veya istismarcının sorunu çözme doğrultusunda yararlanabileceği kurumsal hizmetler vs. gibi faktörlere odaklanılmalıdır.

Çocukların istismarı önlemeye veya istismar sonrasına ilişkin geliştirdiği tepkiler ise oldukça ilginçtir. Sheafor ve Horejsi'ye göre (2006, s. 318);

- Çocuğun elbiseleriyle yaralarını saklama çabası, yaralanmalardan dolayı utanç duyması yaralanma hakkında konuşmaktan kaçınması (istismara uğramamış çocuklar yaralarını gururla gösterir),
- Çevrede yetişkinlere karşı aşırı tetikte olma, korkma, savunmada olma,
- Ailenin beklentilerine aşırı uyumlu olma (Ebeveyni rahat ettirmek için aşırı özen göstermek suretiyle çocuk sakin bir ortam yaratmaya çalışır ve böylece istismarı engellemeye çalışır),
- Bir başka çocuğun ağlamasına dayanamama (Zira ağlamayı istismarın ıstırabıyla özdeşleştirir),
- Erken yaşta ciddi davranış bozuklukları (evden kaçma, kendini sakatlama, intihar girişimleri, şiddet, içe kapanıklık vs.) gibi özellikler gösterebilir.

Aşağıdaki örnek ise fiziksel istismarın algı boyutunda kişilere göre ne kadar farklılaştığı konusunda oldukça dikkat çekmektedir:

“Çok sevdiğim annelerden biri bir gün bölüme geldi ve dedi ki; ‘ben dayaktan hiç hoşlanmıyorum, ben çocuklarımı hiç dövmeden yetiştirdim, ben dayığa karşıyım. Aman ne güzel dedim ama çocuklarda da hiç dayak yememiş havası yoktu, sevmek istiyorsun hepsi saklanıyor bir kenara. Oyun odamıza geçtik orada çocuklar suyla oynayacaklar kollarını sıvadım ıslanmasınlar diye, kolları mosmor. Anneye dedim ki bunlar ne, ben ısırırım hocam dedi ben dayığa karşıyım ama kızınca ısırırım dedi” (Öktem, 2006, s. 119).

Çocukluk yaşantılarındaki örselenmenin faktörlerinden biri olan aile içi şiddet konusunda kişilerin şiddet algısı değişebilmektedir. Bu örnek, şiddetin uygulanma biçimine, türüne, davranışa yüklenen anlam farklılığından kaynaklanmakla beraber ailelerin şiddet algısındaki çarpıtmanın da çarpıcı bir göstergesidir.

İnsanların duygu hallerinin nedeni olan kavramsal tepkilerden en önemlisi, kişi olarak bir ben değerine sahip olduğumuz inancından hareketle kimin neyi kontrol ettiğine ilişkin düşüncemizde “ya çevrenin bizi kontrol ettiği ya da biz çevreyi” yanılgısının şiddetle şekillendiği (Özer, 1990, akt. Güz, 2006, s. 94) üzerinedir. Şiddet ise toplumda meşrulaştırılan bir “kontrol etme aracı” olarak anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

Fiziksel cezanın ise uygulanma şiddetinin toplumda bir düzeye kadar meşrulaştırıldığı bilinmektedir. Örneğin, bazı kişiler şiddet konusuna son derece duyarlı olsa da birtakım aileler küçük çocuklara şiddet uygulama konusunda çocukların fiziksel yapıları paralelinde güç kullanmayı uygun görebilmektedirler. Bu düşünce pratikte küçük

çocuklara uygulanan şiddetin çocuğun hassas ve daha incinebilir bölgelerine değil çocuğun daha az hasar görebileceği yerlerine uygulanması ile yerini bulmuştur. Toplumda süregelen bilinç eksikliği, geleneksel ataerkil yapılar, geçmişten günümüze toplum üzerinde etkisini devam ettiren şiddet içerikli atasözleri şüphesiz ki şiddetin meşrulaşmasında büyük rol oynamıştır.

Zeytinoğlu'nun da belirttiği gibi(1991, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 74), ebeveynin çocuklarına yönelik hangi eylemlerinin çocuk ihmali ve istismarı olduğu; o toplumda verilen değerlere, toplumun değerlerine ve inançlarına, ceza ve disiplin yöntemlerine, çocuğa yönelik kabul edilir ve edilemez yöntemlerin neler olduğuna bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda kültürümüzde de özellikle şiddete ilişkin övgülerin yer aldığı bir dizi söylemler fiziksel şiddet ile paralel olarak halen devam etmektedir.

Aşağıda ise istismarın türlerinden biri olan cinsel istismara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.4.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar; ilk defa 1978'de Kempe tarafından “olgunlaşmamış çocukları anlamadan ve kendileri istemeden seksüel ilişkide kullanılmaları” olarak tanımlanmıştır. Bunu izleyen yıllarda çeşitli tanımlamalara rastlanmaktadır.

Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezinin tanımına göre ise, “çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o ilişkinin veya başka birinin seksüel stimülasyonu (uyarılma) için kullanılmışsa, çocuğun cinsel istismarından söz edilebilir. Cinsel istismar eğer bir çocuğun diğeri üstünde belirgin bir gücü veya kontrol söz konusuysa

veya bariz bir yaş farkı varsa iki çocuk arasında da gerçekleşebilir” (Görak ve ark., 1999, akt, Polat, 2002, s.3).

Cinsel istismar, cinsel tatmin amacıyla bir yetişkinin güç kullanarak, tehdit ederek, zorla cinsel olgunluğa ulaşmamış çocuk ile cinsel ilişkiye girmesidir (Finkelhor ve Korbin 1988, akt., Kars, 1996, s. 7).

Cinsel istismar, çocuğun cinsel suçu işleyen ya da diğer bir kişi tarafından uyaran olarak kullanıldığı, çocuk ile yetişkin arasındaki ilişki ve etkileşimdir. Cinsel istismara uğrayan çocuk 18 yaşın altındaki çocuktur ve istismar eden yetişkinlerin de çocuktan beş yaş büyük olması cinsel istismarın bir belirleyicisidir (Erkan, 2004, s. 10).

“Cinsel istismar çocuk istismar tipleri içerisinde saptanması en zor olan, çoğunlukla bildirilmeyen ve gizli kalan, kısa ve uzun dönemli etkileri açısından önemli bir olaydır. Amerika Ulusal Çocuk İstismar ve İhmal Merkezi'nin (NCCAN) 1991'deki tanımına göre, çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin cinsel uyarımı için kullanılmışsa çocuğun cinsel istismarı olarak kabul edilir. Cinsel istismar diğer bir çocuk tarafından eğer bu çocuğun diğeri üzerinde belirgin bir gücü veya kontrolü söz konusuysa da veya bariz bir yaş farkı varsa da gerçekleştirilebilir” (Öztop, 2010, s. 271).

Sheafor ve Horejsi (2003, s. 318) cinsel istismar belirtilerini şöyle sıralamıştır:

Vajina ve anüsün etrafında ezikler-yaralar, çocuğun iç çamaşırında kan, genital bölgede kızarıklıklar, kasıklarda kızarıklık ve tahriş, tekrarlanan idrar yolu enfeksiyonu, küçük yaşta hamilelik veya cinsel yolla bulaşan hastalıklar, vajina, bağırsak veya ağızda meni kalıntıları (ilişkinin ardından

3 gün içinde tıbbi test yoluyla anlaşılabilir), mastürbasyona zorlanmış olmak, sıra dışı cinsel oyunlar, oyuncakların keşfi, genellikle daha küçük yaştaki çocuklarla saldırgan ve zorlayıcı cinsel aktiviteler yetişkinlere karşı uygunsuz cinsel davranışlar, cinsel aktiviteler hakkında sıra dışı bilgi düzeyi, cinsellikle ilgili sıra dışı korku ya da cinsel konularla haddinden fazla ilgilenme, duş banyo ve yatak odalarına ilişkin sıra dışı korku, spor için kıyafet değiştirmede isteksizlik (Vücudundan aşırı utanma nedeniyle), sık sık bir yetişkin tarafından zorlanan okul devamsızlığı, sanat derslerinde sıra dışı veya tuhaf cinsel temalar, çok katlı elbise giyinme (vücudunun korunması için), bir baş etme mekanizması olarak sıklıkla yalnız kalma, cinselliği ön plana çıkaran yetişkinlerle sıra dışı yakın ilişkiler, istismarcının çocuğun çevresindeki sorunlu kimselere karşı aşırı korumacı davranış göstermesi.

Cinsel istismar, çocuk ve gençler için oldukça özel, utanç verici, aşağılayıcı bir konu olarak algılanmakta ve dolayısıyla çoğu çocuk ve ergen öykülerini anlatmaktan kaçınmaktadır (Hsu ve ark. 2002, akt. Tahiroğlu ve ark., 2008, s. 50).

Ne trajik ki çocuğun cinsel istismarı öyle çok da az görülen bir durum değildir. Cinsel istismara uğrayan çocukların çoğu bunu kimseye söylemez, zira ya korkar ya da büyük utanç duyar. Çocuğun cinsel istismar vakalarının çoğunda tam bir cinsel birleşme değil ama okşama ve mastürbasyon söz konusudur. İlişki çocuğun anüs ağız ya da vajina bölgesinde gerçekleşir. Vajinal ya da anal ilişki olsa bile çoğu durumda fiziksel kanıt bulunamamaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2003, s. 320).

Cinsel istismarın tanıdık bir kişi tarafından uygulanması olan ensest; evlenmeleri hukuksal, ahlaki ve dini açılardan yasaklanmış olan kadın ile erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları anlamında kullanılmaktadır. Özkan ise (1997, akt. Erkan, 2004, s. 10) ensesti eşler dışında aile bireylerinden birinin, cinsel doyum amacıyla ailenin diğer bir üyesi ile cinsel temasa giden ilişkilerde bulunması olarak tanımlamaktadır.

Ensestin daha genel bir yaklaşımla çocukta cinsel istismar olarak değerlendirilmesi ve sadece cinsel ilişki dışında daha geniş anlamda cinsel içerikli davranışları da içermesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır (Kurtay ve ark., 2004). İstismara ve istismarın uygulanma düzeyine göre yüklenen anlamın kişilere göre değiştiği ve istismarcıların kavrama ilişkin “algı”sından hareketle mağdurların daha fazla risk altında kalabileceği ortadadır. Bu nedenle Kurtay’ın da belirttiği gibi tüm cinsel istismar davranışlarının ve tutumlarının “istismar” olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle röntgencilik ve teşhirciliğin de bir cinsel istismar davranışı olarak ele alınması gerekmektedir.

Çengel ve arkadaşları (2007, akt., Öztop ve ark., 2010, s. 74) Türkiye’de yaptıkları bir araştırma sonucunda çocukların ihmal ve istismara maruz kalma yaşlarını 10.9 olarak belirlemişlerdir. Öztop ve arkadaşlarının (2010, s. 74) Kayseri ve Malatya illerinde yaptığı araştırmaya göre ise cinsel istismara uğrama yaşının 11.4 ± 4 olduğu ortaya çıkmıştır. Öztop ve arkadaşları çalışmalarında ise istismara maruz kalmış 127 çocuktan yaklaşık %43’ünün okula gitmediği, bu vakaların yalnızca 6’sının altı yaş ve altında olduğu, 37 kişinin ise ergen grubunda yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Yapılan araştırmalar her yaştan ve her sosyo-ekonomik yapıya mensup çocukların cinsel istismara uğrayabileceğini belirtmiştir. Fakat her sosyo-ekonomik yapıda cinsel istismarın olduğu genel bir söylemdir ve bu bilginin daha kapsamlı araştırmalara

dayanması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar sanıkların %80'inin çocuğun tanıdığı kişiler olduğunu ortaya koymaktadır (Can ve ark., 2009, akt. Sözen, 2011, s. 35). Bu nedenle ensest cinsel istismar içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Hemen hemen her toplumda çocuklar cinsel açıdan istismar edilmektedir. Cinsel istismar sorununa yalnızca aile içinde değil, hemen her yerde rastlanabilmektedir. Türkiye'de de cinsel istismar olaylarına rastlanılmakla beraber cinsel istismarın sıklığı ile ilgili bilgiler yapılan araştırmalara göre değişmektedir. Özellikle ensest aile mahremiyetini dışa yansıtmamak, aile bütünlüğünü korumak, utanç duyguları gibi nedenlerden dolayı cinsel istismarın aile içi boyutu açığa çıkmamaktadır.

Oates'in de dediği gibi (1991, akt. Öztürk, 2009, s. 89), cinsel istismarın etkisi, kim tarafından nasıl yapıldığına, tekrarlanıp tekrarlanmadığına çocuğun yaşı ve olgunluk düzeyine bağlı olarak değişebilmektedir. İstismarın aile içindeki bir birey tarafından yapılmış olması ise, çocuk ve ergen açısından daha yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Öz baba ile kızı arasında yaşanan ensest ilişkide, babanın koruyucu imgesinin yıkılması sonucunda çocuğun kendine güveni azalmakta ve benlik imgesi parçalanmaktadır. Bu çocuklar uğradıkları cinsel istismar sonrası duygusal çatışmalar nedeniyle ruhsal sorunlar yaşayabilmektedir.

Roberts ve Infirmery (1999, akt. Ünal, 2008, s. 13) cinsel istismarın çocukta dört önemli etkiyi aynı anda yarattığı belirtmektedir. Bunlar;

Zedelenmiş cinsellik: Bu durumda hem cinsel duygular hem de cinsel tutumlar normal gelişimlerinden sapabilmektedir.

İhanet: Çocukları cinsel yönden istismar edenler genelde onların tanıdığı ve sevdiği kişilerdir. Bu durum çocukta şiddetli bir şekilde ihanete uğramışlık duygusunu ortaya çıkarmakta; çocukta korku, üzüntü, güven kaybı ile ruhsal çöküntü görülebilmektedir.

Acizlik: Çocuk isteği ve iradesi dışında cinsel istismara maruz kaldığı için kendisini aciz ve çaresiz hissedecektir. Bu da çocukta, öfke, endişe, korkulu rüyalara, bedensel şikâyetlere, suça yönelmelere, öğrenme güçlüklerine ve intikama neden olabilmektedir.

Damgalanmak: Cinsel istismar olayına eşlik eden, kötülük, utanç ve suçluluk gibi kavramlar zamanla çocuğun benlik algısına karışarak onun kendisini böyle algılamasına neden olabilmektedir. Cinsel istismarın tüm etkilerinin damgalanma duygusuyla birleştiği durumlarda ise, çocukta büyük bir soyutlanma duygusu yaşanabileceği ifade edilmektedir.

Finkelhor ve Brown'a göre (1985, akt. Öztürk, 2009, s. 89), cinsel istismar, çocuklarda davranışsal, bilişsel, sosyal ve duygusal değişikliklere yol açabilmektedir. Bu çocuklarda travmatik cinsellik, damgalanma ve güçsüzlük, ihanete uğramışlık durumu söz konusu olabilmektedir.

Ağır şekilde, uzun süreli olarak ve özellikle aile üyeleri tarafından cinsel istismara uğrayan çocuklarda çoğul kişilik bozukluğuna rastlanabilmektedir ve çoğul kişilik bozukluğu olan yetişkinlerin büyük çoğunluğunun çocukluğunda cinsel istismar yaşadığı, amnezi gibi belirtiler ile depresyon, özkıyım eğilimi, sanrılar, bilişsel ve sosyal becerilerde değişim de gözlemlenmekte olduğu, ensest durumunda ise çocuğun daha fazla örselendiği, ruhsal sorunların daha sık ve yoğun olduğu ortaya konulmuştur (Topçu, 1997, akt., Öztürk, 2009, s. 89). Cinsel istismar sonucu çocuktaki fiziksel hasarlara, önemli duygusal sorunlar da eşlik etmektedir. Yapılan bir araştırmada cinsel

istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerin sosyo-demografik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmış; vakaların yaşlarının 4-17 arasında değiştiği, cinsel istismara maruz kalma türünün en çok yüzde 58 oranla cinsel dokunma olduğu, vakaların psikiyatrik değerlendirmelerinde %18.1'inde travma sonrası stres bozukluğu tanısı konulduğu, %10.2'sinde vakada uyum bozukluğu, %18.9'unda akut stres reaksiyonu bulunduğu tespit edilmiştir (Öztop ve ark., 2010, s. 272).

Aşağıda istismarın önemli bir boyutlarından olan, fiziksel ve cinsel istismar sonrasında da sıklıkla meydana gelen duygusal istismara ve ihmale ilişkin bilgilere yer verilecektir.

1.4.3. Duygusal İstismar ve İhmal

Duygusal örselenme ve ihmali belirgin olarak tanımlamak daha zordur. Çocuğa yeterli sevgi göstermeme yani sevgi yoksunluğu, çocuğa önem vermeme, tehdit edici şekilde davranma ve çocuğu reddetme, duygusal örselenme ve ihmalde rastlanan durumlardır. Duygusal örselenme bağımsız olarak görülebileceği gibi, çoğunlukla fiziksel örselenme ve ihmal veya bazen cinsel örselenme ile birlikte görülür. Duygusal olarak örselenen çocuklar her zaman fiziksel olarak örselenmiş olmasa da, bununla birlikte fiziksel olarak örselenmiş çocukların her zaman duygusal olarak da etkilenebilirliği söz konusudur (Bilir ve diğerleri, 1991, s. 46).

Yapılan araştırmalar doğrudan ve şiddetli duygusal istismarın çocuklardaki birçok davranış problemi ve öğrenme güçlüğü, yalancılık, hırsızlık, düşük benlik saygısı, aşırı bağımlılık, depresyon ve saldırganlık gibi özelliklerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Garrison, 1987, akt. Kozcu, 1990, s. 383).

Güler ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada (Güler ve ark., 2002, s. 129) annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal olarak ihmal ve istismar ettikleri, ailede bakılmakla yükümlü çocuk sayısı artıkça annelerin ihmal ve istimara maruz bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bir diğer araştırmaya göre ise, 7-14 yaş dilimindeki çocuklar, duygusal istismara en çok arkadaş, öğretmen, baba ve anneleri tarafından maruz kaldıklarını belirtmişler, aynı yaş grubundaki erkek çocuklar ise duygusal istismarı en çok uygulayanların öğretmenleri, arkadaşları ve babaları olduğunu bildirmişlerdir. Hakaret etmek, alay etmek, lakap takmak, tehdit etmek, bağırarak, fikrini sormamak, baskı yapmak, küçük düşürmek, suçlamak, başkalarıyla kıyaslamak en sık sözü edilen duygusal istismar yöntemleridir (UNICEF, 2010). Yine bu araştırmada tanık olunan istismar türleri ele alındığında ise duygusal istismarın %49, fiziksel istismarın %56, cinsel istismarın %10 oranında olduğu ortaya çıkmıştır.

İhmal ise; Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin çocuğun gelişimi için gerekli her türlü gereksiniminin karşılanamaması veya dikkate alınmamasıdır.

Yapılan çalışmada ise çocuk ihmalinin istismarla kıyaslandığında, çocuk ihmalinin istismardan on ile on beş kat daha fazla olduğu ortaya konulmuştur (Küpeli ve ark., 2002, s. 129).

Fiziksel ihmal ise, yaşam için gerekli olan temel ihtiyaçlardan çocuğu yoksun bırakma olarak tanımlanabilir. Bu, yeterli beslenme, tıbbi bakım, giyim ve korunma ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak ele alınabilir (Bilir ve diğerleri, 1991, s. 46).

ABD’de ise çocuğa kötü muamele vakalarının yaklaşık yüzde 50’si ihmal vakalarıdır. Dahası ölümlle sonuçlanan çocuğa kötü muamele vakalarında ölümlerin yarısı ihmal kaynaklıdır. İhmal vakalarının çoğunda ebeveynler ya alkol ya da uyuşturucu bağımlısıdır (Sheafor ve Horejsi, 2003, s.319).

İhmalin fiziksel, duygusal, eğitimsel ve tıbbi olarak karşımıza çıkabileceğini belirten Kara ve ark. (2004) istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir durum olduğunu belirtmiştir. Işıl (1996, akt. Güler ve ark., 2002, s. 129) ise Türkiye genelinde çocukların %45’inin ihmal ve istismara uğradığını belirlemiştir.

İhmalin belirtileri ise aşağıdaki gibidir (Sheafor ve Horejsi, 2003, s.318):

- Yalvarmak, çalmak ya da yemek stoklamak, kilo kaybı, gelişim bozukluğu, saç kıran,
- Okula devam sorunları (bazen ihmalkâr ebeveyn öyle yalnızdır ki çocuğu kendine eşlik etsin diye zorla evde tutar; bazen de çocuk küçük kardeşlerinin bakımı için evde kalır),
- Ebeveynin tıbbi hizmete ayıracak parası olduğu halde çocukta mevcut bulunan sağlık ve diş problemleri,
- Yemek yeme ve tuvalet davranışlarında ilkelik,
- Sıra dışı yorgunluk hali; beklenmedik zamanlarda uyuyakalma,
- Okulda kamusal alanlarda ve başkalarının evinde gereğinden fazla kalma,
- Yetersiz hijyen, kirli kıyafetler veya havaya uygun olmayan kıyafetler giyme,
- Tehlikeli etkinliklere karşı korunmasızlık,
- Sıra dışı yorgunluk hali; beklenmedik zamanlarda uyuyakalma,
- Okulda kamusal alanlarda ve başkalarının evinde gereğinden fazla kalma,

- Yetersiz hijyen, kirli kıyafetler veya havaya uygun olmayan kıyafetler giyme,
- Tehlikeli etkinliklere karşı korunmasızlık.

Aşağıda istismarın boyutlarından biri olan ekonomik istismara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.4.4. Ekonomik İstismar

Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalıştırılması ekonomik istismar olarak tanımlanmaktadır (Bahar ve ark., 2009, s. 59). Devlet İstatistik Enstitüsü 1994 yılı çocuk anketi sonuçlarına göre; Türkiye’de 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde 1 milyon 8 bin çocuğun çalıştırıldığını belirtmiştir.

Türkiye özellikle büyük şehirlerde çalışan çocukların oldukça yoğun olduğu bir ülkedir. Çocuk işçiliğinin en önemli sebebinin ise “yoksulluk” olduğu yapılan birçok akademik çalışma ile ortaya konulmuştur. Ancak bunun yanı sıra ailelerin ve toplumun bilinçsiz oluşu ve yetersiz eğitim düzeyi, var olan hukuki yapıdaki eksiklikler ve işlevsel düzenlemelerin olmayışı nedeniyle Türkiye’deki çocuk işçi sayısı her geçen gün artmaktadır. Çocuk işçiliği yalnızca bir olgu veya sosyal bir sorun değildir. Çocuk işçiliği çalışan çocuklara yönelik birçok riske karşı incinebilirliği artırmakta ve birden çok değişkeni içinde taşımaktadır (Erükçü, 2011). Çalışan çocuklar ise her türlü ihmal ve istismara karşı daha savunmasız olmaları nedeniyle istismara maruz kalma riski taşımaktadır. Çalışan çocukların bir kısmı ailelerin ekonomik beklentileri nedeniyle çalışmaya yönelmek durumunda kalmaktadır. Bu nedenle bu ailelerin çocuklarını ekonomik açıdan istismar ettiği söylenebilir. Yalnızca çocukların çalıştırılması değil, çocukların veya ergenlerin ailenin ekonomik kaynaklarından yararlandırmama da

ekonomik istismar kapsamında ele alınabilir. Bu araştırmada ekonomik istismara fiziksel, duygusal ve cinsel istismara göre daha az yer verilmiştir. Bu bağlamda ekonomik istismar bulgular kısmında ekonomik sorunların hemen altında yer almıştır.

Aşağıda ocukluk yaşantıları istismarında önemli bir yer tutan aile içi istismara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.5. İSTİSMARIN BİR DİĞER BOYUTU: AİLE İÇİ İHMAL VE İSTİSMAR

Aile içi ihmal ve istismar toplumdaki “şiddet” olgusunun bir uzantısı olarak var olmaktadır. Bu nedenle “şiddet” yalnızca aile içinde var olan sosyal sorun değil, toplumda var olan şiddete ilişkin normalleştirilen davranış örüntülerinin, sorun çözme yönteminin bir sonucu olarak da meydana gelebilmektedir. Gz’n belirttiği gibi şiddet olgusu; aile içi ilişkilerdeki aksaklıkları ve çatışmaları öncelikle dayak yöntemi ile çözme eğiliminde olan bireylerden başlayarak; disiplin ve ceza yöntemi ile okullarda şekillenen ve kitle iletişim araçları ile de her yere dağıtılan ve öğretilen; iletişimsizlik becerisi ile de birleşince öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak sosyal çevreyi dönüştürmek için kullanılan en etkin ifade aracı haline gelebilmektedir (Gz, 2006, s. 84). şiddetin bu özelliği onu hem pratik (araç olarak) hem de sembolik (kendini ifade etmenin) amaçlar için uygun kılmanın sonucu sosyal çevreyi dönüştürme aracı olarak ve fikirlerin önemini göstermenin aracı olarak son derece etkin kullanılan bir olgu olarak karşımıza çıkarmaktadır (Riches, 1989, akt. Gz, 2006, s. 84).

Çocukların her türlü kötü muameleden korunmasını hedefleyen modern çocukluk paradigması 20. yüzyılın ürünüdür ve modern çocukluk paradigmasında çocuğa ilişkin

ciddi duyarlılık ve önem atfedilmiştir. Bu paradigmada ise anne babalar çocuklarına karşı sorumlu kılınmıştır (Doğan, 2000). Hem modern çocukluk paradigması hem de Türkiye'nin altına imza attığı çeşitli uluslararası sözleşmelerde anne babanın çocuklara karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

Akbaş ve Atasü'nün ifade ettiği gibi (2009) modern çocukluk paradigması, bugünün çocukluğunu şekillendiren bir süreçtir. Yirminci yüzyılın çocuk hakları hareketi, kökünü modern çocukluk paradigmasından almaktadır. Ancak, modern çocukluk paradigmasının ortaya çıkışı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile devam eden süreç, iddia edildiği ve arzulandığı gibi çocuk merkezli ve çocuğun katılımını hedefleyen bir süreç olmaktan uzaktır. Dahası, modern çocukluk anlayışı tektipleştirici bir işlev görmüş, çoğullukları göz ardı etmiştir. Ayrıca çocuk hareketi içinde çocukların sesinin duyulmaması kritik bir noktadır. Çocuk hareketi esasen büyüklerin hareketidir ve hala bu niteliğinin ötesine geçebilmiş değildir. Dolayısıyla, çocuk söylemi içinde bugün hala çocuğun bir nesne olarak kalması, yani özne olamaması durumu söz konusudur.

Bu bağlamda çocuk; hem hakları hem de şiddete maruz kalma konusunda edilgen kalmakta ve modern çocukluk paradigmasındaki gibi anne babanın çocuklarına karşı kimi eylemleri çocukların refahını riske atmaktadır. Aşağıda çocuğun örselenmesinin aile içindeki nedenleri ele alınmıştır.

1.5.1. İstismarın Bir Boyutu Olan Aile İçi İhmal ve İstismarın Nedenleri

Yapılan çalışmalar aile içi şiddetin tanımı ve kavramsal çerçevesini çizmek için bir yandan bireyin yakın çevresi ile ilişkileri ve psikolojik yapıların, diğer yandan toplumsal çevrenin ve ilişkilerin göz önüne alınması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle, örneğin aile içi şiddeti etkileyebilecek faktörleri incelerken

ailenin gerek kendi içinde gerekse kendi dışına dönük olarak verdiği kültürel ve toplumsal mücadelenin anlama çabasına dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kişilerarasında duygusal ilişkiler, çevre ile ilişkiler, giderek hem aile içindeki, hem de dışındaki yapılar, değişmeler şiddet kullanma eğilimini etkilemektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, s.13). Bulut (1996, akt: Bahar ve diğerleri, 2009, s. 53) çocuğun ihmal ve istismar edilmesine neden olan faktörleri iç ve dış stres faktörleri olarak gruplandırmıştır. Dış stres faktörleri olarak; sosyal, çevresel ve kültürel özelliklerin ailede sıkıntı yaratarak çocuğun ihmal ve istismarına yol açması, ekonomik yetersizliğin ise aile için en önemli stres kaynaklarından biri olup yoksulluk, işsizlik, borçlanma şeklinde kendini gösterebilmesi olarak belirtmiştir. İç stres faktörleri ise; anne-babanın kişilik yapısı, çocuğun özellikleri ve çevreye bağlı olarak çocuktan gereğinden fazla istekte bulunması gibi faktörlerdir. Gürsoy (2001, akt. Sokullu, 2011, s. 131) da ekonomik yetersizliğin aile içi en önemli stres kaynaklarından biri olduğunu ifade etmiş, strese eşlik eden yoksulluk ve işsizlik, besin yetersizliği ve sağlık gibi sorunların çocuk istismarına yol açtığını belirtmiştir.

Yapılan çalışmalar çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili en önemli risk faktörünün ailenin ciddi ekonomik sıkıntısı olduğunu göstermiştir. Bunun en önemli nedeninin ise, ekonomik sorunların getirmiş olduğu stres ve baskı faktörünün fiziksel ve duygusal şiddeti artırması ile ilintili olduğu söylenebilir. Garbarino (1980) çocuk ihmal ve istismarının daha çok sosyo-ekonomik statüsü düşük ailelerde gerçekleştiğini, bu tür ailelerde babaların yarısının işsiz olduğunu ve aile içi kavga ve düşmanlıkların fazla olduğunu belirtmiştir. Farrigton ise (2002, akt, Sokullu, 2011, s. 121), sosyo-ekonomik statüsü düşük olan ailelerde aile içi kavga ve düşmanlıkların kaçınılmaz olduğunu, istenmeyen gebeliklerle kalabalıklaşan ailelerin olduğunu, bu nedenle aile kaynaklarının

daha kıt duruma gelebileceğini, bu durumun aileleri stres altında bırakabileceğini, kontrol duygusunu kaybeden ailenin ise öfkesini çocuklarına yöneltebileceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra şiddetin tek nedeni ebeveynin ekonomik durumu olmayabilir. Ekonomik durumu iyi olan ailelerde de şiddet davranışı görülebilir. Örneğin aile içindeki stres yaşantılarının varlığı, ebeveynin sorun çözme becerileri ve iletişim becerilerinin zayıflığı, ailedeki, öfke sorunları gibi sorunların var oluşu çocuğun istismara maruz kalmasına neden olabilir. Bu bağlamda bu araştırmada ailedeki sorunlar ve ebeveyn özelliklerine ilişkin değişkenlere de yer verilmiştir.

Ailenin, düzenin korunması yönünde işleyen sosyalizasyon süreçleri içine şiddet girdiği andan itibaren şiddetle aradaki mesafenin kapandığı ve kolayca başvuru bir yöntem olduğu da dile getirilebilir. Ateş'in de belirttiği gibi (1991, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, s.12), Türkiye'de şiddetin bir terbiye biçimi olarak algılanması, bunun hem aile içinde hem de kamusal yaşamda meşru olarak görülmesi şiddetin hem yeniden üretilmesine, hem de gizlenmesine yol açmaktadır.

Türkiye gibi geleneğin önemli bir yer tuttuğu ülkelerde ise veri tabanının oluşması aile içi şiddetin nedenlerini anlamak noktasında bir zorluk daha yaratmaktadır. Türkiye'de yapılmış kapsamlı tarama yoktur. Verilebilecek örnekler sınırlıdır. Taramanın ötesinde aile içi şiddeti yaygın bir şekilde inceleyecek araştırmalara da pek rastlanmamaktadır. Genel bir bakışla, aile içi şiddetin yeteri kadar kayıtlara geçmemiş, yeteri kadar boyutları bilinmeyen, tıbbi, toplumsal, psikolojik ve duygusal maliyetleri olan uçsuz bucaksız bir sorun olduğu görülmektedir. Yapılan bir araştırmada ankete cevap verenlerin çeşitli sosyo-ekonomik gruplardan %28'inin hayatlarının belli bir döneminde aile içi şiddete maruz kalmış olduğu, %14'ünün ise halen şiddete maruz kalmaya devam

ettiği belirlenmiştir. Şiddetin ortaya çıkması ile bağlantılı bazı parametreler saptansa da, genel olarak şiddete, cinsiyet, etnik grup, yaş veya sosyo-ekonomik durum ne olursa olsun, umulanın üstünde bir oranda her durumda rastlandığı görülmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, s.13).

Aşağıda çocuğun veyahut ergenin örselenmesinde risk faktörü teşkil edebilecek çeşitli özelliklere yer verilmiştir.

1.5.2. Ailelerdeki Risk Faktörleri

Dünya Sağlık Örgütü ise çocuğun ihmal ve istismar edilmesindeki risk faktörlerini geniş aile, düşük sosyo-ekonomik yapı, sosyal izolasyon, yüksek stres düzeyleri ve aile içi şiddetle ilişkilendirmiştir (Turhan ve ark., 2006, s. 155). Dünya Sağlık Örgütü, genç yaşta anne olma, yalnız anne-baba, deneyimsiz anne-baba, madde kullanımı, yetersiz doğum öncesi bakım, fiziksel ya da ruhsal hastalık, akrabalarla sorunlar vs. gibi risk faktörlerinin de çocuğa yönelik istismarı artırma konusunda bir risk faktörü teşkil ettiğini belirtmiştir.

Greenland'a göre ise (1987, akt. Beckett, 2003, s. 132) ihmal ve istismara maruz bırakan ailelerdeki risk faktörlerinden bazıları;

Ebeveyn için;

- Tek ebeveyn veya boşanmış olma, eşin çocuğun üvey annesi veya babası olması
- Sosyal dışlanma, sık yer değiştirmeler (göç), yetersiz barınma
- Yoksulluk, işsizlik ve vasıfsızlık, yetersiz eğitim
- Madde ve alkol bağımlılığı
- Şiddet davranışı

- Kronik hastalık olarak belirlemiştir.

Çocuğun ihmal ve istismara uğraması açısından ailedeki risk faktörlerinden bazılarını ise Coll ve Magnuson (2000, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 80) ise ebeveynlerde dürtü kontrol zayıflığı, depresyon, ebeveynler arasında ihtilafli aile yapısı, ebeveynlerde psikopatoloji, madde bağımlılığı, boşanma, ebeveynlerin çocukların davranışları hakkında negatif tutumu, ruh sağlığı problemleri, düşük sosyo-ekonomik statü, stres yaratıcı yaşam olayları, ebeveynlerin işsizliği olarak sınıflandırmışlardır.

Sheafor ve Horejsi ise (2003, s. 320) aile ile ilgili risk faktörlerinden bazılarını ise aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Çocuğu koruması ve onunla ilgilenmesi konusunda yeteneklerini sınırlayan şartlar (Ciddi fiziksel ya da ruhsal hastalık, zihinsel gerilik vs.)
- Aile içinde ilave stres yaratan diğer ciddi ailevi problemler (evlilik çatışması, mali ve sağlıkla ilgili sıkıntılar, kaotik yaşam biçimi vs.)
- Ciddi uyuşturucu ya da alkol bağımlılığı
- Temel ebeveynlik bilgi ve becerilerinden yoksunluk.

Yukarıda ele alınan risk faktörlerinden herhangi birinin bir ailede olması ihmal ve istismarın kesin olarak gerçekleşiyor olduğu anlamına gelmez. Fakat buna eşlik eden diğer değişkenlerin olması çocuğun ihmal ve istismar edilmesine neden olabilir. Greenland'in da belirttiği gibi (1987, akt. Beckett, 2003, s. 132) kimi faktörler istismar hakkında yol gösterebilir. Örneğin; 17 yaşında ergen bir anne daha evvel fiziksel istismara maruz kalmış, eroin bağımlısı olmuş, şiddet davranışı göstermişse ve çok hasta ve çok ağlayan prematüre bir bebeği varsa bu aile herhangi bir ihmal ve istismar

türü bakımından ortalama riskin çok üzerinde sayılabilir. Fakat bu faktörlerden herhangi biri tekil olarak ele alındığında ihmal ve istismarı tahmin etmesi söz konusu değildir ve hatta bu vakada bile kesin olarak ihmal ya da istismarın olduğu sonucuna ulaşılmaz.

Toplumun sosyal yapısının içinde demografik yapı ve değişimler, toplumdaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler, kültürel değerler, çocuk ve aile politikaları, koruyucu sağlık hizmetlerinin varlığı, sosyal yardım sisteminin varlığı ve etkinliği ve adalet sisteminin işleyişi gibi temel konular şiddetin görülme sıklığını etkilemektedir (World Report on Violence and Health, 2003). Bunun gibi makro sistemlerdeki sorunlardan kaynaklanan ve aile sistemini etkileyen unsurların yanı sıra aile özelinde risk faktörlerini analiz etmek ihmal ve istismarı daha kapsamlı olarak ele almak açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmada odak noktasında olan çocuğun örselenmesine neden olabilecek kimi değişkenler aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

1.5.2.1. Bir Risk Faktörü Olarak Yoksulluk ve Sosyo-ekonomik Düzey

Yoksulluk içinde pek çok sosyal sorunu da barındırabilen bir risk faktörüdür. Cyril Greenland (1987, akt. Beckett, 2003, s.189) olumsuz barınma koşulları, yoksulluk ve işsizliği istismara ilişkin risk faktörlerinden saymıştır. Neil Gutterman'ın bir dizi farklı araştırmaya dair yaptığı tartışmaya göre (2001, akt. Beckett, 2003, s.189) çocuk koruma sistemine bildirilen ailelerin yalnız anne, işsiz baba, sosyal yardım alma ve/veya yoksul mahallelerde yaşama gibi özellikler göstermektedir. Ulusal Araştırma Konseyi'nin raporuna göre (1993, akt. Beckett, 2003, s.189) çocuğa kötü muamelenin büyük oranda "yoksulların en yoksulu" diye ifade edilen nüfus grubunda görülme ihtimali daha fazladır. İngiltere'de Gibbons ve arkadaşlarının araştırmasına göre (1995, akt. Beckett, 2003, s.189) ise, çocuk koruma sistemine kayıtlı çocukların %57'si düzenli bir kazancı

olmayan ailelerden gelmektedir. Araştırmalardan bazıları çocuk istismarı ve sosyal statü arasında büyük bağlantı olduğunu göstermektedir (Farrington, 2002). Bu araştırmalar ise, ekonomik yetersizliğin aile içi en önemli stres kaynaklarından biri olduğunu ifade etmiş, strese eşlik eden yoksulluk ve işsizlik, besin yetersizliği, sağlık gibi sorunların çocuk istismarına yol açtığını belirtmiştir. Yoksulluğun getirmiş olabileceği eğitimsizlik ebeveynin çocuk yetiştirme konusunda beceri ve bilgi eksikliği yaşamasına neden olabilir. Yoksulluk aynı zamanda, ek gelir ihtiyacı nedeniyle çocukların da çalıştırılmasına ve ekonomik açıdan istismar edilmelerine neden olabilmektedir.

Türkiye’de ise farklı yıllarda yapılan araştırmaların ise yukarıdaki bilgilere oldukça paralel olduğu görülmektedir. Örneğin; Güneysu’nun, Ankara’daki farklı sosyo-ekonomik bölgelerde üç ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden toplam 229 kız ve erkek öğrenci üzerinde yaptığı araştırmaya göre ise alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların anne ve babaları tarafından daha çok sevildikleri fakat daha fazla cezalandırıldıkları görülmüş, orta sosyo-ekonomik düzeyde cezalandırmanın üst sosyo-ekonomik düzeye göre daha fazla olduğu ve daha çok erkek çocuklarının cezalandırıldığı ortaya konulmuştur. Yapılan bu araştırmada ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocuğa karşı sevgi göstermenin azaldığı, cezalandırmanın ise arttığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ilgili araştırmalardan Özdemir’in araştırması (1989) ise alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin ortaokula devam eden 11-15 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklarının fiziksel yönden ihmal ve istismar ile sosyal ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre alt sosyo-ekonomik yapıdaki ailelerin çocuklarını daha çok ihmal ve istismara maruz bıraktığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra İşmen’in çalışmasında (2004) belirttiği bazı çalışmalarda da sonuç yukarıdaki sonuçlara benzerdir. Bu bağlamda Taşdelen (1995) ve

Çeşmeci (1995) yaptıkları araştırmalarda alt sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin daha fazla duygusal istismar algıladıkları belirlenmiştir. Kağıtçıbaşı'nın gerçekleştirdiği çocuğun değeri araştırmasında ise (1990) gelir düzeyi ve eğitim arttıkça ve ailedeki çocuk sayısı azaldıkça çocuğun değerinin arttığı bulunmuştur.

Yukarıda ele alındığı gibi yoksullukla ilgili yapılan araştırmalarda ekonomik stresin ailenin düşük kontrol düzeyi, daha fazla fiziksel ceza kullanması gibi düşmanca davranışları ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Conger ve diğerleri, 1994; Paxson, ve Waldfogel, 2002; Smith ve Brooks, 1997, akt. Slack ve diğerleri, 2004, s. 397). Avcı'nın da belirttiği gibi (2011, s. 182); çocukların gerek yaşadıkları sosyal çevrelerinde, gerekse de okul ortamında istismarcı olmalarının ya da istismara uğramalarının nedenlerinden biri ailelerin sahip olduğu sosyo-ekonomik düzeydir. Çünkü ailenin sahip olduğu sosyo-ekonomik düzey, ailenin bir yandan çevre tarzının nasıl algılanacağını, diğer yandan ise aile içi ilişkilerin tarzını belirlemektedir.

Yoksulluk ve çocuk koruma hizmetleri arasındaki ilişki yapılan çalışmalarda oldukça fazla yer almıştır. Yoksulluğun ciddi göstergeleri; çocuk koruma hizmetleri, işsizlik, maddi zorluk, alınan refah hizmetlerinin çeşitliliği örneğin; hizmetin alma durumu, hizmet alınan süre, hizmetin yarar sağlama durumu ile ilişkilidir. Stres ve işsizliğin sonunda gelen ekonomik zorluklar çocuğun istismar edilmesine neden olabilir (Fryer ve Miyoshi, 1996, akt., Slack ve ark., 2004, s. 297).

Yoksulluğun meydana getirmiş olabileceği “gıda yoksunluğu” ise çocukların fiziksel ve zihinsel anlamda gelişimsel güçlükler yaşamasına neden olmaktadır. UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) 2002 raporuna göre ülkemizdeki beş yaş altındaki çocukların %8'inin ağırlığı yaşına göre düşüktür; bir başka deyişle beslenme yetersizliği

göstermektedir. 2011 İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye'de nüfusun % 6.6'sı çoklu yoksunluklar içindeyken, buna ilaveten yüzde 7.3'lük bir kesim de çoklu yoksunluklar karşısında hassas konumda yer almaktadır (UNDP, 2012). Konuya bu boyuttan bakıldığında ise kişilerin gıda, eğitim, sağlık ihtiyaçlarının karşılanması noktasında nüfusun belli bir kesiminin yoksulluğa karşı daha incinebilir konumda olduğu aşikârdır.

Peki yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde çocuk istismarı ne durumdadır? Yoksulluk ve yoksulluğun getirmiş olabileceği çeşitli problemler çocuk istismarı açısından risk taşısa da çocuk istismarı için salt belirleyici olamaz. Yoksullukla çocuk istismarı arasındaki ilişkiyi yorumlarken dikkatli davranmak gerekmektedir. Örneğin, refah düzeyi yüksek ve güçlü ebeveynlerin yoksullara göre çocuk istismarını otoritelerden gizleyebilmektedir. Gutterman'ın işaret ettiği gibi (2001, akt. Beckett, 2003, s.189) genellikle yoksullar kamu otoritesinin gözetimi altındadır. Bu nedenle yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuk istismarına bakışını anlamaya ve mevcut durumlarını betimlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada gelir ve sosyal açıdan daha avantajlı konumda olan Çankaya ilçesindeki ergenlerin istismar yaşantıları öğrenilmek istenmiştir.

1.5.2.2. Bir Risk Faktörü Olarak İşsizlik ve Sosyal Dışlanma

Yoksul ve/veya işsiz olan insanların nüfusun geneline göre ruhsal ve fiziksel sağlığı daha kötüdür. Kötü beslenme ve sağlıksız ve güvensiz yaşam koşulları gibi faktörlerin doğrudan bir fiziksel sonucu vardır. Diğer taraftan yetersiz mali durum yüzünden destek rahatlama ve dinlenme imkânlarından yoksun kalmak stres doğurur. Ayrıca, sosyal dışlanmadan kaynaklanan motivasyon düşüklüğü ve düşük özsaygı psikolojik

işlevselliği doğrudan etkileyebilir. Yoksulluğun etkilerine dair aşağıdaki örnekler çarpıcıdır. İngiltere’de en düşük sosyal sınıfa mensup çocukların bir kazada ölme ihtimalleri en tepedekilere göre 5 kat daha fazladır (Howard ve ark., 2001, akt. Beckett, 2003, s. 196).

Düşük gelirlili aileler sadece diğer ailelere göre destek bulmada engellerle karşılaşmaz ayrıca maddi ve sosyal yardım sunmada da daha fazla engelle karşılaşır. Özellikle işsizliğin etkilerine odaklanan Fryer (1992, akt. Beckett, 2003, s.197), 1930’lardaki büyük buhrana ilişkin çalışmaların işsizliğin umutsuzluk düşük özsaygı, sosyal yalıtım, kaygı, depresyon ve bozuk fiziksel sağlık ile ilişkisini ortaya koyduğunu ama etkinin türdeş olmadığını ve farklı bireylerin işsizliğe farklı biçimlerde tepki verdiğini ifade etmiştir. 1980’lerde çalışmalar da benzer sonuçlara varmıştır. İşsizler eşleştirilen çalışan insanlara kıyasla ruhsal sağlığın daha zayıf olduğu ve depresyonun işsizler arasında daha yaygın olduğu görülmüştür. Söz konusu olumsuz faktörler çocuğun ihmal veya istismar edilmesine neden olabilmekte, Kurt’un da belirttiği gibi (2010, s. 374) işsizliğin aile üzerindeki olumsuz etkisi çocuklar üzerinde daha kalıcı etkiler yapabilmektedir. İşsiz ailelerin çocuklarının, gelir yetersizliği nedeniyle yetersiz beslenmesi ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamaması yanında, aile içi şiddet ve huzursuzluk, çocukların psikolojilerini de bozabilmektedir.

Türkiye’de çocuğun ekonomik istismarının başlıca nedenlerinden biri de işsizliktir. İşsizliğin çocuklara yönelik şiddeti ve çocukların okuldan alınarak çalıştırılmaya zorlanmasını artırması beklenebilir. Bu durum özellikle düşük sosyo-ekonomik seviyedeki aileler arasında yaygın olarak görülmektedir. Warshaw’ın da belirttiği gibi (2001, s. 6) günümüzde yoksulluk ve ebeveyn işsizliği çocukların çalışmasında en

önemli iki etken olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik; sadece parasızlık anlamına gelmez, çoğumuz için iş, kimliğimizin önemli bir parçasıdır. İşsizliğin ebeveynleri daha az destekleyici ve çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı yapacağı ve hatta çocuk ihmal ve istismarına sonuç vereceği varsayımı üzerinde duran Christofferson (2000, akt. Beckett, 2003, s. 199) çocukların şiddet sonucunda nadiren hastaneye kaldırılrsa da uzun zamandır işsiz olanların çocukları arasında bu oranın çok daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

1.5.2.3. Bir Risk Faktörü Olarak Boşanmış ve/veya Yeniden Oluşturulmuş Ailelerin Çocukları (Üvey Anne ve Baba)

Toplumda yeniden evlenme, tek ebeveynlik ve boşanma gibi konulara olan hoşgörü artmaktadır. Bununla birlikte, bu ve benzeri ailelerde yaşayan çocuklar geleneksel çekirdek ailelerde yaşayan çocuklara göre çoklu stres faktörlerinden etkilenmektedir. Bu faktörlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Düşük sosyo-ekonomik statü
- Velayet kavgaları
- Bölünmüş miras
- Okul ve ev çevresinin değişmesi
- Velayet hakkı olmayan ebeveynle iletişim sorunları
- Üvey ebeveyn veya üvey kardeşlere uyum
- Farklı evlerdeki çeşitli kurallar ve yaşam tarzları
- Diğerleri ile paylaşılacak bilgi konusundaki belirsizlik
- Nereye ait olduğuna dair karışık duygular
- Ailenin yaşam tarzıyla ilişki önyargı veya yok sayma (Webb, 2003, s. 235).

İngiltere'deki NSPCC verileri (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) 1983-1987 yılları arasında çocukların dörtte birinin “yalnız anne ve babalar” tarafından istismar edildiğini ortaya koymuştur. Pek çok resmi belge ve araştırma bulguları yalnız ailelerin çocuklarını daha çok istismar ettiğini ileri sürmektedir. Şüphesiz ki bunun nedenini sorgulamak aile yapısı değişkeninin çocuk ihmal ve istismarına olan etkisini öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Yalnız anne-baba olmanın getirdiği ekonomik problemler, sosyal dışlanma gibi değişkenler çocuk ihmal ve istismarında önemli rol oynamaktadır (Beckett, 2003, s. 136).

Annenin gece çalışmak zorunda olması nedeni ile çocuklara baba ya da üvey babanın bakmasının da ensest için bir risk faktörü teşkil ettiği bazı çalışmalarda yer almaktadır (Polat, 2006; akt., Owayolu ve ark., 2007, s. 16). Fakat üvey anne ya da baba olmanın fiziksel istismar ve ihmale etkisine ilişkin net bir veri bulunamamaktadır.

Creighton ve Noyes (1989, akt., Beckett, 2003, s. 137) fiziksel açıdan istismar edilen çocuklarının yüzde 32'sinin biyolojik ailesi ya da koruyucu aile yanında yaşadığını ifade etmiştir. Bu çocuklarda istismarın diğer türlerine bakıldığında ise; ihmalin %15, büyüme bozukluklarının %11, duygusal istismarın ise %36 oranında olduğu ortaya konulmuştur. Vakaların çoğu, koruyucu aile veya üvey aile yanında kalan çocukların biyolojik anne baba yanında kalan ailelere göre cinsel istismar açısından daha çok risk altında olduğunu göstermiştir. Türkiye'de özellikle boşanmış ailelerin çocuklarının istismarını ele alan çalışma olmaması nedeni ile bu konuda net ve açık bir bilgi olmamasına sebep olmuştur. Bu bakımdan aile yapısının ihmal ve istismara olan etkisini daha geniş çapta ele alacak araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.5.2.4. Bir Risk Faktörü Olarak Ruhsal Sorunlar

Kempe ve Kempe (1978, akt Beckett, 2003, s. 138) çocuğunu ihmal ve istismara maruz bırakan aileleri psikotik olarak nitelendirmiştir ve bu ailelerin ruhsal bir sağlık problemi olup olmadığını tartışmıştır. Greenland (1987, akt Beckett, 2003, s. 139) ise Ontario'da ileri derecede ruhsal hastalığa sahip olan ailelerin istismarı sonucu yüz vakadan dokuzunun çocuk ölümü ile sonuçlandığını belirtmiştir. Çalışmalar ruhsal hastalıklarının çocuğun fiziksel istismarı ile oldukça ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

1.5.2.5. Bir Risk Faktörü Olarak Göç

Göç eden insanın, bilmediği bir yaşam biçimi ve kültürel yapı ile karşı karşıya gelmesi; kentte sosyal güvence, istihdam, barınma gibi sorunlarla karşılaşması; eski yerleşim yerinde sahip olduğu sosyal destek sisteminden yoksun olması; yeni girdiği toplumdaki norm ve roller konusunda belirsizlik yaşaması ve çevresel değişim sonucunda ortaya çıkan sorunlarla baş etmede yetersizlik hissetmesi, fiziksel ve duygusal rahatsızlıklara neden olabilmektedir (Balcıoğlu ve Samuk, 2002, akt. Polat, 2007, s. 90). Bütün bu olumsuzluklara bağlı olarak, ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerinde birtakım güçlükler de mevcut olabilmektedir. Kızmaz'ın da ifade ettiği gibi; (2006, s. 261) kırsal yerleşim yerlerinden gerçekleşen göç ile birlikte kırsal alana ilişkin bazı şiddet kodları da kentlere taşınmakta, bu ise şiddetin kentsel kaynaklarına kırsal kaynaklarının da eklendiği anlamına gelmektedir. Ayrıca, kentsel alanların anomik yapısı ve göç edenlerin kentte karşılaştıkları sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların bireyleri şiddete daha çok eğilimli kıldığı hususu da bilinen bir gerçektir.

Göç yer değişimi nedeni ile aile sisteminde de birtakım yapısal değişimlere neden olabilmekte, kente uyum, işsizlik, barınma ve çeşitli hizmetlere erişim gibi güçlükler

nedeni ile aile üyeleri stres altında kalabilmektedir. Göç nedeni ile istihdam güçlüğü yaşayan ailelerin, ekonomik problemler nedeni ile çocuklarını çalıştırma durumu söz konusu olabilmektedir. Ebeveynlerin göç ile beraber çocukları üzerindeki “sosyal kontrol”ünü yitirmeleri de çocukların suça yönelmesinde ve dolayısıyla istismara açık hale gelmelerinde risk faktörü teşkil etmektedir.

1.5.2.6. Bir Risk Faktörü Olarak Ebeveynin Öfke Sorunları ve Stresi

Webster- Stratton (1998; akt. Rodriguez ve Green; 1997; s. 368) yapılan araştırmaların pek çoğuna göre stres düzeyi yüksek ebeveynlerin daha fazla denetimci, istismarcı ve cezalandırıcı ebeveyn davranışları gösterdiklerini belirtmiştir. Spielberger ve arkadaşları ise (akt. Rodriguez ve Green; 1997; s. 368) yüksek öfke düzeyinin yeterince denetim altına alınmadığında bu öfkenin saldırgan davranışlara dönüşme olasılığının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Çocuk istismarı potansiyeli ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada (Holden ve Banez; 1996) bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş; istismarcı ebeveynlerin istismarcı olmayan ebeveynlere göre daha stresli oldukları görülmüştür. Bu çalışma ebeveyn stresinin ebeveynle ilgili faktörlerden (yeterlilik duygusu, duygusal işlevsellik gibi) ve çocuk davranışından (talepkarlık, hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı gibi) kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

1.5.3. İhmal ve İstismarın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkisi

Yapılan bir araştırmada çocuklara uygulanan şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri çocuklara sorulduğunda, çocukların büyük kısmı korku, öfke, kaygı, mutsuzluk, can sıkıntısı, incinmişlik, sevgisizlik ve yalnızlık duyguları içerisinde olduklarını

belirtmişlerdir. Şiddete maruz kalan çocukların duygularını anlamak ve ortaya koymak yetişkinlerin şiddet davranışına ilişkin farkındalığının artmasına yardımcı olacaktır (Mullender ve ark., 2002). Bornstein ise (1995, akt. Sokullu, 2011, s. 121) çocuk mağdurların genelde utanma ve suçluluk duyguları içinde olduğunu, istismarı yaşayan çocukların duygusal izlerinin bedensel izlerden daha geç iyileştiğini, kendisini güvende hissetmeyen, istenmeme ve sevilme duygularını taşıyan bu tür çocukların sağlıklı bir kişilik geliştiremediğini ve bu nedenle okul başarılarının düşebildiğini belirtmiştir.

Kaufman (2007, akt. Öztop ve ark., s. 74) istismara maruz kalmış çocukların tekrarlayıcı, rahatsız edici düşüncelerinin olduğu, olayla ilgili kabusların görülebileceği, olayı hatırlatan nesnelere ve kişilere karşı yoğun kaygı, korku tepkisinin görülebileceği, öfke patlamaları ve konsantrasyon güçlüğü gibi sorunların da yaşanabildiğini belirtmiştir.

Aşağıda istismarın fiziksel, cinsel, duygusal, psikolojik ve sosyal etkileri kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır.

1.6. İSTİSMARIN GELİŞİME ETKİSİ

Bu bölümde okul öncesinde veya esnasında yaşanan istismarın çocuk ve ergenler üzerindeki fiziksel, cinsel ve diğer etkileri ele alınmıştır.

1.6.1. Fiziksel ve Cinsel Gelişime Etkisi

İstismara maruz kalmış okul öncesi çocuklarda boy kısalığı ve gecikmiş fiziksel büyüme görülebilmektedir. Bu çocuklar özellikle soğuk algınlığına bağlı grip gibi hastalıklara şüphelenebilecek kadar sık olarak yakalanabilir. Ayrıca bu çocuklarda zayıf kemik ağırlığı, zayıf motor koordinasyonu, bariz motor beceriksizlikleri, garip yürüyüş, kemik kuvveti yetersizliği gibi çeşitli fiziksel göstergeler söz konusu olabilmektedir. Motor beceri gerektirecek oyunları oynamada gecikme veya ertelenme gibi sorunlar da yaşanabilir. Okul çağındaki çocuklarda da ihmal ve istismar yaygın olarak görülmektedir ve genellikle bu çocuklar gelişim gerilikleri, yeteneklerde ve aktivitelerde koordinasyon eksikliği yaşarlar ve kronik olarak hasta olabilirler (Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 1).

A.C.E. (Adverse Child of Experience) araştırmaları çocukluk istismarlarının yetişkin rahatsızlıkları ile ilgili olabileceğine dikkat çekmiştir. Özellikle kalp hastalıkları, kanser, kronik ciğer rahatsızlıkları, iskelet kırılmaları ve karaciğer hastalıklarının istismarla ilişkisi kurulmuştur (Fellitti ve diğerleri, 1998, akt. Davidson ve diğerleri, 2010, s. 374).

Ergenlerde ise istismar farklı türde ve fiziksel gelişime engel yaratacak kadar patolojik bir duruma dönüşebilmektedir. Özcebenin belirttiği gibi (2002, s. 374), fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve diğer suiistimaller mental (ruhsal) ve fiziksel bozukluklara neden olmaktadır ve intiharlar 15-24 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır. İntihar ise psikolojik

gelişimi tehdit ettiği gibi “fiziksel gelişim” için de bir risk faktörü teşkil etmektedir. Ailelerinde şiddetin var olduğunu bildirenlerin, ailelerinde şiddet faktörü olmayanlara oranla daha fazla intihar girişiminde buldukları görülmekte, bununla birlikte annenin ve babanın duygusal istismarına maruz kalanların da maruz kalmayanlara oranla daha fazla intihar girişiminde buldukları yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (Müderrişoğlu, 2002, s. 7).

Ergenlere veya çocuğa yönelik her türlü istismar, gelişimi fiziksel açıdan olumsuz yönde etkileyebilmekle beraber duygusal gelişimini de etkilemekte ve ergen “güven”e dayalı ilişki kurmakta zorlanabilmektedir. Kimi zaman da belirtilerin istismara bağlı olduğu herkesten özenle saklanır, bunun aileyi veyahut istismarcıyı korumak, utanç, istismarın yinelenmesinden ya da damgalanmaktan korkmak gibi birçok nedeni olabilir” (Avcı ve ark., 2007, Simon ve ark, 2006, akt. Tahiroğlu ve ark., 2008, s. 2).

Fiziksel istismarın fiziksel etkileri şüphesiz ki oldukça yüksektir. Beyin lezyonları, ödem ve kanama, kafatası kemik kırıklıkları, saçlı deride ödem, kırılmış saçlar, saç köklerinde nokta tarzında kanamalar, retina kanamaları fiziksel istismarda sıklıkla ortaya çıkan tablolardır (Corey ve diğerleri, 1993).

Aynı zamanda dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis ve enkoprezis cinsel istismar kurbanlarında daha sık ortaya çıkmaktadır (Elliot ve Peterson, 1993, s. 72).

Finkelhor ve Brown (1985, akt. Selvi ve ark., 2011, s. 87) cinsel istismarın etkilerinin anlaşılması amacıyla “travma oluşturan dinamikler” modelini geliştirmişlerdir. Bu modele göre, çocuk hazır olmadığı dönemde kendisini erişkin cinselliği içinde bulmasına bağlı olarak, cinsel ve duygusal gelişim süreçlerinde sorunlar yaşayabilir.

Travmatik cinsellik gelişimi nedeniyle çocuğun cinsel kimlik ve kurallarında bozulmalar görülebilir; bu durum erken veya geç dönemde tekrarlayıcı, rastgele kompulsif davranışlara, kişilerarası ilişkilerde bozulmalara neden olabilir. Erken yaşta cinsel istismara maruz kalmış çocuklar yaşamlarının sonraki süreçlerinde kompulsif cinsel davranış geliştirebilirler.

Amerika Birleşik Devletleri Tıp Birliği “Ergen Koruyucu Hizmet Rehberi”nde duygusal, fiziksel ve cinsel istismara ilişkin öykünün alınmasının ergenin her açıdan izlemine gerçekleştirmede önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir (Özcebe, 2002, s. 377).

Ergenlerin sağlık izlemi ve fiziksel gelişim izlemleri sırasında ergenin fiziksel ve cinsel istismar açısından değerlendirilmesi, fiziksel muayene sonucu istismara maruz kaldığı saptanan ergenlerin istismarın fiziksel, duygusal ve psiko-sosyal etkileri açısından değerlendirilmesi, bu ergenlere yönelik psikiyatrik destek sağlanması ve olayın adli makamlara bildirilmesi gerekmektedir (Zaybak ve Fadıloğlu, 2004, s. 71).

1.6.2. Bilişsel Gelişime Etkisi

İstismar, okul öncesi çocuklarda algıda güçlük, konuşmanın gecikmesi veya yokluğu, problemleri çözmek için konuşmaya eğilimin azlığı, telaffuz yanlışlığı, cümlelerin kopuk oluşu ve sözcüklerin yanlış kullanımı gibi sorunlara neden olabilir. Bilişsel beceriler küçük çocuklarınkı gibidir. Bu çocuklarda ilgi ve dikkat eksikliği ile yetersiz konsantrasyon görülebilir. Problem çözme becerileri daha az yaratıcıdır. Bu çocuklar için bazen duyulan ses veya koku travmayı hatırlatabilir; bu kompleks travma yaşayan çocuklarda yaygındır (Washington State Department of Social and Health Services, 2012).

Okul çağındaki çocuklarda ise bilişsel açıdan benmerkezci tutum, problem çözme becerilerinde yetersizlik, yetersiz organize olma ve yapısal düşünme durumu, okula ve okuldaki düzenlemelere uyum sağlayamama gibi güçlükler görülebilmektedir (Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 1).

Ergenlik döneminde entelektüel açıdan önemli değişiklikler meydana gelebilir. Niteliksel gelişmelere bağlı olarak daha fazla soyut düşünme becerileri gelişmektedir.

Piaget'ye göre (1984, akt.Ahioğlu, 2011, s. 2), fiziksel olgunlaşma, bilişsel işlevlerde bulunma ile ilgili olarak olgunlaşma, her bir bilişsel gelişim evresinde gerçekleşmesi olası gelişmelerin oranını belirlemektedir. Piaget'e göre (1999; akt. Ahioğlu, 2011, s. 2) bilişsel gelişim; fiziksel olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenme süreçlerinden oluşan bir bütündür ve fiziksel olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenme etmenleri çocuğun gelişiminin hızını ve bir evredeki kalış süresini belirlemektedir. Aynı zamanda olgunlaşma, birtakım bilişsel yapılarının oluşturulmasının belirli bir evrede mümkün olup olmayacağına etkili olan kalıtsal özellikleri de içermektedir. Deneyim kavramını ise, Piaget bilişsel gelişim kuramında gelişimin bireyin fiziksel olgunlaşması yanında toplumsal ve fiziksel anlamdaki deneyimlerinden de etkilenmesi olarak açıklamıştır. Toplumsal aktarım kavramını da açıklayan Piaget, insanlardan izole olarak, kişinin kendi başına toplumsal olmasının mümkün olamayacağını belirtmiş, böylelikle bilişsel gelişim kuramında bilişsel gelişim için fiziksel olgunlaşma ve aktif eylemlerin yanında toplumsal ya da fiziksel bağlamda diğerleri ile kurulan iletişimin, etkileşimin önemini vurgulamıştır. Piaget (1977, akt. Ahioğlu, 2011, s. 3) dengelenme kavramını ise, bilişsel gelişimi etkileyen diğer faktörlerin bir tür tamamlayıcısı olarak değerlendirmiştir ve bilişsel dengesizliğin

olgunlaşma, deneyim ve toplumsal etkileşimle bağlantılı olarak ergenlikte olduğu gibi her gelişim evresinin de yaşanabileceğini belirtmiştir. Piaget dengelenme kavramını bilişsel gelişim için bir tür kontrol sağlayıcı ya da düzenleyici olarak görmektedir. Konuya Piaget'nin kuramından bakıldığında, “istismar” ya da çocuklukta istismar deneyiminin ergende bilişsel bir dengesizlik oluşturacağı açıktır. Bilişsel gelişim süreci içinde çocuk ya da ergen yaşantılarını daha kapsamlı, ayrıntılı ve çok yönlü olarak analiz edebilme ve kendisini örselenmeyen yaşantı ile karşılaştırma olanağı bulmaktadır. Çocuk zamanla ve aşamalı bir biçimde kendisine yapılanın haksızlık olduğunu, buna karşın kendisinin de aciz ve çaresiz olduğunu sezmekte ya da anlayabilmektedir. Çocuğun bilişsel gelişim süreci içinde geçmiş yaşantılarını kendi zihninde gündeme getirip, yeni bilgi ve deneyimlerinin içinde yeniden yorumlayabilir. Süregelen istismarlarda bastırıldığı bazı anı ve yaşayışları hatırlayabilir. Travmayla ilişkili ya da ilişkisiz olarak duydukları duygular bilişsel süreçleri harekete geçirerek “yeniden değerlendirme süreci”ni başlatabilir (Uslu, 2012).

Araştırmalar erken yaşam stres olaylarının beyindeki kortikal (beyin zarı) gelişim sürecini etkilediği ve değişik istismar kurbanlarında yüksek kortikal fonksiyonları olumsuz etkilediğine dair pek çok kanıt sunmuştur. Buna ek olarak, istismar gibi erken yaşam stresörlerinin beyindeki sinaps sayısını azaltmasının belleği bozarak erişkin yaşamında çocukluk çağı travmasını hatırlamadaki güçlüklerle ilişkisi olduğu da ileri sürülmektedir. Teicher ve arkadaşlarının yaptığı çalışma (2006) istismarın bilişsel süreçlere etkisini araştırmış, çocukluk çağında istismar öyküsü olan genç yetişkinlerde beynin sol amigdala (duygusal belleğin yapılandırıldığı ve dürtü denetiminin sağlandığı bölüm) volümlerinde azalma olduğunu belirtmiş ve istismara maruz kalmış kişilerin EEG değişikliklerini saptamıştır. Amigdala'da istismara bağlı bu yapısal ve fonksiyonel

değişikliklerin erişkin yaşamda dürtü denetim bozuklukları, depresyon, travma sonrası stres bozukluğuna neden olabileceği üzerinde durulmaktadır.

İstismar bilişsel gelişimde bozulmalara yol açmakta, istismara maruz kalan çocuklarda IQ düzeyi düşüklüğü, bağımsız konuşmada gecikme, dikkat eksikliği, öğrenme güçlükleri ve akademik başarıda düşme gibi bilişsel süreçlerle ilgili olumsuzluklar da görülebilmektedir.

1.6.3. Duygusal ve Psikolojik Gelişime Etkisi

Okul öncesi dönemde istismara maruz kalan çocuklar aşırı derecede korku dolu olabilir ve zayıf öz farkındalık ve güven eksikliği gösterir. Bu çocuklar stres yönetimi, empati ve sosyal ilgi konusunda sorunlar yaşayabilir (Egeland ve diğerleri, 1983 ve Vonra et al, 1990, akt., Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 3).

Bu çocuklar duygusal rahatsızlıklar, anksiyete, post-travmatik stres bozukluğu, depresyon, bağlanma problemleri, duygusal değişiklik, uyarıcı davranışlar (sallanma, kafa sallama, enürezis, enkoprezis, başparmak emme gibi) gösterebilir. Okul öncesi çocuklar dürtüsel davranışlar gösterebilir, kendine zarar verebilir. Ukala veya cezalandırıcı mesajlar verebilir (Bu davranışları pozitif ilgi eksikliğinden ve istismarcı ailelerden ileri gelir). Duygusal patlamalar yaşayabilir (Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s.3).

Yapılmış çalışmalar çocuklukta yaşanan cinsel istismarın uzun dönem etkilerini ortaya koymuştur. Browne ve Finkelhor (1986, akt. Davidson ve ark., 2010, s. 373) istismara maruz kalan çocukların öz kıyım, kaygı, sosyalizasyon, etiketleme, zayıf öz farkındalık, madde kullanımı ve ilişki kurmada güçlükler yaşadığını ortaya koymuştur.

Çocuklarda cinsel istismarın sonucunda kaygı bozuklukları, asosyatif yaşantılar, kendine zarar verme davranışı, intihar davranışı, uyku bozuklukları, duygu durum bozuklukları, travma sonrası stres bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı görülebilir (Pelcovitz ve ark., 1994, Gidycz ve ark., 1993, Moncrieff ve Farmer, 1998, Paolucci ve ark., 2001, Molnar ve ark., 2001, akt., Duncan ve ark., 2008). Kaufman (2007, akt Öztop ve ark., s. 74) bu faktörlerin dışında cinsel istismara maruz kalan çocuklarda cinsel travmayı yeniden yaşama korkusu, cinsel işlev bozuklukları gibi bozuklukların görülebildiği, bunun tersine cinsel eylemde bulunma, sık mastürbasyon yapma, yaşa uygun olmayan cinsel davranışta bulunma gibi davranışların da görülebileceğini ifade etmiştir.

“İstismar ve ihmal edilen çocuklarda, davranış bozukluğu, öğrenme güçlükleri, sıklıkla alkol ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma, gelecekte başkalarına ve kendine şiddet uygulama, konuşmada gecikme, okulda başarısızlık, düşük özsaygı ve benlik kavramlarının zayıf olması ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi olumsuzluklar görülebilmektedir” (Cowen, 1999).

Olumsuz çocukluk deneyimleri psikoz ile ilişkili olabilir. Literatüre bakıldığında, Read ve arkadaşları (2005, akt. Davidson ve ark., 2010, s. 373) çocuklukta yaşanan ihmal ve istismarın psikoz ile özellikle halüsinasyon ve ruh sağlığı hastalıkları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Çocukluğunda fiziksel olarak istismar edilen ergenlerin zayıf sosyal rekabet, yetersiz dil becerileri, toplam okul performansında düşüklükleri gibi özellikleri çocukluğunda fiziksel olarak istismar edilmemiş çocuklara göre daha fazla gösterdikleri ortaya konulmuştur. Fiziksel olarak istismara maruz kalan ergenlerin majör depresyon, iletişim

bozuklukları, genel anksiyete bozukluklarını fiziksel olarak istismar edilmeyen ergenlere göre daha fazla gösterdikleri yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (Briere ve Runtz, 1988).

Çocukluk çağında istismara maruz kaldığı resmi kayıtlardan saptanan 1200'e yakın vakanın değerlendirildiği çalışmada ise, cinsel istismara maruz kalanların %37.5'i, fiziksel istismara maruz kalanların %32.7'sinde travma sonrası stres bozukluğu saptanmıştır (Widom, 1999, akt., Aslan, 2008, s. 19).

Mullen ve arkadaşları ise (1996, akt. Davidson ve ark., s. 373) yaptıkları çalışmada istismarın herhangi bir türünün artan oranlarda psikopatoloji, cinsel güçlükler, azalan öz farkındalık ve çeşitli ilişki problemleri olduğunu ileri sürmüşlerdir.

1.6.4. Sosyal Gelişime Etkisi

Vücut stres altında olduğunda gizli stres hormonları salgılamaktadır. Kronik stres altındaki çocuklar - örneğin, ihmal ve istismara maruz kalan çocukların vücutlarında stres reaksiyonları sonucunda çevrelerinde var olabilecek herhangi bir tehdit veya tehlike durumunda aşırı hassasiyet algısı oluşabilir. Bunun çocuklar üzerinde sosyal ve kişilerarası etkisi bulunmaktadır. Örneğin; okul öncesi bir çocuğun sık olarak travmatize olduğu var sayılırsa bu çocuk diğer çocukların ona zarar vereceğini düşünerek arkadaşlık ilişkilerinde ve arkadaşlarıyla oyun oynarken zorluklar yaşayabilir. Bu çocuklar erişkinler ve akranlarından duygusal olarak geri kalmış, dışlanmış, ilişkisi koparılmış olabilir. Bütün bunlara ek olarak çocuklar diğerlerine göre daha fazla bağımlı olabilir ve desteğe daha çok ihtiyaç duyabilir (Cook ve diğerleri, 2003, akt. Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 1). Aynı zamanda normal ilgi ve merak yoksunluğu, aktif olmayış ve deneme isteğinden yoksunluk

görülebilmektedir. Bu çocuklar istismar eden çevre ile baş edebilmek için tuhaf, dar ve kendine özgü davranışlar gösterebilir. Örneğin; yiyecek biriktirme, aşırı giyinme (cinsel istismardan kaçınmak için) (Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 3).

İstismara maruz kalan okul çağındaki çocuklar ise şüpheli ve güvensiz veya tedirgin, hazır ve etkiye açık olabilir. Bu çocuklar olumlu övgüye cevap vermeyebilir veya aşırı derecede ilgi veya onay bekleme davranışına girebilir. Bu çocuklar diğer çocukların yanında yetersizlik ve bayağılık hissedebilir ve diğer çocuklarla ilişki kurmada zorlanabilir, akran beklentilerinden sıkılabilir ve akranları tarafından günah keçisi ilan edilebilir (Washington State Department of Social and Health Services, 2012, s. 4).

Ergenlikte ve çocuklukta önemli bir diğer gelişim boyutu ise sosyal gelişimdir. Bilindiği gibi, bireyin sosyalleşmesi ilk olarak ailede başlar. Bu bağlamda ergenin sosyalleşme süreci aslında çocukluk döneminde başlamakta ve ergenlik döneminde ise bu süreç ailesinin dışına taşarak, okul çevresi ve dolayısıyla arkadaş grupları ekseninde hızla devam etmektedir. Bu sosyalleşme sürecinde ergen için önemli gördüğü konularda ailesi, hâlâ bir başvuru kaynağı olmaya devam etmektedir (Koç, 2004, s. 238).

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, fiziksel ceza gören çocuk ya da ergen kaygı yaşamakta ve içine kapanmaktadır. Çocukluklarında fiziksel ceza görmüş üniversite öğrencilerinin yoğun kaygı ve depresyon yaşadıkları, sosyal ilişkilerinin olumsuz olduğu belirtilmektedir (Paavilainen ve Tarkka, 2003, Akt., Güner ve ark., 2010, s. 110).

Sosyal gelişime etki edecek diğer faktörler ise, içe kapanma, güven ilişkisi kurmada problemler, sosyal açıdan izole olmanın istismarı engelleyeceği düşüncesi, iletişim

kurmada güçlükler olarak sıralanabilir. Eğer istismar çevre tarafından öğrenilmişse istismar mağdurlarının bu kişiler tarafından etiketlenmesine ve sosyal anlamda geri çekilmelerine neden olabilir.

Aşağıda çocuğun korunma hakkının yasal anlamda güvenceye alınması bağlamında Türkiye’de önemli olan bazı kanunlara yer verilecektir.

1.7. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA İLİŞKİN HUKUKSAL ÇERÇEVE

1.7.1. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocukları korumaya yönelik en temel kanunlardan biri 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunudur. Çocuk Koruma Kanununda suçta sürüklenmiş çocuk ve suç mağduru çocuk ayrımı yapılmakla beraber, ihmal ve istismara maruz kalan çocuklar suç mağduru çocuk kapsamında yer almaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik karar 5395 sayılı kanundaki maddeler gözetilerek alınmaktadır. Bu yasaya göre koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik tedbirler olarak tanımlanmıştır. Bu tedbirler ise danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık, barınma tedbiridir. İhmal ve istismara maruz bırakan sistemin çocuğun ailesi olma durumunda ise kanundaki bakım tedbiri esas alınarak çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlanmasına karar verilebilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2004).

Çocuk Koruma Kanununda çocuğun haklarının korunması amacıyla çocukla ilgili karar sürecinde çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi, çocuğun ve ailesinin ayrımcılığa

tabii tutulmaması, bilgilendirilmelerinin yapılması, insan haklarına dayalı, adil, etkili ve hızlı bir yol izlenmesi, mahkeme süreçlerinde çocuğun durumuna uygun şekilde davranılması vb. gibi ilkeler gözetilmektedir.

1.7.2. 2828 Sayılı Mülga S.H.Ç.E.K. Kanunu

Kanun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu olarak geçmekle birlikte Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmıştır. Bu kurumun yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.

Bu kanuna göre korunmaya muhtaç çocuk kavramıyla; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

- Ana veya babasız, ana ve babasız,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
- Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen çocuk kastedilmektedir

(T.C. S.H.Ç.E.K. Kanunu, 1982).

Bu kanunun 9. maddesine göre kurum bakımının son çare olarak düşünülmesi, çocuğun öncelikle aile içinde yetişmesi, ailelerin güçlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir vurgu söz konusudur. Bunun yanı sıra çeşitli kuruluş imkânlarının mevcudiyetine de (kreş, çocuk yuvaları ve rehabilitasyon merkezleri gibi) kanunda değinilmiştir.

1.7.3. Aile Mahkemeleri

Aile mahkemelerinde aile hukukundan doğan bütün uyuşmazlıklar, nişanlanmadan başlayarak evliliğin bitimine, sonlanmasına, feshedilmesine ve diğer konulara ilişkin kararlar yer almaktadır. Bu mahkemelerde ailenin ve çocuğun korunmasına yönelik

koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler de alınmaktadır. Bu önlemler küçükler hakkında, bakım ve korunma konusunda ve nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almayı, bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede bulunan veya terk edilmiş risk altındaki küçükler için çocuğun anne ve babanın yanından alınarak resmi ya da özel sağlık kurumuna yerleştirmeyi ve meslek sahibi birinin yanına yerleştirmeyi kapsamaktadır (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, 2003).

1.7.4. Türk Medeni Kanunu

Türk Medeni Kanunu'nun 346. maddesi “çocuğun gelişimi tehlikeye düştüğü takdirde anne-baba bu durumu önleyememesi veya buna güçleri yetmediği takdirde çocuğun korunması için uygun önlemler hâkim tarafından alınır” hükmüne yer vermiştir. Madde 347'ye göre ise çocuğun bedensel, zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş halde kalırsa hâkim çocuğu anne-baba yanından alıp uygun bir kuruluşa yerleştirebilir hükmü vardır. Medeni Kanuna göre belli özel durumlarda hâkimin velayeti kaldırma durumu da söz konusudur (Türk Medeni Kanunu, 2001).

1.7.5. Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

6284 sayılı kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama riski ile karşı karşıya kalan çocukların, kadınların ve diğer aile bireylerinin korunmasıdır. Kanunun uygulanmasında Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler esas alınmaktadır. Kanunun uygulanmasında mülki amirin vereceği koruyucu tedbir kararları

çerçevesinde mağdur kişiye ve çocuklara yönelik barınma imkânı sağlanabilmekte ve kişiler koruma altına alınabilmektedir.

Bu kanun aynı zamanda destek hizmetlerini sunmak için şiddeti önleme ve izleme merkezlerine belli görevler vermiştir. Bu kanunda yalnızca mağdurlara yönelik hizmetler yer almamış, şiddete maruz bırakan kişilere yönelik öfke kontrol eğitimi verilmesi, stresle başa çıkma yolları öğretilmesi, madde kullanıyorsa tedavilerinin yaptırılması gibi hizmetlere yer verilmiştir (Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2011).

1.7.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesini 1990 yılında onaylamış olup, 1994'te imzalamış, 1995 yılında söz konusu sözleşme yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 4. maddesi çocukların ekonomik, sosyal, kültürel haklarla ilişkili olarak bu hakların uygulanması amacıyla her türlü önlemin taraf devletlerce alınmasını öngörmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 18. maddesi, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında anne-babanın sorumluluğunun olduğunu, anne babaların çocuğun yüksek yararı çerçevesinde hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir.

Cılga'nın belirttiği gibi (2001), çocuk hakları sözleşmesi ilkeleri; ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik, adalet çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuklara sevgi, hoşgörü, çocuğun kendisiyle ilgili süreçlere katılımı ve görüşlerinin alınması boyutlarını içerir. Çocuğun yaşama hakkı, güvenli yaşama hakkı, yaşamını sürdürme ve geliştirme hakkı temel haklarıdır. Diğer deyişle; yaşama, gelişme, korunma, bakım ve katılım

hakları çerçevesinde çocukların yaşam standartları tanımlanmıştır. Bu bağlamda çocuk ve ergenlerin istismarı ise çocuğun korunma hakkı ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin amacına uygun olarak gerçekleştirilen ceza adaleti reformu kapsamında; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların cinsel istismarının önlenmesine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir (Dışişleri Komisyonu Raporu, 2010).

Madde19'a göre ise taraf devletlerin, çocuğun anne ve/veya babasının, vasilerinin bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet ya da suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme ve her türlü ihmal ve istismardan korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel tüm önlemleri alması gerektiği üzerinde durulmuştur. Devletin çocuklara ilişkin rol ve sorumluluklarına olan vurgu kanununun 34. ve 39. maddelerinde de yer almaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1995).

Cılga'nın belirttiği gibi (2004, s. 37) çocuğa yaklaşımı bütüncü ve sistemci bir anlayışla elen alan sözleşme; aileyi çocukların gelişmelerinin ve esenliklerinin doğal ortamı olarak görmeye; çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için, mutluluk, sevgi ve aile ortamının anlayış havasının aile ortamında egemen olmasının gerekliliğine, çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasına ve barış, özgürlük ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesine önem vermiştir.

1.7.7. Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü, İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi

Ulusal düzeyde kalan ve farklı kanunlar kapsamında yer alan söz konusu yasal düzenlemelerin bir kısmı, taraf olunan "Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi" ile bir çatı altında toplanarak uluslararası platforma taşınmıştır. Ayrıca sözleşme, çocukların cinsel sömürü ve istismarını önleyici tedbirleri, uzman makamlar ve koordinasyon organlarını, mağdurları koruyucu tedbirleri, konunun ceza hukuku önünü ve uluslararası alanda işbirliğini ayrıntılı maddeler ile düzenleyerek uygulamada kolaylık sağlamaktadır (Dışişleri Komisyonu Raporu, 2010).

Bu sözleşmenin 31. maddesine göre “sözleşmeyi imzalayan taraflardan her biri soruşturmaların ve cezai yargılama işlemlerinin her aşamasında tanık olarak mağdurların kendilerine özgü ihtiyaçları da dâhil olmak üzere, mağdurların hak ve çıkarlarını korumak için gerekli yasal ya da diğer tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır.

Bu sözleşmenin amacı ise; çocukların cinsel sömürü ve istismarını engellemek, cinsel sömürü ve istismara maruz kalan mağdur çocukların haklarını korumak, çocukların cinsel sömürü ve istismarına karşı ulusal ve uluslararası işbirliğini geliştirmektir.

Bir sonraki bölümde çocuk istismarının sosyal hizmette nasıl ele alındığına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

1.8. ÇOCUK İSTİSMARINDA SOSYAL HİZMET BOYUTU

Çocuk refahı alanındaki çalışmalardan en önemlerinden birini ihmal veyahut istismara maruz kalmış ya da istismar/ihmal şüphesi olan vakalar ile çalışma oluşturmaktadır. Fakat her ikisinde de sosyal hizmet uygulaması olarak “korunmaya muhtaçlığın tespiti”nin sağlıklı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu tespit başta sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Korunmaya muhtaçlığın tespitinde öncelikle sosyal incelemenin yapılması gerekmekte ve sosyal incelemeye bağlı olarak gerçekleşen ebeveynlerle, çocuklarla, kardeşlerle ve dışarıdan gözlem konusunda bilgisine başvurulabileceği düşünülen komşularla yapılan görüşmeler sosyal hizmet uzmanının sorunla ilgili olarak değerlendirme yapabilmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra çeşitli resmi kayıtlar da-örneğin; kişinin epikrizi (sağlık raporu), adli tıp raporu, darp raporu, mental retardasyon oranı (zekâ geriliği) bilgisini içeren raporlar gibi- istismar mağduru bireyin korunmaya muhtaçlık durumuna ilişkin çeşitli bilgiler vermektedir. Korunmaya muhtaçlığın değerlendirilmesinde yalnızca aile üyeleri ile yapılan görüşmeler, onlardan edinilen bilgiler ve ev incelemeleri değil; okula ve bazen vakayla ilgili sağlık kurumlarının ilgili kişilerinden edinilen bilgiler de önemli olmaktadır.

Çocuk istismarı ve ihmalinin tespit, tedavi sürecinde multi-disiplinler bir yaklaşım esastır. Evrimin belirttiği gibi (akt; Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012) istismar olgularının psikiyatrik yönden değerlendirilmesi oldukça kapsamlı bir iştir ve değerlendirmeye yeterli zaman ayrılması gerekmektedir. Değerlendirme sürecinde yalnızca çocuk değil, aile, aile içi ilişkiler, sosyal çevre, arkadaş ilişkileri, okul ve eğitimle ilgili durumlar da araştırılır. İstismar öyküsü alınırken ailenin ve çocuğun vereceği tüm bilgiler değerlendirilmelidir. Mağdurun tıbbi, psikiyatrik ve sosyal yönden

değerlendirilmesi, tedavi planının yapılandırılmasına uygun bir zemin hazırlayacaktır. Çocuğun ve ailesinin tıbbi, psikiyatrik değerlendirmesine ve tedavisine paralel önemli bir boyut da sosyal hizmet müdahalesi sürecindeki değerlendirmedir. Her şeyden önce istismar mağduru çocuğun yararının korunması için iyi bir değerlendirme yapılmalıdır (Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012). Sosyal hizmet müdahalesi çerçevesinden bakıldığında değerlendirme sürecinde, yaşanan travmatik yaşam olaylarının çocuk üzerine etkileri, çocuğun gelişimsel özellikleri, ebeveynin ya da bakım veren yetişkinlerin biyo-psiko-sosyal özellikleri, motivasyonları, anne-baba olma kapasiteleri, çocuğun gelişimsel gereksinimlerine uygun tutumlarla tutumlarla ele almasında yetkinlikleri, aile içi ilişkiler, dinamikler, ailenin içinde bulunduğu sosyal çevre ile ilişkileri gibi sistemin her boyutunda detaylı bir değerlendirme yapılmalıdır (Iwaniec, 2006; Turney ve ark., 2011'den akt; Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012)

Yapılan incelemeler, gözlemler ve resmi kayıtların değerlendirilmesi sonucunda çocuğa ve aileye yönelik alternatif yaptırımlar ve hizmetler söz konusu olabilmektedir. Örneğin istismar aile içinde gerçekleşiyorsa Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu” kapsamında “acil koruma kararı” çıkarttırılabilmekte ve çocuk yaşı ve gelişimsel özelliklerine uygun olarak bir sosyal hizmet kuruluşuna veyahut koruyucu aile yanına yerleştirilebilmekte, çocuk koruma altına alınmaktadır. Bu kuruluşlar arasında 7-18 yaşındaki çocuklara yönelik hizmet veren bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, sevgi ve çocuk evleri gibi kuruluşlar yer almaktadır. Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından verilen bir

hizmet türü olmakla beraber; bu merkezlerin ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklara ve 18 yaşının altındaki ergenlere yönelik şu hizmetleri bulunmaktadır:

- Duygusal, cinsel ve/veya fiziksel istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını gidermek,
- Bu çocukların geçici süre bakım ve korunmalarının sağlamak,
- Çocukların kaldığı süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapmak.

Bunun yanı sıra istismar mağduru çocuklara yönelik başka aile yanındaki hizmetlere bakıldığında ise evlat edinme ve koruyucu aile gibi çeşitli hizmetlerin verildiği görülmektedir.

Ailelerle çalışırken belli riskler karşısında, erken müdahale oldukça önemlidir. Aileye psiko-sosyal yönden destek sağlanması, ebeveyn eğitim programlarından ve formal, informal kaynaklardan yararlandırılmaları evde yaşam ortamının sağlıklı hale getirilmesi gibi yardımların yeterli olabileceği bildirilmektedir. Daha ağır risk gruplarında ise aile ile yoğun biçimde çalışma, çocuğun riskli ortamdan, aileden alınması, koruma altına alınması, koruyucu aile yanına yerleştirilmesi, evlat edinme gibi hukuksal sürecin de dâhil edildiği müdahaleler söz konusu olmaktadır (Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012).

Bu bağlamda 21728 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'ne göre haklarında korunma kararı alınmış çocukların koruyucu aileler yanına yerleştirilmeleri için öz ailelerinden muvafakat alınması zorunluluğu yoktur. Bu çocuklar ailelerinden izin alınmaksızın uygun kuruluşlara ya da koruyucu aileler yanına yerleştirilebilmektedir. Bu bağlamda koruyucu ailelere yönelik çeşitli eğitim programları olmasına rağmen bu eğitimin

özellikle istismar mağduru çocuğun ihtiyaçlarına cevap verilebilir nitelikte olması oldukça önem taşımaktadır.

Büyük oranda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yürütülen çocuk refahı çalışmalarında en çarpıcı noktanın “çocukların en iyi bakılacakları ortamın kendi öz anne-babalarının olduğu” ve bu noktada ailelerin güçlendirilmesi ve onların sorun çözme kapasitelerinin artırılması düşüncesinin ağırlık kazandığı görülmektedir. İstismar vakaları ile çalışan sosyal hizmet uzmanı, planlı değişim sürecinde müdahale amaçlı, çocuk ve aile üyeleri açısından kaynakların ve risklerin belirlenmesi amacıyla ev ziyaretleri yapar (Allen ve Tracy, 2004; akt. Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012) . Sosyal çevrenin insan gelişimine etkisini ve karşılıklı olarak birey-çevre etkileşimini vurgulayan ekolojik perspektif açısından bakıldığında da ev ziyareti sosyal hizmet uzmanının kullandığı önemli bir uygulama aracıdır. Basit bir ev ziyareti patolojinin nedeninin daha kısa zamanda anlaşılmasında etkili olabilir (Tobias, 1979 akt; Özbesler ve İçağasıoğlu, Çoban, 2012). Özellikle çocuğun aile dışı istismardan korunmasında çocuğun ve ailenin güçlendirilmesi (koruyucu ve önleyici hizmetler- örneğin ayni-nakdi yardım, ücretsiz kreş bakımı, toplum merkezleri, ebeveynin işe girmesiyle ekonomik sorunların çözümüne katkı sağlanması gibi) büyük önem taşımakla beraber; aile içi istismar söz konusu olduğunda alternatif olarak yukarıda ele alınan iki hizmetin (koruyucu aile ve evlat edindirme hizmeti) olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra son dönemde yetiştirme yurtlarından sevgi ve çocuk evlerine doğru da bir yönelme gözlenmektedir.

Yetiştirme yurtlarında aile ortamının ve aileye özgü ana-baba ve çocuk ilişkilerinin geliştirilememesinin nedenini; bürokratik ilişkilere, otorite, denetim ve baskı odaklı yönetim anlayışının olmasına bağlayan Cılga'nın (1989, s. 206) da vurguladığı gibi

yurtlardaki yaşam koşullarının ve toplumsal olanakların aile ortamının yaratılmasına yönelik anlayışlarla oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle son yıllarda koruyucu aile çalışmalarına ağırlık verilmekte veyahut koğuş tipi odalar şeklinde olan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarından çocuk ve sevgi evlerine doğru bir yönelme, geçiş gözlenmektedir. Bu bağlamda çocuğun aile ortamını yaşayabileceği ve ev ile ilgili gelişimsel özellikleri bağlamından alacağı sorumluluklarla özgüvenin gelişebileceği söylenebilir.

Karataş'ın ise (2007) bu yöndeki tüm çabalara karşın çocuğun ailesi yanında korunup bakımı sağlanamadığında, aileye seçenek olabilecek bakım türlerinin devreye sokulması gerektiğini belirtmiştir. Alternatif bakım türleri arasında da önceliğin yine "aile yanında bakım" türlerinde olması gerekir. Karataş'ın belirttiği gibi (2007) alternatif bakımın kapsamında;

- Akriba, tanıdık veya komşu herhangi bir ailenin resmi olmayan bakıcılığı,
- Profesyonel koruyucu aile bakımı,
- Evlat edinme işleminden önce evlat edinecek aile yanına geçici yerleştirme,
- Evlat edinme,
- Olağanüstü durumlarda (deprem, savaş vb.) güvenli yerlere yerleştirme vb. gibi uygulamalar söz konusudur.

Karataş'ın üzerinde durduğu gibi (2007), bir ülkede çocuk koruma sisteminin; çocuğu ailesi içinde koruyacak, bunun olanaklı olmadığı durumlarda koruyucu aile, evlat edinme ve son olarak kuruluş bakımı seçeneklerini devreye sokacak biçimde kurgulanmış olması beklenmektedir. Ülkemizde gerek akademik çevrelerde, gerekse ilgili düzenlemelerde bu önceliklerin yıllardır farkında olunmasına karşın uygulamada bu önceliklerin yeterince gözetildiğini söylemek güçtür.

Cılga'nın belirttiği gibi (2004, s. 52), toplumsal koruma sistemi sosyal ve ailesel nedenlerle korumasız, kimsesiz ve güvencesiz duruma gelen çocuklara ve gençlere barınma, beslenme, sağlık ve sosyal güvenlik sağlayan hizmetler ve kurumlar bütünüdür. Toplumsal koruma sistemi temel sosyal hizmetlerden yararlanamayan çocuklara ve gençlere refah hizmetleri sunmaktadır. Toplumsal koruma hizmetleri; yoksul ailelere sağlanan ayni-nakdi yardımlar, korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesi ve koruma altına alınmasına yönelik hizmetler, kimsesiz çocukların çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakımına yönelik hizmetler, koruma altına alınan çocukların evlatlık olarak uygun ailelere verilmesi ve koruyucu ailelere yerleştirilmesi hizmetleri, bakım kurumlarında yetişen çocukların kurumdan ayrılışından sonraki yaşamlarında izleme ve destekleme hizmetleri olarak geniş bir hizmet türünü içermektedir.

Tüm bunlar arasında koruyucu aile bakımı, bütün dünyada önemli bir yer tutmaktadır. Koruyucu aile bakımını, genel çocuk koruma sisteminin önemli bir parçası olarak görmek gerekir. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin bir bütün olarak yaşadığı sorunlara koşturarak koruyucu aile uygulamaları da oldukça önemli güçlükler yaşamaktadır (Karataş, 2004). Bunun sebebini ise yazar hem koruyucu aile uygulamalarının bilinmemesi hem de koruyucu aile olmak isteyen kişilerin yaşamlarında ihmal veyahut istismara maruz kalmış çocuklar ile iletişim kurmalarının zorluğuna bağlamıştır. Bu bağlamda bir sosyal hizmet uygulaması olarak bu alanın yurt dışında olduğu gibi geliştirilmesi ve bu alanda profesyonel düzeyde eğitim alan ailelerin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Cılga da (1989, s. 205) korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin toplumca korunmalarına yönelik modeller içinde; kurumlarda bakım yerine aile içinde bakım

modeline öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Cılga (1989, s. 205) aileleri olan çocukların ve gençlerin yeniden ailesi yanına yerleştirilebilmesi için, bu konudaki aileleri toplumsal ve ekonomik yönden destekleyip sorunlarının çözülebileceği çalışmaların önemli olduğunu vurgulamıştır. Özellikle aile içi duygusal ve fiziksel istismarda ailenin stres kaynakları ile çalışması -gerek ekonomik destek, gerek eğitim ve danışmanlık hizmetleri- aile sisteminde işlevsiz olan davranış kalıplarını değiştirdikten ve aileyi güçlendirdikten sonra çocuğun aile yanına tekrar yerleştirilmesi sağlanabilir. Fakat aile içinde gerçekleşen ensest ilişkide ise cinsel istismarı gerçekleştiren kişiye yönelik güvenlik tedbirleri (özellikle hapis cezası gibi) uygulanmakta; istismarı gerçekleştiren kişi baba ise aileye gelir getiren kişinin yokluğu diğer aile üyelerinin çocuğa karşı yaklaşımını farklılaştırmakta ve çocuğun kendisini aileyi dağıtmak gibi geleneksel bir vurgu ile suçlanabilmektedir. Bu bağlamda özellikle ensest vakaları ile çalışırken aile üyelerine karşı danışmanlığın yapılması, aile sisteminin ihtiyaçların doğrultusunda yapılan analiz sonrası ailenin ihtiyaçlarına cevap olabilecek şekilde müdahale edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde enikonu tartışılır ve gerekliliği anlaşılır bir konu olan “koruyucu aile uygulaması” bu alanda uzmanlaşmış aileler tarafından uygulanırsa özellikle ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklarla çalışmaların güçlendirileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda koruyucu aile yanına yerleştirdikten sonra da öz aile ile çalışmalar gerçekleştirmek oldukça önem taşımaktadır. Kuşgözoğlu çalışmasında [tarih yok (t.y.)] aşağıdaki maddeleri önemle vurgulamıştır:

- Öz ailenin çocuklarının koruma altına alınmasına neden olan koşulların değiştirilmesi, ortadan kaldırılması ve sağlıklı aile işlevlerinin yerine getirilmesi konusunda öz aileye destek olmak,

- Bu süreçte öz aileye danışmanlık yapmak,
- Öz aile ile gerek kurum bakımında gerekse koruyucu aile yanında olan çocukları arasındaki ilişkiyi düzenlemek, sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlamak,
- Öz aile ile koruyucu aile arasındaki ilişkileri güçlendirmek ve çocuk yararına olacak şekilde düzenlemeleri sağlamak.

Yine Kuşgözoğlu aynı çalışmasında [t.y.] ailenin yaşamında herhangi bir travmaya bağlı olarak ortaya çıkan akut ihmal veya istismar vakalarında koruyucu ailelerin varlığının iki aşamada önem kazandığını belirtmiştir. Bunlar:

- İstismara uğrayan çocuklar için sunulan hizmetlerde ilk aşama istismarın durdurulması ile ilgilidir. Bu şekliyle özellikle kendi aile ortamında istismara uğrayan çocuklar için çocuğun istismar edildiği ortamdan alınıp daha güvenli bir yere yerleştirilmesi öncelikli bir uygulamadır. Çünkü hem çocuğun güvenliği hem de çocuğa yönelik hizmetin belirlenmesi için zamana ihtiyaç vardır.
- İstismara uğrayan çocukların sağaltımı açısından koruyucu aileler daha güvenli ve verimli bir ortam olabilmektedir. Bu çocukların olumsuz yaşam deneyimleri pek çok soruna neden olabilmekte ve kurum bakımındaki personellerin bilgi ve terapötik donanım eksikliği kurum bakımı konusunda çeşitli sorunlar söz konusu olabilmektedir. Oysa deneyimli koruyucu aileler sayesinde bu sorun kolaylıkla ortadan kalkacaktır.

İstismar vakalarında vakanın tedavisinin multi-disipliner bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Özellikle cinsel istismar vakalarında, çocuğun korunma ihtiyacının değerlendirilmesine eşlik eden bir hukuki süreç de söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda hem hukuksal açıdan hem ebeveynlerin ve istismar mağduru çocuk/ergenlerin psiko-

sosyal açıdan desteklenmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda ergenin sağaltımında mesleki işbirliği önem taşımakla birlikte, vaka ile yapılan sağaltıcı görüşmelerde - özellikle cinsel istismar vakalarında- vaka ile görüşmenin tek bir profesyonel tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İstismara eşlik eden travma yaşantıları söz konusu olduğu için istismar mağduru ergen ve çocuklara psikiyatrik destek sağlanmalıdır.

Aile üyelerinin psiko-sosyal açıdan desteklenmesi bağlamında aile ile gerçekleştirilebilecek olan grup çalışmaları sosyal hizmet uygulaması açısından ayrıca önem taşımaktadır fakat bu çalışmaları özellikle grup terapisi konusunda eğitim almış sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştirmesi bilhassa önemlidir. Bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanları hem aile üyeleri ile hem de istismar mağduru çocukla tanı ve destek odaklı görüşmeler gerçekleştirebilir. Veyahut sosyal hizmet uzmanı aile içinde istismara sebebiyet veren yaşam stresörleri ile çalışarak (yoksulluk, işsizlik gibi) ailenin güçlenmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirebilir. Bunların yanı sıra ailenin bilgi eksikliği veyahut yetersizlikleri mevcut ise aileye yönelik eğitim ve danışmanlık rollerini kullanarak çeşitli çalışmalar gerçekleştirebilir. Bütün bu çalışmaları gerçekleştirirken sosyal hizmet uzmanı toplumsal kaynakları da sorun çözme sürecine dâhil ederek öncelikle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde özellikle vurgulandığı gibi “çocuğun yüksek yararı ilkesi” ile hareket etmesi gerekmektedir. Aile içinde veya dışında yaşanan istismarın hem bireye ve aileye hem de diğer sistemlere etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda aile ve istismar mağdurları ile çalışmak insana yardım mesleklerinin en güzidelerinden olan sosyal hizmetin en temel konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makro düzeyde sosyal hizmet uygulaması olarak ise; sosyal hizmet uzmanları istismar mağduru çocukların ebeveynleri, yakınları veyahut çocuk refahı alanında hizmet üreten

sivil toplum kuruluşları ile çalışarak “sosyal aksiyon” yöntemi ile hükümete, çocukların korunmasına konusunda baskı yapabilirler. Bu bağlamda hükümetin daha çok dikkatini çekecek uygulamaları güçlendirebilir; sivil toplum örgütleri ile işbirliği halinde lobicilik faaliyetleri ile sorunlarını ve taleplerini yasal mercilere ulaştırabilirler. Sosyal hizmet uzmanı istismar mağduru çocuklar ve aileleri ile çalışmada savunuculuk, aktivist, eğitici ve danışmanlık rolünü kullanmaktadır. Bu bağlamda uzmanın rolü oldukça önemlidir.

Bunun yanı sıra farklı sosyo-ekonomik düzeydeki istismar mağduru ergenlerle çalışırken aşağıda ele alınacak bilgiler de önemlidir:

Sosyal hizmet müdahale yelpazesi sosyo-ekonomik düzeye göre değişim gösterebilir. Sosyo-ekonomik durumun en önemli belirleyicilerinden olan eğitim ve gelir ekseninde müdahale ele alındığında, gelir ve eğitim durumu daha iyi olan ailelere yönelik danışmanlık hizmeti (istismardan korunma yolları, istismar sonrası çocukla kurulacak iletişim, gibi) diğer sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha rahat verilebilir. Bunun yanı sıra eğitilmiş ailelerde istismar aile içinde gerçekleşiyorsa özellikle fiziksel ve duygusal istismar bağlamında ailenin şiddetli bir terbiye ve çocuk yetiştirme tutumu olarak değerlendirmesi durumu riskli olacaktır. Eğitimine rağmen şiddet uygulayan ailelerde ise şiddetin çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin bir bilincin oluşturulmaya çalışılmasının ve şiddete ilişkin sıfır tolerans yaklaşımının vurgulanması gerekmektedir. Devletin çocuğu koruduğunun ve aileye kendi çocuğunun haklarını ihlal edemeyeceği vurgusunun yapılması da önemlidir. Bu bağlamda aile sisteminde iyileşme sağlanana kadar çocuğu geçici koruma altına alınması durumu da söz konusu olabilir. Bu süre zarfında çocukla kurulan aileyle iletişim düzenlemeleri de oldukça önemlidir. Uzman vakanın ciddiyetine ve boyutlarına göre bir değerlendirme yaptıktan sonra bu ilişki daha rahat tesis edilebilecektir. Bunun yanı sıra istismar aile dışında ise bu ailelerle

işbirliğinin daha rahat sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu aileler yalnızca devlet tarafından verilen ücretsiz hizmetler değil; diğer özel kuruluş hizmetlerine de yönlendirilebilir, bu hizmetlerden yararlandırılabilir. Gelir durumu görece daha avantajlı olan aileler ise “çocuğun yüksek yararı” açısından ekonomik anlamda desteklenmeli, yoksullukla bağlantılı olarak çocuğun ihmali ve bununla da bağlantılı olabilecek istismarı üzerinde bir değerlendirme yapılmalıdır. Bu bağlamda ailenin olayı algılayış biçimi, çocuğa olan ilgisi, işbirliği tutumları, bilişsel kapasitesi yeterlilik ve yetersizlikleri gibi kavramlar üzerine odaklanarak bir değerlendirme ve değerlendirmenin çıktılarına göre bir müdahale yapılması uygun olacaktır.

Aşağıda sosyal hizmetin henüz uygulama alanının olmadığı fakat istismar mağduru bir çocukla/ergenle çalışırken okul sistemini de müdahaleye katmak konusunda ve okul sisteminde de istismar mağduru kişileri gözlemlemek ve desteklemek konusunda bilhassa önemli olan okul sosyal hizmetine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında ise aile içi veyahut aile dışı istismarı önleme noktasında birey ve aileleri güçlendirme konusundaki izlenecek yola ilişkin bilgiler aktaran güçlendirme yaklaşımı ele alınacaktır.

1.9. OKUL SOSYAL HİZMETİ VE ÖNEMİ

İhmal veya istismara maruz kalmış birey ile çalışırken “okul yaşamı” bu kişiye müdahale edebilme imkânı sağlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü okul yaşamındaki çocuk ya da ergen günün büyük bir çoğunluğunu okulda geçirmektedir. Bu nedenle çocuğu ve çocukta meydana gelebilecek olası davranış değişikliklerini gözlemlene fırsatı açısından okul yaşamı okulda çalışan profesyoneller açısından bilhassa önem taşımaktadır. Fakat Türkiye’de “okul sosyal hizmeti” henüz sosyal hizmet mesleği açısından uygulama alanı bulamamıştır. Bununla birlikte, ABD ve İngiltere gibi çeşitli ülkelerde bu uygulama devam etmektedir. Bu bölümde “ihmal ve istismar” a müdahale edebilmek açısından “okul ortamı”nın ve “okul sosyal hizmeti”nin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Duman’ın da belirttiği gibi (2001, s. 93) sosyal hizmet mesleği, çalışmalarını yürütürken koruyucu-önleyici, geliştirici-değiştirici ve rehabilite edici fonksiyonlarını kullanmaktadır. Sosyal hizmetin bu üç boyutlu fonksiyonları okul sosyal hizmeti kapsamında yapılabilecek çalışmalarla örneklenecek olunursa, koruyucu ve önleyici fonksiyonlarla ilişkili olarak sorun ortaya çıkmadan madde bağımlılığına ilişkin önlemlerin alınması, rehabilitasyon açısından psikiyatrik tedavi merkezleri ile çalışılarak tedavinin gerçekleştirilmesi çalışmaları yer almaktadır.

Bu bağlamda koruyucu ve önleyici fonksiyonlarına ilişkili olarak ihmal ve istismara maruz kalmadan önce kişileri bilgilendirici ve eğitici çalışmaların yürütülmesi, ihmal ya da istismara maruz kalan bireylerin psikolojik açıdan rehabilitasyonun sağlanması içinse ruh sağlığı alanında hizmet veren meslek elemanlarının ya da diğer psikiyatri merkezlerinde çalışan meslek elemanlarının çalışmaları bu kapsamda ele alınabilir.

Sosyal hizmet uzmanı okul ortamında görev yaparken temel olarak iki tür çalışmada bulunmaktadır.

1. Belirli çocuklar üzerinde yoğunlaşan etkinlikler
2. Genel olarak tüm çocukların refahı için yapılan etkinlikler (Duman, 2001, s. 94).

Bu bağlamda “ihmal ve istismar” konusu ele alındığında istismara maruz kalan çocuklar ve aileleri ile kişisel çalışmalar yapmak, ikinci maddede ele alınan kapsamda ise çocukların refahına engel olan “istismar” davranışı ile ilgili olarak eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması “okul sosyal hizmeti”nin uygulamalarını da zenginleştirecektir. Küçük yaşta hamilelik, aile içi şiddet gibi konuların yalnızca hukuksal zeminde ele alınacak konular olmadığı aşikârdır. Bu nedenle konunun sosyal hizmet boyutunun ele alınması ve uygulamaların geliştirilmesi açısından “okul” zengin bir müdahale olanağı sağlamaktadır.

İstismar veyahut olumsuz yaşam deneyimleri ergenin benlik saygısını azaltabilir. Bu bağlamda Gelbal ve arkadaşlarının belirttiği (2010) gibi okullarda artarak yaşanan şiddet ve madde bağımlılığı gibi olumsuz olaylar göz önüne alındığında “değer” kavramının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bireyin kendisine ve çevresine değer vermesi, başka bir ifadeyle benlik saygısının yüksek olması yaşama pozitif bakış ve olumlu iletişimi de beraberinde getirecektir. Bu nedenle -özellikle istismar mağduru vakalara yönelik- Gelbal ve arkadaşlarının belirttiği (2010) gibi okullarda benlik saygısını değerlendirmeye yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi, uygulamaya dönük pozitif sonuçlar doğurabilir.

Özbesler ve Duyan’ın da ifade ettiği gibi (2009, s. 17) “okul sosyal hizmeti (school social work), sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama alanıdır ve okul ortamlarında

öğrencinin okul performansına, okul başarısına etki eden biyo-psiko-sosyal faktörler üzerine odaklanır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi psiko-sosyal hizmetleri, eğitim ekibi ile ekip çalışması anlayışında yürütmektedir”. Bu bağlamda istismarın hem okul performansına, hem de okul başarısına etki eden sosyal bağlamı kuvvetli olan bir problem olduğu açıktır.

Duyan ve arkadaşlarının belirttiği gibi (2010) okullarda ortaya çıkan çeşitli sorunlara karşı okul sosyal hizmeti son derece önemli bir işlev üstlenmektedir. Okullarda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, risk altında olan öğrenci ve ailesi için savunuculuk rolü üstlenmek, aileleri güçlendirmek, okul ve ev arasındaki iletişimi sürdürmek, ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını anlamasına yardımcı olmak, öğrencinin yaşam koşulları hakkında öğretmene bilgi vermek, risk altındaki çocuklar ve ailelerinin hizmet alacağı kurumlara ihtiyacı olanları yönlendirmek gibi pek çok görevi vardır Ayrıca okuldaki multidisipliner ekibin üyesi olan sosyal hizmet uzmanı, öğrenci davranışları, aile bilgilendirmesi gibi pek çok konuda toplantılar organize eder. Yukarıda değinilen rolleri kapsamında öğrencilerin motivasyonları, kaygıları, başarısızlıkları ve aile sorunları gibi birçok konuda da okul sosyal hizmet uzmanları etkili olmaktadır.

Yurt dışındaki “okul sosyal hizmeti” uygulamalarına bakıldığında davranış problemleri olan çocuklara yönelik programlar, bilişsel davranışçı programlar, sosyal yetenek eğitimi, cinsiyet eğitimi gibi çeşitli okul temelli programlar verilmektedir. Okulda görev alan sosyal hizmet uzmanı, cinsel istismarı ve genç hamileliğini önleme programlarını da yürütmektedir (Dupper, 2003).

Ülkemizde okul sosyal hizmetinin gelişmemesi; öğrenci ile ilgili problemlerin salt kendisi ile öğrenilmeye çalışılması yoluyla çevrenin etkisinin göz ardı edilmesi gerçeğini doğurmuştur. Bu bağlamda büyük oranda psikolojik danışmanlar tarafından gerçekleştirilen görüşmeler kısır kalmakta, soruna etki eden çevresel faktörler ile çalışılmamakta ve sorunları çözümü noktasında toplumsal kaynaklar öğrenci ile yeterince buluşturulamamaktadır. Bu nedenle özellikle istismar mağdurları veyahut istismarcı kişilerle çalışmada okul sisteminde muhakkak sosyal hizmet uzmanlarının istihdam etmesi gerekmektedir.

Okul ortamında istismar mağduru bir çocukla çalışırken sosyal hizmet uzmanı;

- Herhangi bir damgalamaya izin verilemeyeceği için, özellikle istismar mağdurunun konuyu okul arkadaşları ile paylaşımı konusunda riskler konuşulmalıdır.
- İstismar aile dışında ise aile sürece muhakkak dâhil edilmeli; ailenin vereceği her türlü tepkiler hesaba katılarak aile işbirliğine ve çözüm sürecine davet edilmeli, (Aileyle işbirliği ve danışmanlık süreci aile içindeki istismar durumlarında da önemli bir konu teşkil etmektedir; fakat enstest vakalarında ve bazı fiziksel istismar vakalarına adli süreçler eşlik etmekte ve istismarcıya güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir, bu bağlamda değişen aile sistemiyle de çalışmak gerekmektedir).
- Çocuğun korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun mevcudiyeti varsa; okulda çalışan sosyal hizmet uzmanı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na durumu bildirmeli ve ilgili kişilerce sosyal inceleme yapılmalıdır.

- Okulda çalışan sosyal hizmet uzmanının istismar vakalarında aileyi bilgilendirmesi ve ailenin yararlanabileceği toplumsal kuruluşlar ile buluşturması önem taşımaktadır.

1.10. İHMAL VE İSTİSMARA İLİŞKİN MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

İhmal ve istismar konusu yalnızca sosyal hizmet mesleğinin değil, çocuk ve gençlik refahı ile ilgili diğer mesleklerin de konusunu oluşturmaktadır. Sosyal hizmet mesleği çocuk refahı alanında çalışan etkili mesleklerden biridir. Sorunların çözülmesi noktasında sosyal hizmet mesleği bu alana yakınlığı ve uygulamadaki bilgi, beceri ve değer bütünlüğünün kullanımı sayesinde, ihmal ve istismarı önlemede kritik bir noktada durmaktadır. Sosyal hizmet mesleği uygulamalarda “genelci sosyal hizmet yaklaşımı”nı kullanmaktadır. Bu yaklaşımla müracaatçıların sorununu çözmeye genel bir bakış açısı söz konusu olmakta ve her müracaatçının sorunu kendine özgü olarak değerlendirilmekte ve sorunun çözümü noktasında müracaatçı ile işbirliği içerisinde hareket edilerek çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı ihmal ve istismara maruz kalmış bir çocukla çalışırken çocuğu çevresi içinde değerlendirmeli, istismara maruz bırakan sistemi ele almalı ve sistemde işlevsiz olarak mevcut olan öğelerle çalışmalı ve aile sistemine işlevsellik kazandırabilmelidir. Bu çalışmaları gerçekleştirirken istismara maruz bırakan ailenin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi mikro düzeyde bir uygulamayı gerektirirken, aileleri güçlendirmeyi ve ailedeki risk faktörlerini (yoksulluk, işsizlik gibi) ortadan kaldırmayı hedefleyen politikalar üretmek uygulamanın makro düzeyde olmasını gerektirmektedir. İhmal ve istismara müdahale yaklaşımlarında eko-sistem yaklaşımı kişiye çevresinden doğru bir bakış açısı geliştirdiği için bilhassa önem taşımaktadır. Ayrıca eko-sistem yaklaşımı sorunun analiz edilmesinde de oldukça ideal bir perspektife sahiptir. Bu bağlamda kişinin ve çevresindeki sorunların analizinde eko-sistem yaklaşımı, kişinin ve

çevresindeki sistemlerin güçlendirilmesinde güçlendirme yaklaşımının ihmal ve istismarda kullanımına ilişkin bilgiler aşağı aktarılmıştır.

1.10.1. Eko-Sistem Yaklaşımı

Ekolojik sistem yaklaşımı eklektik bir yaklaşımdır ve çeşitli insan davranışı teorilerinin güçlü yanlarını, özellikle de ekolojik teori ve genel sistem teorisine temel oluşturan kavramları bütünleştirerek (Grief, 1987, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 76), bireyin iç dinamikleri kadar onu etkileyecek dış dinamikler üzerinde de durmaktadır (Ashman ve Zastrow, 1990, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 76).

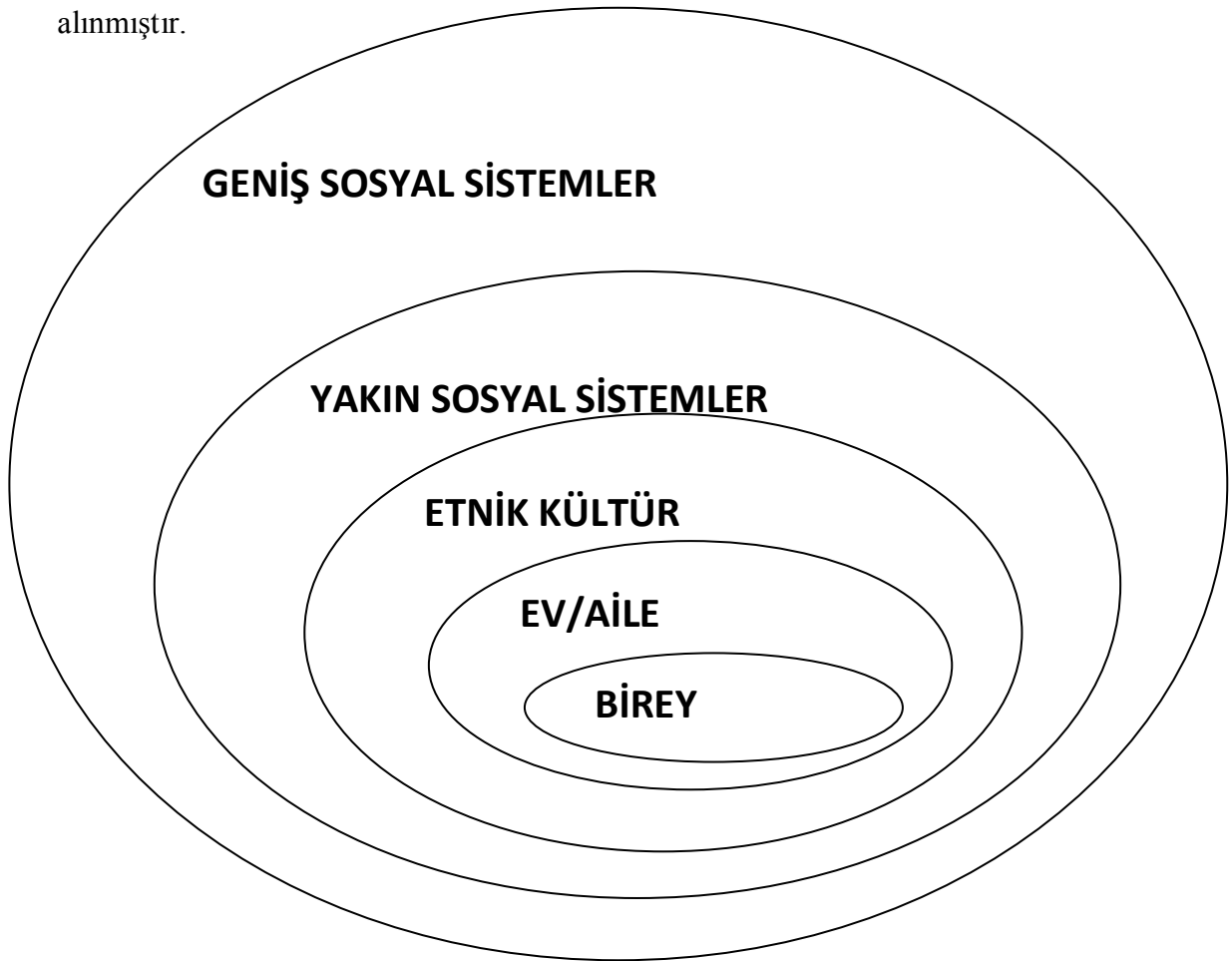
Yolcuoğlunun da belirttiği gibi (2010, s. 76); insan ve çevre arasındaki etkileşimde aile, okul, akranlar ve akrabaları mikro sistemi, çocuğun yaşantısını ve gelişimini etkileyen kitle iletişim araçları, komşular, sosyal hizmet kurumları ve bütün bu sistemlerin kendi içindeki bağlantısını sağlayan “mezzosistem”i; inanç, değer ve ideolojiler ise “makrosistem”i oluşturmaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımı açısından, çocuğun ihmal ve istismara uğramasında ailelere ilişkin risk faktörlerine ilişkin bir sınıflamaya yer verilmiştir (Coll ve Magnuson, 2000, Osofsky ve Thompson 2000; Fraser ve Jenson, 2006, akt. Yolcuoğlu, 2010, s. 77). Bu faktörlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- Ebeveynlerin dışsal denetim odağına sahip olması (kendini yönetebilme becerisi zayıflığı)
- Depresyon/kaygı
- Engellenmeye karşı düşük tolerans
- Aile içi şiddeti de içeren ebeveynler arasında yüksek seviyede ihtilaf

- Madde bağımlılığı
- İhtilafli boşanma
- Ailede genel stres düzeyinin yüksek olması
- Ebeveyn-çocuk etkileşiminin yetersizliği (ebeveynlerin çocukların davranışları hakkında negatif tutumu)
- Ruh sağlığı problemi (annelik depresyonu)
- Stres yaratıcı yaşam olayları
- Ebeveynlerin işsizliği, evsizliği.

Aşağıda Fontes (2008)'in çocuk istismarının eko-sistemik çerçevesine dair bir şekil ele alınmıştır.

Şekil 1: Çocuk İstismarının Eko-Sistemik Ele Alınışı

Yazara göre (2008) çocuk istismarı olgusundan etkilenmiş insanlar birbiriyle oldukça bağlantılı ve etkileşimsel sosyal alanlarda bulunmaktadır. Bronfenbrenner (1979; akt., Fontes, 2008, s. 2) ekolojik sistemdeki söz konusu bu sosyal alanları Rus matruşka bebeklerine benzetir. Yazar yukarıdaki modeli etnik kültür ve sosyal hizmet sistemlerinin önemini vurgulamak için geliştirmiştir. En yakın halka tekil bir birey olarak çocuğunkidir. Burada çocuğun genetik yapısı, bireysel deneyimleri ve gelişimsel düzeyi bu halkanın temalarını oluşturur. İkinci halka çocuğun evi ve ailesidir. Üçüncü halkayı etnik kültür diye tanımlanmaktadır fakat çoğu durumda kültürün etnisiteden daha geniş yönleri (örneğin; din) daha önemli olabilmektedir. Dördüncü halka yakın sosyal sistemlerdir ve bu halka çocuğun mahallesini, okulunu, çevresindeki sosyal destek sağlayıcıları ve akran gruplarından oluşur. En dıştaki halka ise geniş sosyal sistemlerdir. Bu halka diğer bütün sistemleri etkileyen devlet politikalarını ve ulusal politikaları içerir. Bu çeşitli halkaları dikkate almak önemlidir çünkü bunlar bize müdahalelerimizi şekillendirme konusunda fikir vermektedir. Yani yazara göre odağın bir kamera gibi sürekli genişletilip daraltılması gerektiği; böylelikle resmin bütününe görülebileceği ifade edilmiştir. Çocuk istismarında da odağın çok daralması, çocuğa yardımcı olunma noktasında işe yarayacak kimi bağlamsal değişkenleri göz ardı etmemize yol açabilir. Örneğin yazar çocuk istismarında ailedeki tek bir çocuğa odaklanılmasının olası istismar mağduru diğer kardeşi fark edemememize neden olabileceği ifade etmiştir. Duyan ve arkadaşlarının belirttiği gibi (2008) sistem yaklaşımını denge faktörünün de açıkladığı gibi, aile içindeki bir istismar vakasında koruma altına bir çocuk alınsa bile, istismar diğer çocuğa yönelebilir.

Bu yaklaşım sayesinde Fontes'e göre (2008) çocuğun dünyasına çeşitli düzeylerde müdahale etmek mümkün olacaktır. Örneğin bir çocukla birey olarak, çocuğun ailesi ile

çevresindeki kültürel kanaat önderleri ile okuluyla ve diğer sosyal hizmet sağlayıcılarıyla çalışılabilir. Ayrıca yerel yönetimler ve merkezi hükümetler düzeyinde ulusal politikalar üretecek çalışmalar da yapılabilir. Böyle bir yaklaşım bizi aileyi ve toplumun norm ve kaygılarını daha fazla dikkate almaya sevk edecektir. Bu yaklaşım sosyal hizmet uzmanının çocuğun eko-sisteminde nerede durduğunu anlamasına da yardımcı olacaktır. Yani çocuk eğer farklı bir kültürden geliyorsa sosyal hizmet uzmanı çocuğun bir adım gerisinde kalabilir fakat çocuğa yakınlaşmak ve çocuğun bulunduğu yerden başlamak için sosyal hizmet uzmanı çocuğu daha fazla anlama ihtiyacı duyacaktır.

Ekolojik yaklaşım aileyi, şiddetin karakteristiğini, kişinin öyküsünü, sosyal bağlamı ve toplumun karakteristik özelliklerini anlamak bakımından ideal bir yaklaşımdır. Ekolojik model; çocuğun ilişki kurduğu ev, aile, arkadaş çevresi, okul, çeşitli kuruluşlar, çocuğun çalıştığı iş, topluluk ve daha geniş toplum ile ilgilenmektedir. Şiddete karşı kişisel, ilişkisel, topluluk ve toplum düzeyinde koruyucu faktörleri ve risk faktörlerini anlamak için ekolojik model kullanılmaktadır. Bu araştırmada bu kuramın seçilmiş olma nedeni toplumun karakteristiği, risk faktörleri, koruyucu faktörleri, ayrıca ev, okul yaşamı gibi araştırmaya katkı sağlayacak geniş öğelerin yer alması ve bu kuramın geniş bilgi temelinden yararlanılmak istenmesidir.

Aşağıda çocuk istismarında güçlendirme yaklaşımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.10.2. Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme; sosyal hizmet uzmanının damgalanmış bir grup içinde üyelik üzerine kurulu negatif değerlendirmelerin oluşturduğu güçsüzlüğü azaltmayı amaçlayan aktiviteleri gerçekleştirmesi sürecidir (Soloman, 2976; akt., Erbay ve Tuncay, 2010, s. 157).

Güçlendirme yaklaşımı yukarıda tanım bağlamında istismar ile ilişkili olarak değerlendirildiğinde ise istismar mağduru çocukların/ergenlerin güçlendirilmesi, bu kişilerin kendi yaşamlarının niteliğinin artırılması, damgalamaya karşı güçsüzlüklerin ve risklerin azaltılması gibi bir dizi çalışmanın güçlendirme temelinde ele alınabileceği söylenebilir.

Güçlendirmede birey, gruplar ve toplum odak noktasında olduğu için birincil olarak kişilerin kendi sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi esastır. Örneğin; Gutierrez'in de belirttiği gibi güçlendirme (1990; akt., Erbay ve Tuncay, 2010, s. 157) bireylerin yaşam durumlarını geliştirmek üzere harekete geçebilmeleri için kişisel, kişilerarası veya politik gücü artırma süreci olarak tanımlamıştır.

Bu bağlamda güçlendirme yaklaşımında kişinin çevresi ve sosyal ortamında yaşam kontrolünün elinde olması gibi amaçlara hizmet etmekte ve Tuncay ve Erbay'ın başka bir çalışmasında vurguladığı gibi (2006) çevre üzerinde hâkimiyet, self-determinasyon ve kişinin yaşamını olumsuz etkileyen sosyal güçlerin tanınması gibi unsurları öne çıkarmakta, sosyal adaleti vurgulayan boyutuyla bireyin özgürleşmesi sürecinde toplum üyeleri arasında ortaklık ve eşitlik kurma idealini savunmaktadır.

Courtois ve arkadaşları (akt; Institute of Medicine and National Research Council of the National Academies, 2011) -sosyal hizmet müdahalelerinde de kullanılabilecek- psikolojik güçlendirme müdahalelerini şu ana felsefi temeller üzerinde inşa etmektedir:

1. Bireyin biricikliğinin kabulü: Sağaltım süreci öyle herkese uyan bir biçimde tasarlanmaz, aksine her müracaatçı değerlendirilir ve süreç bireyin özel ihtiyaçlarına göre planlanır. Bu fenomenolojik bir yaklaşımdır. Semptomlar, zaaflar ve stres tedavinin gerekçeleri olsa ve genellikle müdahale için hedef oluştursa bile, bireyin güçlü yanları, kaynakları, direnci, kişiselleştirilmiş ihtiyaçları, değerleri ve bağlamları belirlenir ve pekiştirilir/güçlendirilir.
2. Kişisel güçlendirme: Güçler ve yılmazlık odaklı kişisel güçlendirme ve self-determinasyon felsefesi, sağaltım hizmetini sağlayan uygulayıcıyı bireyin biricik deneyimini, özel anlamını ve bunun semptomlar, stres ve sağaltım amaçlarıyla ilişkisini anlamak konusunda teşvik eder. Bireyin kendi kişisel yaşam öyküsünü, hâlihazırdaki ihtiyaç ve önceliklerini ve geleceğe dair amaçlarını anlamlandırma ve yorumlama konusunda yetkisi vardır. Sağaltım hizmeti veren uygulayıcıya düşen ise müracaatçının bastırılmış veya yasaklanmış olan şaşkınlık, utanma veya diğer duygularını açıkça dillendirmesine, incelemesine ve sağaltıcı bir biçimde bu duygular üzerinde çalışmasına rehberlik etmek ve aktif ve empatik bir dinleyici olmaktır. Uygulayıcı, sağaltım süresince eşitlikçi koşullar oluşturmalı ve bu koşullar müracaatçıyla işbirliğini ve onun güçlendirilmesini kolaylaştırmalıdır. Bir yandan müracaatçının gelişimi ve özerkliğini teşvik ederken, diğer yandan gücü ondan yana kullanmalıdır. Şu çok önemlidir ki, uygulayıcı, müracaatçının otoriteyi sorgulamasına dair açık bir tavır sergilemeli

ve onun kendi hayatı, hatıraları ve sağaltım süreciyle ilişkilene biçimine dair destekleyici olmalıdır. Süreç sistematik bir ortak plan dâhilinde hazırlanmalıdır.

Duyan ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2008), Freudcu yaklaşım ve diğer teşhisçi/problem odaklı yaklaşımlar büyük oranda medikal modele dayanmaktadır ve bu yaklaşımlar müracaatçının güçlü yönlerinden ziyade benzer yanları üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda müracaatçının güçlü yönlerinin dikkate alınması, öncelikle güçlerin tanımlanması, çevre faktörünün değerlendirmeye dâhil edilmesi özellikle istismar mağduru çocukla çalışırken bilhassa önem taşımaktadır.

İstismara uğramış çocuklarla çalışan sağlık veya sosyal hizmet alanlarındaki meslek elemanlarının kullandığı geleneksel post-travmatik stres bozukluğu yaklaşımının kimi sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle, “mağdur” ve “tedavi” kavramları, şiddet sonrası hayatta kalmayı başarmış kişileri belli derecede edilgen ve kusurlu gibi görme eğilimindedir. Hâlbuki bu kişiler tipik olarak son derece cesaretli ve dirençlidir. Şiddete maruz kalmanın bir sonucu olarak, istismara uğramış çocuğu incinmiş ve kırılmış bir ruh haline sahip olarak konumlandırmak ve bundan dolayı düzeltici/iyileştirici bir tedavi önermek zaten yaralanmış olan çocuğu daha da yaralayacaktır. Sağaltıcı tedaviler de güçlendirici olabilir elbette, ama şiddete uğramış kişinin güçlü yanlarını tekrar inşa edebildikleri oranda. Bununla birlikte, post-travmatik stres bozukluğu tedavilerinin sağladığı eğitim ve terapi, öncelikli olarak post-travmatik stres bozukluğunu bir cesaret kırılması (örn., travmayı hatırlatan şeylerden kaçınma) veya kaygı yönetiminde oluşan zaaflar (örn., aşırı uyarılma, aşırı tetikte olma hali) olarak gören bir bakış açısına sahiptir (Institute of Medicine and National Research Council of the National Academies, 2011).

Bu bağlamda kişilerin istismar yaşantılarını hatırlama ile ilgili olası kaygı ve çekincelerinin farkında olmak fakat ona güçsüz ve mağdur ifadelerini yaftalamadan güçlendirme temelinde kişinin güçlü yanlarının farkında olarak yaklaşmak ve kişinin kendi yaşamı ile ilgili kontrol sahibi olmasını sağlamak sosyal hizmet uygulamalarının başında gelmektedir.

Günümüzde artık şiddete uğramış kişilerle çalışırken patoloji yaklaşımından psikolojik güçlendirme yaklaşımına doğru bir paradigma kayması söz konusudur. Şiddete uğramış çocukların yaşadığı sıkıntılar post-travmatik stres bozukluğu kriterlerine uğramamakta veya gündelik hayatta yaşadıkları semptom ve sorunlar post-travmatik stres bozukluğunun çok ötesine geçmektedir. İlk bakışta bu sorunlar patoloji yaklaşımını hatırlatsa da (örn., depresyon, panik, bölünme, bağımlılık, muhalif tavır, yeme bozuklukları, kişilik bozuklukları, suçluluk, utanma, vb.) gerçekte tüm bunlar şiddet sonrası hayatta kalabilmek için gerekli olan aşırı derecedeki biyolojik, psikolojik ve kişiler arası adaptasyondan başka bir şey değildir. Bu adaptasyonlar patolojinin göstergeleri değil, güç ve direnç gerektiren süreçlerdir (Institute of Medicine and National Research Council of the National Academies, 2011).

Bu bağlamda Zastrow'un belirttiği gibi (2004, akt. Duyan ve arkadaşları, 2008, s. 62) müracaatçıların kendilerini daha olumlu değerlendirebilmeleri için öncelikle güçlü yanlarının ve yeterliliklerinin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Öz olarak güçlendirme yaklaşımı Saleebey'in de maddeler halinde vurguladığı gibi (1997; akt. Duyan ve arkadaşları, 2008, s. 63) :

- Her bireyin, ailenin, grubun, toplumun güçleri olduğu;
- Travma, istismarın yıkıcı olabildiği fakat mücadele ve fırsatların kaynağı da olabildiği,

- İşbirliğinin önemli olduğu,
- Sosyal çevrenin kaynaklarla dolu olduğu gibi özellikleri içermektedir.

Erbay ve Tuncay'ın da belirttiği gibi (2010, s. 157), güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet mesleği ve disiplini çerçevesinde özellikle önemli bir yere sahip olan ve birey için değil birey ile birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden bir yaklaşımdır. Yaklaşım, bireyi çözüm sürecine dâhil etmeyen ve onu bir öznenen çok nesne olarak gören yaklaşımların alternatifi olarak gündeme gelmiştir. Güçlendirme yaklaşımı, sorun yaşayan bireyi kendi çözümünü bulma yönünde güçlendirmek, onu çözümün baş mimarı yapmak ve baş etme kapasitesi gelişmiş güçlü bireyler oluşturmak amacındadır. Bu bağlamda güçlendirme yaklaşımı istismara maruz kalmış çocuklarla/ergenlerle ve ailelerle çalışmada güçlendirme yaklaşımı oldukça önemli bir konumda yer etmektedir. Sonuç olarak Duyan'ın ifade ettiği gibi (2010) sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme yaklaşımının kullanılması; müracaatçı sistemlerinin kendi kendilerine yardım etme sürecine katkı verir. Müracaatçı sisteminin güçlerini ortaya çıkarmak ve güçlerine vurgu yapmak; örselenmişliklerini ve olumsuz duygularını azaltmalarında ya da terk etmelerinde ön plana çıkan bir yaklaşımdır.

1.11. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu araştırmanın problemi, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk döneminde yaşamış oldukları fiziksel, duygusal ve cinsel örselenmedir. Türkiye'de şiddet, hem geleneksel davranış örüntülerinin, hem de ailelerin şiddetin olumsuz etkileri ve sorun çözme becerileri konusundaki bilgi eksikliğinin bir sonucu olarak meydana gelebilmektedir. Öyle ki, şiddet çok ciddi göstergelere sahip olmadığı sürece toplum ve aile tarafından onaylanmaktadır. Tokat atma, tekmeleme, çimdikleme vs. gibi çocuğa

yönelik eylemler çocukta ciddi bir fiziksel hasar bırakmadığı sürece kabul görmekte, bu eylemlerin çocukta bir cezalandırma ve davranışın söndürülmesi amacı ile kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Fiziksel istismara göre daha az görünürlüğü olan duygusal istismar ise çocukları en az fiziksel istismar kadar etkilemekte, onların benlik saygılarının azalmasına sebep olmaktadır.

Şiddet davranışı, çocukların veyahut ergenlerin bu davranışı içselleştirmesine ve okulda arkadaşlarına, evlendiklerinde eşlerine, sosyal ortamlarda ise bir sorun çözme aracı olarak kişilere yönelmesi ile sonuçlanabilir. Ya da kişi kendine yönelen şiddete farklı şekillerde uyum sağlayarak madde kullanma, suça eğilim, itaatsizlik gibi çeşitli riskli davranışlar gösterebilir.

Çocuklara yönelik şiddetin en açık sonuçları ölümcül yaralanma, bilişsel bozukluklar, gelişim bozuklukları ve duygusal zararlarıdır. En yaygın fiziksel şiddet türleri ise vurmak, tokat atmak, hırpalamak, yanıklar, zehirlenme ve ayakkabı teneke gibi cisimlerle yapılan uygulamalardır. Çocuğa yönelik cinsel istismar ise büyük çoğunlukla yakın aile üyeleri tarafından ve aileye ziyaret eden kişiler tarafından yapılmaktadır (UNICEF, 2007). Bu bağlamda çocukluk yaşantıları istismarında aile çok önemli bir noktada durmaktadır; çünkü aile çocuğun istismarındaki dış etkilerden koruma noktasında bir güç; çocuğu istismara maruz bırakma anlamında ise bir risk faktörü konumunda yer almaktadır. Bu bağlamda bir risk ve koruyucu faktör olarak ailelerin bilhassa güçlendirilmesi gerekmektedir.

Çocuklara yönelik şiddetin ciddi ve uzun dönemli sonuçlarına bakıldığında yaralanmalar ve cinsel işlev bozuklukları, istenmeyen gebelikler, alkol ve madde

kullanımı, suç şiddet ve diğer risk alma davranışları, gelişimsel gerilikler gibi sonuçların olduğu dikkati çekmektedir (UNICEF, 2006).

Yukarıda ele alınan istismar türleri dışında bir istismar türü de ekonomik istismardır. Ekonomik istismar; çocuğun gelişimiyle paralel olmayan bir işte çalış(tırıl)ması, aile kaynaklarından yararlandırılmaması olarak ele alınabilir. Her iki durumda da çocuklar açısından bir risk faktörü söz konusu olabilmektedir. Özellikle çocuğun çalışmasının en tehlikeli olduğu alanlar sokak, tarım, sanayi alanıdır. Bu alanlardaki iş kazaları, sokakta çalışmanın getirdiği riskler (madde kullanımı, riskli gruplarla tanışma) çocuklar açısından ayrıca tehdit oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın problemi; Ankara'da yaşayan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin sosyal, psikolojik, bilişsel gelişimini etkileyen ve onları çevreye karşı savunmasız, korunmasız hale getirebilecek olan fiziksel, duygusal ve cinsel istismardır.

1.12. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, farklı sosyo-ekonomik yapıdaki ergenlerin çocukluklarında yaşamış olabilecekleri örselenme deneyimlerinin ve ailelerdeki sorunların ve risk faktörlerinin ortaya konulmasıdır. Bu amaca uygun olarak araştırmanın alt amaçları aşağıda yer alan soru cümleleri ile ifade edilmiştir:

- Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin cinsiyeti ile çocukluk dönemi örselenmeleri (fiziksel, duygusal ve cinsel örselenme) arasında bir ilişki var mıdır?

- Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin aile özellikleri (aile yapısı, ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir/sosyo-ekonomik durumu) ile çocukluk örselenmeleri (fiziksel, duygusal ve cinsel örselenme) arasında bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin ebeveyn özellikleri (ebeveyn medeni durumu, ebeveyn eğitimi) ile çocukluk dönemi örselenmeleri (fiziksel, duygusal ve cinsel örselenme) arasında bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin aile içi sorunları (öfke ve stres yaşantıları, eşler arası şiddet, aile içi iletişim sorunları) ile çocukluk dönemi örselenmeleri (fiziksel, duygusal ve cinsel örselenme) arasında bir ilişki var mıdır?

1.13. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İstismar konusu sosyal hizmet alanı için oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Bu konu aile refahı ve çocuk refahı alanı içerisinde olmakla beraber, sosyal hizmet bilimi için ve bu alanda çalışan meslekler için de zengin müdahale olanaklarına sahiptir. Fakat sağlıklı müdahale ise istismarı etkileyebilecek olası değişkenlerin hakkında bilgi sahibi olmakla yakından ilgilidir.

Bu araştırma yüksek sosyo-ekonomik düzey ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk yaşantılarında ihmal ve istismara maruz kalma durumlarını bazı ergen ve aile özellikleri açısından inceleyip, karşılaştırılacak olması bakımından önem taşımaktadır.

Bazı araştırmalarda istismarın düşük sosyo-ekonomik statüde daha çok görüldüğü ve cezalandırma davranışının bu düzeyde daha fazla olduğu bilgisi yer almaktadır. Sosyo-ekonomik statüsü düşük olan ailelerin yoksulluğa ve düşük eğitim düzeyine bağlı risk

faktörlerini de içinde barındırması olasıdır fakat bu durum her zaman çocuğun istismar edilmesi için geçerli bir neden olmayabilir. Bu nedenle bu araştırmanın karşılaştırma imkânı sağlayarak yüksek ile düşük sosyo-ekonomik düzeyde istismarın ne durumda olduğuna dair bilgiler vermesi bu araştırmanın önemli olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmanın aile özelliklerini, sorunları ve risk faktörlerini ele alma bakımından çeşitli değişkenlere odaklandığı için literatüre katkı vermesi umulmaktadır.

Araştırmanın çıktılarına yönelik ailelerin ve ergenlerin ihtiyaçları temelinde uygulamaların değiştirilmesi ve mevcut çalışmalara yenilerinin eklenmesi, soruna müdahaleye ilişkin projelerin üretilmesi ve geliştirilmesi umulmakta, bu çalışmanın sonuçlarının uygulamaları yararlı kılması arzu edilmektedir.

1.14. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

- Araştırmanın uygulaması için seçilen Çankaya'daki ve Altındağ'daki düz liseler düşük ve yüksek sosyo-ekonomik statüyü temsil edebilir niteliktedir. (TÜİK verileri esas alınarak okullar seçilmiştir).
- Veri toplama için seçilen soru kâğıdı ve “Çocukluk Örselenme Yaşantıları” ölçeğinin verilerin toplanması için uygun olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmanın örnekleminin evreni temsil edebileceği düşünülmektedir.

1.15. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırma 2012-2013 öğrenim yılında toplanan veriler ile sınırlıdır.
- Araştırmada veri toplamada kullanılan soru kâğıdı ve çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinden yer alan sorularla sınırlıdır.
- Araştırmanın örneklemini Altındağ ve Çankaya'daki liseler arasından seçilen okullardan oluşmaktadır. Bu bağlamda sonuçların Altındağ ve Çankaya çerçevesinde değerlendirilmesi önemlidir.
- TÜİK verilerine uygun olarak seçilmiş liselerden olan Çankaya Aysel Yüçetürk Lisesinde okuyan öğrencilerle okul müdürünün araştırma için onay vermemesi nedeniyle görüşülememiştir.
- Araştırma konusunun hassas bir konu olma itibarıyla araştırmada yalnızca gönüllülük esas alındığı için bu araştırmada toplamda 332 öğrenci ile görüşülmüştür (Belirlenen örneklem 376 idi).

1.16. TANIMLAR

Bu araştırmada ergen, ihmal ve istismar, sosyo-ekonomik düzey gibi çeşitli kavramların operasyonel tanımları yapılmıştır.

Örselenme: Bu araştırmada bu kavram; çocukluk yaşantılarında hırpalanma, kötü muamele ve özellikle istismar çerçevesinde ele alınmıştır.

Çocukluk örselenme yaşantıları: Bu araştırmada çocukluk örselenme yaşantıları; ergenlerin geçmiş yaşantılarında maruz kaldığı duygusal, fiziksel, cinsel istismardır.

Ergen: Bu araştırmada ergen 16 veya 17 yaşında olan, Altındağ veya ankaya'da öğrenim gören lise üçüncü sınıftaki farklı sosyo-ekonomik statüdeki gençlerdir.

İhmal: Bu araştırmada ihmal; duygusal istismar ve ihmal adı altında tek bir alt ölçekte yer almakta olup; duygusal istismarı bütünleyen ve başta ebeveynlerden olmak üzere çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek pasif ve ilgisiz davranışlar bütünüdür.

Fiziksel rselenme: Bu araştırmada fiziksel örselenme (istismar) başta aile olmak üzere ailede içinde ve dışındaki kişiler tarafından uygulanan çocuğa yönelik dayak ve fiziksel olarak kötü muameledir.

Duygusal rselenme: Bu araştırmada duygusal örselenme (istismar) başta aile olmak üzere ailede içinde ve dışındaki kişiler tarafından uygulanan çocuğa yönelik psikolojik ve sözlü olarak gerçekleşen istismardır.

Cinsel rselenme: Bu araştırmada cinsel örselenme (istismar) ocuğun tanıdığı veyahut tanımadığı kişiler tarafından uygulanan çocuğa yönelik cinsel eylemler silsilesidir.

Ailedeki risk faktörleri: Bu araştırmada risk faktörleri; ailenin alkol kullanımı, ruhsal sorunları, göç etme durumu, işsiz oluşu, yoksulluğu ve ebeveynin üvey oluşunu ifade etmektedir.

Aşağıda yer alan tanımlar TÜİK 2012 açlık ve yoksulluk sınırları esas alınarak yapılacaktır (TÜİK'e göre Türkiye'de 2012 yılında açlık sınırı 978 TL, yoksulluk sınırı 3100 TL olarak belirlenmiştir).

Düşük sosyo-ekonomik düzey: Türkiye İstatistik Kurumu'nun bölgelere göre gelişmişlik düzeyi bilgisinin esas alınarak belirlendiği Altındağ ilçesinde Karapürçek, Çinçin gibi yerlerde ikamet eden lise üçüncü sınıfa devam etmekte olup, aylık gelir düzeyi 740 TL ve altı ile 2000 TL arasında değişen öğrencilerin temsil ettiği sosyo-ekonomik yapıdır. Bu öğrencilerin büyük çoğunluğu yukarıda belirtilen TÜİK verilerine göre açlık sınırının altındadır. Öğrencilerin tamamı ise TÜİK verilerine göre yoksulluk sınırının altındadır.

Yüksek sosyo-ekonomik düzey: Türkiye İstatistik Kurumunun bölgelere göre gelişmişlik düzeyi bilgisinin esas alınarak belirlendiği Çankaya ilçesinde Hoşdere, Ümitköy gibi yerlerde ikamet eden lise üçüncü sınıfa devam etmekte aylık gelir düzeyi 3100 TL'nin üzerinde olan öğrencilerin temsil ettiği sosyo-ekonomik yapıdır. Bu öğrencilerin tamamı yoksulluk sınırının üstündedir.

Aile yapısı: Bu araştırmada aile yapısı; tek ebeveynli aile, çekirdek aile ve geniş aile türlerini ifade eden yapıdır.

Ailedeki Stres Yaşantısı: Ebeveynin çalışma saatlerinin uzun olması, ebeveynlerden birinin ölümü, ebeveynlerin aşırı iş yoğunluğu gibi aile içinde stres yaratabilecek tüm olaylardır.

Gelişimi aşan beklentiler: Ebeveynin ergenlerin gelişimsel düzeylerinin çok üzerinde olan konularda (eğitim, başarı vb.) ergenlerden aşırı talep içerisinde olmasıdır.

Öfke sorunları: Bu araştırmada öfke aile içinde görülebilen, aile üyelerini fiziksel ve duygusal olarak etkileyebilen hiddetli davranışlardır.

Babadan anneye uygulanan şiddet: Bu araştırmada babadan anneye uygulanan şiddet fiziksel anlamda kötü muameleleri ifade etmektedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

“Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı bu tezde temel olarak “tarama modeli” kullanılmıştır. Tarama modelinin amacı; geçmişte ya da halen devam eden bir durumu olduğu gibi betimlemeye çalışmaktır (Karasar, 2003, s. 77).

Taramalar, kişilerin kendilerinin belirttiği inançları ve davranışları ile ilgili araştırma soruları için oldukça uygundur. Pek çok insana inançlarını, görüşlerini, özelliklerini ve geçmişteki ya da şimdiki davranışlarını soran tarama araştırmasını tercih eden araştırmacılar genellikle taramalarda çoğunlukla tek seferde pek çok şey hakkında soru sormaktadırlar (Neuman, 2010, s. 395). Tarama araştırmalarında, geçmiş olaylara ilişkin olgu bulma, ilişki kurma ve yargılarda bulunma amacı ile kanıtların toplanması ve değerlendirilmesi bir başka önem kazanmaktadır (Karasar, 2003, s. 78). Tarama araştırmacıları aynı soruları yanıtlayan çok sayıda yanıtlayıcı örnekleri, birçok değişkeni ölçer, birden fazla hipotezi test eder ve geçmişteki davranışlar deneyimler ya da özelliklerden zaman sırasıyla ilgili çıkarım yapar (Neuman, 2010, s. 400).

Bu araştırmada genel tarama modeli içerisinde yer alan “betimsel model” kullanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada çocukluk yaşantılarına ilişkin örselenmenin bazı değişkenler ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu nedenle bu araştırmada ilişkiyel tarama modelinin izleri de görülmektedir. Altındağ ve Çankaya ilçelerinde öğrenim gören farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise üçüncü kademe ergenler çocukluk yaşantılarındaki

örselenme durumları bakımından karşılaştırılarak çocukluk yaşantıları örselenmesinin hangi grupta daha fazla olduğu ve farklılaştığı öğrenilmeye çalışılacaktır.

2.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Ankara'daki düşük veya yüksek sosyo-ekonomik statüdeki lise üçüncü sınıfta okumakta olan ergenler oluşturmaktadır. Turgut Özal Üniversitesi tarafından Ankara'nın 16 merkez ilçesinde 3 bin hanede, 7 bin 452 kişi üzerinde yapılan araştırmada başkent'in ilk kentsel yoksulluk haritası çıkarılmıştır. Bu araştırmaya göre, Ankara'nın kentsel alanında yoksulluk oranı % 7,3 olarak belirlenmiş ve yıllık kişi başına gelir düzeyinin 21 bin 210 lirayla en yüksek Çankaya'da olduğu öğrenilmiştir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2012). Bu nedenle çalışmada yüksek sosyo-ekonomik olarak Çankaya ilçesi seçilmiştir. Yapılan söz konusu araştırmada Akyurt'ta çalışanların %51'inin ve Altındağ'da çalışanların %53'ünün mevcut gelirleriyle geçinemediği bilgisinden hareketle düşük sosyo-ekonomik düzeyi temsil olarak Altındağ ilçesi seçilmiştir. Söz konusu araştırmanın verileri ilçelerin seçilmesi noktasında yardımcı olmuş, Altındağ ve Çankaya ilçelerindeki okullar çalışma evreni olarak ele alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumundan Altındağ ve Çankaya'daki ilçelerindeki mahalle ve cadde bazında bölgelere göre gelişmişlik düzeyi (Fakir-orta ve gelişmiş yerler) bilgisi edinilmiş, oranlı küme örnekleme yoluyla okullar seçilmiştir. Oranlı küme örnekleme; Ankara'daki okulların sosyo-ekonomik düzeye göre ayrışması yoluyla yapılmıştır.

Orantılı küme örnekleme yoluyla oluşturulmuş düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden okullar TÜİK verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur. Bu liseler;

1. Ayrancı Aysel Yüçetürk Lisesi (Çankaya)
2. Çankaya Lisesi (Çankaya)
3. Ümitköy S.B. Lisesi (Çankaya)
4. Tınaztepe Lisesi (Çankaya)
5. Mehmet Akif Ersoy Lisesi (Altındağ)
6. Yıldırım Beyazıt Lisesi (Altındağ)'dir.

Araştırma'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullara kayıt yaptırırken herkesin kendi ilçesindeki okullara kayıt yaptırma zorunluluğu nedeniyle düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlere ulaşılacağı düşünülmüştür. Meslek, anadolu ve fen liseleri öğrenci alırken seviye belirleme sınavı (SBS) sonuçlarını dikkate aldıkları için bu okullarda çeşitli illerden sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan öğrenciler gelmektedir. Bu nedenle araştırmada bu okullardan seçim yapılmamış, yalnızca düz genel liseler ele alınmıştır. Bu yöntem izlenerek Çankaya'da üç tane, Altındağ'da iki tane olmak üzere toplamda beş tane okula ulaşılmıştır. Araştırmanın konusu itibariyle Aysel Yüçetürk lisesinde okul müdürünün araştırmanın yapılmamasını istemesi üzerine ise söz konusu okulda araştırma yapılamamıştır.

Araştırmada lise üçüncü sınıfın tercih edilme nedeni ise, lise üçüncü sınıfta öğrenim görmekte olan ergenlerin 16 veya 17 yaşında olması, bu nedenle ergenliğin gelişimsel özelliklerini deneyimlemesi ve çocukluk örselenme deneyimlerine yakın olmasıdır. Araştırmanın örneklem büyüklüğüne ulaşabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı resmi verilerinden yararlanılmış, 2011-2012 öğretim yılı istatistiklerine göre Ankara'da

Çankaya ve Altındağ'da düz liseye giden toplam 18.811 öğrenci olduğu bilgisi edinilmiştir. Bu sayı 20.000'e yuvarlanmış ve 20.000 örneklem miktarını öğrenebilmek için standart sapması 0.05'i işaret eden aşağıdaki çizelgeden yararlanılmıştır.

Çizelge: $\alpha=0.05$ için Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	± 0.05 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
25000	378	244	319
50000	381	245	321
100000	383	245	322
1000000	384	246	323
100 milyon	384	245	323

Kaynak: (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s.50)

Araştırmanın örneklem seçimi iki aşamalı olmuş, okullardan okullar (araştırma yapılmadan önce TÜİK verilerine göre oluşturulmuştu); öğrencilerden ise öğrenciler seçilmiştir. Öğrencilerin seçimi ise her okulda ulaşılması düşünülen örneklemin şubelere bölünmesi ile gerçekleştirilmiştir. Örneğin; 80 kişilik örnekleme ulaşabilmek için 4 şubeden 20 gönüllü kişi ile görüşülmüştür. Araştırmanın konusunun hassasiyeti sebebi ile araştırmaya katılmayı isteyen gönüllü öğrencilere soru kâğıdı uygulanmıştır. Çankaya'da 166, Altındağ'da 165 olmak üzere toplamda 331 öğrenci ile görüşülmüştür.

Hedeflenen örneklem sayısı 378 olmasına rağmen; bir okulla hiç görüşülemeyişi nedeni ile 331 örneklem sayısına erişilmiştir. Araştırma tanıtıldıktan sonra araştırmaya katılmak isteyenlere soru kâğıdı dağıtılmıştır. Bu şekilde 331 öğrenci ile görüşülmüştür.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma kapsamında değerlendirilmesi düşünülen değişkenlere ait bilgiler soru kâğıdı ve çocukluk yaşantıları örselenme ölçeği ile toplanmıştır. Bu soru kâğıdı ve ölçekte yer alan bilgiler (Bkz. ek 1 soru kâğıdı):

- Ergenlerin ve ailelerinin özelliklerini içeren sorular
- Ailelerdeki sorunları ve risk faktörlerine ilişkin sorular
- Ergenlerin çocukluk yaşantısı örselenme durumlarına ilişkin sorular
- Ergenlerin çocukluk yaşantısını örselenmesini etkileyen etmenlere ilişkin sorular

Araştırmada “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” kullanılmıştır ve bu ölçeğin kullanılma nedeni, ihmal ve istismarın türlerine ilişkin olası geçmiş yaşam deneyimlerinin ortaya çıkarılmasının sağlanmak istenmesidir. Bu ölçek Bernstein ve arkadaşları tarafından hazırlanmıştır ve ölçeğin Cronbach alfa katsayıları 0.79 ve 0.94 arasında bulunmuş, geçerlik ve güvenilirliği yüksek olarak saptanmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Aslan ve Alparslan (1999) tarafından yapılmış olup geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında test güvenilirliği 0.96 olarak saptanmıştır. Bu ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının olumlu sonuç vermesi ölçeğin kullanılması ve tercih edilmesini kolaylaştırmıştır. Ölçekte fiziksel kötüye kullanım sorularından toplamda 16 soru, duygusal kötüye kullanım alt ölçeğinde toplamda 19 tane cinsel kötüye kullanım alt ölçeğinde toplamda 5 soru bulunmaktadır. Bu ölçek likert tipi bir ölçek olup ölçekte

yer alan seçenekler “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “sıklıkla”, “çok sık” a uzanan bir yelpazede verilmiştir. Puanlamada bu doğrultuda her madde için 1-5 arasında değişmektedir. Özgün ölçekte fiziksel ya da duygusal kötüye kullanım puanları 23-115, duygusal ihmal puanları 21-105, fiziksel ihmal puanları 11-55, cinsel kötüye kullanım puanları 5-25 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar, o tür kötüye kullanımın çocukluk ya da ergenlikte daha çok yaşandığını ortaya koymaktadır. Türkçe’ye uyarlanan ve yararlanan ölçekte ise alınabilecek en üst puan 200, en alt puan 40 olup; duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal alt ölçeği için bu değerler 19 ve 95, fiziksel kötüye kullanım alt ölçeği için bu değerler 16 ve 80, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği için bu değerler 5-25’dir (Aslan ve Alparslan, 1999, s. 278). Ölçek 3 alt ölçekten oluşmuştur. Ölçek sorularının hangi örselenme türüne ait olduğu ölçeğin geçerlilik güvenilirlik çalışmasını yapan Prof. Dr. Nazan Alparslan ile iletişime geçilerek öğrenilmiştir.

Bu araştırmada nicel araştırma tekniğinin tercih edilme nedeni ise; yüksek ve düşük sosyo-ekonomik yapının karşılaştırılmış olması nedeni ile sayısal verilerin nitelikli bir karşılaştırma imkânı sağlayacak olmasıdır.

Araştırmanın ön uygulaması 25 öğrenci ile Çankaya Lisesinde yapılmış, ergenlerin büyük bir kısmının istismar sözcüğünün anlamını bilmedikleri görülmüştür. Bu nedenle araştırmaya katılan tüm öğrencilere istismar sözcüğünün anlamı açıklanmıştır. İstismarın kötü muamele ve şiddet davranışı olduğu araştırmaya katılan tüm ergenlere açıklanmıştır. Araştırmanın ön uygulamasında ergenlerin istismar yaşantılarını birbirleri ile paylaştıkları gözlenmiştir. İstismar yaşantılarının gizli kalması gerektiği ve herhangi bir etiketlenmeye izin verilemeyeceği nedeni ile ergenler istismar yaşantılarını paylaşmaması noktasında uyarılmış ve tek sıra halinde oturtularak anket sorularını

yalnızca kendilerinin cevaplamaı sağlanmıştır. Araştırmaya katılan ergenlere herhangi bir sorularının olması durumunda yalnızca araştırmacıya sormalarının yerinde olacağı hatırlatılmış; araştırmada gizlilik ilkesine riayet edildiği ve sonuçların 330 kişiye genelleneceği, verilen yanıtların doğru olmasının sosyal bilimler literatürüne katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Araştırma sonrasında soru kâğıtları incelenmiş ve 7 adet soru kâğıdının eksik doldurulduğu görölmüştür. Bu nedenle söz konusu soru kâğıtları SPSS programına girilmemiştir. SPSS programına giriş yapıldıktan sonra verilerin denetimi yapılmış ve kayıp verilere sahip olan 1 adet soru kâğıdı verisi silinmiştir.

2.4.VERİLERİN İŞLENMESİ VE ANALİZİ

Araştırma niceliksel bir araştırma olduğu için verilerin analizi SPSS 15.0 programı aracılığı ile yapılmıştır. Değişkenlerin niteliğine göre % analizleri yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini anlayabilmek için Alfa Cronbach testi yapılmış ve 0.89 güvenilirliğe erişilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde kıkare, t ve anova testi ve korelasyon kullanılmıştır. Verilerin dağılımının düzensiz olduğu kısımlarda non-parametrik testler arasında yer alan kruskal wallis testi uygulanmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmanın amacı; farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenmelerini aile odağında çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

Çalışmanın amaçlarına uygun olarak bulgularda ilk olarak araştırmaya katılan lise üçüncü kademeye devam eden ergenleri ve ergenlerin ailelerini tanıttıcı bulgulara (ergenlerin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı dağılımı, aile yapısı dağılımı, ebeveynlerin medeni durumu, eğitim durumu, gelir durumu, mesleklerine ilişkin dağılım) yer verilmiştir.

İkinci kısımda ergenlerin ailelerdeki sorunları ve risk faktörlerine ilişkin bulgular (stres yaratıcı yaşam olayları, gelişim paralelinde olmayan aile içi beklentiler, ebeveynlerin ergenlerin davranışı hakkında negatif tutum içerisinde oluşu, aile içi öfke kontrol sorunları, babadan anneye fiziksel istismar, göç durumu, aile içi ruhsal sorunlar, alkol kullanımı, aile içi etkileşimin ve iletişimin olumlu olması, ekonomik sorunlar) ele alınmıştır.

Bulguların son kısmında ergenlerin çocukluk yaşantısı örselenme durumlarını ele alınmış; ergenlerin çocukluk yaşantılarında örselenmelerini etkileyebilecek etmenler çizelgeler eşliğinde aşağı aktarılmıştır.

3.1.ERGENLERİ VE AİLELERİNİ TANITICI BULGULAR

3.1.1.Ergenleri Tanıtıcı Bulgular

Araştırma sonunda 165 Altındağ, 166 Çankaya olmak üzere toplamda 331 ergene ulaşılmıştır. Ergenlerin yaş dağılımı çizelge 1’de gösterilmektedir.

Çizelge 1: Ergenlerin Yaş Dağılımı

YER	YAŞ				TOPLAM	
	Onaltı		Onyedı		Sayı	Yüzde
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Altındağ	86	%52,1	79	%47,9	165	%100
Çankaya	50	%30,1	116	%69,9	166	%100
Toplam	136	%41,1	195	%58,9	331	%100

Ergenlerin yaş dağılımı bakıldığında Altındağ’da araştırmaya katılan ergenlerin %52,1’nin yaşının 16, %47,9’unun ise yaşının 17 olduğu görülmektedir. Çankaya’da ise araştırmaya katılan ergenlerin %30,1’i 16, %69,9’u ise 17 yaşındadır. Çankaya ve Altındağ bölgesinin ele alındığı oranlar ise araştırmaya katılan ergenlerin %41,1’inin 16 yaşında, %58,9’unun 17 yaşında olduğunu göstermektedir.

Bu dönem Derman’ın ifade ettiği gibi (2008, s. 20) bu dönem orta ergenlik dönemidir. Orta ergenlik döneminde anne babadan ayrışma, farklı bir birey olma ve bu durumu ebeveyne kabul ettirme sürecidir. Bu dönemde otonomi isteği nedeni ile zaman zaman ebeveyn ile çatışmalar görülebilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin ergen ile kurduğu

iletişimin niteliği ergenin bu dönemi sağlıklı olarak geçirmesini kolaylaştıracak etmenlerden biridir.

Çizelge 2: Ergenlerin Cinsiyet Dağılımı

YER	CİNSİYET				TOPLAM	
	Kız		Erkek		Sayı	Yüzde
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Altındağ	105	%63,6	60	%36,4	165	%100
Çankaya	77	%46,4	89	%53,6	166	%100
Toplam	182	%55,0	149	%45,0	331	%100

Araştırmaya katılan ergenlerin Altındağ'da %63,6'sının kız, %36,4'ünün erkek olduğu; Çankaya'da ise araştırmaya katılan ergenlerin %46,4'ünün kız, %53,6'sının erkek olduğu görülmektedir. Çankaya ve Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin toplam oranının %55 ile kız, %45 ile erkek olduğu görülmekte ve araştırmaya katılan tüm ergenlerin cinsiyet dağılımlarının birbirlerine yakın olduğu göze çarpmaktadır. Altındağ'da ise kızların erkeklere göre daha çok olduğu görülmektedir. Bunu nedeni ise araştırmanın konusu itibariyle yalnızca gönüllülüğün esas alınmış olması sebebiyle kızların araştırmaya katılmaya daha istekli oluşlarıdır. Bunun nedeninin ise Altındağ'da kızların erkeklere göre sosyalleşme isteklerinin daha çok olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı 2011/2012 yılı eğitim istatistiklerine bakıldığında; kız ve erkeklerde öğrencilerin sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Genel

ortaöğretime devam eden kızların sayısı 71.888 iken; erkeklerin ise 63.329'dur (Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri, 2012). Yukarıdaki bulgularda ve istatistiklerde ve kız ve erkek sayılarının birbirinden çok uzak olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3: Ergenlerin Kardeş Sayısı Dağılımı

YER	KARDEŞ SAYISI													
	0		1		2		3		4		5		6	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Altındağ	8	%4,8	47	%28,5	63	%38,2	27	%16,4	14	%8,5	4	%2,4	2	%1,2
Çankaya	19	%11,4	81	%48,8	50	%30,1	14	%8,4	1	%0,6	1	%0,6	0	%0
Toplam	27	%8,2	128	%38,7	113	%34,1	41	%12,4	15	%4,5	5	%1,5	2	%0,6

Altındağ'da ilçesinde hiç kardeşi olmayan ergenlerin oranı %4,8, bir kardeşi olan ergenlerin oranı %28,5, iki kardeşi olan ergenlerin oranı %38,2, üç kardeşi olan ergenlerin oranı %16,4, dört kardeşi olan ergenlerin oranı %8,5, beş kardeşi olan ergenlerin oranı %2,4, altı kardeşi olanların oranı ise %1,2'dir.

Çankaya ilçesinde ise hiç kardeşi olmayan ergenlerin oranı %11,4, bir kardeşi olan ergenlerin oranı %48,8, iki kardeşi olan ergenlerin oranı %30,1, üç kardeşi olan ergenlerin oranı %8,4, dört kardeşi olan ergenlerin oranı %0,6, beş kardeşi olan ergenlerin oranı %0,6'dır. Çankaya'da altı kardeşi olan ergen yoktur. Oranlara bakıldığında kardeş sayısının Altındağ'da daha çok olduğu, Altındağ'daki çocuk sayısının Çankaya'ya göre daha çok olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu Hane ve Konut Araştırmasına göre (2011) Türkiye’de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,8’dir ve ortalama hane halkı büyüklüğü doğu illerinde artmaktadır (7,6). Buna göre Altındağ’daki ailelerin yaklaşık olarak %65’i, Türkiye ortalamalarının üstünde, Çankaya’daki ailelerin ise %40’ı ise Türkiye ortalamalarının üzerinde hane halkı büyüklüğüne sahiptir. TÜİK verileri bulgular ışığında değerlendirildiğinde Altındağ’da ailedeki çocuk sayısının Çankaya’dan daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Buna göre gelir bağlamında değerlendirildiğinde ailedeki çocuk sayısının fazlalığının hem ebeveyn hem de çocuk ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kalabileceği söylenebilmektedir.

3.1.2. Ergenlerin Ailelerini Tanıtıcı Bulgular

Çizelge 4: Ergenlerin Aile Yapısı

YER	AİLE YAPISI						TOPLAM	
	Geniş Aile		Çekirdek Aile		Tek Ebeveynli Aile			
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Altındağ	16	%9,7	144	%87,3	5	%3,0	165	%100
Çankaya	11	%6,6	141	%84,9	14	%8,4	166	%100
Toplam	27	%8,2	285	%86,1	19	%5,7	331	%100

Altındağ ilçesinde geniş aile oranı %9,7; çekirdek aile oranı %87,3; tek ebeveynli aile oranı ise %3,0'dır. Çankaya ilçesinde ise geniş aile oranı %6,6; çekirdek aile oranı %84,9; tek ebeveynli aile oranı %8,4'tür. Çizelgede Altındağ ilçesinde geniş aile oranının, Çankaya'da ise tek ebeveynli aile oranının diğer ilçeye göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Tek ebeveynli aile oranının fazlalığı daha sonra ele alınacak çizelgelerde de görüleceği üzere Çankaya'da boşanmanın daha çok oluşu ile ilgilidir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ile TÜİK aile yapısı araştırmasına göre (2006) Türkiye'deki hanelerin %6'sı tek kişilik hane halkı, %13'ü geniş aile, %80,7'si

çekirdek aileden oluşmaktadır. Bulgular bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde her iki ilçede de çekirdek aile oranlarının TÜİK verilerinden fazla olduğu; geniş aile oranının ise TÜİK verilerinden düşük olduğu görülmektedir. Çankaya'da ise tek ebeveynli aile oranı TÜİK ortalamalarının üzerindedir. Özellikle çekirdek aile ortalamalarının TÜİK verilerinin üzerinde olması Ankara'da kent yaşamının çekirdek aile düzlemine doğru bir yönelme yaratması nedeniyle olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 5:Ebeveynlerin Medeni Durumu

YER	MEDENİ DURUM						TOPLAM	
	İmam Nikâhı İle Evli		Resmi Nikâh İle Evli		Boşanmış			
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Altındağ	2	%1,2	156	%94,5	6	%3,6	165 (Yanıtız 1)	%100 (Yanıtız %0,6)
Çankaya	1	%0,6	145	%87,3	20	%12,0	166	%100
Toplam	3	%0,9	301	%90,9	26	%7,9	330	%100

Altındağ: 1 kişi yanıtız (babanın hayatta olmayışı nedeni ile)

Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin ebeveyn medeni durumuna bakıldığında ebeveynlerin %1,2'sinin imam nikâhı ile evli, %94,5'inin resmi nikâh ile evli, %3,6'sının boşanmış olduğu görülmektedir. Çankaya'da ise ergenlerin ebeveynlerinin %1,2'sinin imam nikâhı ile evli, %87,3'ünün resmi nikâh ile evli, %12'sinin ise boşanmış olduğu dikkati çekmektedir. Her iki ilçede de imam nikâhı ile yaşayan çiftlerin olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye İstatistik Kurumu boşanma istatistiklerine göre (2011) 2011 yılında 120.117 çift boşanmıştır. Boşanmada ilk sırayı Ege Bölgesi alırken; ikinci sırayı İç Batı Anadolu Bölgesi (Ankara, Konya, Karaman) izlemektedir. Boşanan çiftlerin Ankara'daki sayısına bakıldığında ise boşanan 10.491 çiftin olduğu göze çarpmaktadır. Bu verilerin

Türkiye genelinde boşanmanın %8,73'ünün Ankara ilinde olduğunu ortaya koymaktadır. Çizelgedeki verilerde boşanmanın özellikle Çankaya ilçesinde gerçekleşmesinin bir nedeni de Çankaya'daki kadınların eğitim düzeyi ve meslek sahibi olma durumlarının görece Altındağ'a göre daha iyi konumda olması; ekonomik açıdan müreffeh olan kadınların boşandıktan sonra kendi yaşamını idame ettirebilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Altındağ'da ise kadınların –eşleri ile sorun yaşamış olsa dahi- ekonomik açıdan eşlerine daha bağımlı oldukları için kendilerini boşanabilecek güçte hissedemeyebileceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 6: Anne Eğitim Durumu

YER	ANNE EĞİTİM DURUMU													
	Okuryazar Değil		Okuryazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans Doktora Mezunu	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Altındağ	3	%1,8	5	%3	100	%60,6	23	%13,9	31	%18,8	3	%1,8	-	-
Çankaya	-	-	1	%0,6	15	%9	10	%6	69	%41,6	65	%39,2	6	%3,6
Toplam	3	%0,9	6	%1,8	115	%34,7	33	%10	100	%30,2	68	%20,5	6	%1,8

Çizelgeye bakıldığında okuryazar olmayan annelerin oranı Altındağ'da %1,8; okuryazar oranı %3; ilkokul mezunu oranı %60,6; ortaokul mezunu oranı %13,9; lise mezunu oranı %18,8; üniversite mezunu oranı %1,8'dir. Altındağ'da lisansüstü eğitime devam eden anne yoktur. Çankaya'da ise okuryazar olmayan anne yoktur. Çankaya'da okuryazar anne oranı %0,6; ilkokul mezunu anne oranı %9; ortaokul mezunu anne oranı %6; lise mezunu anne oranı %41,6; üniversite mezunu anne oranı %39,2; lisansüstü eğitim mezunu anne oranı %3,6'dır.

Ankara Kalkınma Ajansı ve TÜİK'in istatistiklerle Ankara'yı ele aldığı çalışmasında bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyet ilişkisini ele aldığı bilgiler (2011, s. 29) Ankara'da

kadınların %5,1 oranı ile okuma yazma bilmediği; %16,2 oranı ile okuryazar olduğu; %35,8 oranı ile ilkokul mezunu olduğu; %5,1 oranla ortaokul veyahut dengi okul mezunu olduğu; %21,4 oranla lise veya dengi okul mezunu olduğu; %11,1 oranla yüksekokul, fakülte mezunu olduğu; %1,6 oranla lisansüstü mezunu olduğu ortaya konulmuştur. Bu ortalamalar ışığında Altındağ ve Çankaya’da araştırmaya katılan ergenlerin anne eğitim durumunun Altındağ’da ortalamaların altında; Çankaya’da ise ortalamaların üstünde olduğu görülmektedir. Eğitim durumunun düşüklüğü nitelikli bir işe girme konusunda da güçlükler yaratmaktadır. Bu bağlamda Altındağ’da özellikle kadın yoksulluğunun fazla oluşunun nedenlerinden biri de kadınların gelir getirebilecek nitelikli iş imkânlarından yoksun oluşudur.

Çizelge 7: Baba Eğitim Durumu

YER	BABA EĞİTİM DURUMU													
	Okur yazar Değil		Okur yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans/ Doktora Mezunu	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Altındağ	-	-	1	%0,6	65	%39,4	37	%22,4	48	%29,1	14	%8,5	-	-
Çankaya	-	-	1	%0,6	4	%2,4	7	%4,2	44	%26,5	87	%52,4	23	%13,9
Toplam	-	-	2	%0,6	69	%20,8	44	%13,3	92	%27,8	101	%30,5	23	%6,9

Bulgulara göre Altındağ'da okuryazar olmayan baba yoktur. Altındağ'da okuryazar babaların oranı %0,6; ilkokul mezunu babaların oranı %39,4; ortaokul mezunu babaların oranı %22,4; lise mezunu babaların oranı %29,1; üniversite mezunu babaların oranı %8,5'tir. Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin babalarının hiçbirinin lisansüstü eğitim düzeyinden mezun olmadıkları görülmektedir. Çankaya'da ise okuryazar olmayan baba yoktur. Çankaya'da okuryazar babaların oranı %0,6; ilkokul mezunu babaların oranı %2,4; ortaokul mezunu babaların oranı %4,2; lise mezunu babaların oranı %26,5; üniversite mezunu babaların oranı %52,4'tür. Altındağ'dan farklı olarak Çankaya'da lisansüstü eğitim mezunu baba bulunmaktadır ve lisansüstü

eğitim mezunu baba oranı ise %13,9'dur. Eğitim düzeylerine bakıldığında ankaya'daki babaların eğitim düzeyinin Altındağ'a göre daha iyi olduğu görülmektedir.

Ankara Kalkınma Ajansı ve TK'in bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyet ilişkisini ele aldığı çizelgede (2011, s. 29) Ankara'daki erkeklerin %0,9'unun okuma yazma bilmediği; %15,2'sinin okuryazar olduğu; %30,7'sinin ilkokul mezunu olduğu; %7,3'ünün ortaokul veya dengi okul mezunu olduğu; %25,3'ünün lise veya dengi okul mezunu; %14,1'inin yüksekokul veya fakülte mezunu olduğu; %2,3'ünün lisansüstü mezunu olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmanın bulguları TK verileri ve ortalamaları ışığında değerlendirildiğinde Altındağ'daki babaların eğitim düzeyinin özellikle lisans ve lisansüstü eğitimde ortalamanın çok altında olduğu; ankaya'da babaların eğitim düzeyinin ise yine lisans ve lisansüstü eğitimde ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir.

Çizelge 8: Ebeveyn Gelir Durumu

YER	740 TL ve Altı		740-1000 TL Arası		1000-2000 TL Arası		3100-5000 TL Arası		5000 TL ve Üstü		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	16	%9,7	55	%33,3	94	%57,0	0	%0	0	%0	165	%100
Çankaya	0	%0	0	%0	0	%0	103	%62	63	%38	166	%100
Toplam	16	%4,8	55	%16,6	94	%28,4	103	%31,1	63	%19,0	331	%100

Altındağ'da ebeveyn geliri 740 TL ve altında olan ergenlerin oranı %9,7; 740-1000 TL arasında olan ergenlerin oranı %33,3; 1000-2000 TL arasında olan ergenlerin oranı %57'dir. Bu araştırmada özellikle sosyo-ekonomik statüsü birbirinden farklı olan ergenler seçilmiş ve bu ergenlere ulaşmak için TÜİK verilerinden yararlanılmıştır. Ulaşılan kitle göstermektedir ki TÜİK verileri bu ergenlere ulaşmada kolaylık sağlamıştır. Altındağ'da 3100-5000 TL ve üzeri geliri olan ergen bulunmamaktadır. Çankaya'da ise 3100-5000 TL üzeri aylık geliri olduğunu ifade eden ergenlerin oranı %62, 5000 TL ve üstü aylık geliri olduğunu ifade eden ergenlerin oranı %38'dir.

TÜİK verilerine göre (2013) açlık sınırı 1.155 TL olarak belirlenmiş; yoksulluk sınırı ise 2.808 TL olarak belirlenmiştir. Bulgular TÜİK verileri ışığında değerlendirildiğinde ise; Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin %43'ünün açlık sınırının altında olduğu; Çankaya'da araştırmaya katılan ergenlerin ise tamamının ise açlık ve yoksulluk sınırının üstünde olduğu söylenebilmektedir. Her iki ilçe örneğinde bakıldığında ise

Çankaya'daki ergenlerin Altındağ'a göre ekonomik açıdan daha müreffeh koşullara sahip olduğu söylenebilmektedir. Altındağ'daki ergenlerin yoksulluğu ciddi bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜİK'in 2009 yılında yaptığı yoksulluk çalışmaları sonucuna bakıldığında (2011) Türkiye'deki fertlerin yaklaşık %0,48'inin açlık sınırının altında olduğu, %18,08'inin ise yoksulluk sınırının altında olduğu sonucuna varılmıştır. Konuya veriler ışığında bakıldığında Altındağ ilçesinde yoksulluğun çok yaygın olduğu görülmektedir.

Çizelge 9: Anne Meslek Durumu

Ebeveyn Mesleği	Altındağ		Çankaya		Toplam	
	Anne		Anne		Anne	
	Sayı	Yüzde	Yüzde	Sayı	Yüzde	Yüzde
İşte Çalışmıyor	146	%88,5	76	%45,8	222	%67,1
Serbest Meslek	5	%3,0	7	%4,2	12	%3,6
İşçi	7	%4,2	1	%0,6	8	%2,4
Memur	0	%0	46	%27,7	46	%13,9
Emekli	2	%1,2	12	%7,2	14	%4,2
Özel Sektör Yönetici	1	%0,6	8	%4,8	9	%2,7
Kamuda Yönetici	0	%0	3	%1,8	3	%0,9
Diğer	4	%2,4	13	%7,8	17	%5,1
Toplam	165	%100	166	%100	331	%100

Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin büyük bir oranı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu oran %88,5 olup; serbest mesleği olan annelerin oranı %3; işçi annelerin oranı %4,2; emekli annelerin oranı %1,2; özel sektörde yönetici olan

annelerin oranı %0,6'dır. Diğer seçeneğini işaretleyen ergenlerin verdikleri açık uçlu yanıtlara bakıldığında annelerin (n=4) esnaf oldukları sonucuna varılmıştır. Altındağ'da kamuda yönetici olan ve memur olan anne yoktur. Çankaya ilçesinde ise kadın işsizliği Altındağ'a göre daha az olmasına rağmen kadınların neredeyse yarısının herhangi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Bu oran %45,8 olup, serbest meslekte çalışan kadınların oranı %4,2; işçi annelerin oranı %0,6; memur annelerin oranı %27,7; emekli annelerin oranı %7,2; özel sektörde yönetici olan annelerin oranı %4,8; kamuda yönetici olan annelerin oranı %1,8'dir. Diğer seçeneğini işaretleyen ergenlerin yanıtlarına bakıldığında yanıtların doktor, avukat gibi meslekler olduğu göze çarpmaktadır. Ergenler annelerinin özel sektörde çalıştıklarını ifade ettikleri için memur seçeneğini işaretlememişlerdir. Genel oranlara bakıldığında ise kadınların %67,1'inin çalışmadığı görülmektedir. Herhangi bir işte çalışmama kadın yoksulluğu için temel sebeplerden biridir.

TÜİK istatistiklerine göre (2011) Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı %28,8'dir. TEPAV'ın Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını ele aldığı çalışmada (2012)2011 yılında Ankara'da kadınların işgücüne katılma oranı ise %25,6'dır. Bulgular veriler ışığında ele alındığında ise Ankara'da Altındağ'daki kadınların işgücüne katılım oranlarının Ankara ortalamalarının altında; Çankaya'nın ise kadınların işgücüne katılım oranlarının Ankara ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Çamur Duyan'ın Altındağ ilçesinde yaptığı kadın yoksulluğu çalışmasında (2006, s. 80)yoksul kadınların işsizlik oranı %94,1 iken; bu çalışmada bu oran %88,5 bulunmuştur. Duyan bu çalışmasında (2006) kadınların eğitimi ile yoksullukları arasında negatif bir ilişki bulmuş; eğitim artıka kadın yoksulluğunun azaldığını ortaya koymuştur. Duyan'ın çalışması bu çalışmasının bulguları ile kıyaslandığında Altındağ

ve Çankaya örneğinde Duyan'ın çalışmasına benzer sonuçlar bulunmuş; kadınların eğitimi artıka kadın yoksulluğunun azaldığı ortaya konulmuştur.

Çizelge 10: Baba Meslek Durumu

Ebeveyn Mesleği	Altındağ		Çankaya		Toplam	
	Baba		Baba		Baba	
	Sayı	Yüzde	Yüzde	Sayı	Yüzde	Yüzde
İşte Çalışmıyor	5	%3,0	0	%0	5	%1,5
Serbest Meslek	53	%32,1	33	%19,9	86	%26,0
İşçi	35	%21,2	1	%0,6	36	%10,9
Memur	20	%12,1	58	%34,9	78	%23,6
Emekli	22	%13,3	11	%6,6	33	%10
Özel Sektör Yönetici	7	%4,2	21	%12,7	28	%8,5
Kamuda Yönetici	0	%0	18	%10,8	18	%5,4
Diğer	23	%13,9	24	%14,5	47	%14,2
Toplam	165	%100,0	166	%100,0	331	%100,0

Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin babalarının işsizlik oranı %3,0; serbest meslekte çalışan baba oranı %32,1; işçi babaların oranı %21,2; memur babaların oranı %12,1; emekli babaların oranı %13,3; özel sektörde yönetici babaların oranı %4,2'dir. Diğer yanıtını işaretleyen ergenlerin babaları esnaftır. Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin kamuda yönetici olan babası bulunmamaktadır. ankaya'da ise işsiz olan baba yoktur. ankaya'da araştırmaya katılan ergenlerin babalarının serbest meslek oranı %19,9; işçi oranı %0,6; memur oranı %34,9; emekli oranı %6,6; özel sektör yönetici oranı %12,7; kamuda yönetici oranı %10,8'dir. Diğer seçeneğini işaretleyen ergenler ise babalarının özel sektörde avukat, doktor, mühendis gibi meslekleri icra ettikleri belirtmişlerdir.

Çamur Duyan (2006, s. 103) Altındağ'da yoksul mahallelerde yaptığı araştırmada kadınların %12,4'ünün ailesinde gelir getiren bir kişinin olmadığı sonucuna varmıştır. Yine Yıldırım'ın (2006) araştırmasında babaların %2,2'sinin işsiz olduğu; %36,8'inin serbest meslekte çalıştığı bulunurken; bu araştırmada Altındağ'daki babaların %1,8'inin işsiz, %30,7'sinin serbest meslekte çalıştığı bulunmuştur. Bu araştırmanın oranlarına bakıldığında Altındağ'daki işsizlik oranlarının Yıldırım'ın (2006) araştırmasındaki bulgular ile benzer olduğu görülmektedir. TK'in işsizlik verilerini il bazında açıkladığı çalışmada ise (2010); Ankara'da işsizlik oranı %12,1 olarak belirlenmiştir. Bulgular TK verileri işığında değerlendirildiğinde ise erkeklerde ciddi oranda olmasa dahi, kadınlarda çok ciddi oranlarda işsizliğin ve buna bağlı kadın yoksulluğunun olduğu görülmektedir.

3.2. AİLELERDEKİ SORUNLARA VE RİSK FAKTÖRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde ailelerdeki sorunlar ve risk faktörlerine ilişkin bulgular ele alınmıştır. Bu sorunlar;

- Stres yaratıcı yaşam olayları,
- Gelişim paralelinde olmayan aile içi beklentiler,
- Ebeveynlerin ergenlerin davranışı hakkında negatif tutum içerisinde oluşu,
- Aile içi öfke kontrol sorunları, babadan anneye fiziksel istismar,
- Ekonomik sorunlar,
- Aile içi etkileşimin ve iletişimin olumlu olması olarak belirlenmiş ve ayrı çizelgeler halinde sunulmuştur.

Araştırma kapsamında ele alınan ailedeki risk faktörleri ise;

- Göç durumu,
- Aile içi ruhsal sorunlar,
- Alkol kullanımı olarak ele alınmış ve çizelgeler halinde aşağı aktarılmıştır.

Aile içi sorunlar ergenlerin aile içinde hem kendisine olan algısını hem de ebeveynine ilişkin geliştirdiği tutumu etkilemektedir. Bu nedenle bu araştırmada ergenlerin aile içinde yaşadıkları problemleri de sorulmuştur. Ergenin karşılanamayan ihtiyaçlarının bir sorun yaratabileceği düşüncesi ile ergenlerin ihtiyaçlarına dair bazı çizelgeler bu bölüm içerisinde ele alınmıştır.

3.2.1.Ergenlerin Sorunlarına Dair Bulgular

Çizelge 11: Aile İçi Etkileşimin ve İletişimin Olumlu Olması

YER	Aile İçi Etkileşimin Olumlu Olmasına Duyulan Gereksinim					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	122	%73,9	43	%26,1	165	100,0
Çankaya	100	%60,2	66	%39,8	166	%100
Toplam	222	%67,1	109	%32,9	331	%100

$$\chi^2=7,030; SD=1; p < 0,05$$

Bu araştırmada ergenlere aile içinde neye en çok gereksinim duyduğu sorulmuştur. Bu bağlamda verilen cevabın en çok “aile içi iletişimin olumlu olması” olduğu dikkati çekmiştir. Ergenlerin özellikle aile içi iletişimin olumlu olmasına ihtiyaç duyduklarını belirtmesi bu iletişimin istedikleri nitelikte olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda sonuçlar değerlendirildiğinde; Altındağ’da aile içi etkileşim ve iletişimin olumlu olmasına ihtiyaç duyduklarını belirten ergenlerin oranının %73,9; Çankaya’da ise bu oranın %60,2 olduğu görülmektedir. Aile içi iletişim ve etkileşimin olumlu olmasına ihtiyaç duymadıklarını ifade eden ergenler ise Altındağ’da % 26,1; Çankaya’da ise %39,8’lik kısmı oluşturmaktadır. Oranlara bakıldığında ise oranların oldukça yüksek olduğu ve Altındağ’da aile içi iletişimin olumlu olmasına duyulan ihtiyacın daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz araştırmadaki ilçeler (Altındağ ve Çankaya) ile aile içi etkileşimin olumlu olmasına duyulan ihtiyaç arasındaki ilişkinin

anlamli olduğunu söylemektedir ($p<0,05$). Bu bulgulardan hareketle aile içi etkileşim ve iletişimin olumlu olmasına ihtiyaın ilçelere göre farklılık gösterdiği ve Altındağ’deki ailelerin daha çok aile içi iletişim sorunları yaşadığı sonucuna varılmıştır. Bir sonraki izelge’de ebeveynlerin ergenlerin davranışları hakkındaki negatif tutumunun da Altındağ ilçesinde daha fazla olduğu görülecektir. Her iki izelge bulguları Altındağ’da iletişim sorunlarının ankaya’ya göre daha çok olduğunu göstermektedir.

Yıldırım’ın Altındağ ilçesinde yaptığı araştırmada aile içi iletişimini orta ve kötü olarak değerlendiren ergenlerin oranı %27,7 iken; amur Duyan’ın araştırmasında (2006) aile içi sorunlar ve çocuktan kaynaklı sorunların oranı %10,5 olarak belirlenmiştir. Bulgular yapılan araştırmalar ışığında değerlendirildiğinde bu aile içi etkileşimin ve iletişimin olumlu olmasına duyulan ihtiyaın oranının bu araştırmada daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeninin ise bu araştırmanın örnekleminin yukarıdaki araştırmalar gibi anneler değil, ergenlerin oluşturmasıdır. Ergenlerin gözünden bakıldığında bu ihtiyaın annelere göre ergenlerde daha fazla olduğu söylenebilir. Ankara’da ankaya ve Keçiören ilçelerinde yapılan araştırmada ise (akıcı, 2006) 169 alt sosyo-ekonomik düzey; 221 st sosyo-ekonomik düzey’den olmak üzere toplamda 390 ocuk ile görüşülmüş ve anne ocuk ilişkileri açısından alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin tüm st sosyo-ekonomik düzeydeki annelere göre anlamlı derecede sağlıksız davranışlar gösterdikleri bulunmuştur. Buna göre denilebilir ki istismarda olmasa dahi özellikle aile içi iletişim konusunda alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin st sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha dezavantajlı konumda oldukları söylenebilir.

Aile içinde destekleyici iletişim; sosyal becerilerin ve baş etme becerilerinin gelişimini destekleyen bir faktör olarak görülmektedir. Destekleyici iletişimin olduğu ailelerde

ergen büyüdükçe ebeveynleri ile arasındaki çatışma azalmakta ve sağlıklı bir zemine oturmaktadır (Chartier ve Chartier, 1975; akt. Noller ve Callan, 1990, s. 350). Aile içi etkileşimin olumlu olmasına ihtiyaç duyan ergenlerin oranının her iki ilçe örneğinde de fazla oluşu; aile içindeki çatışmaların ve sorunların yaşanabildiğine dair ciddi ipuçları vermektedir.

Çizelge 12: Ebeveynlerin Ergenlerin Davranışı Hakkında Negatif Tutum İçerisinde Oluşu

YER	Ailede Negatif Tutumun Varlığı					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	60	36,4	105	63,6	165	%100
Çankaya	36	21,7	130	78,3	166	%100
Toplam	96	29,0	235	71,0	331	%100

$$\chi^2 = 8,657; SD=1; p < 0,01$$

Altındağ'da ergenlerin %36,4'ü ailede kendilerine yönelik negatif tutumun olduğunu belirtmiştir. Çankaya'da ise bu oran %21,7'dir. Ailede negatif tutumun olmadığını ifade eden ergenlerin oranı daha çok olmakla beraber bu oran Altındağ'da %63,6; Çankaya'da ise %78,3'tür. Altındağ ve Çankaya ilçelerinde ailede kendilerine yönelik negatif tutumun olduğunu belirtenler kıyaslandığında Çankaya'daki ergenlerin aile içi iletişimlerinin Altındağ'a göre daha nitelikli olduğu söylenebilir. Yapılan istatistiksel analizler ailedeki negatif tutumun varlığının ilçelere göre farklılaştığını göstermektedir ($\chi^2 = 8,657; SD=1; p < 0,01$). Bu bağlamda Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin tutumunun Altındağ'a göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Fakat Çankaya'daki oranın da yüksek oluşu Çankaya'daki ailelerin çocuklarıyla ilgili tutumları konusunda biraz daha düşünmemize sebep olmaktadır.

Konuya olumlu cevap verenler açısından bakıldığında ise; Altındağ'daki ergenlerin %63,6'sının; Çankaya'daki ergenlerin ise %78,3'ünün ebeveynlerinin kendilerine yönelik negatif tutumunun olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Bu oranlar ise en azından kısmen umut vericidir.

Demiriz ve Öğretir'in toplam farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 300 çocuk üzerinde yaptığı araştırmada (2007, s. 105) alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları bulunmuştur. Söz konusu çalışmanın bulguları araştırma ile paralellik göstermektedir.

Mischel'in araştırmasına göre (1966; akt. Kocayörük, 2007, s. 98) çocukların anne ve babaları ile kurdukları iletişim sürecinde kazandıkları beceri ve davranışları okul ortamına sosyal ilişkilerine, özellikle akran grubuna taşıdıkları görülmüştür. Birçok araştırma sonucu da ılımlı ve destekleyici davranış sergileyen ebeveynlerin çocuklarının sosyal yeterlilikte ve akran ilişkilerinde daha yüksek becerilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Macdonald ve Parke, 1984; akt. Kocayörük, 2006, s. 98). Bu nedenle ebeveynin çocuklarına yönelik olumsuz davranışları, negatif tutumu ergenin sosyal yaşantısının belirleyicilerinden biridir.

Çizelge 13: Gelişim Paralelinde Olmayan Aile İçi Beklentiler

YER	Gelişimi Aşan Beklentiler					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	18	%10,9	147	%89,1	165	%100
Çankaya	27	%16,3	139	%83,7	166	%100
Toplam	45	%13,9	286	%86,4	331	%100

$\chi^2=2,021$; $SD=1$; $p > 0,05$

Ergenlerin vermiş olduğu cevaplara bakıldığında; %89,1 oranla Altındağ'da; %83,7 oranla Çankaya'da ebeveynlerin ergenlerin gelişimini aşan beklentileri olmadığı görülmektedir. Bu ergenlerin büyük bir kısmı için olumlu bir sonuç olsa da; ergenlerin vermiş oldukları cevaplar ışığında; Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelişim paralelinde olmayan beklentileri oranı %10,9; Çankaya'da ise %16,3 olduğu göze çarpmaktadır. Bu oranın ise Çankaya ilçesinde Altındağ'a göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz gelişim paralelinde olmayan aile içi beklentilerin her iki ilçe örneğinde farklılaşmadığını göstermektedir ($\chi^2=2,021$; $SD=1$; $p > 0,05$). Oranlara bakıldığında ise Çankaya'daki ebeveynlerin çocuklarından daha fazla beklenti içinde olduğu görülmektedir. Çankaya'daki ebeveynlerin eğitim düzeyinin Altındağ'a göre daha yüksek olması ailelerin üniversiteye hazırlanan çocuklarından bu manada daha fazla talep içerisinde olmasının bir göstergesi olabilir.

Akça'nın Ankara ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde ilköğretim okulunda çocuğu olan anne ve babalar ile yaptığı araştırmada (2012, s. 6) anne ve babaların çocuğun zor ve yorucu işlerden kaçınması gerektiği düşüncesini en uygun bulanların üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde en yüksek oranda olduğu (% 57,5) bulunmuştur. Bu oranı sırasıyla orta (%51,5); ve alt sosyo-ekonomik düzey takip etmektedir (%46,6). Söz konusu araştırmanın sonuçları bulgularla birlikte değerlendirildiğinde araştırma bulgularının birbirine benzer nitelikte olmadığı görülmektedir. Bunun sebebinin ise Akça'nın yaptığı çalışmayı ebeveynlerle gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu bağlamda özellikle ergenlerin ve ebeveynlerin algısının birbirinden farklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 14: Stres Yaratici Yaşam Olayları

YER	Stres Yaratici Yaşam Olayları					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	38	%23,0	127	%77,0	165	%100
Çankaya	43	%25,9	123	%74,1	166	%100
Toplam	81	%24,5	250	%75,5	331	%100

$\chi^2=,370$; $SD=1$; $p > 0,05$

Altındağ ilçesinde aile içi stres yaşantısı olduğunu ifade eden ergenlerin oranı %23,0; Çankaya'da ise %25,9'dur. Ailede stres yaratici yaşam olaylarının olmadığını ifade eden ergenlerin oranı olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda

Altındağ'daki ergenlerin %77'si, Çankaya'daki ergenlerin ise %74,1'inin ailede stres yaratıcı yaşam olaylarının olmadığını ifade ettiği görülmektedir.

Oranlara bakıldığında ise aile içinde stres yaratıcı yaşam olayları yaşadığını söyleyen ergenlerin oranının 1/4 olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analizler sonucu ergenlerin aile içi stres yaşantılarının her iki ilçe örneğinde farklılaşmadığı görülmektedir ($\chi^2=,370$; $SD=1$; $p>0,05$). Sonuçlar aile içi stres yaşantısının her iki sosyo-ekonomik düzeyde görüldüğünü desteklemektedir. Ergenlik döneminde yaşanan aile içi stres yaşantıları ergenlerin bu dönemi daha sağlıklı olarak geçirmelerine neden olabilir. Bu nedenle aile içi stres yaşantıları hem aile üyeleri hem de ergenler açısından bir risk faktörü olarak ele alınabilir.

Aile stres modeli'ne göre (Conger, 2005); akt. Şengönül, 2013, s.132)ekonomik güçlükler ailede ekonomik baskıya yol açmaktadır. Ekonomik baskılar yeterli beslenme ve giyinme gibi zorunlu gereksinimleri karşılayamama, faturaları ödeyememe veya amaçları gerçekleştirememe gibi koşullara yol açmaktadır. Aile stres modeli stres yaşantılarını ekonomik kaynakların kısıtlılığı üzerinden yordasa da, Çankaya'da ailelerin de aile içi stres yaşantıları oranının Altındağ'dan yüksek olması Çankaya'daki stres yaşantılarının ekonomik unsurlar dışındaki faktörlerden de etkilendiğini göstermektedir.

Çizelge 15: Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları

YER	Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	23	13,9	142	86,1	165	% 100
Çankaya	21	12,7	145	87,3	166	% 100
Toplam	44	13,2	287	86,5	331	% 100

$\chi^2=0,119$; $SD=1$; $p > 0,05$

Altındağ'daki ergenlerin %86,1'i; Çankaya'daki ergenlerin ise %87,3'ü aile içi öfke kontrol sorunları yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Altındağ'daki ergenlerin %13,9'u, Çankaya'daki ergenlerin %12,7'si aile içi öfke kontrol sorunları yaşadığını belirtmiştir. Yapılan istatistiksel analiz her iki ilçe örneğinde aile içi öfke kontrol sorunlarının farklılaşmadığını göstermektedir ($\chi^2=0,119$; $SD=1$; $p > 0,05$). Sonuçlar sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ilçeler (yer) ile aile içi öfke kontrol sorunları arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre denilebilir ki her iki ilçede de öfke kontrol sorunları yaşanmaktadır. Aile içi öfke kontrol sorunları özellikle duygusal ve fiziksel istismar için bir risk faktörüdür. İstismar ve öfke kontrol sorunları arasındaki ilişki ise daha sonraki çizelgelerde ele alınmıştır.

Yapılan bir araştırmada (Avcı, 2006) 14-18 yaşları arasında şiddet davranışı gösteren ergenlerin aileleriyle, bu tip olumsuz olaylara karışmamış ergenlerin ailelerine "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği" uygulanmış; şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin

ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ayrıca şiddet davranışı gösteren ergenlerin aile üyelerinin daha fazla psikolojik probleme sahip oldukları, alkol kullandıkları ve suç işleme davranışında buldukları saptanmıştır. Bu nedenle aile içi öfke sorunları hem ergenin aile içinde istismar edilmesi için bir tehdit olarak; hem de şiddete başvurmaya meyilli açısından bir risk faktörü olarak ele alınabilir.

Çizelge 16: Babadan Anneye Fiziksel İstismar

YER	Babadan Anneye Fiziksel İstismar											
	Her zaman		Ara sıra		Sık sık		Hiçbir zaman		Yanıtsız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	4	%2,4	17	%10,3	0	%0	142	%86,1	2	%1,2	165	%100
Çankaya	0	%0	13	%7,8	1	%0,6	146	%88,0	6	%3,6	166	%100
Toplam	4	%1,2	30	%9,1	1	%0,3	288	%87,0	8	%2,4	331	%100

$$\chi^2=7,586; SD=4; p > 0,05$$

Babadan anneye fiziksel istismarın olduğunu söyleyen ergenlerin toplam oranı Altındağ'da %12,7; Çankaya'da ise %8,4'tür. Babasından annesine yönelik şiddet davranışının olmadığını ifade eden ergenlerin oranı ise %87,3 oranla Altındağ; %91,6 oranı ile Çankaya'dadır. Oranların dağılımının birbirlerine çok uzak olmadığı söylenebilir. Altındağ'da babadan anneye fiziksel istismarın her zaman olduğunu söyleyen ergenlerin oranı %2,4; ara sıra olduğunu söyleyen ergenlerin oranı %10,3'tür. Çankaya'da ise babadan anneye fiziksel istismarın ara sıra olduğunu söyleyen ergenlerin oranı %7,8; sık sık olduğunu söyleyen ergenlerin oranı %0,6'dır. Burada ele alınması gereken bir başka konu da ergenlerin yanıt vermedikleri soru'nun oranıdır. Altındağ'da ergenlerin %1,2'si; Çankaya'da ise %3,6'sı babadan anneye fiziksel istismarı öğrenmeye yönelik olan soruya cevap vermemiştir. Yanıtsız kalan soruların ise ergenlerin annesinin maruz kalmış olduğu şiddeti gizlemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Özellikle Çankaya'da yanıtsız kalan soruların oranının Altındağ'a

göre daha yüksek olması Çankaya’da da eşler arası şiddetin en az Altındağ kadar çok yaşanabileceğini göstermektedir. Kadına yönelik şiddetin her iki sosyo-ekonomik düzeyde yukarıda ele alınan oranlarda oluşu çok düşündürücüdür. Toplumda eğitim durumu görece daha iyi kadınların ekonomik açıdan dezavantajlı olanlara göre kendisini şiddetten koruyabileceği veyahut eşlerinin şiddet uygulamama noktasında –eşlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak- daha bilinçli olabileceğine dair bir algı bulunmaktadır. Fakat sonuçlar göstermektedir ki; eğitim durumu ve sosyo-ekonomik durumu daha avantajlı olan kadınlar da eşlerinden şiddet görmekte; belki de sosyal konumlarından dolayı bunu gizleme eğilimde olmaktadır.

Yapılan istatistiksel analize bakıldığında; babadan anneye fiziksel istismar ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bulgulardan hareketle babadan anneye fiziksel istismarın sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Bulgular babadan anneye fiziksel istismarın her sosyo-ekonomik düzeyde görülebileceğini göstermektedir.

Efe ve Ayaz’ın Ankara’da kale bölgesinde oldukça alt sosyo-ekonomik düzeyde yaptığı kadına yönelik şiddet araştırmasında kadınların %88,1’inin şiddeti fiziksel (dayak, dövme) olarak tanımladığı, %28,6’sının şiddetin nedenini erkeklerin sözünü dinlememe olarak belirttiği, %43,2’sinin eşe ihanet durumunda şiddeti haklı gördükleri ve %25,9’unun eğitimin şiddeti engelleyebileceğini düşündüğü belirlenmiştir. Bu çalışmaya göre Kadınların kadına yönelik aile içi şiddeti belirleme ölçeğine göre kadınların tümünün şiddete maruz kaldığı, %54,6’sının düşük, %38,4’ünün orta, %7’sinin yüksek ve çok yüksek düzeyde şiddet gördükleri belirlenmiştir.

Demiröz'ün araştırmasında ise (1996) kadının evlilik yaşamında hangi faktörlerin kadına yönelik istismarı etkilediği incelendiğinde ise; çocuk sayısının, evlilikte uyumun, kötü davranışlara uğradığında yardım almasının ve eşinden ayrılma düşüncesinin istismarda etkili olduğu belirlenmiştir. Çamur Duyan'ın yaptığı çalışmada (2006) Altındağ'da kadın yoksulluğu çalışmasında ise; yoksul kadınların şiddete uğrama oranını %26,9 olarak bulmuştur. Yıldırım'ın Altındağ'da yaptığı şiddet araştırmasında ise (2006) babadan anneye fiziksel istismar oranı %5,8 iken; bu çalışmada bu oran Altındağ'da %12,6 çıkmıştır. Bunun nedeni bu araştırmanın Altındağ ilçesinde yalnızca düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler ile gerçekleştirilmesi olabilir. Başbakanlık Kadınının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye'de kadına yönelik şiddetin yaygınlığının araştırıldığı çalışmada ise İç Anadolu Bölgesindeki kadınların eşi veya birlikte olduğu kişilerden %26'sının fiziksel şiddet gördüğü ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmadaki oranların çok yüksek oluşu kadına yönelik şiddet konusunda çok ciddi sinyaller vermektedir.

Çizelge 17: Aileden Ayrılmaya, Özgürlüğe Duyulan Gereksinim

YER	Aileden Ayrılmaya, Özgürlüğe Duyulan Gereksinim					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	36	%21,8	129	78,2	165	%100,0
Çankaya	55	%33,1	111	66,9	166	%100,0
Toplam	91	%27,5	240	72,5	331	%100,0

$\chi^2=5,314$; $SD=1$; $p < 0,05$

Altındağ'daki ergenlerin %78,2'sinin; Çankaya'daki ergenlerin ise %66,9'unun aileden ayrılma isteğinin olmadığı görülmektedir. Aileden ayrılmaya ve özgürleşmeye ihtiyaç duyduklarını belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %21,8; Çankaya'da ise %33,1'dir. Aileden ayrılmaya ve özgürleşmeye duyulan gereksinimin Çankaya'da oransal açıdan daha fazla olduğu görülmektedir.

Yapılan istatistiksel analizler sosyo-ekonomik yapı ile aileden ayrılmaya, özgürleşmeye duyulan ihtiyaç arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir ($p<0,05$). Bu bulgulardan hareketle aileden ayrılmaya ve özgürleşmeye duyulan ihtiyacın sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterdiği ve Çankaya'daki ergenlerin ailelerinden ayrılma isteklerinin daha çok olduğu sonucuna varılmıştır.

Bunun yanı sıra sorulara tersinden bakıldığında ise; Altındağ'daki ergenlerin %78,2'si; Çankaya'daki ergenlerin ise %66,9'unun aileden ayrılmak istemediği belirlenmiştir. Bu dönemde aileye duyulan ihtiyacın halen devam ettiği göze çarpmaktadır. Aileden ayrılma isteği ergenliğin getirmiş olduğu bir bağımsızlaşma ihtiyacına cevap olmasına rağmen; Altındağ'da bu ihtiyacın daha az olduğu görülmektedir. Bunun Altındağ'daki ergenlerin bazılarının aileleri ile bağımlı bir ilişki kurması nedeni ile olabileceği düşünülmektedir.

Offer ve arkadaşlarının belirttiği gibi (1981; akt. Church, 1994, s. 101) çoğu ergende bir özerklik duygusu vardır. Bu özerklik duygusu onların kendilerini ebeveynlerinden koparmadan ayrıştırmalarına yardımcı olur; yani ergenler için özerklik ebeveynleri ile ilişkileri içinde kendilerini ifade edebilme özgürlüğü anlamına gelmektedir. Bu nedenle ergenlik döneminde olup, geleceğini planlama, şekillendirme döneminde olan ergenlerin aileden bağımsızlaşma isteği içerisinde oluşu ergenlerin gelişimsel özelliklerine uygun bir davranış olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 18: Ergenlerin Gereksinimlerine/Sorunlarına Dair Diğer Bilgiler

Belirtilmek İstenen Diğer Konular	YER			
	ALTINDAĞ		ÇANKAYA	
Aile İçi İletişimi Artırmak	2	%22,2	2	%28,5
Ailenin Baskı Yapmaması	5	%55,5	2	%28,5
İyi Bir Üniversite Eğitimi	1	%11,1	-	
Aileye İhtiyaç Duyma	1	%11,1	1	%14,28
Ekonomik Özgürlük	-	-	1	%14,28
Maddi Destek	-	-	1	%14,28

Ergenlerin gereksinimlerine dair açık uçlu soruya verilen yanıtlar yukarıdaki çizelgede başlıklar halinde sunulmuştur. Çizelgede Açık uçlu sorularda verilen yanıtların yüzdesel dağılımına bakıldığında Altındağ’da aile içi etkileşimi artırmak ve ailenin baskı yapmaması gibi yanıtların oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle aile içi iletişim sorularına verilen yanıtların oranı daha evvel ele alınan çizelgelerde de Altındağ ilçesinde daha yüksek çıkmıştı. Bu bulgular aile içi iletişim sorunlarının Altındağ ilçesinde Çankaya’ya nazaran daha çok olduğunu destekler niteliktedir. Açık uçlu sorulara yanıtlar veren ergenler Altındağ’da aile içi etkileşimin iyi olmasına ilişkin yanıtlar vermişlerdir (n=2). Bu yanıtlar ise “aile içinde güven ve anlayış içinde olmaya ihtiyaç duyuyorum”, “ailemin beni anlamasına ihtiyaç duyuyorum” gibi cevaplardır. Altındağ’da aile içinde daha az baskının olmasını istediklerini ifade eden ergenlerin doğrudan aktardığı yanıtlar ise “özgürlük olarak kız arkadaş, ders durumu ve çok

baskının olmamasına ihtiyaç duyuyorum”, “Biraz serbest kalmaya ihtiyaç duyuyorum”, “Ailede daha rahat olmaya ihtiyaç duyuyorum”, “üzerimde fazla durmamalarına ihtiyaç duyuyorum”, “ailemin beni sıkıymasına ihtiyaç duyuyorum” gibi yanıtlardır (n=5). Diğer yanıtlara bakıldığında ise ergenlerin doğrudan “aileme” (n=1) “iyi bir üniversiteye” (n=1) şeklinde yanıtlar verdiği görülmektedir.

Çankaya’da ise aile içi iletişimi artırmak kapsamında ele alınabilecek doğrudan aktarılan yorumlar “Biraz daha rahat konuşmak olabilir, çünkü yaş farkı (kuşak çatışması)” (n=1), “Biraz sosyal aktivite, televizyonun bireyleri birbirinden koparmasından kurtulup aile içi iletişimi artırmaya ihtiyaç duyuyorum” (n=1) gibi yanıtlardır. Ailenin baskı yapmamasına ihtiyaç duyan ergenler ise (n=2) kendilerini “Annemde psikiyatrik bozukluk teşhisi konulduğundan beri bana çok baskı uygulamaya başladılar; bu beni daha da kötü hissettiriyor; Bana normal değilmişim gibi davranmalarına ihtiyacım var”, “ailede her şeye karışmamaları, serbest bırakmaları, her şeyi sorgulamasınlar” gibi yanıtlar aktarmışlardır. Diğer yanıtlara bakıldığında ise ergenlerin doğrudan “aileme” (n=1), “maddi desteğe” (n=1), “ekonomik özgürlüğe” (n=1), şeklinde yanıtlar verdiği görülmektedir.

Özellikle aile odaklı isteklerin çok oluşu ergenlik döneminde aile unsurunun ne denli önemli olduğunu gösteren niteliktedir. Ebeveynlere olan güvenli bağlanma ve iletişim ergenlikte hatta genç yetişkinlikte psikolojik sağlığın en önemli unsurlarından biri olmaya devam etmektedir (Fraley ve Davis, 1997; akt. Bayraktar, 2007, s. 158).

Çizelge 19: Ekonomik Durumla İlgili Problemler

YER	Ekonomik Durumun İyileşmesi Gereksinimi					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	67	%40,6	98	%59,4	165	%100
Çankaya	31	%18,7	135	%81,3	166	%100
Toplam	98	%29,6	233	%70,4	331	%100

$$\chi^2=19,097; SD=1; p < 0,01$$

Altındağ'da araştırmaya katılan ergenler %40,6 oran ile ailede ekonomik durumun iyileşmesine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu oran Çankaya'da %18,7'dir. Ekonomik durumun iyileşmesine ihtiyaç duymayan ergenlerin oranı ise Altındağ'da %59,4; Çankaya'da %81,3'tür. Oranlara bakıldığında Çankaya'daki ergenlerin Altındağ'a göre ekonomik ihtiyaçlarının daha az olduğu söylenebilir. Yapılan istatistiksel analiz sosyo-ekonomik düzey ile ekonomik durumun iyileşmesi ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu söylemektedir ($p < 0,01$). Bu bulgulardan hareketle ergenlerin ekonomik durumunun iyileşmesi gereksiniminin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterdiği ve Altındağ'daki ergenlerin Çankaya'ya göre daha çok ekonomik ihtiyaçlarının olduğu sonucuna varılmıştır.

İl (2003, s. 30-31) Keçiören ilçesinde yaptığı araştırmada ailelerde sorun yaratan durumlar arasında geçim sorunları ve yoksulluk sorunlarının oranını %40 bulmuştur. Bu araştırmanın bulgularının Altındağ ilçesinin bulguları ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Yıldırım'ın Altındağ ilçesinde yaptığı araştırmada (2006) ergenlerin aile içi en önemli sorunu %50,5 oranla ekonomik sorunlar olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise bu oranın %40,6 olduğu görülmektedir. Altındağ'da ekonomik ihtiyaçların oranının ankaya'ya göre daha yüksek çıkması beklenen bir bulgu iken; ankaya'daki ekonomik ihtiyaçların oranının da yüksek oluşu ergenlerin aile içinde ekonomik ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanamadığının veyahut yoksulluk sınırı üzerinde olmanın ekonomik ihtiyaçların karşılanması noktasında yetersiz kaldığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 20: Ergenlerin Ekonomik İstismarı

Ergenlere geçmiş yaşamlarında herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına dair sorular sorulmuştur. Geçmiş yaşamda gelişim paralelinde olmayan bir işte çalışma veyahut çalıştırılma ergenlerin en mühim sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda yer alan çizelgelerde ergenlerin ekonomik istismarı, ekonomik istismarın cinsiyete göre ele alınışı, ergenlerin çalışma nedenlerine ilişkin çizelgelere yer verilmiştir.

YER	Geçmişte Gelişim Paralelinde Olmayan Bir İşte Çalışma					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	20	%12,1	145	%87,9	165	%100,0
Çankaya	7	%4,2	159	%95,8	166	%100,0
Toplam	27	%8,2	304	%91,8	331	%100,0

$$\chi^2=6,901 \text{ SD}=1 \text{ p} < 0,01$$

Ergenlerin çocukluklarında gelişimleri paralelinde bir işte çalışma durumu Altındağ'da %12,1; Çankaya'da ise %4,2 olarak bulunmuştur. Ekonomik istismar oranının düşük sosyo-ekonomik yapıyı temsil eden Altındağ'da daha fazla oluşu, ekonomik istismarın en temel nedeninin yoksulluk olduğunu düşündürmektedir. Bunun yanı sıra Çankaya'da da oranın %4,2 oluşu özellikle yüksek sosyo-ekonomik düzeyde de ekonomik istismarın yaşanabildiğini göstermektedir. Çankaya'daki ekonomik istismarın yaşanabilir olmasının nedeni ise çocukların hayatı öğrenmesi ile ilişkilendirilebilecek kültürel

değerlerden ileri gelebilir. Çankaya'daki ergenlerin çalışma ile ilgili ifadelerine bakılacak olursa ergenlerin “hayatı tanımamı istediğinden dolayı çalıştım. Kendi isteğimle bir işte çalıştım. Zamanımı değerlendirmek için çalıştım” gibi ifadelere yer verdikleri görülmektedir (n=3). Çocukluklarında gelişimleri paralelinde olmayan bir işte çalıştıklarını vurgulayan ergenlerin diğer üçü ise çalışma sebeplerinin ekonomik nedenlerden ileri geldiğini belirtmişlerdir.

Hatiboğlu'nun yaptığı Ankara'da çalışan çocuklar araştırmasında (2009) sokakta çalışan çocukların yaş dağılımının 8-17 arasında olduğu; %39,6'lık kısmının sağlık sorunları yaşadığı; %85,7'sinin ekonomik yoksunluk içinde olup yardım aldığı belirlenmiştir. TÜİK'İN çocuk işgücü araştırma sonuçlarına göre (2006) ekonomik işlerde çalışan çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde, 6-17 yaş grubundaki çocukların çalışma nedenlerinin başında %51,1 ile “hane halkı gelirin e yardımcı olmak”; ikinci sırayı %17,4 ile işi öğrenmek, meslek sahibi olmak”, üçüncü sırayı ise %12,9 ile “hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak” olarak ele alınmıştır. Bulgulardan anlaşıldığı üzere çocukların çalışma nedenlerinden en önemlisi haneye katkı sağlama nedeniyledir. Bu nedenle Çankaya'ya göre daha çok ekonomik yoksunluk içinde olan Altındağ'daki ergenlerin geçmiş yaşamlarında gelişimleri paralelinde olmayan bir işte çalışması ve bu oranının yukarıdaki çizelgede de görüldüğü üzere Altındağ'da daha çok çıkması şaşırtıcı değildir.

Çalışan çocuklar sorunu, çok boyutlu bir sorundur. Bu sorun; sorun alanı, sorunun ortaya çıkmasını etkileyen etmenler ve ortaya çıkan görünüm açısından çok yüzlü bir durumdur. Çalışan çocuklar sorununa etki eden ailesel faktörler sorunun mikro yüzünü meydana getirirken; çocukların çalışmasına yol açan ülke düzeyindeki yoksulluk,

işsizlik, değişim süreci ve göç faktörleri ise sorunun makro yüzünü oluşturmaktadır. (Küçükkaraca, 2001, s. 354).

Çizelge 21: Cinsiyete Göre Ekonomik İstismara Maruz Kalma Durumu

Cinsiyet	Geçmişte Gelişim Paralelinde Olmayan Bir İşte Çalışma					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kız	7	%3,8	175	%96,2	182	%100,0
Erkek	20	%13,4	179	%86,6	149	%100,0
Toplam	27	%8,2	304	%91,8	331	%100,0

$$\chi^2=10,029 \text{ SD}=1 \text{ p} <0,01$$

Cinsiyete göre ekonomik istismara maruz kalınma durumuna bakıldığında %13,4 oranı ile daha çok erkeklerin ekonomik istismara maruz kaldığı görülmektedir. Bu oran kızlarda ise %3,4'tür. Erkek çocuklarının ileride ekonomik ihtiyacı karşılayacak bir baba adayı olarak görülmesi ve öğrenilen işin ileride herhangi bir meslek sahibi olunamadığı zaman değerlendirilebileceği düşüncesi erkeklerin daha fazla ekonomik istismara maruz kalmasına neden olduğunu düşündürmektedir. Yapılan istatistiksel analiz cinsiyet ile ekonomik istismar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ekonomik istismarın cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve erkeklerin ekonomik açıdan daha çok istismar edildiği sonucuna varılmıştır ($\chi^2=10,029$ SD=1 p <0,01).

Türkiye'deki sokak çocuklarının %95'inin erkek ve %5'inin de kız olduğu söz konusu çalışmada TBMM 2004 Raporuna referansla vurgulanmıştır. TÜİK'İN 2006-2012 çocuk işgücü verileri Türkiye'de çalışan erkek çocuk sayısı 2006 yılında 601 bin olarak tespit edilmiş; çalışan kız çocuk sayısı ise 2006 yılında 289 bin olarak bulunmuştur. 2012 yılında ise bu rakamlar 614 bin erkek; 279 bin kız çalışan çocuk olarak belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012). Yıllara göre karşılaştırmalı olarak bakıldığında çalışan erkek sayısının 2006'dan bu yana 13 bin kadar arttığını söylemek mümkündür. TÜİK'İN Türkiye genelinde yapmış olduğu araştırmanın sayılarına bakıldığında da Türkiye'de ekonomik istismar bakımından erkeklerin daha çok istismar edildiğini söylemek mümkündür. Yine Hatiboğlu'nun yaptığı Ankara'da çalışan çocuklar araştırmasında (2009) ise sokakta çalıştığını belirten çocukların hepsi erkektir.

Çevik (1997, UNİCEF ve S.H.Ç.E.K., 2010, s. 36)'in Ankara sokaklarında çalışan çocuklar merkezine kayıtlı sokakta çalıştırılan çocukların özelliklerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada da çocukların tamamının erkek çocuklardan oluştuğu, yarıya yakınının 12 yaşında olduğu, %27,72'sinin 10 yaşından beri çalıştığı, ailelerin yarısında baba ve kardeşlerin çalıştığı, çocukların ayakkabı boyacılığı ile su, poşet, kâğıt mendil satıcılığı gibi işler yaptıkları görülmüştür.

Bayraktar (2007, akt., UNİCEF ve S.H.Ç.E.K., 2010, s. 36) tarafından Ankara'da sokakta çalıştırılan 50 çocuk ile yapılan çalışmada ise görüşülen çocukların büyük bölümünün erkek çocuklardan oluştuğu, çocukların genellikle aile bütçesine katkıda bulunmak için çalıştırıldıkları, çoğunluğunun 12-14 yaş grubundaki çocuklardan oluştuğu, anne-babalarının eğitim düzeyinin çok düşük olduğu, ailelerin önemli bir kısmının kente kısa bir süre önce göç ettiği belirlenmiştir.

Çizelge 22: Ergenlerin Geçmiş Yaşantılarında Çalışma Nedenlerine İlişkin Bilgiler

Belirtilmek İstenen Diğer Konular	YER			
	ALTINDAĞ		ÇANKAYA	
Hayatı Anlayabilmek İçin Çalışma	1	%16,6	1	%25
Harçlık Çıkartma İçin Çalışma	3	%50,0	2	%50
Vakit Geçirmek İçin Çalışma	1	%16,6	-	-
İşi Öğrenmek İçin Çalışma	1	%16,6	-	-
Zamanı Değerlendirmek İçin Çalışma	-	-	1	%25

Altındağ'da ergenlerin açık uçlu soruya verdikleri yanıtların yarısını “harçlık çıkarma için çalışma” sebebi oluşturmaktadır (n=3). Cevaplardan anlaşıldığı gibi Altındağ'daki ergenler daha çok ekonomik menşeli sebepler nedeni ile çalışmışlardır. Altındağ'daki ergenlerden birinin çalışma ve okul ilişkisine dair değerlendirmesi ise oldukça dikkat çekicidir:

“Ben de gelişen bir durum okulu bırakıp çalışma ve dışarıdan bir okul okumak isteği geliştirdi; bunun sonucunda da okula olan ilgi değişti; sadece gır gır ve şamata için okula gelir oldum.”

Yukarıdaki yanıtta anlaşıldığı üzere özellikle ekonomik istismar çocuğun okul ile kurduğu ilişkiyi sekteye uğratmaktadır.

Altındağ'da açık uçlu soruya yanıt veren diğer ergenlerden her bir tanesi ise çalışma nedenini “hayatı anlayabilmek için çalışma”, “vakit geçirmek için çalışma” ve “iş öğrenmek için çalışma” olarak belirtmişlerdir. Burada ise dikkati çeken önemli bir nokta ise hayatı öğrenmek için çalışmanın hem Altındağ hem de Çankaya ilçesinde belirtilmiş olmasıdır. Çocukların çalışması hayatın zor koşulları ile yüzleşebilmek için bir araç olmuştur. Bu da doğrudan kültürün etkisi ile şekillenen ve öğrenilmiş bir davranış olmaktadır. Altındağ'da “vakit geçirmek için çalışma”nın çalışma sebeplerinden biri oluşu ise özellikle Altındağ ilçesinde çocukların vakit geçirebilecekleri ve eğlenebilecekleri yerlerin sınırlı oluşu, bu yerlere ulaşımın da maddi bir külfyat getirmesi sebebi ile olabileceği düşünülmektedir.

Çankaya'da ise ergenler “Hayatı tanımamı istediğinden dolayı çalıştım” (%25), “zamanımı değerlendirmek için çalıştım” (%25), “diğer özel ihtiyaçlar nedeni ile çalıştım” (%50) gibi ifadeler kullanmışlardır.

Özellikle “Harçlık Çıkartma İçin Çalışma”nın her iki ilçede de büyük bir yüzde oluşturduğu görülmekte; bunun da ekonomik sebepler ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2006 yılı çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre daha evvel vurgulanmış olduğu üzere; 6-17 yaş grubundaki çocukların çalışma nedenlerinin başında %51,1 ile hane halkına gelir temini; ikinci sırayı %17,4 ile iş öğrenmek; %12,9 ile üçüncü sırayı hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak almaktadır. Ailenin isteği ile çalıştığını belirten

çocukların oranı %10,8; kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışan çocukların oranı ise %4,7'dir.

3.2.2.AİLELERDEKİ RİSK FAKTÖRLERİ

Çizelge 23: Göç Durumu

YER	Göç Edilen Bölge															
	Doğu Anadolu		G. Doğu Anadolu		Ege Bölgesi		Karadeniz Bölgesi		Marmara Bölgesi		Akdeniz Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Altındağ	6	%17,1	0	%0	0	%0	13	%37,1	0	%0	3	%8,6	13	%37,1	35	%100
Çankaya	6	%11,8	6	%11,8	3	%5,9	9	%17,6	7	%13,7	10	%19,6	10	%19,6	51	%100
Toplam	12	%14,0	6	%7,0	3	%3,5	22	%25,6	7	%8,1	13	%15,1	23	%26,7	86	%100

$$\chi^2=18,553; SD=6; p < 0,05$$

Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenler %17,1 oranla Doğu Anadolu'dan; %37,1 oranla Karadeniz Bölgesinden; %8,6 oranla Akdeniz Bölgesinden; %37,1 oranla İç Anadolu Bölgesinden göç etmişlerdir. Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenler ve ailelerinin %79'u göç etmemiştir. Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenler %11,8 oranla Doğu Anadolu'dan; %11,8 oranla Güney Doğu Anadolu Bölgesinden; %5,9 oranla Ege Bölgesinden; %17,6 oranla Karadeniz Bölgesinden; %13,7 oranla Marmara Bölgesinden; %19,6 oranla Akdeniz Bölgesinden ve %19,6 oranla İç Anadolu

Bölgesinden göç etmişlerdir. Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenler ve ailelerinin %79'u göç etmemişken; bu oranın Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenler ve ailelerinde ise %70 olduğu görülmektedir. Çankaya'daki göçün Altındağ'dan daha fazla olması ise ebeveynlerin büyük oranının memur oluşu nedeniyledir. Bu bağlamda Çankaya'daki göçün tayin olarak adlandırılabilmesi mümkündür.

Yapılan istatistiksel analiz sosyo-ekonomik yapı ile göç arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir ($p < 0,05$). Bu bulgulardan hareketle göçün ilçelerin temsil ettiği sosyo-ekonomik yapıya göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Çizelgede görüldüğü gibi Altındağ ilçesindeki göç ağırlıklı olarak (%64,2) oranı ile Karadeniz Bölgesi ve İç Anadolu bölgesinden gelmektedir. Çankaya ilçesinde ise göç her bölgeden göç eden insanlardan oluşmaktadır.

TÜİK'in 2011 yılında Ankara'nın sosyal yapısını istatistiklerle sunduğu çalışmada Ankara'da alınan göçün nedenlerine bakıldığında %6,85'inin iş arama, bulma; %7,96'sının tayin sebebiyle; %25,73'ünün hane halkı fertlerinden birine bağımlılık nedeni ile; %11,56'sının eğitim nedeni ile; %8,73'ünün evlilik nedeni ile; %2,93'ünün doğal afet nedeni ile göç ettiği bilgisi alınmıştır. Aynı çalışmada Ankara'ya göç eden kişilerin %30 oranı ile Çorum, Yozgat, Kırşehir gibi Ankara'ya yakın olan illerden göç ettiği bilgisi edinilmiştir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2011).

Daha evvel ele alınan 1.6.3.6. bölümünde de belirtildiği gibi göç yer değişimi nedeni ile aile sisteminde de birtakım yapısal değişimlere neden olabilmekte, kente uyum, işsizlik, barınma ve çeşitli hizmetlere erişim gibi güçlükler nedeni ile aile üyeleri stres altında kalabilmektedir. Bu bağlamda özellikle ekonomik yoksunluk sebebi ile gerçekleştirilen göçün daha riskli olabileceği düşünülebilir.

Göç, çoğu ihmal ve istismar literatüründe ailede bir risk faktörü olarak ele alınmıştır (Balcioğlu ve Samuk, 2002, Polat, 2007, Kızmaz, 2006). Göç ile beraber meydana gelen aile sistemindeki değişme; aile etkileşimini etkilemesi ve ailenin mevcut değişime uyum sağlayabilmesi noktasında ele alınması gereken hassas konuların başında gelmektedir. Şüphesiz ki ihmal ve istismar davranışının tek nedeni göç değildir; göçün getirmiş olduğu ekonomik güçlükler, kente uyum, sosyal destek mekanizmalarından uzakta kalma gibi faktörler aile içinde stres yaratabilmekte, aile üyeleri bu stresi çocuklarına yöneltebilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada göç bir risk faktörü olarak ele alınmıştır. Fakat araştırma sonuçlarına bakıldığında; özellikle Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin büyük oranla memur olması ve buna bağlı yer değiştirme durumunun, tayinin mevcudiyeti göç faktörünün Çankaya'daki ergenlerde risk faktörü olarak ele alınamayacağını göstermektedir.

Çizelge 24: Bir Risk Faktörü Olarak Ruhsal Sorunlar

YER	Ebeveynin Ruhsal Sorunları Yaşama ve Psikiyatrik Destek Alma Durumu					
	Yaşıyor		Yaşamıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	14	%8,5	151	%91,5	165	%100,0
Çankaya	18	%10,8	148	%89,2	166	%100,0
Toplam	32	%9,7	299	%90,3	331	%100,0

$\chi^2=0,527$; SD=1; p >0,05

Araştırmaya katılan ergenlerin aktardığı bilgi doğrultusunda Altındağ'da ebeveyni ruhsal sorun yaşamayan ergenlerin oranı %91,5; Çankaya'da ise %89,2'dir. Altındağ'da ebeveynin ruhsal sorun yaşama oranı ise %8,5; Çankaya'da ise %10,8'dir. Sonuçlar ebeveynin ruhsal sorun yaşama oranlarının her iki ilçede birbirine çok yakın olduğunu göstermektedir. Altındağ ve Çankaya'nın temsil ettiği farklı sosyo-ekonomik düzey perspektifinden bakıldığında ise ebeveynin ruhsal sorun yaşamasının sosyo-ekonomik yapıdan bağımsız olarak gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yapılan istatistiksel analiz yer (sosyo-ekonomik yapı) ile ebeveynin ruhsal sorun yaşaması arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığını söylemektedir ($p>0,05$). Bu nedenle bu bulgulardan hareketle ebeveynin ruhsal sorun yaşamasının sosyo-ekonomik yapıya göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynin psikoloğa gitme nedeni ergenlere sorulduğunda ise Altındağ ilçesinde 1 ebeveynin davranış bozukluğu, 2 ebeveynin şizofrenik bozukluklar, 1 ebeveynin takıntılı davranışlar, 6 ebeveynin kaygı bozuklukları, diğer 4 ebeveynin ise depresyon gibi şikâyetler nedeni ile psikiyatrik destek aldığı bilgisi edinilmiştir. Çankaya'da ise 4 ebeveyn davranış bozukluğu, 3 ebeveyn takıntılı davranışlar, 3 ebeveyn saldırgan davranışlar, 3 ebeveyn kaygı bozuklukları ve 6 ebeveyn depresyon gibi nedenler ile ruhsal sorun yaşamışlar ve buna bağlı psikiyatrik destek almışlardır.

Ebeveynin ruhsal sorunlarının aile yaşantısını doğrudan etkilediğine yönelik bulgular mevcuttur. Buna göre; aile uyumunda ve aile üyelerinin ilişkilerinde bozulma, ailede yaşanan ekonomik problemler, çocukların ihmali ve istismarı, ailenin parçalanma riski ve buna bağlı sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Buldukoğlu ve ark., 2011). Bu noktada profesyonel destek almak aileler için önem taşımaktadır.

Birçok araştırmada düşük sosyal statü depresyonu da içeren ruhsal bozuklukların yaygınlığı orta ve üst düzeye göre daha yüksek bulunmuştur (Almeida-Filho ve ark., 2004; Link ve ark., 199; Wohlfarth, 1997; akt. Kaya, 2007, s. 12). Araştırmanın bulguları her ilçede ruhsal sorun yaşama oranını çok benzer gösterse de, sosyo-ekonomik düzey ve ruh sağlığı ilişkisinin ele alındığı tarama araştırmalarına ihtiyaç vardır.

Çizelge 25: Bir Risk Faktörü Olarak Alkol Kullanımı

YER	Aile Üyelerinde Alkol Kullanımı							
	Baba		Anne		Kardeş		Kendisi	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	7	%4,2	1	%0,6	2	%1,2	1	%0,6
Çankaya	8	%4,8	6	%3,6	2	%1,2	8	%4,8
Analiz	$\chi^2=0,064$ SD=1 p>0,05		$\chi^2=3,618$ SD=1 p<0,05		$\chi^2=0,00$ SD=1 p>0,05		$\chi^2=5,553$ SD=1 p<0,05	

Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin babalarının alkol kullanım oranı %4,2; annelerinin alkol kullanım oranı %0,6; kardeşlerinin alkol kullanım oranı %1,2; kendilerinin alkol kullanım oranı %0,6 olarak bulunmuştur. Çankaya'da ise araştırmaya katılan ergenlerin babalarının alkol kullanım oranı %4,8; annelerinin alkol kullanım

oranı %3,6; kardeşlerinin alkol kullanım oranı %1,2; kendilerinin alkol kullanım oranı %4,8 olarak bulunmuştur. Oranlara bakıldığında özellikle anne alkol kullanımı ve ergenin alkol kullanım oranlarının Çankaya'da daha yüksek olduğu görülmektedir. Çankaya'da hem anne hem de babanın alkol tükettiği ve görece maddi refahın olduğu bir ortamda ergenlerin hem anne-babaya kolaylıkla öykünebileceğini hem de alkole maddi anlamda erişim güçlüğü çekmeyecekleri ileri sürülebilir. Yapılan istatistiksel analiz Altındağ ve Çankaya örneğinde temsil edilen farklı sosyo-ekonomik yapı ile alkol kullanımı arasında anne ve ergene göre anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ($p<0,05$). Bu ilişki Altındağ ve Çankaya'daki anne ve ergenlerin alkol kullanımının sosyo-ekonomik düzeye göre değiştiğini ve Çankaya'daki annelerin ve ergenlerin daha fazla alkol kullandığını söylemektedir.

Yıldırım'ın araştırmasında (2006) Altındağ ilçesindeki ergenlerin ve ailesinin alkol kullanımının toplam oranı %15 iken; bu çalışmada bu oran %6,6 bulunmuştur.

Literatürde yoksulluğun artmasına bağlı olarak alkol kullanımının da arttığına dair bulgular mevcuttur. Örneğin Khan ve arkadaşlarının 795 kişi üzerinde yaptığı bir çalışmada (2002) yoksulluk ve uzun süreli işsizlik ile alkol kullanımı ve alkole bağlı problemler arasında doğrudan ilişki kurulmuştur. Fakat bu çalışmanın bulguları Çankaya'daki yoksulluk sınırının üzerindeki ailelerin Altındağ'a kıyasla daha fazla alkol tükettiği sonucuna ulaşmıştır. Bunun nedeni ise; Çankaya'da yaşayan kişilerin maddi durumlarının Altındağ'a göre daha iyi düzeyde olması nedeni ile alkole erişiminin daha kolay gerçekleşmesi nedeni ile olabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 26: Bir Risk Faktörü Olarak Üvey Anne Babanın Varlığı

YER	Üvey Anne veya Babanın Varlığı					
	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	3	%1,8	162	%98,2	165	%100,0
Çankaya	8	%4,8	158	%95,2	166	%100,0
Toplam	11	%3,3	320	%96,7	331	%100,0

$\chi^2=2,320$ SD=1 p >0,05

Altındağ ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerin üvey anne baba oranı %1,8; Çankaya ilçesinde ise %4,8'dir. Daha evvel ele alınan çizelgelerde boşanma oranı Çankaya ilçesinde daha yüksek çıkmıştı. Boşanma sonrasında gerçekleşen ikinci evliliklerin söz konusu oranı Çankaya'da artırdığı söylenebilir. İstatistiksel analiz üvey anne ve babanın varlığının ilçelere göre farklılaşmadığını söylemektedir ($\chi^2=2,320$ SD=1 p >0,05).

Literatürde bazı bilgiler çocuk istismarında bir risk faktörü olarak üvey anne-babayı ele alsada (Vatansever ve ark., 2004); bu araştırmada üvey anne-baba sayısının çok az oluşu söz konusu bağımsız değişkenin istismar ile ilişkisini ele alınamamasına neden olmuştur.

3.3.FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEKİ ERGENLERİN ÇOCUKLUK YAŞANTISI ÖRSELENME DURUMLARI

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk yaşantılarında maruz kaldıkları örselenme düzeylerini ve türlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada bağımsız değişkenler cinsiyet, kardeş sayısı, aile yapısı, yer, ebeveyn medeni durumu, ebeveyn eğitim düzeyi, aile içi öfke kontrol sorunları, stres yaşantıları ve babadan anneye fiziksel istismar olarak alınmıştır.

Söz konusu bağımsız değişkenlerin çocukluk yaşantıları örselenmesi ile ilişkisine bakılmış, fiziksel örselenme, duygusal örselenme ve cinsel örselenme için ayrı ayrı gösterilmek üzere aşağıda yer alan çizelgelere aktarılmıştır. Çizelgelerde öncelikle birinci kısımda her iki ilçe örneğinde ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğinin 3 alt ölçeğinden aldığı ortalama puanlar gösterilmiştir.

Aşağıda ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenmesinin fiziksel, duygusal ve cinsel boyutları ilçelere göre karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Çizelge 27: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin 3 Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar

YER	Fiziksel İstismar Alt Ölçeği		Duygusal İstismar Alt Ölçeği		Cinsel İstismar Alt Ölçeği	
	Ortalama Puan	Toplam Ortalama Puan	Ortalama Puan	Toplam Ortalama Puan	Ortalama Puan	Toplam Ortalama Puan
Altındağ	1,38	22,08	1,59	30,21	1,09	5,45
Çankaya	1,31	20,96	1,53	29,07	1,19	5,95
Genel Ortalama	1,34	21,54	1,56	29,74	1,14	5,70

Yukarıdaki çizelgeye bakıldığında ergenlerin fiziksel örselenme ve duygusal örselenme puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülmekte; cinsel istismar puanının ise Çankaya ilçesinden araştırmaya katılan ergenlerde daha çok olduğu dikkati çekmektedir.

Genel örselenmeye bakıldığında ise toplam örselenme puanının Altındağ'da 57,74; Çankaya'da ise 56,98 olduğu görülmektedir. Çocukluk yaşantısı örselenme ölçeğinden alınabilecek maksimum puanın 200 olduğu düşünüldüğünde yukarıdaki puanlar eşliğinde ergenlerin geçmiş yaşamlarında orta derecede örselenmeye maruz kaldıklarını söylemek mümkündür. Altındağ ve Çankaya'da toplam örselenme puanlarının (fiziksel, duygusal, cinsel) birbirine çok yakın çıktığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik yapının en

önemli göstergelerinden biri olan eğitim ve gelir ekseninde sonuçlara bakıldığında; özellikle çocukluk yaşantıları örselenmesinin her gelir ve eğitim düzeyindeki ebeveynlerin çocuklarında görüldüğü söylenebilmektedir. Aşağıda gelir ve örselenme ilişkisi ilçelere göre ele alınmış ve yapılan t testi ile iki grup arasında (Altındağ-Çankaya) bir farklılaşmanın olup olmadığı bilgisi edinilmeye çalışılmıştır.

Çizelge 28: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar

YER	Fiziksel İstismar Alt Ölçeği				
	N	Ortalama Puan	Standart Sapma	İstatistik t değeri	Toplam Ortalama Puan
Altındağ	165	1,38*	0,41	-1,43*	22,08
Çankaya	166	1,31*	0,40		20,96

*p>0,05

(Toplam ortalama puan seçeneklere verilen puanların [1,2,3,4,5] soru sayısı ile çarpılması sonucu oluşturulmuştur. Örneğin fiziksel istismar ortalama puanı olan 1,38 soru sayısı 16 ile çarpılarak oluşturulmuştur).

Fiziksel istismar alt ölçeğinden edinilen bulgulara bakıldığında Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin fiziksel istismar ortalama puanının 22,08; Çankaya'da araştırmaya katılan ergenlerin fiziksel istismar ortalama puanının 20,96 olduğu görülmektedir. Ergenlerin fiziksel istismar alt ölçeğinden edinilen bulgularına bakılarak ergenlerin geçmiş yaşam deneyimlerinde az derece örselendiği söylenebilir. Sosyo-ekonomik yapı açısından ele alındığında ise Altındağ ve Çankaya'daki istismar puanlarının birbirine

çok yakın oluşu fiziksel istismarın Çankaya ve Altındağ örneğinde her sosyo-ekonomik yapıda görülebileceğini gösteren niteliktedir. Farklı sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ilçeler ile fiziksel istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında ise bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bulgular fiziksel istismarın Altındağ ve Çankaya'nın temsil ettiği sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olmadığını söylemektedir.

Her iki ilçe örneğinde de istismar puanlarının birbirine çok yakın oluşu fiziksel istismarın her sosyo-ekonomik yapıda görülebileceğini desteklemektedir.

Literatüre bakıldığında ise araştırmanın bulgularının literatürden farklı olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Aral ve Browne (Aral, 1997; Browne, 1990) çocuğun fiziksel istismarının daha çok alt sosyo-ekonomik ailelerde olduğunu belirtmiştir. Diğer çalışmalarda da alt sosyo-ekonomik düzeyin çocuklarını diğer sosyo-ekonomik düzeylere göre daha çok istismara maruz bıraktıklarına ilişkin araştırma sonuçları mevcuttur (Taşdelen, 1995; Çeşmeci, 1995; Özdemir, 1989; İşmen, 2004; Arıkan, 1998; Aral, 1997). Bunun yanı sıra bazı çalışmalarda özellikle alt sosyo-ekonomik düzeydeki istismar olaylarının diğer sosyo-ekonomik düzeye göre daha fazla polise ve diğer kamu kuruluşlarına yansıdığı, özellikle orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde olayın pek dışarıya yansıtılmadığı yer almaktadır (Gökler, 2006). Bu nedenle üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin aile ve sosyal yaşantılarında fiziksel anlamdaki istismardan şüphe duyulması gerekmektedir. Özellikle Çankaya'da ilçesinden araştırmaya katılan ergenlerin fiziksel istismar puan ortalamalarının Altındağ'a yakın çıkması gelir düzeyi avantajlı gruplarda da fiziksel istismarın yaşanabileceğini gösteren niteliktedir.

Çocukluk örselenme yaşantısı açısından ele alındığında ise, ailenin çocuğun yaşamında oldukça önemli olması ve çocuğun vaktini büyük oranla aile üyeleri arasında geçirmesi ailelerin çocuğa yaklaşımının her sosyo-ekonomik düzeyde olumlu olmadığına dair şüphe uyandırmaktadır. Ölçek sorularında da fiziksel istismar alt ölçeğinde özellikle aile odaklı istismar sorularının ağırlıklı olduğu düşünüldüğünde ailelerin sosyo-ekonomik yapısı, eğitim durumuna bakılmaksızın her ailenin istismarın olumsuz etkileri ve sorunlarla başa çıkmada etkili yöntemler odaklı eğitim almalarının gereği ve şiddete toleranssız bir bilincin geliştirilmesinin önemi aşikârdır.

Çizelge 29: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar

YER	Duygusal İstismar Alt Ölçeği				
	N	Ortalama Puan	Standart Sapma	İstatistik t değeri	Toplam Ortalama Puan
Altındağ	165	1,59	0,51	-	30,21
Çankaya	166	1,53	0,53	0,88*	29,07

* $p>0,05$

Ergenlerin duygusal istismar alt ölçeğinden aldığı puan Altındağ'da 30,21; Çankaya'da ise 29,07'dir. Duygusal istismar puanı görece Altındağ'da daha yüksek olduğu görülmekle beraber puanların birbirine fiziksel istismar alt ölçeğindeki gibi çok yakın olduğu görülmektedir. “çocukluk yaşantıları örselenme ölçeği”nin alt ölçeği olan duygusal istismar alt ölçeğinden edinilen puanlar ergenlerin çocukluklarında az derecede örselendiklerini ortaya koymaktadır. İstatistiksel açıdan ele alındığında ise sosyo-ekonomik düzey ile duygusal istismar arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir ($p>0,05$). Bulgular duygusal istismarın sosyo-ekonomik düzeyden bağımsız olarak gerçekleştiğini söylemektedir. Duygusal örselenme puanları ergenlerin çocukluk yaşantılarında çok şiddetli olmasa da örselendiklerini ortaya koymaktadır.

Yapılan bir araştırmada (Semiriz ve Öğretir, 2007) Alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları bulunmuştur. Zeren ve arkadaşlarının yaptığı ve

çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğinin kullanıldığı çalışmada ise (2012) ailesi alt gelir düzeyine sahip öğrencilerin duygusal istismar puanlarının daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Görüldüğü gibi bu araştırmanın duygusal istismar sonuçları literatürden farklı bulunmuştur. Bu bağlamda özellikle sonuçların Çankaya ve Altındağ çerçevesinde değerlendirilmesi bilhassa önem taşımaktadır. Duygusal örselenmenin Altındağ'ın temsil ettiği sosyo-ekonomik yapıda daha çok görülmesi literatüre uygun bir beklenti iken; özellikle Çankaya'da araştırmaya katılan ergenlerde de duygusal örselenmenin Altındağ'a yakın oluşu yüksek sosyo-ekonomik düzeyde de istismarın ve şiddet davranışının yaygın olduğuna dair ipuçları vermektedir. Bu bağlamda çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının istismara sebep olabilecek değişkenleri daha dikkatli ele alması gerekmektedir.

Çizelge 30: Ergenlerin Çocukluk Yaşantıları Örselenme Ölçeğinin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Ortalama Puanlar

YER	Cinsel İstismar Alt Ölçeği				
	N	Ortalama Puan	Standart Sapma	İstatistik t değeri	Toplam Ortalama Puan
Altındağ	165	1,08	0,48	2,37*	5,40
Çankaya	166	1,19	0,28		5,95

***p<0,01**

Cinsel İstismar alt ölçeğinden edinilen puanlar ergenlerin geçmiş yaşamlarında cinsel istismarın Çankaya’da Altındağ’a göre daha çok olduğunu göstermektedir. Bu puan Altındağ ilçesinde 5,40 iken; Çankaya’da 5,95’tir. Özellikle Çankaya ilçesinde cinsel istismarın daha çok oluşu cinsel istismarın her sosyo-ekonomik düzeyde görüldüğü bilgisinin biraz daha sorgulanması gereğini düşündürmektedir. Altındağ ilçesinde cinsel istismar puan ortalamasının Çankaya’ya göre daha düşük oluşu; Altındağ’da çocukların daha çok gözetim altında olması ve ataerkil değerlerin Altındağ’da daha baskın olması ile ilişkilendirilebilir. Yapılan istatistiksel analiz farklı sosyo-ekonomik yapıyı temsil eden ilçeler ile cinsel istismar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir (p<0,05). T testi sonuçları ve puan ortalamaları değerlendirildiğinde Çankaya ilçesindeki ergenlerin Altındağ’a göre çocukluk yaşantılarında cinsel açıdan daha çok örselendiği ortaya konulmuştur.

Sosyo-ekonomik yapı ile cinsel istismar arasındaki literatür bilgilerine bakıldığında; cinsel istismarın her sosyo-ekonomik düzeyde görüldüğüne dair bilgilerin var olduğu

görülmektedir (Finkelhor, 1994). Fakat bu araştırmanın bulguları cinsel istismarın yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden Çankaya ilçesinde daha çok olduğunu söylemektedir. Bu da bize yüksek sosyo-ekonomik düzeyde daha az algılanan istismarın düşüncesinin daha çok sorgulanması gereğini düşündürmektedir. Paslı'nın araştırmasında (2009) sosyo-ekonomik düzeyin en önemli belirleyicilerinden olan gelir ile cinsel istismar arasındaki sonuçlara bakıldığında ise asgari ücretin altında olan ailelerin çocuklarının cinsel istismar mağduru sayısı 19 iken; asgari ücretin üzerinde olan cinsel istismar mağduru sayısının 54 olduğu görülmektedir. Paslı'nın araştırması ile (2009) araştırmanın sonuçlarının benzer nitelikte olduğu görülmektedir.

3.4. ERGENLERİN ÇOCUKLUK YAŞANTISI ÖRSELENMESİNİ ETKİLEBİLECEK FAKTÖRLER

3.4.1.Cinsiyet İle Çocukluk Dönemi Örselemesi Arasındaki İlişki

Bu bölümde araştırmanın amaçları ile paralel olarak ergenlerin cinsiyet özellikleri ile çocukluk dönemi örseleme yaşantıları arasındaki ilişki ele alınacaktır. Elde edinilen bulgular çizelgeler halinde aşağıya aktarılmıştır.

Çizelge 31: Cinsiyete Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması

YER	CİNSİYET						
	KIZ			ERKEK			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik
Altındağ	105	1,33	0,37	60	1,46	0,47	t = -1,952
Çankaya	77	1,27	0,34	89	1,36	0,46	t = -1,392
Genel Ortalama	182	1,30	0,36	149	1,40	0,46	t = -2,066*

* p < 0,05

Fiziksel istismar alt ölçeğinden alınan puanların Altındağ ve Çankaya'da araştırmaya katılan erkeklerde daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Altındağ ilçesindeki kızların fiziksel istismar puan ortalaması 1,33; erkeklerin 1,27'dir. Çankaya ilçesindeki kızların

fiziksel istismar puan ortalaması 1,27; erkeklerin ise 1,36'dır. Genel ortalamalara bakıldığında ise kızların fiziksel istismar puan ortalaması 1,30; erkeklerin ise 1,40'tır. Genel ortalamalarda söz konusu değer 0,05'ten küçük olduğu için cinsiyet ile fiziksel istismar arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Çizelgede testi sonuçları ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde araştırmaya katılan tüm erkeklerin kızlara göre fiziksel açıdan daha çok örselendiğini sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde bazı bilgiler fiziksel ve duygusal istismara maruz kalma durumunun cinsiyete göre değişmediğini göstermektedir. Örneğin Bilir ve arkadaşlarının 50.473 çocuk üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçları, çocukların cinsiyetler arasındaki farkın fiziksel ceza alması bakımından istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur (Bilir ve ark., 1991).

Paslı'nın Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi'nde 2007-2009 yılları arasındaki istismar vakalarını değerlendirdiği araştırmasında (2009) fiziksel istismar mağduru çocukların neredeyse eşit miktarda olduğu görülmektedir. Bu sayı kız çocuklarında 9 iken; erkek çocuklarında 10 bulunmuştur. Yıldırım'ın araştırmasında (2006) aile içinde erkeklerin kızlardan daha çok fiziksel istismara maruz kaldıkları bulunmuştur. Oskay'ın Ankara'da 200 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmada ise (1991) erkeklerin kızlardan daha çok dövüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Kozcu ve Zeytinoğlu da Ege Bölgesinde 767 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada (1990) istismar edilen çocukların %72 sinin erkek çocuklar olduğunu belirlemişlerdir. Cinsiyet ve fiziksel istismar arasındaki ilişki araştırmalara göre değişmekle beraber şiddetin içselleştirildiği her ortamda hem kız hem de erkek çocuklarının risk altında olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 32: Cinsiyete Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması

YER	CİNSİYET						
	KIZ			ERKEK			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik
Altındağ	105	1,56	0,53	60	1,63	0,47	t= -0,77*
Çankaya	77	1,49	0,57	89	1,58	0,49	t= -1,04*
Genel Ortalama	182	1,53	0,55	149	1,60	0,49	t= -1,12*

*p>0,05

Fiziksel istismar alt ölçeğinde olduğu gibi duygusal istismar alt ölçeğinden alınan puanların Altındağ ve Çankaya’da araştırmaya katılan erkeklerde daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Altındağ ilçesindeki kızların duygusal istismar puan ortalaması 1,56; erkeklerin 1,63’tür. Çankaya ilçesindeki kızların duygusal istismar puan ortalaması 1,49; erkeklerin ise 1,58’dir. Genel ortalamalara bakıldığında ise kızların duygusal istismar puan ortalaması 1,53; erkeklerin ise 1,60’tır. Genel ortalamalarda ve ilçelerdeki söz konusu değer 0,05’ten büyük olduğu için cinsiyet ile duygusal istismar arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olduğunu söylenememektedir. İstatistiki olarak anlamlı olmasa da çizelgede t testi sonuçları ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde araştırmaya katılan tüm erkeklerin kızlara göre duygusal açıdan daha çok örselendiği söylenebilmektedir.

Tahiroğlu ve arkadaşlarının ebeveynlerin çocuklarla iletişimini öğrenmeyi amaçladığı çalışmasında (2009) 442 ebeveyn ile görüşülmüş; ebeveynlerin disiplin yöntemlerinin belli göstergelerde erkek çocuklarında yoğunlaştığı görülmüştür. Örneğin bu çalışmada; erkek çocukların ceza ile tehdidi %28,8; kız çocuklarının ceza ile tehdidi %19; erkek çocuklarına bağırma, hakaret %33,2; kız çocuklarına bağırma hakaret %19; erkek çocuklarına küsme %18; kız çocuklarına küsme davranışı %9,5 olarak belirlenmiştir. Yıldırım'ın Altındağ ilçesinde yaptığı şiddet araştırmasında ise (2006) babanın kendisine ve kardeşlerine duygusal istismar davranışında bulunduğunu ifade eden erkek oranı %54,8; kızların oranı ise %45,2'dir. Yine aynı çalışmada annenin kendisine duygusal istismar davranışında bulunduğunu söyleyen erkeklerin oranı %36,2 iken; kızların oranı %63,8 bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın bulgularının özellikle babanın istismarı ile cinsiyet ilişkisinin ele alındığı bulgularla benzer nitelikte olduğu görülmüştür.

Kars'ın çalışmasında ise (1996), bu çalışmanın bulgularına paralel olarak erkeklerin kızlardan daha çok duygusal açıdan örselendiği görülmektedir.

Çizelge 33: Cinsiyete Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Karşılaştırılması

YER	CİNSİYET						
	KIZ			ERKEK			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik
Altındağ	105	1,03	0,15	60	1,17	0,40	t= -3,1**
Çankaya	77	1,09	0,31	89	1,27	0,58	t= -2,4**
Genel Ortalama	182	1,06	0,23	149	1,23	0,51	t= -4,0*

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Ergenlerin cinsiyete özelliklerine göre cinsel istismara maruz kalma durumlarına bakıldığında; Altındağ'da araştırmaya katılan kızların cinsel istismar puan ortalaması 1,03; erkeklerin ise 1,17 olduğu görülmektedir. Çankaya'da ise cinsel istismar puan ortalaması kızlarda 1,09; erkeklerde ise 1,27'dir. Erkekler ve kızlara göre ilçelere temelinde karşılaştırma yapıldığında Altındağ ve Çankaya ilçelerinde araştırmaya katılan erkeklerin cinsel açıdan kızlara göre daha çok örselendiği görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz cinsiyet ve cinsel örselenme arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir ($p < 0,05$). T testi ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde de erkeklerin kızlardan cinsel açıdan daha çok örselendiği ortaya konulmuştur. Altındağ ve Çankaya ilçesindeki ergenlerin tümüne bakıldığında da

ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı olduğu ve erkeklerin cinsel açıdan kızlara göre daha çok örselendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Paslı'nın Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezinde yaptığı araştırmada (2009) cinsel istismar mağduru kız çocuklarının sayısı 54 iken; erkek çocuklarının sayısı 19 olarak belirlenmiştir. Kız çocuklarının cinsel açıdan daha çok örselendiği bazı çalışmalarda da dikkati çekmektedir. Örneğin Yıldırım ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (2011) Adli Tıp Anabilim Dalı polikliniğine gelen vakaların %16,7'sinin erkek; %83,3'ünün kız olduğu belirlenmiştir. Kurdoğlu ve arkadaşlarının Van'da Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kadın hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalında yaptığı araştırmada (2010) 2007-2009 yılları arasında 52 çocuğun cinsel açıdan örselendiği ortaya konulmuş; bu çocukların 42'sinin kız; 10'unun erkek olduğu ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın sonuçlarının literatürden farklı çıkmasının nedeninin bu araştırmanın sonuçlarının Altındağ ve Çankaya ilçesini kapsamaması nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Fakat özellikle Ankara'da -Altındağ ve Çankaya örneğinde- yapılan çalışmalarda erkeklerin cinsel örselenme anlamında en az kızlar kadar risk altında olduğunu söylemek mümkündür.

Özet olarak erkeklerin fiziksel, duygusal ve cinsel anlamda kızlardan daha çok örselendiğini söylemek mümkündür.

3.4.2. Ergenlerin Aile Özellikleri İle Çocukluk Dönemi Örselenmesi Arasındaki İlişki

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak ergenlerin aile özellikleri (aile yapısı, ailedeki çocuk sayısı, ebeveynin eğitim, gelir/sosyo-ekonomik durumu, yaşadığı yer) ile çocukluk yaşantıları örselenmesi arasındaki ilişki ele alan sonuçlar aşağıya aktarılmıştır.

Çizelge 34: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Korelasyonu

YER/PUAN	KARDEŞ SAYISI		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ Fiziksel İstismar Puanı	165	0,024	0,76
Çankaya Fiziksel İstismar Puanı	166	-0,003	0,96
Toplam Fiziksel İstismar Puanı	331	0,036	0,51

Çizelgede de görüldüğü gibi ergenlerin kardeş sayısına ile fiziksel istismar ve ilgili puan türleri arasındaki korelasyon istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna göre ergenlerin kardeş sayısı ile fiziksel istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz

konusu değildir. Diğer bir deyişle ergenlerin fiziksel istismara maruz kalması ailenin çok çocuklu veyahut az çocuklu olması ile ilgili değildir; kardeş sayısı ne olursa olsun ergenler fiziksel istismara maruz kalabilmektedir.

Örselenmenin faktörlerinden biri olan ailede kalabalık aile yaşantısının da çocuk açısından bir risk faktörü olacağına ilişkin literatür bilgileri bulunmaktadır. Kalabalık aile ortamı istismar riskini doğuran ortamlardan biri olarak kabul edilmektedir (Buchanan, 1996; Justice, 1990 ve Reder, Duncan ve Gray, 1993'den aktaran; akt. İşmen, A.E., 2004, s. 219). Kalabalık aile yaşantısı daha stresli bir aile yaratarak çocuğu olumsuz etkilemektedir (Mayer, 2003, akt. Durgun, 2011, s. 151). Fakat araştırmada kardeş sayısına göre fiziksel örselenme arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 35: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Korelasyonu

YER/PUAN	KARDEŞ SAYISI		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ Duygusal İstismar Puanı	165	-0,006	0,93
Çankaya Duygusal İstismar Puanı	166	-0,007	0,92
Toplam Duygusal İstismar Puanı	331	0,009	0,87

Bir önceki çizelgede ele alınan sonuçlara benzer olarak ergenlerin kardeş sayısına ile duygusal istismar ve ilgili puan türleri arasındaki korelasyon istatistik olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna göre ergenlerin kardeş sayısı ile duygusal istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Diğer bir deyişle ergenlerin kardeş sayılarından, ailenin kalabalık olmalarından bağımsız olarak duygusal istismara maruz kalabilmektedir.

İnci (2010, s. 157) kalabalık ailede büyümenin çocukların ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevginin kendilerine sağlanması konusunda güçlüğü yol açacağını ve kalabalık ailenin çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyeceğini ve çocukta çeşitli sorunlara yol

açabileceğini belirtmiştir. Kalabalık ailede yaşama ergenlerin aile içinde duygusal istismarı açısından bir risk faktörü olsa da bu araştırmada her iki ilçe örneğinde de kardeş sayısı ve duygusal istismar puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Çizelge 36: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldığı Puanların Korelasyonu

YER/PUAN	KARDEŞ SAYISI		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ Cinsel İstismar Puanı	165	-0,05	0,47
Çankaya Cinsel İstismar Puanı	166	-0,74	0,34
Toplam Cinsel İstismar Puanı	331	-0,09	0,07

Daha evvel ele alınan sonuçlara benzer olarak ergenlerin kardeş sayısına ile cinsel istismar ve ilgili puan türleri arasındaki korelasyon istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna göre ergenlerin kardeş sayısı ile cinsel istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Diğer bir deyişle cinsel istismar ergenlerin kardeş sayılarından, ailenin kalabalık olmalarından bağımsız olarak gerçekleşmektedir.

Literatürde kalabalık kardeş sayısı ve cinsel istismar arasındaki ilişkiye değinilmediğinden bu çizelgede dış yorum yapılamamıştır. Özet olarak ergenlerin

fiziksel, duygusal ve cinsel istismarının kardeş sayılarından bağımsız olarak gerçekleştiği söylenebilir.

Çizelge 37: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER/Puan Sıra Ortalaması	AİLE YAPISI					
	Geniş Aile		Çekirdek Aile		Tek Ebeveynli Aile	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	16	98,75	144	81,60	5	73,00
Çankaya	11	73,00	141	82,91	14	97,64
Genel Ortalama	27	178,39	285	164,12	19	176,61

Altındağ: $\chi^2=2,102$ SD=2 p >0,05; Çankaya: $\chi^2=1,780$ SD=2 p >0,05; Genel: $\chi^2=,804$ SD=2 p >0,05

Yukarıdaki çizelgede non-parametrik testler arasında yer alan kruskal wallis sonuçları gösterilmiştir. Aile yapısı ile fiziksel istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin her iki ilçe örneğinde de anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bulgulardan hareketle farklı aile yapısında olan ergenlerin fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda aile yapısının annelerin çocuklarını istismar etmede etkili olmadığı belirlenmiş; bazılarında ise geniş aile yapısında şiddet davranışının daha fazla

olduğu saptanmıştır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1994; Bilir ve Ark., 1991; akt. Güler ve ark., 2002).

Yine Yolcuoğlu da (2010, s. 77) aile yapısının istismara olan etkisine değinmiş ve zayıf destekli tek ebeveyn ve evde ocuk sayısının fazlalığının istismar için bir risk faktörü olduğunu belirtmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olmasa da ankaya'da tek ebeveynli ailelerin çocuklarının; Altındağ'da ise geniş aileye mensup çocuklarının fiziksel istismar sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sonuçlar Altındağ'da geniş aileye mensup ergenlerin; ankaya'da ise tek ebeveynli aile mensubu olan ergenlerin fiziksel şiddete maruz kalma riskinin olduğunu göstermektedir.

Çizelge 38: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER/Puan Sıra Ortalaması	AİLE YAPISI					
	Geniş Aile		Çekirdek Aile		Tek Ebeveynli Aile	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	16	98,97	144	80,24	5	111,40
Çankaya	11	104,82	141	80,30	14	98,93
Genel Ortalama	27	202,28	285	160,14	19	202,42

Altındağ: $\chi^2=4,048$ SD=2 p >0,05; Çankaya: $\chi^2=4,243$ SD=2 p >0,05; Genel: $\chi^2=7,725$ SD=2 p <0,05

Yukarıdaki çizelgede non-parametrik testler arasında yer alan kruskal wallis aile yapısı bağlamında ele alınmıştır. Aile yapısı ile duygusal istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin her iki ilçe örneğinde de anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bulgular farklı aile yapısında olan ergenlerin duygusal istismar puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını söylemektedir. Fakat genel ortalamaya bakıldığında özellikle geniş aile ve tek ebeveynli ailelerin duygusal istismar puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Genel ortalamalardaki ilişkinin anlamlı oluşu; özellikle geniş aile ve tek ebeveynli ailelerin çocuklarının duygusal örselenme açısından daha riskli konumda kalabileceğini göstermektedir.

Bu sonuçlar literatürde tek ebeveynli veya geniş aile olmanın çocukların istismara maruz kalması açısından bir risk faktörü olduğunu (Bulut, 1996; Bahar, 2009) doğrular niteliktedir. Tek ebeveynli aile olmanın getirmiş olduğu maddi sorunlar, çeşitli stres faktörleri, yalnızlık gibi aile içi problemlerin çocukların duygusal açıdan yeterli desteklenememelerine, duygusal istismara maruz kalmalarına neden olabileceği söylenebilir. Bunun dışında tek ebeveynli aile olmanın getirmiş olabileceği sosyal destek yoksunluğu veyahut ebeveynin çocuk üzerindeki sosyal denetim eksikliği de çocukların ev içinde veyahut ev dışında duygusal örselenmelerine neden olabilir.

Çizelge 39: Aile Yapısına Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER/Puan Sıra Ortalaması	AİLE YAPISI					
	Geniş Aile		Çekirdek Aile		Tek Ebeveynli Aile	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	16	75,59	144	83,12	5	86,90
Çankaya	11	93,45	141	82,48	14	86,00
Genel Ortalama	27	162,54	285	165,7	19	176,08

Altındağ: $\chi^2= 1,113$ SD=2 p >0,05; Çankaya: $\chi^2= ,938$ SD=2 p >0,05; Genel: $\chi^2= ,532$ SD=2 p >0,05

Aile yapısı ile cinsel istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin her iki ilçe örneğinde de anlamlı olmadığı görülmektedir (p>0,05). Bu bulgular farklı aile yapısında olan ergenlerin cinsel istismar puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını söylemektedir. Bir başka deyişle ergenlerin cinsel istismara maruz kalmasında aile yapısına göre bir farklılaşma görülmemiştir.

Paslı'nın yaptığı araştırmada (2009) özellikle tek ebeveynli ailelerin risk altında olduğuna yönelik araştırma sonuçları bulunmuştur. Bu araştırmada 73 cinsel istismar vakasının 22 tanesi istismar öncesinde anne-babanın ayrı olduğunu ortaya koymuştur. Bu ebeveynlerden 18'i boşanmış; 4'ü ise eşini kaybetmiştir. Diğer 51 vakada ise anne ve

babanın beraber olduğu (çekirdek veyahut geniş aile) belirlenmiştir. Fakat bu araştırmada ergenlerin geçmiş yaşamlarında cinsel istismara maruz kalmasında aile yapısına göre bir farklılaşma bulunamamıştır.

Özet olarak aile yapısı ile duygusal istismar anlamlı ilişki bulunurken; fiziksel ve cinsel istismar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Buna göre özellikle geniş aile ve tek ebeveynli ailelerin çocuklarının duygusal açıdan daha çok örselendiğini söylemek mümkündür.

Çizelge 40: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

YER/ Fiziksel İst. Puanı	Gelir Durumu																			
	740 TL ve altı				740-1000				1000-2000				3100-5000				5000 ve üstü			
	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	T	N	X	SS	T
Altın- dağ	16	1,58	0,7	2,1*	55	1,41	0,4	2,1*	94	1,32	0,33	2,1*	-	-	-	-	-	-	-	-
Çan- kaya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	102	1,32	0,4	0,5*	63	1,29	0,4	0,51*

*P>0,05

Gelir durumu ile fiziksel istismar arasındaki ilişkiyi incelemek için Altındağ'da gelir bağlamında birden çok grup olduğu için Altındağ'a f testi, Çankaya'ya ise t testi

yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde gelir ile fiziksel istismar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Sonuçlar ergenlerin fiziksel istismara maruz kalmasında ilçelere göre bir farklılaşma görülmediğini söylemektedir.

Daha evvele ele alınan çizelgede Altındağ ve Çankaya örneğinde fiziksel istismar puan ortalamalarının farklılaşmadığı bulunmuştu ($p>0,05$). Bu ortalama Çankaya'da 1,31 iken; Altındağ'da 1,38'di. Literatürdeki araştırmalar düşük gelir, sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerin çocuklarını cezalandırmada daha sıklıkla fiziksel yöntemlere başvurduklarını belirtse de (Ayan ve Kocacık, 2009, s. 964; Beyaztaş ve ark., 2009, s.76, s. 24, Özmen, 2004, s. 29) bu araştırmada fiziksel istismarın gelir ile ilişkisi kısmen kurulabilmiştir. Aşağıda asgari ücretin üzerinde yaşam standardına sahip olan ergenler ile asgari ücretin altında yaşam standardına sahip olan ergenler fiziksel istismara maruz kalma bakımından karşılaştırılmıştır. Bunun nedeni ise yoksulluğun etkilerinin daha ağır olarak görülebileceği asgari yaşam standardı altındaki ergenlerin geçmiş yaşamlarında fiziksel örselenme durumlarının öğrenilmek istenmesidir.

Çizelge 41: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Fiziksel Örselenme Bakımından Karşılaştırılması

İstismar Türü	Gelir Durumu						İstatistik
	740 ve altı			740 ve üstü			
	N	X	SS	N	X	SS	T
Fiziksel İstismar	16	1,58	0,70	315	1,33	0,38	2,4*

P<0,05

Çizelgede görüldüğü gibi geliri daha düşük olan 740 ve altındaki ailelerin çocuklarının fiziksel açıdan daha çok örselendiği görülmektedir. Bu puanın geliri 740 ve altındaki ailelerde 1,58 olduğu; geliri 740 ve üstü olan ailelerde ise 1,33 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sonuçlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde Altındağ ve Çankaya örneğinde daha evvel ele alınan çizelgelerde (28-29. çizelgeler) özellikle fiziksel ve duygusal istismar puanlarının birbirine yakın çıkması, geliri iyi düzeyde olan (3100 ve üstü), yoksulluk sınırı üzerinde olan ergenlerin de fiziksel ve duygusal açıdan örselendiğini söylemektedir. Bunun yanı sıra geliri çok daha düşük olan -740 TL ve altı ailelerin çocuklarının fiziksel örselenme bakımından diğer gelir gruplarına göre biraz daha hassas olduğu söylenebilmektedir. Özellikle puan ortalamalarına bakıldığında çok ciddi bir fark olmasa da 740 ve altı ailelerin üst gelir gruplarına göre daha fazla fiziksel açıdan örselendiğini istatistiki açıdan söylemek mümkündür ($p<0,05$).

Bölüm 1.5.3.1.'de yoksullukla fiziksel istismarın ele alındığı bölümde Ulusal Araştırma Konseyi'nin raporuna göre (1993, akt. Beckett, 2003, s.189) çocuğa kötü muamelenin büyük oranda “yoksulların en yoksulu” diye ifade edilen nüfus grubunda görülme ihtimalinin daha fazla olduğu vurgulanmıştır. Fiziksel istismara ilişkin tüm bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde fiziksel istismarın Çankaya'da da en az Altındağ kadar görülmekte olduğu, bunun yanı sıra Altındağ'daki 740 ve altı gelire sahip ailelerdeki ergenlerin fiziksel istismara diğer gelir gruplarına göre biraz daha fazla maruz kaldığı söylenebilmektedir.

Çizelge 42: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

YER/ PUAN	Gelir Durumu																			
	740 TL ve altı				740-1000				1000-2000				3100-5000				5000 ve üstü			
	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	T	N	X	SS	T
ALTIND AĞ/ PUAN	16	1,88	0,7	2,21*	55	1,65	0,5	2,21*	94	1,50	0,4	2,21*	-	-	-	-	-	-	-	-
ÇANKA YA/ PUAN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	102	1,53	0,4	-,09*	63	1,54	0,6	-

***p>0,05**

Duygusal istismar ve gelir arasındaki ilişkiye bakıldığında sonuçların bir önceki çizelge sonuçları ile benzer olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analizler ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde gelir ile duygusal istismar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Sonuçlar ergenlerin duygusal açıdan istismara maruz kalmasında gelire göre bir farklılaşma görülmediğini söylemektedir.

Zeren ve arkadaşları tarafından Mustafa Kemal Üniversitesinde 152 öğrenci ile yaptıkları çalışmada (2012) aylık geliri 1000 TL'nin altında olan öğrencilerin duygusal istismar puanlarının gelir düzeyi daha avantajlı öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Paslı'nın araştırmasındaysa (2009) ihmale uğrayan 10 çocuktan 8'inin ailesi gelir getirici bir işte çalışmamaktadır. Gelir durumu duygusal istismar için bir risk

faktörü olsa da; yüksek sosyo-ekonomik düzeyde de duygusal istismarın görülmesinin sebebinin farklı değişkenler olabileceği düşünülmektedir. Örneğin ailenin gelir durumu iyi olmasına rağmen aile içinde stres yaratıcı yaşam olaylarının görülmesi veyahut çocuk ile kurulan sağlıklı iletişim kalıpları çocukların duygusal açıdan istismar edilmesi ile sonuçlanabilir.

Duygusal istismar puanları her iki ilçe örneğinde de farklılaşmamıştır fakat asgari ücretin üzerinde yaşam standardına sahip olan ergenler ile asgari ücretin altında yaşam standardına sahip olan ergenlerin duygusal istismara maruz kalması açısından bir farklılaşma olup olmadığını öğrenmek için aşağıda çizelge 43 ele alınmıştır.

Çizelge 43: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Duygusal Örselenme Bakımından Karşılaştırılması

İstismar Türü	Gelir Durumu						İstatistik
	740 ve altı			740 ve üstü			
	N	X	SS	N	X	SS	T
Duygusal İstismar	16	1,88	0,70	315	1,54	0,51	2,05*

P<0,05

Çizelgeye bakıldığında bir önceki çizelge ile benzer olarak 740 altı geliri olan ergenlerin duygusal açıdan daha çok örselendiğini söylenebilmektedir. Bu bağlamda Çankaya ve Altındağ örneğinde daha evvel ele alınan çizelgelerde özellikle fiziksel ve duygusal istismar puanlarının birbirine yakın çıkmasına rağmen özellikle 740 altı geliri olan ergenlerin duygusal istismarının 740 üstü ergenlere göre daha fazla olduğu ve bu ergenlerin daha avantajlı gelir gruplarına göre duygusal örselenme açısından daha hassas konumda olduğu söylenebilir. Fakat 740 ve üstü gelir beyan eden ergenlerin de fiziksel istismar puanlarının az olmadığı söylenebilmektedir. Özet olarak duygusal istismarın Çankaya'daki araştırmaya katılan ergenlerde de en az Altındağ'daki ergenler kadar görülebildiği, fakat Altındağ'da geliri 740 ve altı olan ergenlerin duygusal açıdan diğer üst gelir gruplarına göre daha dezavantajlı olduğu ve daha çok örselendiği söylenebilmektedir.

Çizelge 44: Ebeveyn Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

YER/ PUAN	Gelir Durumu																			
	740 TL ve altı				740-1000				1000-2000				3100-5000				5000 ve üstü			
	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	F	N	X	SS	T	N	X	SS	T
Altındağ	16	1,26	0,5	2,4*	55	1,10	0,3	2,4*	94	1,04	0,1	2,4*	-	-	-	-	-	-	-	-
Çankaya /Puan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	102	1,19**	0,5	0,1**	63	1,18	0,4	0,1**

* $p < 0,05$

** $p > 0,05$

Gelir ile cinsel istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin Altındağ'da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu ($p < 0,05$); Çankaya'da ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Çizelge 28'de ele alınan bilgilerde yüksek sosyo-ekonomik düzeyin temsilcisi olan Çankaya'da da cinsel istismar puanının Altındağ'ın genel ortalamasından yüksek olduğu ortaya konulmuştu. Tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde cinsel istismarın çocukluk yaşantıları cinsel örülenme ölçeğinden edinilen puan ortalamaları bakımından en çok Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerde görüldüğü bulunmuş olmakla beraber cinsel istismar Altındağ ilçesinde ağırlıklı olarak 740 ve altı gelir düzeyine sahip ergenlerde görülmektedir.

Literatürde bazı bilgiler cinsel istismarın her sosyo-ekonomik düzeyde görülebildiğini belirtmektedir. Paslı'nın yaptığı çalışmada ise cinsel istismar mağduru 73 çocuğun 6

tanenin gelirinin olmadığı; 13 tanenin ailesinin gelirinin asgari ücretin altında olduğu; 30 tanenin ailesinin gelirinin asgari ücretin hemen üzerinde olduğu; 24 tanenin ise ailesinin gelirinin asgari ücretin bir hayli üzerinde olduğu belirlenmiştir. Özellikle Çankaya’da cinsel istismar puan ortalamasının Altındağ’dan daha yüksek oluşu cinsel istismarın özellikle yoksul kesimlerde yaygın olduğuna ilişkin algının sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Aşağıda gelirini asgari ücretin altında olarak beyan eden ergenlerle; gelirini asgari ücretin üzerinde olarak beyan eden ergenler cinsel istismara maruz kalma durumları bakımından karşılaştırılmıştır.

Çizelge 45: Geliri 740 Altı ve Üstü Düzeyine Sahip Ergenlerin Cinsel Örselenme Bakımından Karşılaştırılması

İstismar Türü	Gelir Durumu						İstatistik
	740 ve altı			740 ve üstü			
	N	X	SS	N	X	SS	T
Cinsel İstismar	16	1,26	0,54	315	1,13	0,39	1,24*

*p>0,05

Geliri asgari ücretin altında ve üstünde olan ergenler karşılaştırıldığında ise cinsel örselenme yönünden istatistiki bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir (p>0,05). Bu bağlamda daha evvel ele alınan ilçelere göre cinsel örselenme puanları dikkate

alındığında cinsel örselenmenin yalnızca düşük gelir gruplarında değil; yüksek gelir gruplarında da yaşandığı söylenebilir. Altındağ ve Çankaya örneğinde cinsel istismar puan karşılaştırmalarında cinsel istismarın Çankaya'daki ergenlerde daha çok olduğu ortaya konulmuştu. Sonuçlar topluca değerlendirildiğinde ise; yalnızca çok yoksul ailelerde değil geliri daha iyi düzeyde olan ailelerin çocuklarında da cinsel istismar olduğu söylenebilir. Bu bağlamda cinsel istismar ile ilgili koruyucu hizmetlerin ve önleyici eğitim çalışmalarının sosyo-ekonomik düzey fark etmeksizin tüm aileleri ve ergenleri içermesi gerekmektedir.

Özet olarak ergenlerin gelir ile fiziksel, duygusal ve cinsel istismar arasındaki ilişkisini ele alan bulgular şöyledir:

Altındağ örneği ile (geliri 740 ve altı ile 2000 TL arası); Çankaya örneği (geliri 3100-5000 arası olan ve 5000 TL üstü olan gelir grubu) birbiri ile kıyaslandığında ergenlerin fiziksel ve duygusal örselenme puanlarının birbirine çok yakın çıkması, Çankaya'daki eğitilmiş ailelerin çocuklarının da fiziksel ve duygusal açıdan örselendiğini söylemektedir. Bunun yanı sıra asgari ücretin altı ve üstündeki gelir grupları birbirleri ile kıyaslandığında ise geliri 740 ve altı olan ergenlerin fiziksel ve duygusal açıdan diğer gelir gruplarına göre biraz daha hassas olduğu ve daha çok örselendiği söylenebilmektedir. Cinsel istismar ise en çok Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ergenlerde görülmekle beraber Altındağ ilçesinde ağırlıklı olarak 740 ve altı gelir düzeyine sahip ergenlerde görülmektedir.

3.4.3. Ergenlerin Ebeveyn Özellikleri İle Çocukluk Dönemi Örselenmeleri Arasındaki İlişki

Bu bölümde ebeveyn özellikleri ebeveyn medeni durumu, anne ve baba eğitim durumu olarak ele alınmış ve söz konusu bağımsız değişkenlerin istismar ile ilişkisi aşağı aktarılmıştır.

Çizelge 46: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER/PUAN SİRALAMASI	Ebeveyn Medeni Durumu					
	Yalnızca Dini Nikâh İle Evli		Resmi Nikâh İle Evli		Boşanmış	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ/ Puan Sıralaması	2	149,0	156	82,7	6	54,0
Çankaya/ Puan Sıralaması	1	158,5	145	81,8	20	91,5
Genel Ortalama/ Puan Sıralaması	3	306,33	301	164,57	26	159,98

Altındağ : $\chi^2=6,133$ SD=2 p <0,05; Çankaya: $\chi^2= 3,194$ SD=2 p >0,05; Genel Ortalama: $\chi^2= 6,723$, SD=2 p <0,05

Yapılan kruskal wallis testi sonuçları Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin medeni durumları ile ergenlerin çocukluk örselenmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğunu söylemektedir ($p < 0,05$). Altındağ'daki grupların çizelgede sıra ortalamaları dikkate alındığında özellikle ebeveynleri yalnızca dini nikâh ile evli olan ergenlerin fiziksel istismara maruz kalmasının daha çok olduğu görölmektedir. Çankaya'da ebeveyn medeni durumu ile fiziksel istismar arasında istatistiki bir ilişki bulunmadığını görölrken; genel sonuçlar ebeveynleri dini nikah ile evli olan ergenlerin çocukluklarında fiziksel açıdan daha çok örselendiğini ortaya koymaktadır.

Literatürde boşanma ve fiziksel istismar arasındaki ilişkiye değinen çalışmalar bulunmaktadır (Masten ve Coatsworth, 1998, akt., Irmak, 2008; Kara ve ark., 2004). Fakat bu çalışmada fiziksel istismar ile boşanma arasında bir ilişki kurulamamıştır.

Çizelge 47: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Duygusal İhmal ve İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER/ Puan Sıralaması	Ebeveyn Medeni Durumu					
	İmam Nikâhı İle Evli		Resmi Nikâh İle Evli		Boşanmış	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ/ Puan Sıralaması	2	137,75	157	81,02	6	102,6
Çankaya/ Puan Sıralaması	1	146	145	80,18	20	104,45
Genel Ortalama	3	283,50	302	161,05	26	203,40

Altındağ: $\chi^2=3,954$ SD=2 $p > 0,05$; Çankaya : $\chi^2= 6,202$ SD=2 $p < 0,05$; Genel Ortalama: $\chi^2= 9,375$, SD=2 $p < 0,01$

Yapılan kruskal wallis testi sonuçlarına göre Altındağ'da araştırmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin medeni durumu ile ergenlerin duygusal istismara maruz kalması arasındaki ilişki incelenmiş; bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Buna göre Altındağ'da ergenlerin ebeveyn medeni durumu ile duygusal istismar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çankaya'da ise durum Altındağ'dakinden farklı olarak ebeveynlerinin medeni durumu ile ergenlerin duygusal istismara maruz kalması arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bulgulardan

hareketle Çankaya’da özellikle imam nikâhı ile evli olan ebeveynlerin ve boşanmış ebeveynlerin çocukları olan ergenlerin sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bakımdan Çankaya’da özellikle ebeveynin boşanmış olması veyahut yalnızca dini nikâh ile evli olması duygusal istismara maruz kalmada belirleyici bir faktördür denilebilir.

Boşanma ile beraber gerçekleşebilecek yalnızlık, ekonomik kaynakların azalışı, sosyal destek sistemlerinin olmayışı gibi unsurlar aile içinde stres yaratabilir. Aile içinde yaşanan bu stres ise çocukların duygusal olarak örselenmesi ile sonuçlanabilir. Veyahut ebeveynlerin boşanması çocuğun hazırlıklı olmadığı bir dönemde gerçekleştiğinde bu durum çocuk açısından travmatik bir etki yaratabilir. Literatürde yukarıdaki bilgilere paralel olarak boşanma ve boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır (Torun, 2011, s. 467).

Çizelge 48: Ebeveyn Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER	Ebeveyn Medeni Durumu					
	İmam Nikâhı İle Evli		Resmi Nikâh İle Evli		Boşanmış	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ/ Puan Sıralaması	2	70,5	157	82,12	6	82,67
Çankaya/ Puan Sıralaması	1	140,5	145	83,67	20	79,43
Genel Ortalama	3	183,83	302	164,91	26	163,92

Altındağ: $\chi^2=,330$ $SD=2$ $p>0,05$; **Çankaya:** $\chi^2= 2,537$ $SD=2$ $p > 0,05$; **Genel Ortalama** $\chi^2= 0,242$, $SD=2$ $p > 0,05$

Her iki ilçe örneğinde de ebeveyn medeni durumu ile ergenlerin cinsel istismarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$). Bu bulgulardan hareketle ebeveyn medeni durumu ile ergenlerin cinsel örselenme ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır

Literatürde doğrudan boşanmış çocuklar üzerinden cinsel istismarının ele alındığı bir araştırma yer almamaktadır. Bunun yanı sıra Paslı'nın araştırmasında (2009) 73 cinsel istismar vakasının 18'inde anne babanın boşanmış olduğu belirlenmiştir. Bu da cinsel

istismar mağduru çocukların %25'i gibi bir oran ile anne babalarının boşanmış olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra literatürde ebeveynin boşanma durumunun çocukların cinsel açıdan örselenmelerine neden olabileceğine ilişkin bazı bilgiler yer almaktadır (Yates, 1997; akt., Taner ve Gökler, 2004, s. 84, Arbarino ve Kostelny'den akt., Ceylan ve ark., 2009, s.131; McCrae ve ark.'dan akt, Fırat, 2007, s.63). Fakat bu araştırmada ebeveynin boşanması ile ergenin geçmiş yaşantısında cinsel istismara maruz kalması arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Özet olarak özellikle ebeveynin dini nikâh ile evli olması ve boşanmış olmasının duygusal istismarda belirleyici bir faktör olduğu, cinsel istismarda ise belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilmektedir.

3.4.6. Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Y'nn üç Alt leğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Çizelge 49: Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt leğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER /PUAN	Anne Eğitimi ile Fiziksel İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (ift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	-,058	,46
ankaya/ Puan	166	0,03	,62
Genel	331	-,059	,28

Çizelgede görüldüğü gibi anne eğitimi ile ergenlerin fiziksel istismar puanları arasındaki korelasyon istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna göre anne eğitimi ile ergenin fiziksel istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Diğer bir deyişle anne eğitiminin düzeyinin düşük veya yüksek olması çocuklarının fiziksel açıdan maruz kalması için güçlü bir değişken değildir. Her eğitim düzeyindeki annenin çocuğu fiziksel istismara maruz kalabilmektedir.

Zeytinoğlu ve Kozcu fiziksel istismarla ilgili bazı tutumları incelemekve istismarcının bazı özelliklerini belirlemek amacıyla 1988-1989 yılları arası arasında Ege Bölgesinde 767 kişi üzerinde yaptığı araştırmada (1990) ocuğu fiziksel açıdan istismar edenlerin

%63'ünün çocuğun anne babasının olduğu ve ebeveynin düşük eğitim düzeyine sahip oldukları bulunmuştur.

Paslı'nın çalışmasında ise (2009) sayısı 19 olan fiziksel istismarın tamamının (n=19) ev içinde gerçekleştiği; bu çocukların anne eğitim durumuna bakıldığında ise annelerden 7'sinin okur-yazar olduğu; 11'inin ilköğretim mezunu olduğu ve 1'inin lise mezunu olduğu bulunmuştur. Paslı'nın araştırmasından (2009) anlaşılacağı üzere eğitim durumu düşük olan anneler çocuklarını fiziksel anlamda korumak noktasında yetersiz kalabilirler veyahut böylesi bir cezalandırmanın doğru olabileceğini düşünebilirler. Fakat daha evvel de belirtildiği gibi ergenlerin fiziksel istismara maruz kalmasında tek değişken annenin eğitimsizliği olmayabilir. Örneğin; anne eğitimsizliğinin yanı sıra aile içi stres yaşantıları istismarda rol oynayabilir.

Güler ve arkadaşlarının Sivas'ta annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar davranışları ve bunları etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada ise (2002) annelerin%87,4'ünün çocuklarına fiziksel istismar, %93'ünde duygusal istismar uyguladıkları, annenin bu davranışlara başvurmasında ailedeki çocuk sayısının fazla olması, eşin madde kullanımının, eğitim düzeyi düşüklüğünün ve eşi tarafından şiddet görmenin etkili olduğunu belirtilmiştir.

Literatüre bakıldığında anne eğitim düzeyinin artmasının fiziksel ve duygusal açıdan ihmal ve istismarı azaltan bir faktör olduğuna (Yurdakök, 2003; akt. Yılmaz ve ark, 2003, s.297) değinilse de bu çalışmada anne eğitimi ve istismar arasında doğrudan bir ilişki kurulamamıştır.

Çizelge 50: Anne Eğitime Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER/ PUAN	Anne Eğitimi ile Duygusal İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	-,06	,38
Çankaya/ Puan	166	,078	,32
Genel	331	-,026	,63

Çizelgede görüldüğü gibi anne eğitimi ile ergenlerin duygusal istismar puanları arasındaki korelasyon istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p < 0,05$). Buna göre anne eğitimi ile ergenin duygusal istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Diğer bir deyişle her eğitim düzeyindeki annenin çocuğu duygusal açıdan istismara maruz kalabilmektedir.

Yıldırım'ın araştırmasında (2006) anne eğitimi ile annenin duygusal istismarı arasındaki ilişki incelenmiş; annesinden duygusal istismar gördüğünü ifade eden ergenlerin anne eğitim durumunun %9,5 oranla okula gitmemiş; %52,6 oranla ilkokul mezunu; %17,2 oranla ortaokul mezunu; %14,7 oranla lise mezunu; %6 oranla fakülte mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ise çocukluk örselenme yaşantılarında aile faktörü çok belirleyici olduğu için anne eğitimi ile duygusal örselenme arasındaki ilişkiye

bakılmıştır. Paslı'nın araştırmasında ise (2009) 7 ihmal vakasının 6'sının anne eğitim düzeyinin düşük olduğu (okur-yazar) görülmüştür. Yine yapılan bir araştırmada (Hunter ve diğerleri, 1999) düşük eğitilmiş annelerin yarısının çocuklarına karşı sözlü şiddet kullandığını ortaya koymuştur. Bu annelerin %42'sinin ise çocuklara disiplin amacıyla sert fiziksel şiddet uyguladığı belirtilmiştir. Bu araştırma sonucu yapılan araştırma sonuçları ile paralel değildir.

Çizelge 51: Anne Eğitimine Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER/ Puan	Anne Eğitimi ile Cinsel İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	-,018	,82
Çankaya/ Puan	166	,107	,17
Genel	331	,131	,01

Çizelgede genel sonuçlara bakıldığında anne eğitimi ile ergenlerin çocukluk yaşantılarında cinsel istismara maruz kalıp kalmadıklarını ortaya koyan çocukluk yaşantıları cinsel istismar alt ölçeğinden edinilen puanlar arasındaki korelasyonun istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$). Buna göre anne eğitimi ile ergenin duygusal istismara maruz kalması arasında pozitif ve doğrusal bir ilişki söz

konusudur. Bu ilişki anne eğitimi düzeyi arttıkça çocukların cinsel örselenme puanının da arttığını göstermektedir. Buradan şöyle bir çıkarım yapılabilir:

Eğitimli annelerin de çocukları cinsel açıdan örselenmektedir. Özellikle daha evvel ele alınan çizelgelerde de Çankaya'daki ergenlerin cinsel açıdan daha çok istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştı. Ebeveynleri tanıtıcı bulgularda da Altındağ ile kıyaslandığında anne eğitim düzeyinin Çankaya'da anne daha yüksek olduğu belirtilmişti. Bu bulgulara Çankaya'da anne eğitiminin çocuğun cinsel istismara maruz kalması noktasında önleyici bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Yapılan bir araştırmada bu araştırmaya benzer olarak çocukluk yaşantıları örselenme ölçeği kullanılmış; cinsel istismar alt ölçeği ile anne eğitimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Bostancı ve ark., 2006, s. 193). Yine Paslı'nın çalışmasında (2009) cinsel istismar mağduru çocukların anne eğitim durumlarına bakıldığında; annelerden 9'unun okuryazar; 42'sinin ilköğretim mezunu; 13'ünün lise; 8'inin yüksekokul mezunu belirlenmiştir. Paslı'nın çalışmasında (2009) cinsel istismar mağduru çocukların büyük bir kısmının eğitim düzeyi düşük annelerden geldiği bulunsa da; bu çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının cinsel açıdan daha çok örselendiği bulunmuştur.

Özet olarak bu araştırmada her eğitim düzeyindeki annelerin çocuklarının fiziksel ve duygusal istismara maruz kaldığı görülse de; özellikle cinsel istismara maruz kalan ergenlerin annelerinin eğitim düzeyinin daha iyi olduğu görülmektedir. Eğitimli annelerin çocuklarının cinsel anlamda örselenmesi ise şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.7. Baba Eğitimine Göre Ergenlerin ÇYÖÖ'nün Üç Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

Çizelge 52: Baba Eğitimine Göre Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER/ PUAN	Baba Eğitimi ile Fiziksel İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	-,064	,24
Çankaya/ Puan	166	,072	,35
Genel	331	-,094	,22

Çizelgede görüldüğü gibi baba eğitimi ile ergenlerin fiziksel istismar puanları arasındaki korelasyon istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p < 0,05$). Buna göre baba eğitimi ile ergenin fiziksel istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Bir başka deyişle her eğitim düzeyindeki babanın çocuğu fiziksel istismara maruz kalabilmektedir. Özellikle fiziksel istismar alt ölçeğindeki aile odaklı soruların oldukça fazla oluşu ailedeki fiziksel örselenmenin de boyutları hakkında fikir vermektedir. Buna göre eğitim düzeyi yüksek olan babaların da çocukları fiziksel açıdan örselenmektedir denilebilir.

Türkiye'de bir araştırma şirketinde ve online olarak yapılan şiddet araştırmasında (Dorinsight, 2012) kadınların ($n=3100$) babalarının eğitim durumuna dair şaşırtıcı sonuçlar alınmıştır. Şiddete başvuran babaların 1/4 ünün dörtte birinin üniversite ve yüksek lisans mezunu olduğu yapılan araştırmada ortaya konulmuştur. Araştırma

şiddetin yalnızca eğitim düzeyi düşük olan kişilerden geldiği önyargısını azaltmıştır. Bu araştırmanın da sonuçlarının gösterdiği gibi baba eğitim düzeyinin iyi olduğu ailelerde de çocuğa yönelik fiziksel şiddet vardır. Yıldırım'ın araştırmasında (2006) tüm eğitim düzeyindeki babaların şiddet uyguladığı bulunmuştur. Yıldırım'ın araştırması (2006) Kars'ın (1999) araştırma sonuçları ve bu araştırma ile paralellik göstermektedir. Kars da (1999) baba eğitimi ile fiziksel istismar arasında anlamlı bir ilişki bulamamış ve fiziksel istismarın her eğitim düzeyindeki babada görülebileceğini ifade etmiştir.

Çizelge 53: Baba Eğitime Göre Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER/ PUAN	Baba Eğitimi ile Duygusal İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	-,103	,18
Çankaya/ Puan	166	-,013	,87
Genel/ Puan	331	-,078	,15

Çizelgede görüldüğü üzere baba eğitimi ile ergenlerin duygusal istismar puanları arasındaki korelasyon istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p < 0,05$). Buna göre baba eğitimi ile ergenin duygusal istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Bir başka deyişle her eğitim düzeyindeki babanın çocuğu duygusal istismara maruz kalabilmektedir.

Literatürde pek çok araştırma (Clausen ve Crittenden, 1991; Downs ve diğerleri, 1992, Gracia, 1995, Herrenkohl ve diğerleri, 1995, Loos ve Alexander, 1997; akt. Straus ve Field, 2003, s. 797) psikolojik saldırganlığın düşük eğitimli ebeveynler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koysa da bu araştırma sonuçları istismarın her eğitim düzeyinde görülebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Çizelge 54: Baba Eğitimine Göre Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanların Korelasyonu

YER/ Puan	Baba Eğitimi ile Cinsel İstismar Arasındaki Korelasyon		
	N	Pearson Correlation	Significant (Çift Yönlü)
Altındağ/ Puan	165	,056	,47
Çankaya/ Puan	166	-,016	,83
Genel / Puan	331	,092	,09

Çizelgede görüldüğü üzere baba eğitimi ile ergenlerin cinsel istismar alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna göre baba eğitimi ile ergenin cinsel istismara maruz kalması arasında bir ilişki söz konusu değildir. Bir başka deyişle her eğitim düzeyindeki babanın çocuğu cinsel istismara maruz kalabilmektedir. Bunun yanı sıra genel sonuçlardaki anlamlılık ilişkisinin 0,05'e yakın olması düşündürücüdür fakat bu sonuç anne eğitimi ile cinsel istismar arasındaki korelasyona paraleldir.

Paslı'nın çalışmasında (2009) cinsel istismar mağduru çocukların baba eğitim durumuna bakıldığında; 2 babanın okuryazar olduğu; 40 babanın ilkokul mezunu olduğu; 14 babanın lise mezunu olduğu; 14 babanın yüksekokul mezunu olduğu; 3 babanın ise hayatta olmadığı belirlenmiştir. Paslı'nın çalışmasına bakıldığında cinsel istismar

mağduru çocukların çoklukla baba eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmekle beraber bu çalışmada her eğitim düzeyindeki babanın (ağırlıklı olarak eğitilmiş babaların) çocuğunun cinsel istismara maruz kaldığı bulunmuştur.

Özet olarak ergenlerin fiziksel, duygusal istismarının baba eğitiminden bağımsız olarak gerçekleştiği; bir başka deyişle her eğitim düzeyindeki babanın çocuklarının fiziksel, duygusal istismara maruz kalabileceği söylenebilir. Cinsel istismar ise Çankaya'da daha fazla olduğu için 0,09 düzeyinde -anlamlılık olmasa dahi- eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının cinsel istismara daha çok maruz kaldığı söylenebilir.

3.4.4. Ergenlerin Aile İçi Sorunları İle Çocukluk Dönemi Örselenmeleri Arasındaki İlişki

3.4.8. Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin ÇYÖÖ'nün Üç Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

Çizelge 55: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER/ Puan	Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ/ Puan	23	1,58	0,39	142	1,34	0,40	2,64*
Çankaya/ Puan	21	1,71	0,64	145	1,25	0,32	5,1*
Genel Ortalama/ Puan	44	1,64	0,52	287	1,30	0,37	5,4*

*P<0,01

Çizelgede t testi sonuçları ve fiziksel istismar alt ölçeğinden edinilen puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde aile içi öfke kontrol sorunları yaşayan ergenlerin fiziksel istismar puanlarının yaşamayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan istatistiksel analiz aile içi öfke kontrol soruları ile çocukluk yaşamındaki fiziksel

istismar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir ($p<0,05$). Buna göre aile içi öfke kontrol sorunları yaşayan ergenlerin çocukluk yaşamında aile içi öfke kontrol sorunları yaşamayanlara göre daha çok örselendiğini söylemektedir. Fiziksel istismar alt ölçeğindeki soruların büyük bir kısmının aile odaklı istismarı içeren sorular olduğu düşünüldüğünde özellikle fiziksel istismarın önemli bir belirleyicisinin aile içi öfke kontrol sorunları olduğunu söylemek mümkündür.

Özmenin de (2004, s. 31) belirttiği gibi aile içinde öfke kontrol sorunları çocukların fiziksel açıdan örselenmesine neden olmaktadır. Yapılan bir çalışmada da çocuklarına fiziksel istismar uygulayan ailelere yönelik öfke kontrol eğitimleri verilmiştir ve bu eğitimlerin fiziksel istismarı azaltma noktasında işlevsel olduğuna değinilmiştir (Kaplan ve ark., 1999; akt. Taner ve Gökler, 2004, s.83). Bu noktada fiziksel istismar alt ölçeğindeki aile odaklı soruların çokluğu düşünüldüğünde örselenme yaşantılarında ailenin odak noktasında olması ve önemli bir yer tutması nedeniyle öfke kontrol sorunları yaşayan aile üyeleri ile çalışmanın fiziksel istismarı önleme anlamında önemi büyüktür.

Çizelge 56: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER/ Puan	Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ/ Puan	23	1,99	0,61	142	1,52	0,47	4,22*
Çankaya/ Puan	21	1,96	0,78	145	1,47	0,46	4,02*
Genel Ortalama/ Puan	44	1,97	0,69	287	1,50	0,465	5,8*

***P<0,01**

Yukarıdaki sonuçlara benzer olarak; çizelgede ele alındığı gibi t testi sonuçları ve duygusal istismar alt ölçeğinden edinilen puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde aile içi öfke kontrol sorunları yaşayan ergenlerin duygusal istismar puanlarının yaşamayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İstatistiksel analiz aile içi öfke kontrol soruları ile çocukluk yaşamındaki duygusal istismar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu söylemektedir ($p<0,01$). Bu bulgulara göre aile içi öfke kontrol sorunları yaşayan ergenlerin çocukluk yaşamında aile içi öfke kontrol sorunları yaşamayanlara göre duygusal açıdan daha çok örselendiğini söylemek mümkündür. Konuya bu açıdan

bakıldığında ise aile içinde yaşanan öfke kontrol sorunlarının ergeni çocukluk yaşamında duygusal istismara maruz kalması noktasında tehdit eden bir unsur olduğu söylenebilir.

Ebeveyn öfkesinin çocuklara kötü davranma ile doğrudan ilişkisini kuran çalışmalar mevcuttur (Slep ve O'Leary, 1998; akt. Sanders ve diğerleri, 2004, s. 515) bundan dolayı araştırmacılar (Sanders ve diğerleri, 2004, s. 515) istismarcı ebeveynler ile çalışmada ebeveyn davranışlarını değiştirmede bilişsel-davranışsal stratejiler geliştirmenin önemini vurgulamıştır. Ebeveyn öfkesi; zayıf ebeveyn uyumu, çocuk davranış problemleri, uyum güçlükleri (Renk ve diğerleri; 1999, akt. Sanders ve diğerleri, 2004, s. 515) ile fiziksel cezalandırma ve baskıcı disiplin stratejileri (Thomson ve diğerleri, 1999, Sanders ve diğerleri, 2004, s. 515) ile ilişkilendirilmiştir.

Çizelge 57: Aile İçi Öfke Sorunlarının Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER/ Puan	Aile İçi Öfke Kontrol Sorunları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ/ Puan	23	1,12	0,27	142	1,08	0,28	0,59
Çankaya/ Puan	21	1,43	0,66	145	1,15	0,44	2,5*
Genel Ortalama/ Puan	44	1,27	0,51	287	1,12	0,37	2,3*

P<0,01

Altındağ'da aile içi öfke kontrol sorunları ile ergenin cinsel istismara maruz kalması arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken ($p>0,05$); Çankaya'da aile içi öfke kontrol sorunları ile ergenin cinsel istismara maruz kalması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). İstatistiksel analiz ve puan ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde Çankaya'da aile içi öfke kontrol sorunları yaşadığını ifade eden ergenlerin cinsel açıdan daha çok örselendiği ve cinsel istismar puan ortalamasının 1,43 olduğu görülmektedir. Aile içinde yaşanan iletişim çatışmaları, öfke sorunları ergenlerin kendini aileden soyutlaması, diğer kişiler ile sağlıklı iletişim kuramamasına

neden olabilir. Böyle bir ilişki ergeni diğer kişilere karşı daha savunmasız bir hale getirebilir. Bu nedenle ergenin yalnızca cinsel istismara açık hale gelmesinde değil; diğer istismar türlerine maruz kalmasında da bir risk faktörü ve koruyucu faktör olarak ailenin önemi büyüktür.

Literatürde aile öfkesi ile cinsel istismar arasındaki ilişkiye doğrudan değinen çalışmalar yer almamaktadır. Fakat özellikle Çankaya ilçesinde aile içi öfke kontrol sorunları yaşayan ergenlerin cinsel istismar puanının yüksek oluşu aileden kaynaklı sorunların ergenin cinsel istismara maruz kalması noktasında bir değişken olduğunu gösteren niteliktedir.

Özet olarak denilebilir ki ergenlerin fiziksel ve duygusal örselenmesinde aile içi öfke kontrol sorunları belirleyicidir. Cinsel istismarda ise özellikle aile içi öfke kontrol sorunları yaşadığını belirten Çankaya'daki ergenlerin daha çok cinsel açıdan örselenmesi aile içi sorunları ergeni hem içe hem de dışa karşı güçsüzleştirdiğinin önemli göstergelerindedir.

Çizelge 58: Ailedeki Stres Yaratici Yaşam Olaylarının Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER/ Puan	Stres Yaratici Yaşam Olayları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ/ Puan	38	1,48	0,38	127	1,34	0,41	1,73
Çankaya/ Puan	43	1,54	0,60	123	1,23	0,27	4,45*
Genel Ortalama/ Puan	81	1,51	0,51	250	1,29	0,35	4,27*

***P<0,01**

Çizelgeye bakıldığında her iki ilçe örneğinde de ailede stres yaratici yaşam olaylarının olduğunu ifade eden ergenlerin fiziksel istismar alt ölçeğinden aldığı puanların; ailede stres yaratici yaşam olaylarının yaşanmadığını ifade eden ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aile içi stres yaratici yaşam olayları ile fiziksel istismar arasındaki ilişki Altındağ'da istatistiki açıdan anlamlı bulunmazken ($p>0,05$); Çankaya'da bu ilişki istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre Çankaya'da ailede stres yaratici yaşam olaylarının olduğunu ifade eden ergenlerin fiziksel istismar puanlarının stres yaratici yaşam olaylarının olmadığını ifade edenlere

göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Denilebilir ki aile içi stres yaşantıları ergenlerin fiziksel istismara maruz kalması açısından bir risk faktörü teşkil etmektedir. Yapılan bir araştırmada (Whipple, 1991) 123 aile ile görüşülmüş ve ebeveyn stresinin çocuk istismarını etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle ebeveynin stresli yaşam olayları yaşaması çocuğun istismar edilmesi için bir risk faktörü teşkil edebilir. Ailenin uzun çalışma saatleri, yorucu işlerde çalışması, ebeveynlerden birinin ölümü gibi çeşitli yaşam olayları ebeveynlerin bu stresi çocuklarına yöneltmesi ile sonuçlanabilir. Ögel ve arkadaşlarının da belirttiği gibi (2005) ebeveynlerin yoğun stres altında oluşu onların sosyal becerilerini azaltmakta ve çocukla ilişkisine olumsuz yansımaktadır. Bu aileler çocuklarına karşı baskıcı davranabilmekte ve onlara ağır cezalar verebilmektedirler. Bunun yanı sıra bu davranışlar çocuğun kendini gerçekleştirmesine destek vermeyecek nitelikte olabilir. Bu nedenle ebeveyn stres yaşantılarının duygusal istismar ile ilişkisine aşağıda yer alan çizelge aracılığıyla bakılmıştır.

Çizelge 59: Ailedeki Stres Yararıcı Yaşam Olaylarının Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER	Stres Yararıcı Yaşam Olayları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ	38	1,84	0,59	127	1,51	0,46	3,63**
Çankaya	43	1,75	0,73	123	1,46	0,42	3,15*
Genel Ortalama	81	1,79	0,67	250	1,48	0,44	4,75*

****p<0,05**

***p<0,01**

Çizelgeye bakıldığında her iki ilçe örneğinde de ailede stres yararıcı yaşam olaylarının olduğunu ifade eden ergenlerin duygusal istismar alt ölçeğinden aldığı puanların; ailede stres yararıcı yaşam olaylarının yaşanmadığını ifade eden ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aile içi stres yararıcı yaşam olayları ile duygusal istismar arasındaki ilişki istatistiki olarak Altındağ'da $p<0,05$ düzeyinde ve Çankaya'da $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bulgular Altındağ ve Çankaya örneğinde ailede stres yararıcı yaşam olaylarının yaşadığını ifade eden ergenlerin; bu olayları yaşamadığını ifade eden ergenlere göre daha çok duygusal açıdan daha çok örselendiğini ortaya koymaktadır.

Bölüm 1.6.3.7’de belirtildiği gibi ebeveynin stres yaşantısı aile üyelerini etkileyebilmektedir. Örneğin; Webster- Stratton (1998; akt. Rodriguez ve Green; 1997; s. 368) yapılan araştırmaların pek çoğunun stres düzeyi yüksek ebeveynlerin daha fazla denetimci, istismarcı ve cezalandırıcı ebeveyn davranışları gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Yine aynı bölümde belirtildiği gibi çocuk istismarı potansiyeli ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada (Holden ve Banez; 1996) istismarcı ebeveynlerin istismarcı olmayan ebeveynlere göre daha stresli oldukları görülmüştür. Bu çalışma ebeveyn stresinin ebeveynle ilgili faktörlerden (yeterlilik duygusu, duygusal işlevsellik gibi) ve çocuk davranışından (talepkarlık, hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı gibi) kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

Çizelge 60: Ailedeki Stres Yararıcı Yaşam Olaylarının Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

YER	Stres Yararıcı Yaşam Olayları						
	Evet			Hayır			
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	İstatistik t değeri
Altındağ	38	1,13	0,27	127	1,07	0,28	1,19
Çankaya	43	1,32	0,74	123	1,14	0,34	2,03*
Genel Ortalama	81	1,23	0,57	250	1,11	0,31	2,43*

***p<0,05**

Altındağ'da ergenlerin ailedeki stres yararıcı yaşam olayları ile cinsel istismar arasındaki ilişki Altındağ'da istatistiksel açıdan anlamlı değilken ($p>0,05$); Çankaya'da bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<0,05$). Buna göre Çankaya'da ailede stres yararıcı yaşam olaylarının olduğunu ifade eden ergenler, ifade etmeyenlere göre cinsel açıdan daha çok örselenmiştir. Bu bağlamda aile içi stres yaşantıları çocukların cinsel istismara maruz kalması açısından Çankaya'da bir risk faktörü olarak ele alınabilir.

Literatüre bakıldığında cinsel açıdan örselenen mağdurların aile gelir düzeyi, eğitim durumu vs. gibi aile değişkenlerine odaklanıldığı görülmüş; fakat doğrudan aile içi stres yaşantılarının çocuğun veyahut ergenin cinsel açıdan örselenmesine etki edebileceğine yönelik bir bilgi, araştırma bulunamamıştır. Bu çalışmada Çankaya'da ailede stres

yaşantıları olduğunu ifade eden ergenlerin daha çok cinsel istismara maruz kalması; aile içi stres yaşantılarının cinsel istismara maruz kalması noktasında güçlü bir değişken olduğunu göstermektedir. Stresin ve olumsuz yaşam deneyimlerinin aile üyelerinin bağlılığını azaltması ve sosyal destek, denetim sistemlerini zayıflatması; bireyi çevredeki tehditlere karşı daha savunmasız hale getirebilir. Bu nedenle aile üyelerinin kurdukları iletişimin ve geçmiş yaşam deneyimlerinin herhangi bir istismar vakasında hassasiyetle ele alınması gerekmektedir.

zet olarak denilebilir ki ailedeki stres yaşantıları yaşadığını ifade eden ankaya'daki ergenlerin fiziksel, cinsel, duygusal açıdan örselendiği görülmektedir. Bu bağlamda ailedeki sorunların ergeni i ve/veya dış faktörlere karşı daha savunmasız hale getirdiği söylenbilir. Altındağ'da ise aile içi stres yaşantıları ise ergeni daha çok duygusal örselenme anlamında etkilemektedir.

3.4.10. Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin ÇYÖÖ'nün Üç Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlar ile Karşılaştırılması

Çizelge 61: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Fiziksel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER	Babadan Anneye Fiziksel İstismar							
	Her zaman		Sık sık		Ara Sıra		Hiçbir zaman	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	4	137,75**	-	-	17	125,44**	142	75,23**
Çankaya	-	-	1	158,00*	13	110,6*	146	77,29*
Genel Ortalama	4	279,88***	1	319,00***	30	238,03	288	151,90***

* $\chi^2=9,104$ SD=2 p<0,01; ** $\chi^2=23,127$ SD=2 p<0,01; *** $\chi^2=32,801$ SD=2 p<0,01

Altındağ ve Çankaya örneğinde babadan anneye fiziksel istismarın yaşandığını belirten ergenlerin fiziksel istismar puan sıralamasının; fiziksel istismarın yaşanmadığını belirten ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Her iki ilçe örneğinde de babadan anneye fiziksel istismar ile ergenlere yönelik istismar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,01). Bu ilişki özellikle aile içinde babadan anneye olan fiziksel istismarın çocukların da fiziksel açıdan örselenmesine neden olabildiğini gösteren niteliktedir. Özellikle babadan anneye fiziksel istismarın her zaman, sık sık ve arasıra olduğunu belirten ergenlerin fiziksel istismar puan sıralamalarının diğerlerine göre daha

yüksek oluşu, babadan anneye fiziksel istismarın çocukların fiziksel açıdan örselenmesi için ciddi bir risk faktörü olduğunu gösteren niteliktedir.

Babadan anneye olan şiddet yalnızca anneye yönelmekle kalmamakta; aynı zamanda zaten şiddeti bir davranış ve iletişim biçimi kurmak üzere temellendirme aracı olarak çocuklara da yönelmektedir. Bunun yanı sıra şiddete maruz kalan kadınların da şiddete başvurabileceği bilinmektedir. Örneğin kadın sığınma evinde yapılan bir araştırmada (Yıldırım, 1998) şiddet görmüş olan kadınların çocuklarını dövdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Vahip ve arkadaşları tarafından psikiyatri kliniğine başvuran 100 kadın hasta ile yapılan araştırma sonuçları da Yıldırım'ın araştırmasına benzer nitelikte bulunmuştur. Bu araştırma sonucu da eşinden fiziksel şiddet görme ile çocuğuna fiziksel şiddet uygulama arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Bu nedenle evde herhangi bir kimseye yönelen şiddet diğer hane üyeleri için de bir şiddet riski yaratmaktadır.

Bayındır'ın yaptığı araştırma'da (2010) kadınlara (n=88) kadına yönelik şiddette çocukların da şiddet görme durumları sorulmuş; kadınlar %19,3 oranla şiddeti bazen; %20,5 oran ile şiddeti evet olarak cevaplamışlardır. Bu da kadına yönelik şiddet söz konusu olduğunda çocukların da şiddet riski ile karşılaşacağını göstermektedir. Bu bağlamda hane halkındaki şiddetin tek bir kişi için uygulanmadığı; şiddetin hane halkı üyelerine yayılım gösterdiği; özellikle güç odağı olan kişilerce daha hassas konumda kalan kişilere uygulandığını söylemek mümkündür.

Çizelge 62: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Duygusal İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER	Babadan Anneye Fiziksel İstismar							
	Her zaman		Sık sık		Ara Sıra		Hiçbir zaman	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	4	84,75*	-	-	17	124,09*	142	76,88*
Çankaya	-	-	1	158,00	13	86,73	146	79,41
Genel Ortalama	4	175,00**	1	320,50**	30	214,37**	288	155,81**

* $\chi^2 = 15,249$ df=2 p<0,01; ** $\chi^2 = 13,696$ df=3 p<0,01

Altındağ'da babadan anneye fiziksel istismar ile ergenin duygusal istismarı arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur (p<0,05). Çizelge incelendiğinde Altındağ'da anneden babaya fiziksel istismara göre ergenlerin geçmiş yaşamlarında fiziksel açıdan örselenmeleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 15,249$, df=2, p<0,01). Buna göre Altındağ'da babadan anneye fiziksel istismarın farklı düzeylerde olduğunu belirten ergenlerin duygusal istismar puan sıralamalarının, olmadığını belirtenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel sonuçlardan da aynı bilgi edinilmektedir. Fakat Çankaya'da babadan anneye fiziksel istismar ile ergenin duygusal istismarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p>0,05).

Bayındır'ın yaptığı araştırma (2010) aile içinde anne baba arasında yaşanan şiddete karşı çocukların gösterdikleri tepkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın verilerine göre evde yaşanan şiddete çocuklar büyük oranda tanık olmakta; bundan olumsuz olarak etkilenmektedir. Çocukların sıklıkla gösterdiği tepkileri belirgin ağlama, ne yapacağını bilememe, şoka görme, anne-babanın kavga etmesini önlemeye çalışma, anneye destek verme ve korumaya çalışmadır. Uzun vadede ise en çok çocuklarda saldırganca davranışların arttığı; sürekli sinirlilik tedirginlik hali olduğu; anneye aşırı bağlılık geliştirdikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra Vahip ve Doğanavşargil'in yaptığı araştırmada (2006) eşler arasında yaşanan şiddete fiilen müdahale ettikleri, doğrudan şiddete maruz kalmasalar bile çocukluk çağı travmaları yaşadığı belirlenmiştir. Bayındır'ın yaptığı araştırma'da (2010) çocukların evde yaşanan şiddetten %60,2 oranında etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi "anne"ye yönelik şiddet çocukları yaşanan şiddet karşısında çaresiz ve çoğu zaman savunmasız bırakmaktadır. Bu bağlamda fiziksel şiddetin duygusal istismarı doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği söylenebilmektedir.

Çizelge 63: Babadan Anneye Fiziksel İstismarın Ergenlerin Cinsel İstismar Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlarına Kruskal Wallis Testi Sonuçları

YER	Babadan Anneye Fiziksel İstismar							
	Her zaman		Sık sık		Ara Sıra		Hiçbir zaman	
	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması	N	Sıra Ortalaması
Altındağ	4	111,13*	-	-	17	89,24*	142	79,73*
Çankaya	-	-	1	147,5	13	69,27	146	81,04
Genel Ortalama	4	210,00	1	303,00	30	159,35	288	160,56

* $\chi^2=6,136$ SD=2 p<0,05

Babadan anneye fiziksel istismar ile ergenin cinsel örselenmesi arasındaki ilişki Altındağ'da anlamlı iken (p<0,05), Çankaya'da anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Buna göre Altındağ'da babadan anneye fiziksel istismarın her zaman ve ara sıra olduğunu belirten ergenlerin cinsel istismar puan sıralamasının, babadan anneye fiziksel istismarın olmadığını belirten ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çankaya'da ise böyle bir ilişki söz konusu değildir.

Literatürde aile içi şiddet ile çocuğun cinsel anlamdaki örselenmesi arasında ilişki kuran veya buna dönük araştırma mevcut bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çizelgede dış yorum yapılamamıştır.

Özet olarak babadan anneye fiziksel istismar her iki ilçedeki ergenleri fiziksel istismar konusunda içe ve dışa karşı olumsuz etkilediği söylenebilir. Altındağ'da ise babadan anneye fiziksel istismarın olduğunu söyleyen ergenlerin cinsel istismar puanının sıralamasının yüksek oluşu bu sonucu doğrulayan niteliktedir.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Altındağ ve Çankaya ilçelerinde düz liselerde okumakta olan 16-17 yaşındaki lise üçüncü kademe öğrenciler ile görüşülerek ergenlerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları fiziksel, duygusal ve cinsel istismar yaşantıları öğrenilmeye çalışılmış ve araştırma modeli olarak genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve 331 örnekleme ulaşılmıştır. Ergenlere uygulanan soru kâğıdında ergenlerin sosyo-demografik özellikleri, aile özellikleri ve ailedeki risk faktörleri, aile iletişimini ve ekonomik istismarı ele alan sorular yer almaktadır. İstismara ilişkin (fiziksel, duygusal, cinsel) bilgiler ise çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğinden yararlanılarak edinilmiştir.

Bu bölümde araştırmadan elde edilen önemli sonuçlar 4 alt bölümde ele alınmıştır.

- Araştırmaya katılan lise üçüncü kademeye devam eden ergenleri ve ergenlerin ailelerini tanıtıcı sonuçlar,
- Ergenlerin ailelerdeki sorunları ve risk faktörlerine ilişkin sonuçlar,
- Ergenlerin çocukluk yaşantısı örselenme durumlarını ele alan sonuçlar,
- Ergenlerin çocukluk yaşantılarında örselenmelerini etkileyen etmenler olarak aktarılmıştır.

Daha sonra elde edilen bulgulara dayanarak sosyal hizmet mesleği çerçevesinde örselenme yaşantıları ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

4.1. SONUÇLAR

4.1.1. Ergenleri ve Aileleri Tanıtıcı Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet dağılımının Çankaya’da daha eşit; Altındağ’da ise cinsiyet dağılımında kızların daha yoğun olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise araştırmanın çocukluk yaşantılarındaki istismarı ele alışı nedeniyle araştırmada yalnızca gönüllülüğün esas alınmış olmasıdır.

Araştırma sonuçları Altındağ’daki ailelerin daha kalabalık ailelerden oluştuğunu; Altındağ’daki çocuk sayısının Çankaya’ya göre daha çok olduğunu göstermektedir. Altındağ’daki ailelerin yaklaşık olarak %65’i Türkiye ortalamalarının üstünde, Çankaya’daki ailelerin ise %40’ı ise Türkiye ortalamalarının üzerinde hane halkı büyüklüğüne sahiptir. Ankara’daki kentleşme aile yapısına da yansımış olmakla birlikte; Altındağ ve Çankaya’daki ailelerin büyük oranda (Altındağ %87,3; Çankaya %84,9) çekirdek aile yapısında oldukları görülmektedir.

Bu araştırma’da Çankaya’daki ebeveynlerin %12’sinin boşandıkları görülmekle birlikte bu oranın Altındağ’da %3,6 olduğu görülmektedir. Ayrıca her iki ilçede de yalnızca dini nikâhla yaşayan çiftlerin olduğu belirlenmiştir. Çankaya ilçesinde boşanmaların Altındağ’dan daha çok oluşunun sebebinin Çankaya’daki kadınların eğitim düzeyi ve meslek sahibi olma durumlarının görece Altındağ’a göre daha iyi konumda olması; ekonomik açıdan müreffeh olan kadınların boşandıktan sonra kendi yaşamını idame ettirebilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ekonomik açıdan güçlü olan kadınlar; ekonomik açıdan dezavantajlı olan kadınlara göre kendi yaşamlarını kontrol edebilme konusunda daha avantajlı konumda yer almaktadırlar. Altındağ’daki annelerin birçoğu düşük eğitim düzeyine sahip annelerden oluşmaktadır. Altındağ’daki annelerin

büyük bir oranı ilkokul mezunu iken; yüksek lisans yapan anne hiç bulunmamakta; üniversite mezunu anne oranı ise yalnızca %1,8'lik bir oranda kalmaktadır. Altındağ'daki kadın eğitimsizliği ise kadın yoksulluğu için en temel sebeplerden birini oluşturmakta ve Altındağ'da kadınların %88,5'i herhangi bir işte çalışmamakta; işgücü piyasaları dışında kalmaktadır. Çankaya'da ise çalışan kadınların oranının Altındağ'a göre daha iyi olduğu görülmektedir. Fakat yine de Çankaya'da çalışmayan kadın oranı oldukça azdır (%45,8). Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranlarına bakıldığında bu oranın $\frac{1}{4}$ olduğu görülmekte ve her iki ilçe temelinde kadın işsizliği değerlendirildiğinde Altındağ'da kadınların işgücüne katılım oranlarının Ankara ortalamalarının altında; Çankaya'nın ise kadınların işgücüne katılım oranlarının Ankara ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin baba eğitim ve iş durumuna bakıldığında; erkeklerin durumunun eşlerinden görece daha iyi olduğu görülmektedir. Her iki ilçe örneğinde de okuryazar olmayan baba yoktur. Fakat Altındağ ve Çankaya baba eğitimi açısından değerlendirildiğinde üniversite mezunu baba oranı Altındağ'da %8,5 iken; Çankaya'da ise bu oranın çok daha iyi oranlarda olduğu (%52,4) görülmektedir. Altındağ'daki ebeveynler Çankaya'daki ebeveynlere göre eğitim düzeyi ve buna bağlı istihdam olanakları açısından daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Eğitimle beraber nitelikli ve yaşam standartlarını yükseltebilecek bir işe girme Altındağ'daki ebeveynlerde daha zor ve istisnai olarak gerçekleşmektedir. Öyle ki her ilçe örneğinde ebeveynin meslek gruplarına bakıldığında Çankaya'daki ebeveynlerin ağırlıklı olarak memur ve kamuda veyahut özel sektörde yönetici olarak istihdam ettikleri görülürken; Altındağ'daki ebeveynler ağırlıklı olarak işçi, esnaf, serbest meslek gibi meslek grupları içerisinde yer almaktadır (%65,5). Yapılan işin mahiyeti ve getirdiği gelir de meslek

gruplarına göre ciddi değişim göstermektedir. Altındağ'da araştırmaya katılan ailelerin tamamını gelirinin 2000 TL altında olduğu görölrken; Çankaya'daki ebeveynlerin gelirlerinin 3100 ve çok üstü olduğu görölmektedir.

Ankara'da bulunan iki ilçe göz önüne alındığında; çok ciddi bir sosyo-ekonomik farklılığın olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'nin başkenti Ankara'nın merkez ilçelerindenolan iki ilçe arasındaki gelir adaletsizliği sosyal hizmetin en büyük değerlerinden biri olan "sosyal adalet" ilkesi ile hiçbir biçimde uyuşmamaktadır. Ebeveynler örneğinde bakıldığındaaysa eğitim olanakları açısından Altındağ'daki ebeveynlerin büyük bir kısmının geçmiş yaşamlarında eğitim olanaklarından yoksun kaldığı görölmektedir. Bu da kadınların çok ciddi bir eğitim hakkı kaybıdır. Esasında bu göstergeler kadınların eğitim - öğretim hakkından yoksun veya ikinci planda bırakılmasının en aşikâr göstergelerinden biridir. İşsizlik ise özellikle kadınlarda çok ciddi oranlardadır. Bu karşılaştırma özellikle bir büyük şehir kapsamında ele alabileceğimiz; fakat şehrin dokusunda çok ciddi farklılıkların yaşandığı bir başkent profili çizmektedir. Kadın istihdamının her iki ilçe örneğinde de çok ciddi oranlarda olması, kadın eğitimsizliğinin de bir sonucu olarak kadınların işgücü piyasalarına katılamaması ve işgücü piyasalarının ataerki düzlemde kalmasına sebep olmaktadır. Altındağ'daki yoksulluğun bir yoksulluk döngüsüne dönmemesi için ergenlere eşit eğitim hakkının sunulması büyük önem arz etmektedir. Öyle ki bu araştırmada edinilen gözlemlerden biri de Çankaya'daki eğitimin kalitesinin Altındağ'dan çok daha iyi olduğu yönündedir. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine bakıldığında ise Çankaya'da okul sayısının Altındağ'dan daha çok olduğu görölmektedir. Bu gösterge bile eğitim olanaklarına erişme konusunda Çankaya'daki ergenlerin ve kişilerin daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ilçelerin de gelişmişliği verilen kurumsal

hizmetlerin de her ilçe bazında adaletli olarak dağıtılmasına bağlıdır. Her iki ilçenin de sosyo-ekonomik yapısı eğitim ve buna paralel olarak gelir ile doğrudan şekillenmektedir. Bu bağlamda yoksul kesimlerin yoksulluk döngüsünü kırmalarında eğitimin çok ciddi bir önemi bulunmaktadır.

4.1.2. Ergenlerin Ailelerdeki Sorunları ve Risk Faktörlerine İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmada büyük bir oranla ergenlerin aile içi iletişim sorunları yaşadığı belirlenmiştir. Aile içi iletişim sorunları ve ailenin ergene yönelik olumsuz davranışları ise Altındağ ilçesinde Çankaya'ya göre daha çok yaşanmaktadır. Özellikle aile içi iletişimin olumlu olmasına duyulan ihtiyacın %60 oranında olması her iki ilçede de ciddi iletişim sorunlarının yaşandığını göstermektedir. Özellikle ergenlik dönemini ve bu dönemin getirdiği ergenin sosyal-psikolojik ve fiziksel değişimi veyahut bu değişime uyum sağlayamayan ebeveynin varlığı bu tip sorunların yaşanmasını artırabilir. Bu bağlamda ailelerin de danışmanlık hizmeti alması gerekebilir. Ailelerin ücretsiz destek hizmeti alabileceği Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve belediyeler tarafından sunulan aile danışmanlığı merkezleri ve ergen danışma merkezleri bulunmaktadır. Fakat çok ciddi ekonomik sorunlar yaşayan ebeveynlerin temel önceliği ise ekonomik sorunlarını çözebileceği toplumsal kaynaklara erişimdir. Bu bağlamda yalnızca sosyal yardımlardan değil; özellikle ailelerin sosyal ve bilgisel anlamda desteklenebilecekleri bir yönlendirmenin yapılması ve bu tip çalışmalara ağırlık verilmesi önem taşımaktadır.

Araştırmanın bir başka sonucu ise Çankaya'daki ergenlerin ebeveynlerine ilişkin görüşleridir. Çankaya'da araştırmaya katılan ergenlerin ciddi bir kısmı (%16,3) ebeveynlerinin kendilerinden gelişim paralelinde olmayan çeşitli beklentiler içinde olduğunu belirtmişlerdir. Bu beklentilerin Çankaya'daki ailelerde daha çok oluşunun

Çankaya'daki ebeveynlerin çocuklarından –belki daha iyi bir gelecek planlaması için- her konuda daha çok çaba sarf etmelerini talep etmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Altındağ'daki aileler bağlamında değerlendirildiğinde düşük eğitim düzeyine sahip bir ebeveynin ergenden beklentisi daha makul düzeyde olabilir. Stres yaratıcı yaşam olaylarının ise her iki ilçe örneğinde görülmesi aile içi stres yaşantılarının hem aile üyeleri hem de ergenler açısından sosyo-ekonomik yapıdan bağımsız olarak gerçekleşen bir sorun olduğunu gösteren niteliktedir. Bu da özellikle Çankaya'da aile içi stres yaşantılarının daha çok ekonomik faktörler dışından etkilendiğinin göstergesi olmaktadır.

Stres yaşantılarına paralel olarak her iki ilçede de ergenler aile içi öfke kontrol sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Altındağ %13,9; Çankaya %12,7). Bu bağlamda aile içi öfke sorunlarının ergenin özellikle fiziksel ve duygusal istismarı yaşantılarında belirleyici olduğu söylenebilir. Şiddet riski ise ailede öfke kontrol sorunlarının yanı sıra ev içinde şiddete meyletme ile de ilişkilendirilebilir. Özellikle sorun çözme noktasında şiddete başvuran ebeveynlerin birbirleri arasındaki şiddet eylemi çocukların da şiddet mağduru olması ile sonuçlanabilmektedir. Özellikle babadan anneye yönelik fiziksel şiddet; çocukların hem duygusal hem de fiziksel anlamda istismara maruz kalmasını belirleyen bir etkiye sahiptir. Zaten içselleştirilmiş şiddet davranışı ve sorun çözme yöntemi olarak pratiğe dönen ve davranışı değiştirmeye yönelik sözde pragmatik bir eylem olarak kullanılan şiddetyalnızca eşe uygulanmakla kalmamakta; çocuklar da şiddetin yıkıcı etkisi ile yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Babadan anneye şiddetin olduğunu belirten ergenlerin fiziksel örselenme puanlarının babadan anneye şiddetin olmadığını belirten ergenlere göre daha yüksek oluşu da bu sonucu destekler niteliktedir.

Ergenlerin belirttikleri bir diğer husus ise ekonomik durumun iyileşmesine duydukları ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın Altındağ'daki ergenlerde daha çok oranlarla ifade edildiği görülürken (%40,6); Çankaya'da bu oranın daha düşük olduğu belirlenmiştir (%18,7). Özellikle Altındağ'daki ergenlerin ekonomik ihtiyaçlarının daha çok oluşu aile gelirlerinin azlığı ile doğrudan ilişkilidir. Fakat bunun yanı sıra Çankaya'da ekonomik durumun iyileşmesini isteyen ergenlerin oranının da hiç az olmadığı; Çankaya'da araştırmaya katılan ergenlerin 1/5'inin ekonomik menşeli sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Yukarıdaki bulgularla paralel olarak her iki ilçede de ergenlerin geçmiş yaşamlarında ekonomik istismara (çocuklukta gelişim paralelinde olmayan bir işte çalışma) maruz kaldıkları görülmektedir. Bu oran yoksulluğa koşut olarak Altındağ ilçesinde daha çoktur (%12,1). Dolayısıyla yoksulluk gibi bir sosyal sorunun çocuk işçiliği, çocuk emeğinin sömürüsü gibi sosyal sorunlara neden olduğu söylenebilmektedir. Belki de topluma yönelik en çok vurgulanması gerekli noktalardan biri ekonomik istismarın çocuk hakkı ihlali olduğudur. Ekonomik istismarın çocuğun gelişme hakkı ve sağlığını riske atan bir unsur olduğu, bir çocuk hakkı ihlali olduğunun özellikle vurgulanması gerekmektedir. Zira Türkiye'de çocuğun çalışması bir meslek edinmesi konusunda bir fırsat olarak görülmekte, "ekmeğini taştan çıkarmak" söylemi son derece meşru sayılmaktadır. Bu noktada ergenlerin çalışma nedenlerine ilişkin verdikleri cevaplarda hayatı tanıma isteğinin de yer alışı çalışan çocuklar sorununun kültürel boyutuna ışık tutmaktadır. Ekonomik istismar ile ilgili bir başka husus ise erkeklerin kızlara göre daha çok ekonomik istismara maruz kaldığıdır. Bu sonuçlar TÜİK'in 2006 çocuk işgücü verileri ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada risk faktörleri kapsamında ele alınan göç olgusuna her iki ilçe örneğinde bakıldığında göçün Çankaya ilçesi için ciddi bir risk faktörü olamayacağı görülmektedir. Çünkü Çankaya ilçesinden araştırmaya katılan ergenlerin büyük bir kısmı ebeveynlerinin memur olduklarını (%45,7) ifade etmişlerdir. Altındağ'daki göç ise Çankaya'dan farklı olarak Ankara iline yakın olan illerden (%64,2) gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Altındağ'daki göçün kentleşmiş ve küçük şehirlere göre iş ve eğitim imkânlarının Ankara'da daha olanaklı olması nedeni ile gerçekleşmiş olabileceği düşünülmektedir.

Yukarıda ele alınan sorunların yanı sıra ergenlerin hem aile özelliklerini hem de istismar ve aile içi iletişime risk teşkil edebilecek faktörleri belirlemek amacı ile ergenlere ebeveynin ruh sağlığı sorunları, ailede alkol kullanımı, üvey anne-babanın varlığı gibi sorular sorulmuştur. Bu sorular bağlamında ele alındığında her iki ilçe örneğinde de ebeveynin ruh sağlığı sorunları yaşadığı görülmüş (Altındağ%8,5; Çankaya %10,8); alkol kullanım oranlarının ise Çankaya'da özellikle anne ve ergende daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çankaya'da boşanma ve yeniden evlenme ile gerçekleşen üvey anne-baba sayısının ise Altındağ'dan daha çok olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ergenlerdeki ve ailelerdeki risk analizini yapabilmenin önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

4.1.3. Ergenlerin Çocukluk Yaşantısı Örselenme Durumları

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenme (istismar) durumlarına bakıldığında bu bulguların bir kısmının literatürdeki bazı bilgilerden farklı olduğu görülmüştür. Özellikle istismarın alt-sosyo ekonomik düzeyde daha çok gerçekleştiğine dair literatür bilgilerinden farklı olarak bu çalışmada Altındağ ve Çankaya örneğinde çocukluk yaşantıları fiziksel ve duygusal örselenmelerinin birbirine çok benzer olduğu görülmüştür. Bu bağlamda alt ya da üst sosyo-ekonomik düzeye göre örselenme yaşantılarını ele alırken; özellikle istismar şüphesi ile ilgili risk analizi noktasında daha dikkatli davranılması gerekmektedir. Bazı çalışmalarda alt sosyo-ekonomik düzeydeki insan hakkı ihlallerinin ve özellikle şiddet olaylarının daha çok yansıtıldığı vurgulanmış ve yüksek-sosyo ekonomik düzeydeki ebeveynlerin ve çocukların çoğu kamu otoritesi tarafından göz önüne alınmadığı ve yaşantılarının bilin(e)mediği vurgulanmıştır. Bu çalışmada da yoksulluk ergenin fiziksel ve duygusal açıdan örselenmesi için bir risk faktörü olarak ele alınmıştır. Fakat araştırma sonuçları özellikle fiziksel ve duygusal istismarın yalnızca yoksul ailelerde değil; görece maddi açıdan daha müreffeh olan ailelerde de görüldüğünü göstermektedir. Bunun yanı sıra Altındağ'da yoksulluğun kendisini ve sonuçlarını daha derin olarak hissedebilecek 740 ve altı gelir beyan eden ergenlerin diğer avantajlı gelir gruplarına göre fiziksel ve duygusal örselenme puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tüm sonuçlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde fiziksel ve duygusal istismarın Çankaya'da en az Altındağ kadar çok görüldüğü, Altındağ'da ise ailedeki geliri 740 ve altı olan ergenlerin diğer gelir gruplarına göre daha çok örselendiği ortaya konulmuştur.

Dikkati çeken önemli bir husus ise ergenlerin cinsel örselenme puanlarının Çankaya'daki ergenlerde daha çok oluşudur. Özellikle Çankaya'da cinsel örselenmenin

fazla oluşu eğitim anlamında daha iyi olan ebeveynlerin çocuklarının da cinsel anlamda örselenebileceğini göstermiştir. Bu bağlamda Çankaya’da eğitilmiş ebeveyn olmak; çocukların cinsel anlamda istismara maruz kalmasını önlemede belirleyici bir faktör olamamaktadır.

Ergenlerin çocukluk yaşantıları fiziksel örselenme alt ölçeğine verdikleri cevapların yüzdesel dağılımına bakıldığında ergenlerin 1/5’inin fiziksel istismara farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda fiziksel istismar bulgularının literatürdeki bilgilere benzer nitelikte olduğu görülmektedir (Literatürde özellikle Ankara’da yapılmış araştırmalarda bu oranın %20-40 arasında değiştiği belirlenmiştir). Bu bağlamda her 5 çocuktan birinin sağlıklı ortamlarda yaşama ve gelişme hakkının ihlal edildiğini söylemek mümkündür. Kaldı ki bu veriler yalnızca bildirilen şiddet oranlarını yansıtmaktadır. Konuya bu bağlamda bakıldığında özellikle fiziksel şiddetin araştırma oranlarından çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Ergenlerin sorulara verdiği cevapların yüzdesel dağılımından yola çıkıldığında, ergenlerin 1/3’inin duygusal ihmal ve istismara farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda her 3 çocuktan birinin duygusal ihtiyaçlarının karşılanamadığı veyahut ihmale maruz kaldığını söyleyebilmek mümkündür. Duygusal istismarın diğer istismar türlerine göre çok belirlenememesi veyahut ergenlerin yaşamış oldukları duygusal istismarı normalleştirilmesi duygusal istismarın diğer istismar türlerine göre daha az anlaşılmasına ve istismar olarak nitelendirilememesine ve ciddiye alnamamasına neden olmuştur. Bu bağlamda duygusal istismar ve ihmalin de gerçekte belirlenenden daha çok olduğu düşünülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde “çocukları bedensel ve ruhsal yönden örselenecek hiçbir yaklaşıma izin verilemez” hükmü yer alsa da Çankaya ve Altındağ’daki ergenlerin 1/3’inin geçmiş

yaşamlarında duygusal istismara maruz kaldığı ve bir çocuk hakkı ihlali yaşadığı görülmektedir.

Cinsel istismar ise literatürdeki bilgilere paralel olarak %9 dolaylarında belirlenmiştir. Cinsel istismarın her sosyo-ekonomik yapıda görülebildiğini ifade eden literatür bilgilerinden bağımsız olarak bu araştırmada cinsel istismar yüksek sosyo-ekonomik düzeyin temsilcisi olan Çankaya’da daha çok görülmektedir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan “Çocuklarla ilgili bütün yasa ve uygulamaları oluşturanlar, önce çocukların yararını düşünmek zorundadır. Devlet, çocukların koruma ve bakımını üstlenenlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri için önlemleri alır ve onların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine bakar” ifadesinin ne kadar havada kaldığı ve çocukları korumaya yönelik ciddi bir devlet politikasının olmadığı araştırma sonuçları ile bir kere daha ortaya konulmuştur.

4.1.4. Ergenlerin Çocukluk Yaşantılarında Örselenmelerini Etkileyen Etmenlere İlişkin Sonuçlar

4.1.4.1. Cinsiyet İle Çocukluk Dönemi Örselenmesine Dair Sonuçlar

Cinsiyet ile fiziksel istismar arasındaki ilişkiye bakıldığında her iki ilçede de erkeklerin kızlardan daha fazla örselendiği görülmektedir. Çocukluk yaşantıları fiziksel örselenme alt ölçeğindeki aile odaklı soruların ağırlığı ele alındığında; özellikle erkek çocuklarının başta aile olma üzere geçmiş yaşantılarında fiziksel açıdan daha çok örselendiği belirlenmiştir. Erkek çocuklarının kızlara göre çocukluklarında daha hareketli oluşu, daha özgür olmaları ve bu nedenle erkek çocuklarının aile ve diğer sosyal çevre tarafından –belki bir kontrol edilme aracı olarak- daha çok fiziksel şiddete maruz kalması ile sonuçlanabilir. Kız çocuklarının davranışlar konusunda daha çok

sınırlandırılması ve buna bağılı olarak erkeklerden daha farklı ve başta ailelerin davranışlarına uyum gösteren bir biçimde sosyalleşmesi şiddete meyleden insanlardan korunma anlamında kızları erkeklere göre daha avantajlı kılabilir. Öyle ki kız çocuklarından beklenen toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak davranma yani “uslu kız çocuğı olma” kız çocuklarının fiziksel şiddete maruz kalmaması(!) için bir uygun davranış silsilesi meydana getirmiş, bu nedenle kız çocukları belki de özellikle fiziksel şiddetten erkeklere göre daha çok korunmuş olabilir. Yine fiziksel istismar alt ölçeğinden edinilen bulgulara paralel olarak duygusal örselenme açısından da erkekler geçmiş yaşamlarında kızlara göre daha çok duygusal ihmal ve istismara maruz kalmıştır. Bunun nedeninin ise yine toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak kız çocuklarının uyumlu ve itaatkâr (!); erkek çocuklarının ise -onlara öğretildiği şekilde- asi, özgür, irade sahibi gibi rollerle yetiştirilmesi nedeni ile olabileceğı düşünölmektedir.

Cinsel istismar ve cinsiyete ilişkisini ele alan bulgular ise yukarıda ele alınan bulgulara paralel olarak erkek çocuklarında cinsel açıdan örselenmenin kız çocuklarına göre daha fazla olduğunu söylemektedir. Araştırmanın bulgularına göre Altındağ’daki kızlar cinsel anlamda Çankaya’da kızlara göre daha az örselenmiştir. Bunun nedeninin Altındağ’da geleneksel değerlerin, kültürün kız çocuklarının korunmasına verdiği değerin Çankaya’ya göre daha belirleyici oluşundan kaynaklandığı düşünölmektedir. Kız çocuklarının cinsel anlamdaki korunmasının bu nedenle Altındağ’da daha fazla gerçekleşmiş olduğu tahmin edilmektedir. Cinsel istismar puanlarına bakıldığında en yüksek puanın Çankaya’daki erkeklerde olduğu görölmektedir. Bunun yanı sıra genel sonuçlar özellikle Altındağ ve Çankaya örneğinde erkeklerin daha çok cinsel istismara maruz kaldığını söylemektedir. Bu nedenle cinsel örselenme anlamında erkeklerin en az

kızlar kadar risk altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple ailelerin yalnızca kız çocuklarını koruma noktasında değil; erkek çocuklarını koruma noktasında da bilinçli ve erkek cinsel istismarının farkında davranması gerekmektedir.

4.1.4.2. Ergenlerin Aile Özellikleri İle Çocukluk Dönemi Örselenmesine Dair Sonuçlar

Bu araştırmada ergenlerin aile özellikleri aile yapısı, ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir/sosyo-ekonomik durumu olarak belirlenmiştir. Söz konusu değişkenlere ilişkin sonuçlar şöyledir:

Araştırma bulguları kardeş sayısı ile ergenlerin istismara maruz kalması arasında anlamlı ilişki bulamamıştır. Buna göre denilebilir ki fiziksel duygusal ve cinsel istismar ailenin kalabalık olmasından bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Literatüre bakıldığında kalabalık ailelerde hem çocuğa yönelik ilginin azalacağı hem de çocuğun sosyal, psikolojik gelişimi için bir risk faktörü olduğuna değinilse de; bu araştırmada ailenin kalabalık olması veyahut olmaması ile ilişkisiz olarak ergenlerde duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın olduğu belirlenmiştir.

Aile yapısı ile ergenlerin geçmiş yaşamlarında fiziksel istismara maruz kalması arasındaki ilişki istatistikî olarak anlamlı olmasa da araştırma sonuçları Altındağ'da geniş aileye mensup ergenlerin; Çankaya'da ise tek ebeveynli aile mensubu olan ergenlerin fiziksel şiddete maruz kalma riskinin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda fiziksel istismar mağduru bir vaka ile çalışırken tek ebeveynli aile olmanın getirmiş olabileceği sosyal destek sistemleri eksikliği veyahut yalnızlık duyguları gibi fiziksel istismarı etkileyebileceği düşünülen çeşitli değişkenleri de analiz etmek ve ailede devam

edebilecek şiddet davranışı devamlılığını da göz önüne alarak “çocuğun yüksek yararı” çerçevesinde hareket etmek oldukça önem kazanmaktadır.

Duygusal istismar ile aile yapısı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise özellikle geniş aile ve tek ebeveynli ailelerin çocuklarının daha çok örselendiği dikkati çekmektedir. Bu bağlamda duygusal istismara maruz kalmanın literatür araştırmaları ile (Bulut, 1996) oldukça paralel olduğu görülmektedir. Duygusal istismar diğer istismar türlerine göre belirlenebilme açısından oldukça zordur ve bu tip vakaların ihbarı cinsel ve fiziksel istismara göre neredeyse daha az yapılmaktadır. Fakat sosyal hizmet uzmanlarının her fiziksel istismar vakasında duygusal istismarın da olduğu bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir.

Gelir ile fiziksel ve duygusal istismar arasındaki örselenme puanları ilçelere göre (Çankaya-Altındağ) farklılaşmazken; geliri 740 ve altı olan ergenlerin fiziksel ve duygusal açıdan daha çok örselendiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda ilçeler örneğinde farklı gelir düzeyine sahip ergenlerin geçmiş yaşamlarında fiziksel ve duygusal istismar konusunda benzer deneyimler yaşadığı görülürken; Altındağ'daki 740 ve altı gelir düzeyine sahip ergenlerin fiziksel ve duygusal açıdan daha hassas konumda oldukları söylenebilmektedir. Sosyal hizmet literatürü ve uygulamalarına bakıldığında özellikle yoksulluk ve yoksulluğa bağlı sorunların –örneğin; göç, ekonomik istismar, sosyal dışlanma, işsizlik ve buna bağlı stres faktörleri gibi- odak noktasında olduğu ve yüksek gelir düzeyine mensup müracaatçılara yönelik uygulamaların daha az olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin; çocuk ve gençlik merkezleri ve toplum merkezleri gibi uygulamaların odağında düşük gelir grubuna mensup ailelerin ve çocuklara yönelik uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yüksek gelir düzeyine mensup ailelerin de sosyal hizmetlere gereksinim duyduğu aşikârdır. Araştırma sonuçları başta

cinsel istismar olmak üzere fiziksel ve duygusal istismarın da Çankaya'da en az Altındağ kadar görüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda çocuklara yönelik mikro anlamda koruma mekanizmalarını bilinçlendirmek hususunda Çankaya'daki aileler ile çalışmak, onlara eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermek çok kritik bir noktada yer almaktadır. Fiziksel ve duygusal istismarın her eğitim düzeyindeki annede görülebilmesine rağmen cinsel istismarın eğitimi yüksek olan annelerde daha çok olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar -araştırmacıyı oldukça düşündürmekle beraber- anne eğitimi ile beraber, annenin istihdam içerisinde aktif olarak yer alması ve ebeveynleri ile çocuğun etkileşiminin ve geçirilen saatlerin azalması çocuğun başkaları ile daha çok vakit geçirmesine ve onun korunmasız olarak kalabilmesine neden olabileceği düşüncesini doğurmuştur. Bu bağlamda özellikle cinsel istismar vakalarında çalışan baba ve annelerin çocuklarını koruma noktasında daha temkinli hareket etmesi gerekmektedir. Zira ebeveyn ve çocuk arasında azalan etkileşim bir cinsel istismar yaşansa dahi çocuğun bunu ebeveyninden saklaması ile sonuçlanabilir.

4.1.4.3. Ergenlerin Ebeveyn Özellikleri İle İlişkili Olarak Çocukluk Dönemi Örselenmelerine Dair Sonuçlar

Bu araştırmada ergenlerin ebeveyn özellikleri; ebeveyn medeni durumu ve ebeveyn eğitimi olarak ele alınmış ve söz konusu değişkenlere ilişkin sonuçlar aşağı aktarılmıştır.

Bu bağlamda araştırmaya ilişkin bir başka sonuç ise eğitilmiş babaların çocuklarının da fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kaldığıdır. Bu bağlamda araştırmada anne ve baba eğitiminin çocukların korunması noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle fiziksel ve duygusal örselenme alt ölçeğindeki aile odaklı soruların fazlalığı ve

araştırmada edinilen bulgular değerlendirildiğinde; aile içinde yaşanan fiziksel ve duygusal istismarın da nüvelerine ilişkin bilgi edinilmektedir. Bu bağlamda eğitimli anne babaların çocuklarının da büyük bir kısmı aile yaşantısında olmak üzere fiziksel ve duygusal açıdan örselendiğini söylemek mümkündür. Çünkü çocukluk yaşantılarında aile çocuk için çok önemli bir odakta yer almaktadır.

Bunun yanı sıra ebeveyn medeni durumu ile fiziksel örselenme bulgularına bakıldığında ebeveyni yalnızca dini nikâh ile evli ergenlerin fiziksel açıdan daha çok örselendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyni dini nikâh ile evli olan ergenlerin sayısı azdır (n=3) fakat sonuçların bir vaka örneği olarak değerlendirilebilmesi açısından bu bulgulara bu kısımda yer verilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda ebeveynleri resmi nikâh dışında ve yalnızca dini nikâh ile yaşayan ergenlerin aile içinde meydana gelebilecek sorunlarının onların hem aile içinde hem de aile dışında fiziksel açıdan savunmasız kalmalarına sebep olmuş olabileceği düşünülmektedir. Ebeveyn medeni durumu ile duygusal örselenme bulgularına bakıldığında özellikle ebeveyni dini nikâh ile evli olan veyahut ebeveyni boşanmış olan ergenlerin geçmiş yaşamlarında duygusal olarak daha çok örselendiği görülmektedir. Bu bağlamda özellikle aile ile yapılan çalışmalarda boşanmış aile veyahut desteğe ihtiyacı olan ebeveynlere yer verilmesi gerekmektedir.

4.1.4.4. Ergenlerin Aile İçi Sorunları İle Çocukluk Dönemi Örselenmelerine Dair Sonuçlar

Araştırma'da aile içi sorunlar öfke ve stres yaşantıları, eşler arası şiddet, aile içi iletişim sorunları olarak belirlenmiş olup; aile içi sorunlarla ilişkili olarak çocukluk dönemi örselenmelerine ilişkin sonuçlar aşağı aktarılmıştır.

Bu bağlamda ailede öfke kontrol sorunları olduğunu belirten ergenlerin geçmiş yaşamlarında daha çok fiziksel ve duygusal açıdan örselendiği belirlenmiştir. Ailede yaşanan öfke sorunlarının ergenin fiziksel ve duygusal istismarında belirleyicibir risk faktörü olduğu söylenebilir. Öfke ve stresin ilişkileri belirleyen bir faktör oluşu uygulamalarda daha hassasiyetle ele alınması ve üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu bağlamda aile ile çalışırken, ailedeki yaşam stresörlerini ve bunun çocukla kurulan iletişime yansıyan boyutlarını ele almak gerekmektedir.

Araştırmada elde edilen bir başka sonuç ise Çankaya ilçesinde araştırmaya katılan ve aile içinde stres yaratıcı yaşam olayları olduğunu ifade eden ergenlerin aile içinde stres yaratıcı yaşam olaylarını ifade etmeyen ergenlere göre daha çok cinsel istismara maruz kaldığıdır. Bu bağlamda cinsel istismarın Çankaya'daki stres yaşantılarının aile içinde ilişkiler sistemini zorlaması, ilişkinin niteliğini olumsuz yönde değiştirmesi ve ergeni çevreye ve belki birinci, ikinci derece aile üyelerine karşı daha savunmasız hale getirmesi sonucu meydana gelebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın önemli sonuçlarından biri ise babadan anneye fiziksel istismarın olduğunu ifade eden ergenlerin fiziksel ve duygusal açıdan daha çok örselendiğidir. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetin özellikle çocukları etkilediği sonucuna ulaşılabilir. İki ilçe örneğinde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda şiddeti sorun çözme aracı olarak temellendiren baba figürünün tüm aile üyelerini şiddete maruz bırakma riskinin olduğu söylenebilir. Dayak yiyen bir anne ise çocuklar için çoğu zaman düş kırıklığı ve travmatik deneyimler demektir. Bu bağlamda şiddet gören ve şiddete tanık olan birey hem duygusal istismar yaşamakta, savunmasız kalmakta hem de şiddeti fark etmeden içselleştirmektedir. Elde mevcut bilgilerden yola çıkıldığında ise Altındağ'da babadan anneye fiziksel istismarın olduğunu ifade eden ergenlerin cinsel istismar puan

sıralamalarının da yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda aile içi ilişkilerin çocuğun cinsel istismardan korunması noktasında ne denli önemli olduğu da aşikârdır.

4.1.5. Öneriler

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliğinin de vurguladığı gibi (2001) sosyal hizmet bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun iyilik halini artırmak için sosyal değişime, güçlenmeye ve bağımsızlaşmaya katkı veren bir meslektir. Sosyal hizmet uzmanları mikro düzeyde bireyler ve ailelerin iyilik halini güçlendirmek için çalışırken; makro düzeyde çeşitli kurumsal hizmetleri güçlendirme ve müracaatçıların ihtiyaçları doğrultusunda politikalara yön verme şeklinde bir yelpazede hizmet sunmaktadırlar.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar gelir veyahut eğitim düzeyi pek fark etmeksizin (740 ve alt gelir düzeyine mensup Altındağ'daki ailelerin çocuklarında görece fazla) Altındağ'daki ve Çankaya'daki ergenlerin geçmiş yaşamlarında fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir. Daha evvel kuramsal çerçevede ele alındığı gibi istismar deneyimi ergenlerin bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen bir kötü muameleler silsilesidir. Bu bağlamda istismar konusu hem bir çocuk hakları ihlali olarak hem de aile refahını tehlikeye düşüren bir sorun olarak sosyal hizmet mesleğinin en temel konularından birini oluşturmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar özellikle fiziksel ve duygusal istismara maruz kalmada sosyo-ekonomik düzeyin pek fark etmediğini, Altındağ ve Çankaya ilçesindeki ergenlerin 1/5'inin geçmiş yaşamlarında fiziksel istismara; 1/3'inin duygusal istismara maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle duygusal ve fiziksel istismarın eğitilmiş ve gelir düzeyi iyi olan Çankaya'daki ebeveynlerin çocuklarında da görülmesi ebeveynlerin çocuklarını fiziksel istismardan koruyamama (veyahut fiziksel şiddete

kendilerinin başvurması ile) noktasında yetersiz kaldıklarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle fiziksel istismar alt ölçeğinde aile odaklı fiziksel şiddet sorularının yoğunluğu düşünüldüğünde eğitilmiş ailelerin de –belki bir cezalandırma, belki de davranışa tepki olarak- şiddete başvurması ile ilgili bir risk ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra gelirini 740 ve altı olarak beyan eden ergenlerin diğer gelir gruplarına göre biraz daha fiziksel ve duygusal açıdan örselenmesi bu gelir grubuna sahip aileler ile çalışmayı ve onları güçlendirmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda bu kişilere yapılan sosyal yardımların yalnızca yardım değil; çocukla iletişim ve istismardan korunma konularında bilgisel açıdan desteklenerek ele alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda yalnızca Altındağ'daki ailelerin değil; Çankaya'daki ailelerin de şiddete sıfır tolerans yaklaşımı ile hareket etmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca ebeveynlerin şiddetsiz bir iletişimin kurulması ve çocuğun korunması, hakları ile ilgili bilgilendirici ve yönlendirici çalışmaların yapılması önemlidir. Bu çalışmalar toplumla çalışma yöntemi ile yerel düzlemde belediyeler, gönüllü kuruluşlar ile birlikte veyahut ayrı olarak da gerçekleştirilebilir. Bu eğitimlerin (konferans, panel gibi) yalnızca ebeveynleri değil; ergenleri de içerecek bir biçimde planlanması önemlidir. Bu bağlamda ergenler veyahut çocuklar tarafından istismar deneyimlerinin paylaşarak, çocuk istismarının bir suç ve hak ihlali olduğu vurgulanmalıdır. Bu noktada şüphesiz ki medyanın rolü de büyüktür. Bu bağlamda ebeveynler ve ergenleri bu konuda bilgilendirebilecek kamu spotlarının da önemli olacağı düşünülmektedir.

İstismara yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığımıza veyahut diğer kuruluşlara yapılan ihbarlar aile içerisinde yaşanan istismarın küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Bu nedenle istismarın belki de en önemli boyutlarından birini oluşturan aile içindeki

herhangi bir istismar tehdidini görmek çoğu zaman çok güç olabilmektedir. Bu nedenle aileye verilen hizmetlerin talep odaklı değil arz odaklı olması gerekmektedir. Örneğin; herhangi bir sorun durumu yaşanmaksızın ev ziyaretleri yapılabilir; geliştirilen çeşitli ölçekler ile ailenin şiddete olan meyli, aile içi gereksinimleri öğrenilebilir. Buna göre aile mevcut hizmetlere yönlendirilebilir. Bu tür bir anlayış yeni hizmet modellerini de harekete geçirecektir.

Hizmet veren kişilerin mahalle ölçeğinde örgütlenmesi işe yarayabilir. Bu alanda hizmet verecek olan meslek elemanı bu sayede hem mahalledeki kültürel yapıyı bilecek; hem de her ailenin ve çocuğun çok rahat erişebileceği bir konumda olacaktır.

Araştırmada da bulunduğu gibi; özellikle aile içinde risk faktörü teşkil edebilecek stres yaşantıları, öfke-kontrol sorunları gibi sorunların yüksek oranlarda olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda sosyal hizmet mesleğinin koruyucu ve önleyici çalışmaları arasında yer alan uygulamalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda aile içinde veyahut dışında yaşanabilecek şiddet ile mücadelede stres yaşantıları, öfke-kontrol sorunları ile baş etme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının yapılması önem taşımaktadır. Bu çalışmaların aileyi güçlendirme amacı güderek, aile içinde ve dışındaki istismara karşı aileleri güçlendirme temelinde yürütülmesi önem taşımaktadır. Özellikle risk faktörleri bakımından değerlendirildiğinde, ebeveynin madde kullanımı ve ruhsal problemleri olan ergenlerin/çocukların daha sık izlemlerinin gerçekleştirilmesi; ailenin tedavi zorunluluğu gibi kıstasların getirilmesi ve buna ilişkin bütçenin artırılması gibi koruyucu önleyici hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede şiddet henüz ortaya çıkmadan müdahale edilebilir.

Araştırmadaki bir diğ er bulgu ise üç istismar türünde de (duygusal, fiziksel, cinsel) erkeklerin kızlara göre geçmiş yaşamında daha çok istismar edildiğ idir. Bu bağlamda yalnızca kız çocuklarının değil; erkek çocuklarının da sıklıkla istismar edildiğ i ve korunması gerektiğ i yapılan çalışmalarda özellikle ebeveynlere ifade edilmelidir. Bu bağlamda kız ve erkek çocuklarına yönelik cinsel istismar ve istismardan korunma temalı konuların okul sıralarından itibaren verilmesi ve öğrencilere bu konuda bir bilincin oluşturulması önem taşımaktadır.

Yukarıda ele alınan ebeveyn eğitim çalışmalarının yanı sıra; ergenlerin de istismardan korunma noktasında veyahut istismar sonrası ne yapabileceklerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının da önemi bulunmaktadır. İstismara uğrayan çocukların/ergenlerin danışıp yardım alabilecekleri hizmetleri çok iyi bilmemesi, herhangi bir istismar olayında ne yapılacağı nın bilinmemesi kişinin çaresizlik ve yalnızlık duyguları yaşamasına neden olabilir. Bu bağlamda toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinin yerini alacak olan sosyal hizmet merkezleri bu kişilere danışmanlık, eğitim, bakım hizmetleri verebilir. Özellikle kişinin korunma ihtiyacının değerlendirilmesinde sosyal hizmet uzmanlarının soruna yönelik değerlendirme ve çözüm önerileri getirme bakımından işlevi büyüktür.

Çocuğ un korunması ve refahı yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığ ının değil; güvenlikten sorumlu kolluk kuvvetlerinin (polis, jandarma gibi); kişinin haklarını güvence altına alması gereken meslek elemanlarının (hâkim ve savcı gibi); yerel topluma ulaşma konusundaki avantajından dolayı yerel yönetimlerin; resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile yakından ilgilidir. Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında ise bu

kuruluşlar arasında çok ciddi bir koordinasyon eksikliği görülmektedir. Bakanlık bünyesinde yapılan birkaç çalıştay dışında yukarıda ele alınan refah kuruluşlarının temsilcileri olan meslek elemanları bir araya gelememekte ve hizmetler parçalı ve bütünlükten uzak olarak yürütülmektedir. Özellikle çocuk refahı alanındaki bütünlükten uzak bir hizmet anlayışı ülkemizde halen çocuklara yönelik ciddi bir politikanın oluşturulamamasından ileri gelmektedir. Örneğin; çalışan çocuklar sorunu büyük oranda sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile gerçekleştirilmekte; hizmetlerin bir kısmı doğrudan devlet kuruluşları ile değil; sivil toplum kuruluşları ile yürütülmeye çalışılmaktadır (Çocuk işçiliğini önleme noktasında Mutlu Çocuklar Derneği ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında yapılan protokol gibi).Öncelikle bu kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması için bu kuruluşlarda çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının da eğitilmesi ve herhangi bir çocuk istismarı vakasında hangi kuruluşların ne şekilde ve hangi sırayla hizmet vereceğine ilişkin bir standardın oluşturulması gerekmektedir.

Aşağıda ise yukarıda ele alınan bütüncül önerilere ilave olarak sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezzo ve makro odakta araştırmanın bulguları odağında ne gibi çalışmalar gerçekleştireceği ele alınmıştır.

Mikro düzeyde sosyal hizmet uzmanı;

- Her sosyo-ekonomik düzeyde meydana gelebilecek şiddet riskini görebilmelidir.
- İstismara maruz kalan ergenin veya çocuğun özelliklerini iyi bilmelidir.
- Aile ile çalışırken derinlemesine görüşmeler yaparak ailede şiddet riskini görebilmelidir.

- Aile içi şiddete sebep olan değişkenleri görmeli ve çocuk/ergen açısından risk analizini sağlıklı olarak yapabilmelidir.
- Ailenin ihtiyaç analizini yapabilmeli, aileyi mevcut kaynaklar ile buluşturmalıdır. Örneğin madde/alkol kullanan ebeveynin tedavilerinin gerçekleştirilmesi; ekonomik yoksunluk içinde olan ailenin maddi kaynaklar ile buluşturulması gibi.

Mezzo düzeyde;

Mezzo düzeyde sosyal hizmetin önemli ayaklarından birini oluşturan okul sisteminin salt öğretim odaklı olmaktan çıkıp; insan ihtiyaçlarını merkeze alan yeni bir eğitim anlayışı geliştirmelidir. Buna göre okula devam eden ergen veya çocuğun öğrenim ihtiyacına ket vuran veyahut bunu olumlu anlamda pekiştiren diğer bütün sistemler eğitimin unsurlarından sayılmalı ve öğretmen öğrenci ilişkisini belirleyen tüm insani, toplumsal, kültürel ve siyasal sistemler okul sisteminin odağında yeniden konumlanmalıdır. Ergeni veyahut çocuğu şiddetin her çeşidinden korumak için şiddeti uygulan kişilerden de korunmasını sağlamak esas olmalıdır. Oysa okul sistemi ergeni ihmal veya istismara maruz bırakan koşulları veya sistemleri özenle izlemek ve incelemek bir yana, ergende veya çocukta halen davranış değişikliği yaratabilmek ve öğrenci üzerinde otorite olabilmek için şiddete yönelmeye devam etmektedir. Örneğin; bu araştırmanın veri toplama sürecinde öğretmenlerin öğrencileri birtakım sözcükler ile etiketledikleri ve daha kötüsü istismar sözcüğünün anlamını bilmeyen çocuğa tokat atarak “istismar budur” dediği gözlenmiştir. Eğiticileri şiddete yönelen bir toplum şiddeti kolaylıkla gündelik hayatında kullanacaktır. Dolayısı ile önce eğiticilerin bu konuda “şiddete sıfır tolerans” ilkesine riayet etmelidir.

Bir diğer mezzo düzeydeki müdahale ise istismara maruz kalmış kişilerin kendine yardım grupları veyahut etkileşim grupları içerisinde yer almasını; şiddetten korunma ve şiddetle bař etme stratejilerini üyelerin birbirleri ile paylaşmasını sağlayarak soruna ilişkin “evrensellik” dūřüncesini hissetmelerini ve yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamak olabilir. Karşılıklı destek mekanizmalarını harekete geçirme bu kişiler için önemli olsa da; bu tür gruplar diğer gruplara göre daha hassas konumda oldukları için ancak bu eğitimi almış ve tedavi gruplarını yönetebilecek beceriye sahip kişiler tarafından yürütülebilir.

Makro Düzeyde;

Bu araştırmanın sonuçları fiziksel ve duygusal şiddetin her sosyo-ekonomik düzeyde görülebileceğini göstermektedir. Özellikle şiddet davranışının Çankaya'da eğitilmiş ailelerde de görülmesi şiddeti önleme veya şiddete başvurmama noktasında mevcut eğitimin yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir. Bu nedenle şiddetten korunma ve şiddeti önleme; şiddetsiz iletişim gibi konuların ilköğretim sıralarından itibaren verilmesi ve şiddete toleranssız bir bilincin oluşturulması gerekmektedir. Bu da eğitim politikalarının gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları ise her iki sosyo-ekonomik yapıyı da içeren bir biçimde örgütlenmelidir.

Bu araştırmanın sonuçları Altındağ'da ve Çankaya'da kadınların ciddi bir yüzdesinin işgücü piyasalarına katılmadığını göstermektedir. Kadınların mevcut durumunun bir tercih mi yoksa zorunluluk mu olduğu konusu üzerinde durulmalıdır. Kadınları da işgücü piyasalarına aktif şekilde katabilmek için kadınların mevcut uygulamalara (mikro-kredi ve yerel anlamdaki meslek ve beceri eğitimi kursları) daha rahat erişebilmesi ve yüreklendirilmesi sağlanmalıdır.

Bu araştırma babadan anneye yönelik şiddetin her iki ilçe örneğinde de kayda değer oranlarda olduğunu göstermiştir. Bu nedenle toplumda şiddeti önleme konusunda özellikle erkeklerle de çalışılması gerekmektedir. Hali hazırda Milli Eğitim Bakanlığının şiddeti önleme ve anne-baba eğitimi çalışmaları bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi bakanlıkların da birbirleri ile koordineli olarak çalışması önemlidir. Bu bakanlıklarda yalnızca şiddet eğitimi verilmemeli; öfke-kontrol eğitimleri (bu araştırma aile içi öfke kontrol sorunları ciddi oranlarda çıkmıştır) ve stres yönetimi gibi konular da eğitime dâhil edilmelidir.

İstismara maruz kalmış çocuk veya ergenlerin korunma altına alınıp kurum bakımına yönlendirilmesi yerine; bu alanda eğitim ve sertifika almış eğitimli koruyucu ailelerin sayısının artırılması ve buna yönelik politikaların oluşturulması önemlidir. Bu sistem ABD’de de çok gelişmiştir ve Türkiye’de de geliştirilmesi zorunlu bir alandır.

SONSÖZ

Bu araştırmanın sonuçları istismarın (örselenmenin) yalnızca alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında değil; üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ve yoksulluk sınırının üzerinde gelire sahip olan ailelerin çocuklarında da görüldüğünü söylemektedir. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinden aldıkları puanlarda özellikle fiziksel ve duygusal örselenme puanlarının neredeyse eşit olduğu görülmekte ve özellikle erkeklerin her 3 istismar türünde (fiziksel, duygusal, cinsel) kızlara göre daha çok örselendiği dikkati çekmektedir. Bu bağlamda şiddetin söz konusu olduğu her yerde yalnızca kız çocukları değil, aynı zamanda erkek çocuklarının da risk altında olduğu söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan ergenlerin cinsel istismar alt ölçeğinden edinilen bilgileri Çankaya'da cinsel istismarın Altındağ'a göre daha çok olduğunu ortaya koymaktadır. Buna ek olarak tek ebeveynli aile ve geniş aileye mensup ergenlerin çekirdek aileye mensup ergenlere göre daha çok örselendiği ve risk altında olduğu çalışmada ortaya konulmuştur. Ailedeki stres yaşantıları, babadan anneye şiddet, ailedeki öfke sorunları gibi sorunlar yaşayan ergenler bu sorunları yaşamayan ergenlere göre daha çok örselenmiştir. Bu bağlamda çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının çocuk veyahut ergenleri hem aileye hem de çevreye karşı savunmasız hale getirebilecek örselenme riskini görebilmesi ve bu riskleri çeşitli değişkenlere göre - stres yaşantıları, babadan anneye şiddet, ailedeki öfke sorunları gibi- yordaması gerekmektedir. Bu bağlamda istismarın yalnızca yoksul kesimlerde ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında görüldüğü algısının ve literatür temellerinin tekrar sorgulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahioğlu, N. (2011). Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-10.
- Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. (2003). T.C. Resmi Gazete, 24997, 18 Ocak 2003.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2011). T.C. Resmi Gazete, 28239, 8 Mart 2012.
- Akbaş, E., Reyhan, A. T. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu-Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-103.
- Akça, Pakçen, R. (2012). Ana- Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları. *Akademik Bakış Dergisi*, 29, 1-13.
- Ankara Kalkınma Ajansı (2011). Erişim: 19.02.13, <http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/istatistiklerle-ankara-2010.pdf>
- Ankara Kalkınma Ajansı (2012). Erişim: 14.10.12, <http://yoksullukharitasi.com/tag/ankara-kalkinma-ajansi/>
- Aral, N. (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Ankara: Tekışık Ofset Baskı.
- Arıkan, Ç. (1998). Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 6(1-3-3), 77-87.

- Aslan S.H. ve Alparslan Z.N. (1999). Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Bir Üniversite Örnekleminde Geçerlik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 275-85.
- Avcı, M. (2011). Akran İstismarının Sosyal Kökenleri. A.Gülan, M.R. Şirin, M. C. Şirin (Haz.). *Yetişkin Bildirileri Kitabı* (s. 182). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Avcı, R. (2006). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ayan, S. ve Kocacık, F. (2009). Çocuk İstismarı: Sivas (Türkiye) Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 953-968.
- Bahar, G., Savaş, H. ve Bahar, A., (2009). Çocuk İhmal ve İstismarı: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Dergisi*, 4 (12), 51-64.
- Balcıoğlu, İ., Samuk, F. (2002). *Göç ve Ruh Sağlığımız*. İ. Balcıoğlu (Haz.). Medikal ve Psikososyal Açıdan Göç Olgusu. İstanbul: Alfabe Basım Yayınevi.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Başbakanlık Aile Araştırma Yazıları, Ankara.
- Bayındır, N. (2010). Aile içinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 1-9.

- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002). Sistem Yaklaşımı, Eko-Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 13(1), 29–35.
- Bayraktar, F. (2007). Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn/Akran İlişkilerinin Önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.
- Beckett, C. (2003). *Child Protection*. London: Sage Publications.
- Beyaztaş, Y., Oral, R., Bütün, C., Beyaztaş, A., Büyükkayhan D.(2009). Çocuk İstismarı: Dört Vaka Sunumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52, 75-80.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez N. ve Güneysu, S. (1991). 4-12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta, Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme. E. Konanç, İ. Gürkaynak. (Ed.). *Çocuk İstismarı ve İhmali* (s. 45-53). Ankara: Gözde Repro Ofset.
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1995). T.C. Resmi Gazete, 22184, 27 Ocak 1995.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ., ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmanlarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New Symposium Journal*, 44, 189-195.
- Briere, J. ve Runtz, M. (1988). Multivariate Correlates of Childhood Psychological and Physical Maltreatment Among University Women. *Child Abuse and Neglect*, 12, 331–341.
- Browne, K. (1990). Çocuk İstismarına Neler Sebep Olur? [Bildiri]. Çocuk İstismarının Önlenmesi Konferansı, Ankara.

- Browne, K. (1993). Violence in the Family and its Links to Child Abuse. *Ballier's Clinical Pediatrics*, 1, 149-164.
- Buldukoğlu, K., Bademli, K., Karakaya, D., Gral, G. ve Keser, İ. (2011).Ruhsal Hastalığı Olan Ebeveynle Yaşamak.*Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(4), 683-703.
- Bulut, I. (1996). *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*. Ankara: Bizim Büro.
- Carter, E. ve McGoldrick, M. (1999). *The Expanded Family Life Cycle: Individual, Family, and Social Perspectives*. Boston: Allyn and Bacon Publication.
- Ceylan, A., Tuncer O., Melek, M., Akgün, C., Glmehmet, F., Erden, . (2009). Van Bölgesindeki Çocuklarda Cinsel İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 16 (4), 131-134.
- Church, E. (1994). The Role of Autonomy in Adolescent Psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 31(1), 101-108.
- Cılga, İ. (1989). *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları Ve Yetiştirme Yurtları*. Ankara: TC Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayını.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi, İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- Cılga, İ. (2004). *Okulda Katılımcı Demokrasi Modeli*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Cloutier, R..(1982). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. *A. . Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27, 874-904.

- Cohen, F. ve Densen-Gerber, J. (1982). A Study of the Relationship Between Child Abuse and Drug Addiction in 178 Parents: Preliminary Results. *Child Abuse and Neglect*, 6, 387-7.
- Corby, B. (2006). *Child Abuse towards a Knowledge Base*. England: Open University Press.
- Corey, G., Corey, M.S. ve Callanan, P. (1993). *Issues and Ethics in the Helping Professions*. Pacific Grove, CA: Brooks and Cole.
- Cowen, P. (1999). Child Neglect Injuries of Omission. *Pediatric Nursing*, 25(4), 18-40.
- Çakıcı, S. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Çamur-Duyan, G. (2006). Sosyal Hizmet Bakış Açısından Yoksul Kadınlar: Altındağ Örneği, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15 Temmuz 2005.
- Davidson, G., Devaney, J. ve Spratt, T. (2010). The Impact of Adversity in Childhood on Outcomes in Adulthood. *Journal of Social Work*, 10(4), 369–390.
- Davis-Kean, P. E. (2005). The Influence of Parent Education and Family Income on Child Achievement: The Indirect Role of Parental Expectations and the Home Environment. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 294-304.

- Demiriz, S., Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,15(1), 105-122.
- Demiröz, F. (1996). Evli Kadınlara Yönelik İstismar ve Kadınların Sığınma Evleri Hakkındaki Düşünceleri, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psiko-sosyal Gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, (63), 19-21.
- Deutsch, M. ve Krauss, R. M. (1986). Psikoseksüel Gelişim Evreleri. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. (Çev: Bekir Onur). (2), 227.
- Deveci, S.E. ve Açık Y. (2003). Çocuk İstismarı Nedenlerinin İncelenmesi. *Arşiv Dergisi*, 12,396-405.
- Doğan, İ. (2000). Çocuk Haklarının Sosyolojik Evriminden Dünya ve Türkiye İçin Çıkan Sonuçlar. R. Şirin (Haz.). *1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı* (s. 35-72). İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayını.
- Dorinsight (2012). Kadına Yönelik Şiddet. Erişim, 18.11.2012,http://www.dorinsight.com/content/img/bultenler/2012/201203DORinsight_Mart_2012_Universite_Kadinin_Maruz_Kaldigi_Siddet_Basin_Bulteni.pdf
- Duman, N. (2001). Türkiye İçin Yeni Bir Sosyal Hizmet Alanı Olan Okul Sosyal Hizmetinin Kapsamı ve Sosyal Hizmet Mesleği İçindeki Yeri. A.M. Aktaş, V.

Duyan (Haz.). *Prof. Dr. Nihal Turan' a Armağan* (s. 93). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

Duncan, A.E, Sartor, C.E, Scherrer, J.F., Grant, J.D., Heath, A.C., Nelson, E.C., Jacob, T. ve Bucholz, K.K. (2008). The Association Between Cannabis Abuse and Dependence and Childhood Physical and Sexual Abuse: Evidence From an Offspring of Twins Design. *Addiction Journal*, 103, 990–997.

Dupper, D. (2003). *School Social Work, Skills and Interventions for Effective Practice*. New Jersey: Wiley Publications.

Durgun, Ö. (2011). Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1), 143-154.

Duyan, V., Duyan, G. Ç., Çifçi, E. G., Sevin, Ç., Erbay, E., İkizoğlu, M. (2010). Lisede Okuyan Öğrencilerin Yalnızlık Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 28-41.

Duyan, V., Özgür Ö. ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.

Duyan V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.

Efe, Ş. Y., Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 23-29.

Elliot, AJ. ve Peterson, LW. (1993). Maternal Sexual Abuse of Male Children. When to Suspect and How to Uncover it. *Postgrad Med.*, 94, 169-72.

- Erbay, E. ve Tuncay, T. (2010). Human Rights Education: An Assesment Based on the Approach of Empowerment. *Journal of Turkey Justice Academy*, 1(3), 147-162.
- Ercüment, E. (2012). Türkiye’de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2012; 23(2), 47-74.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton Company.
- Erkan, G. (2004). Cinsel Yönden İstismar Edilen Çocuklarla Mülakat. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15 (1), 9-14.
- Erükçü, G. (2011). Bir Farkındalık Yaratma Projesi: Çocuk İşçiliğine Yönelik Toplumsal Duyarlılık Kazandırma Çalışması Kapsamında “Sokak Tiyatrosu” [Bildiri]. 50. Yılında Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitimi, 1 Nolu Salon.
- Farrington, D. (2002). Developmental Criminology and Risk-Focused Prevention. M. Morgan (Ed.). *The Oxford Handbook of Criminology* (p. 112-121). Oxford: Oxford University Press.
- Fırat, S. (2007). İstismara ve İhmale Uğramış Çocukların Tedavi ve Rehabilitasyonu: Bir Yataklı Merkez Modeli. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı, Adana.
- Finkelhor, D. (1994). Current İnformation on The Scope and Nature of Child Sexual Abuse. *The Future of Children*, 4(2), 31-53.
- Frank, L.K. (1951). Needs and Problems of Adolescents in the Area of Emotional Health. *The High School Journal*, 35(3), 66-74.

- Fontes, L. A. (2005). *Child abuse and culture: Working with diverse families*. The Guilford Press.
- Gabarino, J. ve Gilliam, G. (1980). *Understanding Abusive Families*. Lexington: Lexington Books.
- Garbarino, J., Gilliam, G. (1980). *Understanding Abusive Families*. Lexington: Lexington Books.
- Gelbal, S., Duyan, V., Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2010). Lise Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Sosyal Destek Durumları İle Benlik Saygısı Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2). 7-18.
- Gökler, R. (2006). Eğitimde Çocuk İstismarı ve İhmaline Genel Bakış. *TSA Dergisi*, 10(3), 47-76.
- Gözcü-Yavaş, C.Ö. (2012). Orta ve Geç Ergenlik Dönemindeki Ergenlerde Tutum ve Davranış Farklılıkları. *Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 113-138.
- Güler, N., Tel, H. ve Özkan-Tuncay, F. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51 – 56.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), s. 128-134.
- Güner, İ. Ş., Güner, Ş. ve Şahan, M.H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 17 (3), 108-113.

- Güner, S., Güner, Ş., Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 108-113.
- Güneysu, S. (1982). Ana-Babaların Çocuklara Karşı Tutumları ve Çocuktaki Davranış Problemleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.
- Güz, H. (2006). Şiddet ve Gençliğin Şiddeti Algılaması. İ. Çapan (Ed.). *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu: 15-16 Mayıs 2006- Ankara: Bildiriler* (s. 77-112). Ankara: Punto Tasarım.
- Hatiboğlu, B. (2009). Yoksul Ailelerle Sosyal Hizmet: Sokakta Çalışan Çocuklar Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Herbert, M. ve Dorton, H., (2002). *Working with Children, Adolescent, and their Families*. London: Atheneum Press.
- Holden, E. W., Banez, G. A. (1996). Child Abuse Potential and Parenting Stress Within Maltreating Families. *Journal of Family Violence*, 11(1), 1-12.
- Howard, M., Garnham, A., Fimister, G. ve Veit-Wilson, J. (2001). *Poverty: The Facts*. London: CPAG.
- Hunter, W. M., Jain, D., Sadowski, L. S. ve Sanhueza, A. I. (1999). Risk Factors for Severe Child Discipline Practices in Rural India. *Pediatric Psychology*, 25 (6), 435-447.

- Institute of Medicine and National Research Council of the National Academies. (2011). Preventing Violence Against Women and Children: Workshop Summary. Washington: National Academies Press, s. 103-104
- Irmak, T. Y. (2008). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Isır, A.B., Büyükçelik, A., Özdil, S. ve Coşkun, A. (2008). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalına Yansıyan Cinsel İstismar Olgularında Çocuk İstismarı ve Mental Retardasyonun Değerlendirilmesi [Bildiri]. 2. Uluslararası Katılımlı Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Sempozyumu, Ankara Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlık Konferans Salonu.
- İl, S. (2003). Keçiören Bölgesi Hane Halkı Araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 14(2), s. 23-32.
- İnci, Y. (2010). Çocukların Cinsel Suistimali ve İstismarın Sosyo-kültürel ve Ekonomik Boyutları. Yayımlanmamış Doktora Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İşmen, E. A. (2004). Aile Çocuk İstismarı Ölçek Geliştirme Çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 207-221.
- Jackson,S., Thomson, R. A., Christiansen, E.H., Collman, R.A., Wyatt, J., Buckendahl, C. W. ve Diğerleri (1999). Predicting Abuse-Prone Parental Attitudues and Discipline Practices in a Nationally Representative Sample. *Child Abuse and Neglect*, 23(1), 15-29.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Türkiye’de Ailenin Sürekliliği ve Değişim. T. Erder (Haz.). *1. Aile Şurası Bildirileri* (151-160). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp ve A.S. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kara, B., Biçer, Ü., ve Sevim-Gökalp, A. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.
- Karataş, K., Acar, H., Öntaş, Ö. C., Acar, Y. B., Gökçearsan, E. (2004). Türkiye’de Çocuğun Korunması: Osmanlı’dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 15-25.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kaya, B. (2007). Depresyon: Sosyo-ekonomik ve Kültürel Pencereden Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 10, 11-20.
- Kempe, R. ve Kempe, C. H. (1978). *Child Abuse*. London: Fontana Open Books.
- Khan, S., Murray, R.P. ve Barnes, G.E. (2002). A Structural Equation Model of the Effect of Poverty and Unemployment on Alcohol Abuse. *Addictive Behaviours*, 27(3), 405-423.

- Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin Sosyo - Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 247-267.
- Kocayörük, E. (2007). Lise Öğrencilerinin Yabancılaşmaları ile Anne Baba İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim Bilim Toplum*, 5(17), 92-111.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 231-256.
- Kozcu, Ş. (1990). *Çocuk İstismarı ve İhmali*. Ankara: Devran Matbaası.
- Kurdoğlu, M., Kurdoğlu, Z., Güler, A., Özgökçe, Ç. (2010). Türkiye'nin Doğusunda Çocukluk Çağındaki Cinsel İstismar Olgularının Değerlendirilmesi. *Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi*, 7(4), 8-285.
- Kurt, Ş. (2010). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçları ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri. Erişim: 10.08.2012,
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/353/323>
- Kurtay, D., Özkök, S., Barlık, Y., Yatağan, M., Kurtay, A. ve Akman, E. (2004). *Çocuk İhmal ve İstismarına Multidisipliner Yaklaşım*. Aydın: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.
- Kuşgözoğlu, T. (2006). İstismar ve İhmal Edilen Çocuklar. Erişim: 12.04.13,
<http://www.slideshare.net/tulinkus/ihmal-ve-istismar-edilen-ocuklar-alo-ocuk-merkezi>

- Küçükkaraca, N. (2001). Göç ve Çalışan Çocuklar: Diyarbakır'da Çalışan Çocuklar. Ü. Onat, A. Altay (Ed.). Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet (20-22). Ankara: Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Ortak Yayını.
- Küpeli, S., Kanbur, N. ve Derman, O. (2002). Çocuk İstismarı: Bir Olgu Sunumu. *Sted Dergisi*, 2(4), s. 129-130.
- Leventhal, J. M., Murphy, J.L. ve Asnes, A.G.(2010). Evaluations of Child Sexual Abuse: Recognition of Overt and Lantent Family Concerns. *Child Abuse and Neglect*, 34, 289-295.
- McGoldrick, M., Carter, B. (1999). Remarried Families. B. Carter, M. McGoldrick (Eds.).*The Expanded Family Life Cycle* (p. 417-435). New York: Guilford.
- Mead, M. (1970). *Culture and Commitment: A study of the Generation Gap*. Newyork: Dobleday and Company.
- Miley, K.K., O'Melia, M. ve Dubois, B. (1998). *Generalist Social Work Practice an Empowering Approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2012). Erişim: 11.02.13, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_or_gun_egitim_2011_2012.pdf
- Mullender, A., Hague, G., Imam, U. ve Kelly, L. (2002). *Children's Perspectives on Domestic Violence*. London: Sage Publications.

- Murphy, J., Jellinek, M. ve Quinn, D. (1991). Substance Abuse and Serious Child Mistreatment: Prevalence, Risk and Outcome in a Court Sample. *Child Abuse and Neglect Journal*, 15, 197-211.
- Muss, R. E. (1975). *Theories of Adolescence*. New York: Random House.
- Müderrişoğlu, S. (2002). Adolesan Döneminde Karşılaşılan İntihar Eğilimlerinde Aile İçi Duygusal ve Fiziksel İstismar ile Depresyonun Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- National Research Council (1993). *Understanding Child Abuse and Neglect*. Washington: National Academy Press.
- Neuman, W.L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.
- Noller, P. ve Callan, V.J. (1990). Adolescents' Perceptions of the Nature of their Communication with Parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(4), 349-362.
- Noller, P., Callan, V. J. (1990). Adolescent's perceptions of the nature of their communication with parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(4), 349-362.
- O'Keefe, M. (1995). Predictors of Child Abuse in Maritally Violent Families. *Journal of Interpersonal Violence*, 10(1), 3-25.
- Oskay, G. (1991). Dayak Konusunda Ana Baba ve Ergenin Tutumu. Aile Yazıları, III. T.C.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö. ve Serindağ, S. (2007). Çocuklarda Cinsel istismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (4), s. 13-22.

- Ögel, K., Tarı, I., Eke, C. Y., Aksoy, A., Erol, B. (2006). Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Öktem, F. (2006). Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi. İ. Çapan (Ed.). Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu: 15-16 Mayıs 2006- Ankara: Bildiriler (s. 115-122). Ankara: Punto Tasarım.
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34 (154), 17-25.
- Özbesler, C., A.İçağasıoğlu Çoban (2012). *İhmal ve İstismar Mağduru Çocuklarla Sosyal Hizmet*. Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları. Ankara: Maya Akademi Yayınevi
- Özcebe, H. (2002). Birinci Basamakta Adolesan Sorunlarına Yaklaşım. *Sted Dergisi*, 11(10), 374-377.
- Özdemir, A. (1989). Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, K. S. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Öztop, D. ve Özcan, Ö. (2010). Cinsel İstismar Vakalarının Sosyo-demografik ve Klinik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Yeni Symposium Journal*, 48(4), 270-276.
- Öztürk, B., (2009). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aileyle Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 89-98.

- Paavilainen, E., Tarkka, MT. (2003). Definition and Identification of Child Abusen by Finnish Public Healthy Nurses. *Public Healthy Nurse*, 25(1), 279-290.
- Paslı, F. (2009). *Örselenme Kuşkusuyula Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezine Başvuran Çocukların Adli ve Sosyal Bildirim Süreçlerinin İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Polat , O. (2002). *Çocuk İstismarı Tanı ve Tedavi*. Ankara: UNICEF Yayınları.
- Polat, G. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(1), 89-106.
- Polat, O. (2000). Çocuk İstismarı. *Adli Tıp Dergisi*, 207-231.
- Polat, O., (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Rodriguez, C.M., Green, A.J. (1997). Parenting Stress and Anger Expressions as Predictors of Child Abuse Potential. *Child Abuse and Neglect*, 21(4), 367-377.
- Sabatelli, R. M. ve Bartle, S. E. (1995). Survey Approaches to the Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational, and Analytical Issues. *Journal of Marriage Family*, 57, 1025-1039.
- Sanders, M.R., Pidgeon, A.M., Gravestock, F., Connors, M.D., Brown, S. ve Young, R.W. (2004). Does Parental Attributional Retraining and Anger Enhance the Effects of the Triple P-Positive Parenting Program with Parents at Risk of Child Maltreatment? *Behavior Theraph*, 35, 513-535.

- Sedlak, A. ve Broadhurst, D. (1996). *Executive Summary of the Third National Incidence Study of Child Abuse and Neglect*. United State: Government Printing Office.
- Selvi, Y., Güzel, P., Atli, A. ve Gündoğdu, S. (2011). Aile İçi Cinsel İstismar Sonrası Zedelenmiş Cinsellik: Kompulsif Cinsel Davranışları Olan Bir Olgu Sunumu. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24, 85-88.
- SHÇEK Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete, 2828, 24 Mayıs 1983.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice* Boston: Allyn and Bacon Publishers.
- Slack, S.K., Holl, J., Mc Daniel, M., Yoo, J. ve Bolger, K. (2004). Understanding the Risks of Child Neglect: An Exploration of Poverty and Parent Characteristics. Sage Publications, 9, 395-408.
- Sokullu, F. (2011). Kriminoloji ve Hukuk Açısından Çocuk İhmal ve İstismarı. A. Gülan, R. Şirin, C. Şirin (Haz.). Birinci Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: 25-27 Şubat 2011- İstanbul: Bildiriler (s. 121-133). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Sözen, Ş. (2011). Ergenlik Döneminde Cinsel İstismar olgularında Adli Tıbbi Değerlendirme Multidisipliner Yaklaşım. *Türk Pediatri Araştırmaları*, 46, 8-35.
- Standing Conference On Drug Abuse (SCODA) (1997). *Drug Using Parents: Policy Guidelines for Inter-agency Working*. London: Local Government Association Publications,.

- Straus, M. A. ve Field, C. J. (2003). Psychological Agression By American Parents: National Data on Prevalence, Chronicity, and Severity. *Journal of Marriage and Family*, 65, 795-808.
- Straus, MA. (1990). *Physical Violence in American Families: Risk Factors And Adaptations to Violence in 8,145 Families*. New Brunswick: Transition Press.
- Şahin, F. ve Taşar, A. (2012). Cinsel İstismar ve Ensest. *Türk Pediatri Araştırmaları*, 47, 64-159.
- Şatıroğlu, H. (2008). Ergenlikte Cinsellik. İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Adolesan Sağlığı 2. Sempozyum Dizisi. 41-6.
- Şengönül, T. (2013). Sosyal Sınıfın Boyutları Olarak Gelirin, Eğitimin ve Mesleğin Ailelerdeki Sosyalleştirme, Eğitim Süreçlerine Etkisi. *Education*, 38 (167), 128-143.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (2010). Türkiye Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara: Taylor Nelson Sofres Piar Araştırma Danışmanlık.
- Tahiroğlu, Y., Çelik, G., Avcı, A., Meral, M. ve Çekin, N.(2008). İstismar Olgularında Asılsız Bildiri: Bir Olgü Sunumu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Cilt, 9, s. 49-53.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004) Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Taşdelen, N. (1995). Examination of the Effects of Perceived Psychological Maltreatment of Mother's on Adolescent's Self Concepts, Emotional and

Behavioral Problems and Academic Achievement. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

TBMM. (2010). Dışişleri Komisyonu Raporu (Rapor No: 538). Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Teicher, M. H., Tomoda, A., Andersen, S. L. (2006). Neurobiological Consequences Of Early Stress And Childhood Maltreatment: Are Results From Human And Animal Studies Comparable?. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1071(1), 313-323.

Teicher, M.H., Tomoda, A. ve Andersen, S.L. (2006). Neurobiological Consequences of Early Stress and Childhood Maltreatment: Are Results From Human and Animal Studies Comparable. *Annals New York Academy of Sciences*, 1071, 313–323.

Thompson, R. A., Christiansen, E. H., Jackson, S., Wyatt, J. M., Colman, R. A., Peterson, R. L., Buckendahl, C. W. (1999). Parent Attitudes and Discipline Practices: Profiles and Correlates in a Nationally Representative Sample. *Child Maltreatment*, 4(4), 316-330.

Torun, F. (2011). Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. 466-482.

Tuncay, T., Erbay, E. (2006). Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet, Güçlendirmeyle Retorikten Pratiğe. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 54-69.

Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Sted Dergisi*, 15 (9), 153-157.

Türk Medeni Kanunu (2001). T.C. Resmi Gazete, 4721, 18 Kasım 2001.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (2012). Erişim: 18.03.13,

<http://www.tepav.org.tr/upload/files/1355769789->

[9.Turkiye de Kadınların İsgucüne Katılımı İstanbul ve Ankara da Katılım Bingöl ve Tunceli ile Aynı.pdf](#)

Türkiye İstatistik Kurumu (2011). Erişim: 14.02.13,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>

Türkiye İstatistik Kurumu (2011). Erişim: 16.02.13,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10844>

Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Erişim: 28.02.13,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Erişim: 16.03.13, <http://haber.edevlet.com/2013->

[ocak-ayi-aclik-siniri-kac-lira-haberi.html](#)

UNDP (2012). Erişim: 17.09.12, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=3475>

UNICEF (2010). Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu.

Ankara: S.H.Ç.E.K.

UNICEF ve S.H.Ç.E.K. (2010). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara

Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi Raporu.

Ankara: UNICEF

Unicef (2006). *Submission to the United Nations Secretary- General's Study on Violence against Children*. USA: Unicef.

Unicef (2007). *Eliminating Violence against Children*. USA: Unicef.

Uslu, R. İ. (2012). Gelişim Sürecinde İstismarın Ruhsal Etkileri. Erişim: 08.08.12, [http://library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/110325\(2\)-sunum.pdf](http://library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/110325(2)-sunum.pdf).

Ünal, F. (2008). Çocuk İhmal ve İstismarı. *TSA Dergisi*, 12 (1), 9-18.

Vahip İ, Doğanavşargil Ö. (2006). Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.

Vatansever, Ü., Duran, R., Yolsal, E., Aladağ, N., Öner, N., Biner, B., Karasalihoğlu, S. (2004). Pediatrik Acilde Çocuk İstismarı ve İhmali Olasılığını Akılda Tutalım. *Türk Ped Arş*, 39, 120-4.

Walshy, C., Macmillan, H. ve Jamieson, E. (2003). The Relationship Between Parental Substance Abuse And Child Maltreatment: Findings from the Ontario Health Supplement. *Child Abuse and Neglect*, 27, 1409-1425.

Warshaw L. (2001). Çocuk Emeği. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*,; 6, 42-6.

Washington State Department of Social and Health Services (2012). Erişim: 09.05.12, <http://www.dshs.wa.gov/ca/fosterparents/training/chidev/cd05a.htm>

Webb, N. (2003). *Social Work Practice with Children*. Newyork: Guildford Press.

Whipple, E.E. (1991). The Role of Parental Stress in Physically Abusive Families. *Child Abuse and Neglect*, 15(3), 279-291.

WHO (2002). *World Report on Violence and Health; Child Abuse and Neglect by Parents and Other Caregivers*. Geneva: World Healthy Organization.

World Health Organization (2003). *World Report on Violence and Health*. Geneva: WHO Publications.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldırım, Ş. (2006). Ergenlerin Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Nedenleri ve Aile İçi İlişkilerinin Değerlendirilmesi. H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Başkanlığı, Ankara.

Yıldız, Ö. (2006). Türkiye’de Çocuk İşçi Sorununun Toplumsal Görünümü. *Journal of Qafqaz University*, 18, 134-139.

Yılmaz, G., İşiten N., Ertan, Ü. ve Öner A., (2003). Bir Çocuk İstismarı Vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46 (4), 295-298.

Yolcuoğlu, G. (2010). Çocukların İhmal ve İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (1), 73-83.

Zaybak, A., Fadiloğlu, Ç. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Sağlığı Geliştirme Davranışı ve Bu Davranışı Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 20, 71-95.

Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A., Arslan, M. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı, *Dicle Medical Journal*, 39 (4), 536-54.

Zeytinoğlu, S. ve Kozcu, Ş. (1990). Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir Araştırma. *Seminer Psikoloji*, 6(7), 77- 84.

Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., ŞAR, V., Öztürk, M., Kora, M. E., Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

EKLER

EK 1

SORU KÂĞIDI VE ÇOCUKLUK YAŞANTILARI ÖRSELENME ÖLÇEĞİ

BİLGİLENDİRME FORMU

Sevgili öğrenciler, öncelikle katılımınız için teşekkür ederim. Bu çalışmanın adı “Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin aile içi ihmal ve istismar durumlarının incelenmesi”dir. Bu çalışma Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN’ın danışmanlığında gerçekleştirilmekte, bu çalışma Altındağ ve Çankaya’da öğrenim gören lise birinci kademe öğrencilerinin ebeveyn-çocuk ilişkisini ve aile içi etkileşimini anlama konusunda önem taşımaktadır. Bu araştırmada kişi bilgilerinizin formda yer almaması nedeniyle herhangi bir gizlilik ihlali söz konusu olmayacaktır. Soruları bilim etiğini göz önüne alarak doğru şekilde cevaplırsanız sosyal bilimler literatürüne doğru bilgi katma konusunda katkı sağlamış olacaksınız. Araştırma ile ilgili herhangi bir sorun durumunda aşağıdaki bilgilerden bana ulaşabilirsiniz.

Başarılar diliyorum...

Arş. Gör. Gamze ERÜKÇÜ

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet

Bölümü 06800 Beytepe Ankara/TÜRKİYE

Tel : + (90) 312-2976362/348

Faks : + (90) 312-2976365

SORU KÂĞIDI

BİRİNCİ BÖLÜM

1) Cinsiyetiniz:

1. Kız 2. Erkek

2) Kaç Yaşındasınız?

- 3) Anneniz: 1. Hayatta 2. Değil

- 4) Babanız: 1. Hayatta 2. Değil

5) Kardeş Sayınız:

6) Annenizin Eğitim Durumu:

1. ☐ Okur-Yazar Değil	5. ☐ Lise Mezunu
2. ☐ Okur-Yazar	6. ☐ Üniversite Mezunu
3. ☐ İlkokul Mezunu	7. ☐ Yüksek Lisans-Doktora Mezunu
4. ☐ Ortaokul Mezunu	

7) Babanızın Eğitim Durumu:

1. ☐ Okur-Yazar Değil	5. ☐ Lise Mezunu
2. ☐ Okur-Yazar	6. ☐ Üniversite Mezunu
3. ☐ İlkokul Mezunu	7. ☐ Yüksek Lisans-Doktora Mezunu
4. ☐ Ortaokul Mezunu	

8) Anne-babanızın medeni durumu nedir?

1. İmam nikâhı ile evli
 2. Resmi nikâh ile evli
 3. Boşanmış

9) Babanızın mesleği:

1. Herhangi bir işte çalışmıyor
2. Serbest meslek
3. İşçi
4. Memur
5. Emekli
6. Yönetici (özel sektör)
7. Yönetici (kamu sektörü)
8. Diğer (Belirtiniz)

10) Annenizin mesleği:

1. Herhangi bir işte çalışmıyor
2. Serbest meslek
3. İşçi
4. Memur
5. Emekli
6. Yönetici (özel sektör)
7. Yönetici (kamu sektörü)
8. Diğer (Belirtiniz)

11) Ailenin aylık gelir durumu:

1. ☐ 740 TL ve altı	3. ☐ 1000-2000 arası	5. ☐ 3100-5000 arası
2. ☐ 740 üstü- 1000 TL arası	4. ☐ 2000-3100 arası	6. ☐ 5000 ve üstü

12) Ankara'ya başka bir ilden mi göç ettiniz? 1. Evet

2. Hayır

Hayır ise 15. soruya geçiniz.

13) Göç edilen bölgeyi belirtiniz.

1. Doğu Anadolu
2. Güneydoğu Anadolu
3. Ege bölgesi
4. Karadeniz bölgesi
5. Marmara bölgesi
6. Akdeniz bölgesi

14) Ailenizin göç etmeden önce yaşadığı yer:

1. ☐ Köy	2. ☐ Kasaba	3. ☐ İlçe	4. ☐ Şehir

15) Ailenizin yapısı nasıldır?

1. Geniş Aile 2. Çekirdek Aile 3. Tek ebeveynli aile

(büyükanne, büyükbaba,
anne, baba ve çocuklar)

(Anne ve baba, çocuk)

(anne veya baba ve çocuk)

16) Aynı evde yaşadığımız aile üyeleri kimlerden oluşuyor? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Baba
2. Anne
3. Kardeşler
4. Dayı
5. Amca
6. Büyükbaba
7. Büyükanne
8. Diğer (Belirtiniz)

17) Ailede düzenli olarak alkol kullanan kişi var mı? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Hiç kimse
2. Baba
3. Anne
4. Kardeşler
5. Diğer (belirtiniz).....

18) Ailenizde madde kullanan biri var mı? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Hiç kimse
2. Baba
3. Anne
4. Kardeşler 5. Diğer (belirtiniz)

19) Ailede üvey anne ya da baba var mı?

1. Evet 2. Hayır

20) Ailede anne ya da baba ruhsal bir sağlık sorunu nedeniyle psikiyatriste ya da psikologa gitti mi?

- 1.() Evet 2.() Hayır

Hayırsa 22. soruya geçiniz.

21) Gittiyse nedenini belirtiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1.() Davranış bozukluğu
 2.() Hayali sesler duyma, görüntüler görme
 3.() Saldırgan davranışlar
 4.() Takıntılı davranışlar
 5.() Kaygı bozuklukları
 6.() Diğer ruh sağlığı sorunları (belirtiniz)

22) Babanızdan annenize karşı fiziksel istismar durumu söz konusu olur mu?

- 1.() Her zaman
 2.() Ara sıra
 3.() Sık sık
 4.() Hiçbir zaman
 5.() Diğer (belirtiniz).....

23) Ailenizde engelli bir birey bulunuyor mu?

- 1.() Evet 2. () Hayır

24) Aile içinde aşağıdaki durumlardan biri mevcut mu? (Birden fazla işaret koyabilirsiniz)

- 1.() Stres yaratıcı yaşam olayları (aile üyelerinden birinin ölümü, babanın veya annenin aşırı iş yoğunluğu, çalışma saatlerinin uzun olması gibi).
 2.() Gelişiminiz paralelinde olmayan aile içi beklentiler
 3.() Ebeveynlerin davranışlarınız hakkında negatif tutumu
 4.() Aile içi etkileşiminin yetersizliği
 5.() Aile içi öfke-kontrol sorunları

ÇOCUKLUK YAŞANTILARI ÖRSELENME ÖLÇEĞİ

İKİNCİ BÖLÜM

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok sık
1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	()	()	()	()	()
2. Ben çocukken, hiç kimse benimle ilgilenmediği için, kendi bakımımı kendimin daha iyi yaptığımı hissedirdim.	()	()	()	()	()
3. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirleriyle tartışır, kavga ederdi.	()	()	()	()	()
4. Ben çocukken, ailemde benimle ilgilen en ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.	()	()	()	()	()
5. Ben çocukken, ailemde bana bağırıp-çağırın biri vardı.	()	()	()	()	()
6. Ben çocukken, annemi ya da kardeşlerimi dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm.	()	()	()	()	()
7. Ben çocukken, gereksinimim olan sevgi ve ilgiyi gördüm.	()	()	()	()	()
8. Ben çocukken, ailemde kendimi önemli ya da özel hissetmemi sağlayan biri vardı.	()	()	()	()	()
9. Ben çocukken, ailemde kendimi, dövüşerek, ona vurarak ya da ondan kaçarak korumak zorunda kaldığım biri vardı.	()	()	()	()	()
10. Ben çocukken, ailemde, başarılı biri olmamı isteyen, bir kişinin varlığını hissedirdim	()	()	()	()	()

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok sık
33. Ben çocukken, ailemde incitilmekle korkutuldum.	()	()	()	()	()
34. Ben çocukken, birisi benimle cinsel içerikli davranışlara girmeyi ya da bana cinsellikle ilgili şeyler izlettirmeyi denedi ()	()	()	()	()	()
35. Ben çocukken, ailemde bana güvenen biri vardı.	()	()	()	()	()
36. Ben çocukken, duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum.	()	()	()	()	()
37. Ben çocukken, ailemdeki kişiler ne yaptığım ile ilgilenir gibi gözükmeyenler ya da ne yaptığımı bilmezdi.	()	()	()	()	()
38. Ben çocukken, dünyadaki en iyi aileye sahiptim.	()	()	()	()	()
39. Ben çocukken, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	()	()	()	()	()
40. Ben çocukken, ailem güç ve destek kaynağımdı.	()	()	()	()	()

EK 2
İZİN YAZISI

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/28864
KONU : Araştırma İzni
Gamze ERÜKÇÜ

11/04/2012

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi: a) M.E.B. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsünün 05/04/2012 tarih ve 773/01-75 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Arş. Gör. Gamze ERÜKÇÜ'nün "Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin aile içi ihmal ve istismar durumlarının incelenmesi" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anket örnekleri (10 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KÖÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER : Anket (10 Sayfa)

T. J. H. H. H.